ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

αντί

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΟΝ ΑΝΤΩΝΙΟ ΓΚΡΑΜΣΙ

Περίοδος Β, Τεύχος 37, Σάββατο 24 Γενάρη 1976 Δρχ. 20

Ὁ χαρακτηρισμὸς τῶν ὁπλιτῶν • Στρατὸς καὶ συνδικαλισμὸς • Στιχάκια τοῦ Στρατοῦ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΣΤΟΧΑΣΤΗΣ»

Ἱπποκράτους 6 – Τηλ. 601.956

Ἀθήνα

ΑΝΤΟΝΙΟ ΓΚΡΑΜΣΙ

Α΄. Οἱ Διανοούμενοι

●

Β΄. Ἡ Ὀργάνωση τῆς Κουλτούρας

●

Γ΄. Παρελθὸν καὶ Παρὸν

●

Δ΄, Τὰ Ἐργοστασιακὰ Συμβούλια καὶ τὸ Κράτος τῆς Ἐργατικῆς Τάξης

●

ΣΤΟΧΑΣΤΗΣ εκδοσεις ιπποκρατους 6 ε΄οροφος αθηνα τηλ. 601956

C.M.WOODHOUSE

ΤΟ ΜΗΛΟ ΤΗΣ ΕΡΙΔΟΣ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΚΑΙ Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ

GAST

Φοιτητές ταξιδέψτε μαζί μας

- ΦΟΙΤΗΤΙΚΕΣ ΠΤΗΣΕΙΣ
- ΦΟΙΤΗΤΙΚΕΣ ΕΚΔΡΟΜΕΣ
- ΦΘΗΝΑ ΕΙΣΙΤΗΡΙΑ σέ ἀεροπλάνα πλοῖα τραῖνα
- EXPRESS ΠΟΥΛΜΑΝ ΓΙΑ ΛΟΝΔΙΝΟ
- ΦΟΙΤΗΤΙΚΟ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΟΔΗΓΟ δωρεάν ἀπό τά γραφεῖα μας
- Ἐκδίδουμε τήν ΔΙΕΘΝΗ ΦΟΙΤΗΤΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

GAST HELLAS

- ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ 2 ΚΑΙ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΓΩΝΙΑ 6' ὄροφος. Τηλ. 600.233 - 604.777
- ΣΟΛΩΝΟΣ 68, ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΝΟΜΙΚΗ ΤΗΛ. 613.087 - 629.095.

REBETIKA

SONGS FROM THE OLD GREEK UNDERWORLD

Μὲ κείμενα:
Ἠλία Πετρόπουλου, Μάρκου Δραγούμη, Τὲντ Πετρίδη, Τάκη Παπαδημητρίου, Katharine Butterworth καὶ Sara Schneider.

Μουσικὴ Καταγραφή: Μάρκου Δραγούμη.
Σχέδια: Χρόνη Μπότσογλου.

ΑΝΤΙ

Περίοδος Β΄, Χρόνος 3ος, τεῦχος 37

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πολιτικὸ Ρεπορτὰζ 4
Χαρακτηρισμὸς ὁπλιτῶν 6
Τὸ «ὁπλοστάσιο» 6
Ἀπεργία στὴν ΠΙΤΣΟΣ 7
Γ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗ: Διαβαλκανικὴ. . 8
ΠΛ. ΣΕΡΒΑ: Τὸ Κυπριακὸ σήμερα 10
ΒΑΣΩΣ ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Ἡ ἑνότητα τῶν δημοκρατικῶν δυνάμεων ... 12
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ 16
Μ. ΝΙΚΟΛΙΝΑΚΟΥ: Πολεμικὴ Βιομηχανία 19
ANTONIO GRAMSI: ΑΦΙΕΡΩΜΑ . 20

Α. ΦΑΚΙΝΟΥ: Στρατὸς καὶ συνδικαλισμὸς 26
Γ. ΑΝΤΩΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ: Στιχάκια τοῦ στρατοῦ 28
Γ. ΚΑΤΗΦΟΡΗ: Οἱ συκοφαντημένοι κομμουνιστὲς 30
ΣΤ. ΒΛΟΝΤΑΚΗ: Ὁ «Δεκέμβρης» στὴν Κρήτη 36
Δ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΥ - Α. ΓΚΙΚΑ: Τὰ «κόμικς» 39
Καλλιτεχνικὲς σελίδες 43

Κάθε ενυπόγραφο άρθρο εκφραζει
τὴν προσωπικὴ γνώμη τοῦ συγγραφέα του.

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ: Δημοχάρους 60, Ἀθήνα 601. Τηλ: σύντ. 732-819 – διαχ. 732-713.
● Ἰδιοκτήτης - Ἐκδότης - Διευθυντής: ΧΡΗΣΤΟΣ Γ. ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ, Δεινοκράτους 131. ● Ὑπεύθυνος Τυπογραφείου: ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΠΑΝΟΥΣΗΣ, Αἰγαίου 16, Ἄνω Καλαμάκι. ● Διαφημίσεις: ΕΥΑΓ. ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΠΟΥΛΟΥ. ● Ἀτελιέ: Α. Σ. ΚΟΥΝΔΟΥΡΑΚΗ, Πετσόβου 12 ● Τὸ «ΑΝΤΙ» φωτο-στοιχειοθετεῖται ἀπὸ τὴ ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΤΙΚΗ «Γ. ΤΣΙΒΕΡΙΩΤΗΣ» Ε.Π.Ε., Λένορμαν 205, καὶ τυπώνεται ἀπὸ τὴν ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ «Ι. ΚΑΜΠΑΝΑΣ» Α.Ε., Φιλαδελφείας 4.

ΑΝΤΙΑΜΕΡΙΚΑΝΙΣΜΟΣ

Ὑπάρχει ἀντιαμερικανισμὸς στὴν Ἑλλάδα! Ἀμερικανικὴ ἐφημερίδα κάνει τὴν καταπληκτικὴ αὐτὴ διαπίστωση μὲ ὕφος κακότροπο καὶ δυσαρεστημένο, σά νά ἀπαγγέλει βαρειά κατηγορία. Τὸν καλλιεργεῖ - γράφει - μὲ ψευδολογίες ὁ Τύπος, ποὺ πληρώνεται ἀπό....κομμουνιστικὰ κεφάλαια!

Οἱ Ἕλληνες ὅμως δέν τό κρύβουν. Δέν θεωροῦν τόν ἀντιαμερικανισμό προσβλητική συκοφαντία. Μάλιστα, ὑπάρχει . Τό περίεργο καί τό ἀνησυχητικό θά ἦταν ἄν δέν ὑπῆρχε. Θά ἦταν προϊόν πόρωσης, εὐτέλειας, ἐθελοδουλείας.

Τό αἴσθημα τῆς ἐθνικῆς ἀξιοπρέπειας καί τό αἴτημα τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας ἔφεραν τόν ἑλληνικό λαό σέ συνειδητή ἀντίθεση μέ τίς συγκεκριμένες ἐνέργειες τῶν Ἡν. Πολιτειῶν στή χώρα μας. Οἱ ἐνέργειες αὐτές - ἐφαρμογή τῆς γενικώτερης τάξης πραγμάτων πού προσπαθοῦν νά ἐπιβάλλουν σέ ὅλο τόν κόσμο - πλήττουν ὁλοφάνερα τά θεμέλια τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας καί προσβάλλουν βάρβαρα τήν ἐθνική ἀξιοπρέπεια. Θίγουν ἀκόμα - καί μάλιστα μέ τρόπο ὀδυνηρό καί συχνότατα αἱματηρό - τά ἀναφαίρετα δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου καί τοῦ πολίτη. Ἀπέναντι σ'αὐτή τήν σαφέστατα ἐχθρική συμπεριφορά πῶς νά μήν ὑπάρχει ἔντονη ἀντίθεση;

Ἡ πολιτική τῶν Ἡν. Πολιτειῶν ἔχει δώσει ἀλλεπάλληλες ἀποδείξεις ὅτι ἐνεργεῖ ἐχθρικά πρός τά συμφέροντα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὑπονομεύει τή δημοκρατία, καί τήν ἀκεραιότητα τῆς χώρας. Ἡ ἐπιβολή καί ἡ ἐνίσχυση τῆς χούντας εἶναι γιά τούς Ἕλληνες , γιά τούς ἀμερικανούς καί γιά ὅλο τό κόσμο, ἔργο τῶν ἀμερικανῶν.

Χωρίς τή δική τους δυναμική ὑποστήριξη οὔτε θά γινόταν οὔτε ἦταν δυνατόν νά διατηρηθεῖ. Καί κορύφωμα τῆς ἐχθρικῆς συμπεριφορᾶς τους ἡ τραγωδία τῆς Κύπρου.

Ἀλλά καί ἐπίσημοι Ἀμερικανοί κατηγόρησαν μέ σφοδρότητα τήν κυβέρνησή τους γιά τήν πολιτική πού ἀκολούθησε τίς τελευταῖες δεκαετίες στήν Ἑλλάδα.

Μήπως πληρώθηκαν αὐτοί ἀπό κομμουνιστικά κεφάλαια;

ὁ ἐκδότης

● ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: ἑξάμηνη 260 δρχ. – ἐτήσια 520 δρχ. Ἐτήσια Ὀργανισμῶν, Τραπεζῶν, κ.λπ. 1.000 δρχ.– Γιὰ μαθητές, σπουδαστὲς ἔκπτωση 15%. ● ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ: Εὐρώπη - Μεσογ. χῶρες: ἑξάμηνη: ἁπλὴ δολ. 10, ἀεροπ. δολ. 13 - ἐτήσια: ἁπλὴ δολ. 20, ἀεροπ. δολ. 25– Η.Π.Α. - Καναδὰς - Ἀνατ. Ἀσία: ἑξάμηνη: ἁπλὴ δολ. 10, ἀεροπ. δολ. 17– ἐτήσια: ἁπλὴ δολ. 20, ἀεροπ. δολ. 34 – Αὐστραλία - Ὠκεανία: ἑξάμηνη: ἁπλὴ δολ. 10, ἀεροπ. δολ. 24-ἐτήσια: ἁπλὴ δολ. 20, ἀεροπ. δολ. 47 ● Ἐμβάσματα, τραπεζικὲς ἐπιταγές: ΧΡΗΣΤΟΝ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΝ, Δημοχάρους 60, ΑΘΗΝΑ 601. ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ δρχ. 20.

Κεντρικὴ διάθεση τοῦ «ΑΝΤΙ»
● γιὰ τὰ βιβλιοπωλεῖα τῆς Ἀθήνας:
Βιβλιοπωλεῖο **«Τὸ δέντρο»**,
Μιχάλης Γκανᾶς,
Χαριλάου Τρικούπη 13, τηλ. 606-393
● γιὰ τὰ βιβλιοπωλεῖα Β. Ἑλλάδος:
Βιβλιοπωλεῖο **«Ξένος Τύπος»**,
Ν. Κοτζιᾶς καὶ Σία Ο.Ε.
Τσιμισκῆ 78, τηλ. 279-720, Θεσ/νίκη

Οἱ μηχανισμοὶ καὶ οἱ ἰσορροπιστὲς

Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Σαββούρας... Ὕστερα τὸ δεκαπενθήμερο γέμισε: Ἔρευνες γιὰ ὅπλα, «ἄψογη» ἀπώθηση τῶν ἀπεργῶν τῆς «ΠΙΤΣΟΣ» (μὲ «ἄψογα» ἀστυνομικὰ ρόπαλα καὶ ὅλη τὴ λοιπὴ «δημοκρατικὴ διαδικασία»), παραίτηση Κληρίδη, πρόκληση Σάββα, φιλοχουντικὲς προκηρύξεις στὸν στρατὸ καὶ «ἀναζωπύρηση πολλῶν χουντικῶν μηχανισμῶν» –κατὰ ποὺ ἔγραψε τὸ «Βῆμα».

Τὴν ὑπόθεση Σαββούρα δὲν δυσκολεύτηκε ὁ κ. Καραμανλῆς νὰ κλείσει μὲ ἀστραπιαία ταχύτητα. Χαρακτηρίζοντας τὴ διατήτηση «κειμηλίων» –διάβαζε ὁπλοστασίων...–σὰν πράξη «πολιτικὰ ἀπαράδεκτη», ἔσπευσε, σὲ μιὰ μόνη νύκτα, νὰ τὸν διαγράψει ἀπὸ τὴ «Νέα Δημοκρατία». Ἡ διαγραφὴ εἶχε δυὸ σκοπούς: π ρ ῶ τ ο , νὰ προειδοποιήσει ὅλους τοὺς βασιλόφρονες βουλευτὲς τοῦ κόμματος, ὅτι ὁ ἀρχηγὸς δὲν χωρατεύει...(ὁρισμένες πληροφορίες, μάλιστα, ἐπιμένουν ὅτι ὁ κ. Καραμανλῆς δὲν θὰ ἐνοχλοῦνταν, ἰδιαίτερα, ἂν οἱ μοναρχικοὶ βουλευτές του ἀποφάσιζαν νὰ ἀποχωρήσουν ἀπὸ τὸ κόμμα, συγκροτώντας, μαζὶ μὲ ὁρισμένα ἀκροδεξιὰ στοιχεῖα, χωριστὴ κοινοβουλευτικὴ ὁμάδα. Στὴν περίπτωση αὐτή, ἡ «Νέα Δημοκρατία» θὰ μποροῦσε νὰ διεκδικήσει τὸν τίτλο τοῦ δεξιοκεντρώου –ἂν ὄχι τοῦ «προοδευτικοῦ» κόμματος). Δ ε ύ τ ε ρ ο , νὰ ἀποδείξει, καὶ πρὸς τὸ Κέντρο, καὶ πρὸς τὴν Ἀριστερά, ὅτι ἡ «Ν.Δ.» δὲν χαρίζεται σὲ κανένα καὶ ὅτι οἱ καταγγελίες πὼς παράγοντες τοῦ κόμματος –ἀκόμη καὶ ὑπουργοὶ– «κουκουλώνουν καταστάσεις», δὲν εὐσταθοῦν. Ἡ δεύτερη αὐτὴ ἐπιδίωξη πέτυχε ἐν μέρει μόνο. Τὸ ΚΚΕ (ἐσ.), ἐπὶ παραδείγματι, χαρακτήρισε σὰν « θ ε τ ι κ ὴ » τὴν ἀντίδραση τῆς ἡγεσίας τῆς «Ν.Δ.» κατὰ τοῦ κ. Σαββούρα. Παράλληλα ὅμως, μὲ ἀνακοίνωσή του, ἐπεσήμαινε ὅτι ἡ ἀποκάλυψη τοῦ ὁπλοστασίου ἦλθε νὰ ἐπιβεβαιώσει ὅτι «δυνάμεις ἐξακολουθοῦν πάντοτε νὰ δροῦν ἔξω ἀπὸ τὰ πλαίσια τῆς νομιμότητας, θέτοντας σὲ κίνδυνο τὴ δημοκρατικὴ ὁμαλότητα». Συνεπῶς: Ἐπιβάλλεται νὰ ἐξαρθρωθοῦν οἱ μηχανισμοὶ τῆς ἀνωμαλίας, ἐπιβάλλεται νὰ διασφαλισθεῖ ἡ δημοκρατικὴ πορεία. Μόνο πού, ὅπως σημειώνουμε ἀλλοῦ, ἡ ὑπόθεση Σαββούρα ἔχει πολλὲς διαστάσεις...

Ἡ κυβέρνηση ἔδειξε, πράγματι, ὅτι θέλει νὰ ἐξαρθρώσει τοὺς μηχανισμοὺς αὐτούς. Μόνο πού, κάτω ἀπὸ μιὰ νοοτροπία ἰσορροπιστῆ, κινήθηκε (κυρίως στὴν ἀναζήτηση ὅπλων), « π ρ ὸ ς π ᾶ σ α ν κ α τ ε ύ θ υ ν σ ι ν »: Ἀπὸ τὶς φυλακὲς Κορυδαλλοῦ –ὅπου τὸ αἰφνιδιαστικὸ «ντοὺ» ἔγινε μὲ τὴ βοήθεια 200 χωροφυλάκων– μέχρι τὰ γραφεῖα διαφόρων «ἀκραίων ἀριστερῶν ὀργανώσεων». Ἀλλὰ ὅπλα, ὅπως ἀνακοίνωσε τὸ ὑπουργεῖο Δημοσίας Τάξεως, δὲν βρέθηκαν. Τὸ ἀρνητικὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐρευνῶν δὲν αἰφνιδίασε. Γιατί, βέβαια, οἱ χουντικοὶ δὲν θὰ ἔστελναν τὰ ὅπλα τους οὔτε στὸν Κορυδαλλὸ –γιὰ νὰ τὰ φυλάξει ὁ Παπαδόπουλος ἢ ὁ Ἰωαννίδης...– οὔτε στὶς ὀργανώσεις τῶν ἀριστεριστῶν, ποὺ ἡ δράση τους εἶναι συνδεδεμένη μὲ τὸν ἀγώνα κατὰ τῆς δικτατορίας. Συμπέρασμα ἤ, ἔστω, ὑποψία: Οἱ ἔρευνες δὲν σημαδεύουν τὴν πηγὴ τῆς ἀνωμαλίας –τοὺς «ἐλλοχεύοντας ἐχθροὺς τῆς δημοκρατικῆς ἀνελίξεως», κατὰ ποὺ τοὺς εἶπε ὁ ὑπουργὸς Ἀπασχολήσεως κ. Λάσκαρης. Καὶ κάτι ἄλλο: Μὲ τὸν σπασμωδικὸ τρόπο ποὺ γίνονται οἱ ἔρευνες αὐτὲς –πού, χρονικά, τουλάχιστον, συμπίπτουν μὲ τὶς ἔρευνες γιὰ τὴ δολοφονία τοῦ Ρίτσαρντ Γουέλτς– τροφοδοτοῦν κάποιους ξένους σκοτεινοὺς κύκλους ποὺ ἐπιμένουν ὅτι οἱ δολοφόνοι τοῦ «σταθμάρχη» τῆς CIA εἶναι Ἕλληνες ἢ «μελαχρινοὶ Κύπριοι»...

● Η ΑΝΑΦΟΡΑ τοῦ κ. Λάσκαρη στοὺς «ἐλλοχεύοντας ἐχθροὺς τῆς δημοκρατικῆς ἀνελίξεως», δὲν τὸν παρότρυνε, ὡστόσο, νὰ ἐπισημάνει καί, πολὺ περισσότερο, νὰ ἀποτρέψει κάποιους «ἐλλοχεύοντας» ροπαλοφόρους ἀστυνομικούς, ἀπὸ τὸ νὰ ἐπιτεθοῦν, κατὰ τρόπο ἀπίστευτα βίαιο, ἐναντίον τῶν ἀπεργῶν τῆς «ΠΙΤΣΟΣ» –γεγονὸς ποὺ προκάλεσε ἁλυσιδωτὲς ἀντιδράσεις καὶ ἐνεθάρρυνε ἐκτιμήσεις καὶ προεκτάσεις πολιτικὲς ἰδιαίτερα θλιβερὲς γιὰ τὴν κυβέρνηση. Τὸ «ἐπεισόδιο» ξεπέρασε, ὁπωσδήποτε, τὴν περιοχὴ τοῦ ἐργατικοῦ ρεπορτάζ, γιὰ νὰ θέσει ἄμεσα τὸ ἐρώτημα: ποῦ τὸ πάει ἡ κυβέρνηση; καὶ γιατί αὐτὴ ἡ βάναυση ἐπίθεση ἐναντίον εἰρηνικῶν ἐργατῶν, αὐτὴ ἡ σκανδαλώδης φιλεργοδοτική, ἀντεργατικὴ πολιτική, μὲ συλλήψεις καὶ τραυματισμοὺς δεκάδων ἀπεργῶν; Μιὰ πρώτη ἐξήγηση –ποὺ μπορεῖ νὰ τὴν καταγράψει κανεὶς στὸν δρόμο, στὸ ἐργοστάσιο ἢ στὴ Βουλὴ– εἶναι ὅτι τὸ «εἰδύλλιο» μὲ τὸν κ. Καραμανλῆ παίρνει τέλος, ὅτι ὁ ἀρχηγὸς τῆς «Ν.Δ.» δείχνει, ἐπιτέλους, τὸ «ἀληθινό του πρόσωπο»...Μιὰ ἄλλη ἐξήγηση, ὁπωσδήποτε βαθύτερη, εἶναι ὅτι ὁ κρατικὸς μηχανισμὸς ἐξακολουθεῖ, σὲ ἐπικίνδυνο βαθμό, νὰ εἶναι ὑποχείριο τῆς οἰκονομικῆς ὀλιγαρχίας· ὅτι θέσεις-κλειδιὰ τοῦ μηχανισμοῦ αὐτοῦ ἐξακολουθοῦν νὰ ἐλέγχονται ἀπὸ χουντικὰ στοιχεῖα ποὺ ὑποκινοῦν τὴν ἀντιδημοκρατικὴ ἀναταραχὴ (μὲ τὴν προκλητικὴ καταπάτηση τῶν δικαιωμάτων τῶν ἐργαζομένων), στὴν προσπάθειά τους ν' ἀνακόψουν τὴ δημοκρατικὴ πορεία τῆς χώρας.

● ΕΝΑ ΣΤΟΙΧΕΙΟ τοῦ μηχανισμοῦ (τοῦ εὐρύτερου χουντικοῦ –τοῦ δημοσιογραφικοῦ), κλήθηκε τὴν ἑβδομάδα αὐτὴ νὰ λογοδοτήσει στὴ δικαιοσύνη. Πρόκειται, φυσικά, γιὰ τὸν κ. Σάββα Κωνσταντόπουλο, αὐτὸν τὸν ἀπηνὴ κριτὴ τοῦ ἐθνισμοῦ καὶ πατριωτισμοῦ ὅλων τῶν Ἑλλήνων, πλὴν ἐκείνων ποὺ προσέφεραν (ὅπως καὶ ὁ ἴδιος) γῆν καὶ ὕδωρ στὴν ἑπτάχρονη τυραννία. Ἡ εἴδηση –παρὰ τὸν προϊδεασμὸ Ἀβέρωφ, ποὺ ἔσπευσε λίγες ὧρες πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπέμβαση τοῦ εἰσαγγελέα κ. Τσεβᾶ νὰ κατακεραυνώσει τὸν Σάββα –αἰφνιδίασε πολλούς. Ἰδιαίτερα αὐτοὺς ποὺ ἤξεραν τὴν κυβερνητικὴ θέση: «Ναί, εἶναι θρασύς, προκλητικός, ἀθεράπευτα χουντικός, ναί, παραβιάζει τὸν νόμο, ἀλλὰ ἡ κυβέρνηση δὲν πρόκειται νὰ τὸν ἡ ρ ω π ο ι ή σ ε ι , διώκοντάς τον»! Ἡ συλλογιστικὴ δὲν ἦταν, βέβαια, οὔτε ἄψογη, οὔτε πειστική. Διότι, στὸ ὄνομα τῆς μὴ «ἡρωποιήσεως», δὲν θά 'πρεπε π.χ. κανεὶς χουντικὸς νὰ καθήσει στὸ σκαμνί. Φαίνεται ὅμως πὼς καὶ γιὰ τὴν κυβέρνηση –ὅπως καὶ γιὰ τὴν κοινὴ γνώμη– τὸ ποτήρι, κάποτε, ξεχείλισε. Ἔτσι, ἀποφάσισε νὰ τὸν περιμένει στὴ γωνιὰ τοῦ δρόμου, ἀφήνοντας λυτὰ πιὰ τὰ χέρια τοῦ εἰσαγγελέα. Αὐτὸ τὸ ἤξερε καὶ ὁ κ. Ἀβέρωφ, ποὺ φρόντισε, πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπέμβαση τοῦ εἰσαγγελέα, νὰ εἰσπράξει κάτι προκαταβολικὰ σὲ ἀντιδικτατορικὴ ἐπίδοση, ἐπισημαίνοντας, γιὰ πρώτη φορά, τὴν « ἀ ν τ ε θ ν ι κ ὴ τ α κ τ ι κ ὴ » τοῦ «Ἐλευθέρου Κόσμου»! Ἡ ἐπισήμανση ἔγινε, ἀλλὰ εὐθὺς ἀμέσως ὁ κ. Ἀβέρωφ πῆρε τηλέφωνο –ὅπως λέγεται– τὸν Σάββα, γιὰ νὰ τὸν διαβεβαιώσει «πὼς οἱ δηλώσεις, δηλώσεις, καὶ τὰ αἰσθήματα, αἰσθήματα– φιλικὰ πάντοτε»... πολὺ πέραν, ὡστόσο, ἀπὸ τοὺς προϊδεασμοὺς καὶ τὰ τηλεφωνήματα Ἀβέρωφ, τὸ ἐρώτημα ποὺ καίει εἶναι: Ἐὰν ἡ δίωξη Κωνσταντοπούλου προδιαγράφει μιὰ νέα κυβερνητικὴ πορεία πρὸς τὴν ἀποχουντοποίηση (βάθους) καὶ τὴν ἐξάρθρωση (πλήρη) ὅλων τῶν μηχανισμῶν ποὺ ἀπεργάζονται καὶ ἀναπαράγουν τὴν ἀνωμαλία. Πορεία χωρὶς νοοτροπία, προπαντός, ἰσορροπιστῆ.

Ἀντίλογος

ΤΟ «ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟ» ΞΥΛΟ

Τὰ περιστατικὰ ποὺ ἐξελίχθηκαν κατὰ τὴν ἀπεργία στὸ ἐργοστάσιο «Πίτσος» εἶναι ἀξιοπρόσεκτα καὶ ὡς ἐνδεικτικὰ μιᾶς νέας τακτικῆς ποὺ ἐγκαινιάζεται γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν ἐργατικῶν διεκδικήσεων. Πυκνὲς ἀστυνομικὲς δυνάμεις ἀντιπαρατάσσονται στοὺς ἀπεργούς, ἀπεργοσπάστες μεταφέρονται στὸ ἐργοστάσιο ποὺ κυκλώνεται ἀπὸ ἀντλίες καὶ ἀστυνομικὰ ὀχήματα. Οἱ ἀπεργοὶ καλοῦνται μὲ μεγάφωνα νὰ ἀποχωρήσουν. Ἐπακολουθοῦν ἄγρια ἐπίθεση, τραυματισμοὶ ἐργαζομένων, συλλήψεις καὶ παραπομπὴ σὲ δίκη τῶν «ὑπαιτίων» γιὰ ἀντίσταση κατὰ τῆς ἀρχῆς! Μιὰ κλιμακωμένη πρόκληση ποὺ ἐξελίσσεται σὲ «ἐπιχείρηση» μὲ ὅλες τὶς νομότυπες διαδικασίες. Ἡ νομιμοφανὴς παραβίαση εἶναι, ἄραγε, ἕνα προεισαγωγικὸ στάδιο τῆς τεχνικῆς γιὰ τὴ διάλυση τῶν συγκεντρώσεων σύμφωνα μὲ τὸ νόμο τοῦ κ. Γκίκα; Ἢ μήπως πρόκειται γιὰ μέθοδο ποὺ θὰ ὁδηγεῖ τοὺς ἀπεργοὺς στὸ νοσοκομεῖο καὶ στὸ δικαστήριο, χωρὶς φαινομενικὰ νὰ θίγεται ἡ «ἔννομος τάξις»;

ΣΑΒΒΑ ΠΡΟΧΩΡΑ . . .

Οἱ ἀθλιότητες ποὺ ἔγιναν σὲ βάρος τοῦ κ. Ἐγκολφόπουλου καὶ τῶν δημοσιογράφων, στὴ διάρκεια τῆς δίκης τοῦ ἀρθρογράφου-λιβανιστῆ τῆς Χούντας, θύμισαν τὸ κλῖμα τῆς δίκης Λαμπράκη. Ἐπιθετικότητα προβοκατόρων καὶ ἀνεκτικότητα ὡρισμένων ὀργάνων τῆς τάξεως, πῆγαν χέρι μὲ χέρι. Ἡ κλάκα τῶν Ναστούληδων πήγαινε «κουτὶ» στοὺς ἰδεολογικοὺς φανφαρονισμοὺς τοῦ Σάββα. Ἡ συμπεριφορὰ ὅμως, τῶν χουντοβασιλικῶν πρὸς τοὺς δημοσιογράφους ἦταν προκλητικὴ – καὶ ὄχι βέβαια ἀνώδυνη. Δὲν νομίζετε ὅτι πρέπει νὰ ἀνησυχοῦμε;

ΤΑ ΜΥΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΑΡΧΕΙΩΝ

Τὰ ἀρχεῖα τοῦ ΕΑΤ/ΕΣΑ κάηκαν ὅλα. Αὐτὸ δήλωσαν οἱ κατηγορούμενοι γιὰ τὴν καταστροφή τους. Καὶ ὁ Ἰωαννίδης ἔσπευσε νὰ βεβαιώσει ὅτι ὁ ἴδιος ἔδωσε τὴν ἐντολή. Οἱ διαβεβαιώσεις ὅμως αὐτὲς δὲν εἶναι οὔτε ἀξιόπιστες οὔτε ἐξακριβωμένες, ἀντίθετα μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ προσπάθεια διαφύλαξης τῶν ἐγγράφων καὶ τῶν μυστικῶν ποὺ περιεῖχαν, ἂν θεωρηθοῦν ὁριστικὰ χαμένα καὶ σταματήσει κάθε ἔρευνα. Ὁ φοῦρνος καταβρόχθιζε χαρτιὰ ἐπὶ δυὸ μέρες καὶ κατ' ἄλλο μάρτυρα ἐπὶ τέσσερις. Κανένας ὅμως μάρτυρας δὲν ἤξερε τί καίγονταν καὶ τί δὲν κάηκε. Ἀναφέρθηκε καὶ γιὰ κάποιο ντουλάπι μὲ ἀπόρρητα, ποὺ ἔμεινε ἄθικτο, καὶ ὅτι ὑπῆρχαν φάκελοι Τσάπμαν, Κύπρου κ.ἄ. Κατὰ τὸν Ἐπίτροπο κ. Μ. Ζούβελο πολλὰ ἔγγραφα φυγαδεύτηκαν. Μερικά, ποὺ κατόρθωσε νὰ ἀνακαλύψει σὲ ἄλλες ὑπηρεσίες, δείχνουν τὴν ἀνάμιξη τοῦ ΕΑΤ/ΕΣΑ σὲ ὅλες τὶς δραστηριότητες τῆς δικτατορίας. Σὲ κάποιο ἀπὸ αὐτὰ – ὅπως ἀνέφερε – γίνεται λόγος καὶ γιὰ δυὸ θύματα στὰ γεγονότα τῆς Νομικῆς Σχολῆς. Κάτι ποὺ εἶχε ἀποκρυβεῖ καὶ ἐξαφανιστεῖ καὶ σὰν πληροφορία. Τὰ ἐγκλήματα στὸ ΕΑΤ/ΕΣΑ δὲν ἐξαντλήθηκαν μὲ ὅσα ἀναφέρθηκαν στὶς δίκες τῶν βασανιστῶν. Ἐπιβάλλεται νὰ γίνει συστηματικὴ ἔρευνα καὶ συστηματικὴ διερεύνηση. Θὰ δώσει ἀσφαλῶς τὸ μίτο γιὰ πολλὲς ἄλλες σκοτεινὲς καὶ ἐγκληματικὲς ἐνέργειες τῆς χούντας.

ΕΥΘΙΞΙΑ ΣΕ ΥΠΑΙΝΙΓΜΟΥΣ

Καγχασμοὺς γιὰ τὴν ἠλιθιότητά της προκαλεῖ ἡ περίφημη «ἀποκάλυψη» τῆς «Οὐάσινγκτον Πὸστ» ὅτι «ὁ μὴ κομμουνιστικὸς ἑλληνικὸς τύπος χρηματοδοτεῖται γενναῖα ἀπὸ κομμουνιστικὲς πηγές», γιὰ νὰ ὑποκινεῖ τὸν ἀντιαμερικανισμὸ «μὲ ἀναμφισβήτητες ψευδολογίες γιὰ τὴν ἀμερικανικὴ πολιτική». Ἡ «ἀποκάλυψη» εἶναι βέβαια «ἀνάξια διαψεύσεως», ἀναιρεῖται ἀπὸ τὴ γελοιότητά της. Ἐπαληθεύει ὅμως τὴν ἀμερικανικὴ ἀντίληψη ὅτι ὅλα εἶναι ἀποτέλεσμα πληρωμῆς, μὲ μοναδικὸ κριτήριο τὴν πλειοδοσία τῶν δολλαρίων. Ὅσο ποταπὸ κι ἂν εἶναι τὸ δημοσίευμα, ἡ ὑβριστικὴ χυδαιότητά του ἄξιζε μιὰ αὐστηρὴ καταγγελία στὶς Διεθνεῖς Ὀργανώσεις Τύπου, γιὰ νὰ τονισθεῖ ὅτι εἶναι ἀπαράδεκτος ὁ χαρακτηρισμός. Μήπως διαμαρτυρήθηκε ἡ Ἕνωση Ἰδιοκτητῶν Ἡμερησίων Ἐφημερίδων; Μήπως ἡ Ἕνωση Συντακτῶν;

ΠΡΑΚΤΟΡΟΛΟΓΙΑ, ΚΑΤΑΣΚΟΠΟΛΟΓΙΑ, ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ...

Ἡ κατασκοπολογία, ἡ πρακτορολογία, ἡ ἀποκάλυψη δικτύων στὶς διάφορες χῶρες, ἔχουν γίνει συναρπαστικὸ ἀνάγνωσμα στὸν διεθνὴ τύπο. Τὸ περίεργο εἶναι ὅτι τὰ ξεσκεπάσματα ἀφοροῦν σχεδὸν ἀποκλειστικὰ «σταθμάρχες», «διευθυντὲς» καὶ ἄλλους βαθμούχους τῆς CIA. Εἰρηνικοὶ ἐπιχειρηματίες, οἰκονομικοὶ σύμβουλοι ἢ τυπικοὶ διπλωμάτες χάνουν ξαφνικὰ τὴ μάσκα τους καὶ περνοῦν στὸν κόσμο τοῦ μυστηρίου. Ὅλα θεωροῦνται πολὺ φυσικά, αὐτονόητα καὶ ἀναπόφευκτα. Ἡ συναρπαστικότητα συνίσταται στὶς φάσεις τῆς πάλης ποὺ διεξάγουν τὰ δίκτυα μὲ τὰ ἀντιδίκτυα, τὰ κλιμάκια μὲ τὰ ἀντικλιμάκια. Αὐτὰ τὰ σήριαλ τοῦ δόλου καὶ τοῦ τρόμου τροφοδοτοῦνται ὅλο μὲ νέα ἐπεισόδια καὶ ἀγωνιώδεις σχολιασμούς. Ἕνας κιτρινισμὸς δόλου, τρόμου καὶ ὑποψίας ἀντικατέστησε στὶς σελίδες τῶν μεγάλων ἐφημερίδων τὶς εἰρηνικὲς εἰδήσεις γιὰ τὶς στὰρ τοῦ κινηματογράφου. Μὲ τὴ μυθιστορηματικὴ αὐτὴ ἐκμετάλλευση, τὸ ἀποτέλεσμα – σκόπιμο ἢ τυχαῖο – εἶναι νὰ σπέρνουν ἀδιάκοπα τὸ φόβο καλλιεργώντας τὴν ψύχωση ὅτι ὁ κόσμος βρίσκεται ἀναπόδραστα αἰχμαλωτισμένος μέσα σὲ πανίσχυρα δίκτυα ποὺ τελικὰ μόνο αὐτὰ καθορίζουν τὴ ζωή του. Ἡ σύγχυση καὶ ὁ πανικὸς διαβρώνουν καὶ ἀποπροσανατολίζουν τὴν κοινὴ γνώμη, ἔτσι ὥστε τελικὰ νὰ κάνουν καλύτερα τὴ δουλειά τους τὰ σκοτεινὰ δίκτυα.

ΧΟΥΝΤΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΙΣΧΥΕΙ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΥΣ

ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΟ

Διαγωγὴ ὁπλίτου: «κακή!»...

Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ τῆς διαγωγῆς τῶν ἀπολυομένων ἀπὸ τὶς τάξεις τοῦ Στρατοῦ ὁπλιτῶν, γίνεται μέχρι ΣΗΜΕΡΑ μὲ βάση τὶς «ὁδηγίες» ποὺ τὸ 1970 ἔδωσε ὁ Ὀδυσσέας Ἀγγελῆς, τότε «Ἀρχηγὸς Στρατοῦ» καὶ τώρα τρόφιμος τοῦ Κορυδαλλοῦ!

ΣΥΜΦΩΝΑ μὲ πληροφορίες (καὶ παρακαλοῦμε τὸν ὑπουργὸ Ἐθνικῆς Ἀμύνης κ. Ε. Ἀβέρωφ νὰ μᾶς διαψεύσει – ἂν καὶ δὲν τὸ «ἔκανε, μέχρι στιγμῆς, γιὰ καμιὰ ἀπὸ τὶς ἀποκαλύψεις τοῦ «ΑΝΤΙ» ποὺ τὸν ἀφοροῦσαν ἄμεσα) δὲν καταργήθηκε, οὔτε ἀντικαταστάθηκε, τὸ παρακάτω ἐκπληκτικὸ ἔγγραφο τοῦ Ἀγγελῆ, μὲ τὸ ὁποῖο οὐσιαστικὰ ΤΡΟΠΟΠΟΙΕΙΤΑΙ ὁ Στρατιωτικὸς Κανονισμός, καὶ συγκεκριμένα τὰ σχετικὰ μὲ τὸν χαρακτηρισμὸ τῆς διαγωγῆς τῶν ἀπολυομένων ὁπλιτῶν ἄρθρα:

«ΕΠ Φ. 400/53/197936/Α. Σχ. 6528/14-9/70/ ΑΕΔ/ΑΣ

ΘΕΜΑ: Προσωπικὸν - Διοικητικά.

1. Ἐπειδὴ εἴς τινας Μονάδας ἐγεννήθησαν ἀμφιβολίαι περὶ τὸ θέμα χαρακτηρισμοῦ τῆς διαγωγῆς τῶν ἀπολυομένων τῶν Τάξεων τοῦ Στρατοῦ Ὁπλιτῶν, τὸ ὁποῖον ἀντιμετωπίζεται ὑπὸ τοῦ ΣΚ 20-1 ἄρθρ. 76

3. Καθορίζονται τὰ κάτωθι:

α) Ὁπλίται κατηγορίας «Α-ΛΦΑ»

Οὗτοι δὲν θὰ χαρακτηρίζωνται ὅτι στεροῦνται πίστεως πρὸς τὰ Ἐθνικὰ Ἰδεώδη καὶ ὁ χαρακτηρισμὸς τῆς διαγωγῆς των θὰ γίνεται ὡς καὶ τῶν Ὁπλιτῶν κατηγορίας «ΕΨΙΛΟΝ».

β) Ὁπλίται κατηγορίας «Β-ΗΤΑ»

(1) Ἐφόσον κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς θητείας των δὲν ἀνέπτυξαν ἀντεθνικὴν ἢ ἀναρχικὴν δρᾶσιν καὶ ἐφόσον δὲν ἀπεστάλησαν εἰς Εἰδικὰς Μονάδας, νὰ χαρακτηρίζωνται ἁπλῶς ὅτι στεροῦνται Πίστεως πρὸς τὰ Ἐθνικὰ Ἰδεώδη καὶ ἡ διαγωγή των νὰ χαρακτηρίζεται «μετρία».

2) Ἐφόσον ἀνέπτυξαν ἀναρχικὴν ἢ ἀντεθνικὴν δρᾶσιν ἢ ἀπεστάλησαν εἰς Εἰδικὰς Μονάδας, ἡ διαγωγή των νὰ χαρακτηρίζεται ὡς «κακή».

γ) Ὁπλίται κατηγορίας «Γ-ΑΜΑ».

Ἡ διαγωγή των θὰ χαρακτηρίζεται ὡς «κακὴ» ἀσχέτως ἀντεθνικῆς δράσεως κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς θητείας των.

Στρατηγὸς Ὀδυσσεὺς Ἀγγελῆς
Ἀρχηγός.»

ΤΟ ΕΓΓΡΑΦΟ ἀποτελεῖ ἕνα ἀκόμα χαρακτηριστικὸ δεῖγμα γιὰ τὸ πῶς ἡ κυβέρνηση Καραμανλῆ χρησιμοποιεῖ χουντικοὺς «μηχανισμοὺς» γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση θεμάτων ἰδιαίτερα σοβαρῶν, ὅπως τὸ παραπάνω. Καὶ τοὺς διατηρεῖ (μολονότι ξέρει πολὺ καλὰ τί σήμαινε π.χ. «ἀντεθνικὴ δρᾶσις» γιὰ τοὺς χουντικοὺς) ἀντὶ νὰ φροντίσει ὄχι μόνο γιὰ τὴν κατάργησή τους, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἀποκατάσταση ὅλων ὅσων χαρακτηρίστηκαν ἀπὸ τὸν Παπαδόπουλο, τὸν Ἀγγελῆ καὶ τὸν Ἰωαννίδη...

Τὸ «ὁπλοστάσιο»

Ἡ «ὑπόθεση Σαββούρα» βρίσκεται, ἀκόμα, «ἐν ἐξελίξει».

● *Ἀπὸ πλευρᾶς ποινικῆς, ἀφοῦ –ὡς τὴ στιγμὴ ποὺ γράφονται οἱ γραμμὲς αὐτὲς – δὲν ἔχει προσδιορισθεῖ ἡ πορεία της ἀκριβῶς.*

● *Ἀπὸ πλευρᾶς πολιτικῆς, ἀφοῦ, ἄσχετα μὲ τὴ διαγραφὴ τοῦ βουλευτῆ ἀπὸ τὶς τάξεις τῆς «Νέας Δημοκρατίας», εἶναι βέβαιο ὅτι (φιλοβασιλικοί) συνάδελφοι τοῦ κ. Σαββούρα θὰ φέρουν τὸ «ὅλον θέμα» στὴν πρώτη συνεδρίαση τῆς Κοινοβουλευτικῆς Ὁμάδας τοῦ Κόμματος. Κι ὁ ἴδιος ὅμως ὁ βουλευτὴς ἀπειλεῖ νὰ κάνει ἀποκαλύψεις στὴ Βουλὴ (ἢ στὸ δικαστήριο) γιὰ «σκάνδαλα κι αὐθαιρεσίες» τοῦ ἄλλοτε κόμματός του.*

Πέρα ὅμως ἀπ' αὐτά, ἡ «ὑπόθεση Σαββούρα»:

1. Ἐπιβεβαίωσε τὶς κατὰ καιροὺς καταγγελίες γιὰ ὕπαρξη ὅπλων σὲ χέρια χουντικῶν. Τὸ τόνισε κι ὁ ἴδιος (χωρὶς στοιχεῖα ὅμως) στὴν προσπάθειά του ν' ἀποδείξει ὅτι τὰ ὅπλα τὰ δικά του δὲν ἐπρόκειτο ποτὲ νὰ χρησιμοποιηθοῦν ἐναντίον τῆς Δημοκρατίας. (Δὲν ἀμφισβητοῦμε τὶς προθέσεις του, ἀλλὰ μήπως καὶ τὸ συγκεκριμένο θέμα δὲν εἶναι μόνο δικό του;)

2. Δημιούργησε μεγάλη ἀναστάτωση, τὴν πρώτη βασικὰ μέρα, καθὼς οἱ ἐφημερίδες τοῦ Σαββάτου, 10 τρ., κυκλοφόρησαν μὲ τὴν εἴδηση–πρῶτο θέμα τῆς ἀνακάλυψης ὁπλοστασίου, χωρὶς νὰ δημοσιεύονται ἄλλες πληροφορίες. Αὐτὸ τὸ γεγονός, προκάλεσε εὔλογη ἀνησυχία στὸν κόσμο, κι ἔδωσε ἀφορμὴ γιὰ μιὰ τρομακτικὴ φημολογία ποὺ κάθε ἄλλο παρὰ βοηθοῦσε, φυσικά, στὴν ἐκτόνωση τοῦ τόσο φορτισμένου κλίματος τῶν ἡμερῶν... Κι ὅμως, οἱ Ἀρχὲς ἤξεραν ἀπὸ τὴν ΠΡΩΤΗ ΣΤΙΓΜΗ σὲ ποιὸν ἀνήκει τὸ διαμέρισμα τῆς ὁδοῦ Ἀργυρουπόλεως καὶ τὰ ὅπλα, ἀφοῦ βρέθηκαν τὰ πλαστὰ διαβατήρια τοῦ βουλευτῆ, τὰ ἀρχεῖα τοῦ ΕΑΝ κλπ. Ὁ κ. Σαββούρας ἀναρωτιέται γιατί δὲν κλήθηκε ἀμέσως. Ἐμεῖς, ἀναρωτιόμαστε γιατί (καὶ μὲ τίνος εὐθύνη) ἡ κοινὴ γνώμη ἔμεινε ἀπληροφόρητη γιὰ ἕνα 24ωρο μέσα σ' ἕνα τόσο ἐπικίνδυνο, ἀπὸ πλευρᾶς ἐκμεταλλεύσεως, σκοτάδι;

3. Ξανάφερε –γιὰ μιὰ ἀκόμα φορὰ– στὴν ἐπικαιρότητα τὸ θέμα τῆς ἀποχουντοποίησης στὰ Σώματα Ἀσφαλείας: τὴν «ὑπόθεση Σαββούρα» ἀνέλαβε ὁ ...Γουρνιᾶς, ποὺ ΑΚΟΜΑ εἶναι τὸ «νούμερο ἕνα» στὴ Γεν. Ἀσφάλεια Ἀθηνῶν, στὴ θέση τοῦ Μάλλιου. Κι ὁ ἀντιστασιακὸς βουλευτὴς ξανάπεσε γιὰ ἀνάκριση στὰ χέρια τοῦ χουντικοῦ ἀστυνόμου! Βέβαια, ὁ κ. Σαββούρας εἶναι βουλευτὴς καὶ τὰ εἶπε γιὰ καλὰ τοῦ Γουρνιᾶ –εἶχαν, ἄλλωστε, καὶ προηγούμενα ἀπὸ τὴν ὑπόθεση ΕΑΝ (1973), μὲ τὴν ὁποία καὶ τότε ἀσχολιόταν ὁ χουντικὸς ἀστυνόμος. (Ἴσως, μάλιστα, προτιμήθηκε σήμερα λόγω... πείρας). Ἀλλὰ τὸ θέμα δὲν εἶναι, φυσικά, ἐκεῖ...

Ἡ «ὑπόθεση Σαββούρα» ὅμως βρίσκεται, ἀκόμα, «ἐν ἐξελίξει»...

Ἀπεργία στὴν «ΠΙΤΣΟΣ»

Ἀποτελεῖ κύριο – κι ὄχι ἀποκλειστικὰ ἑλληνικὸ – χαραχτηριστικὸ τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ Τύπου ἡ προβολὴ μόνο τῶν ἐντυπωσιακῶν γεγονότων. Τὰ αἱματηρὰ ἐπεισόδια μὲ τὴν προσχεδιασμένη – ὅσο καὶ σπασμωδικὴ – ἐπίθεση τῆς Ἀστυνομίας ἐναντίον τῶν ἀπεργῶν τῆς «ΠΙΤΣΟΣ» στὶς 14.1.76 ἀπασχόλησαν τὶς ἐφημερίδες σὲ πολύστηλους τίτλους, ἐνῶ γιὰ τὶς μακρόχρονες διαδικασίες τῆς ὀργάνωσης τῶν ἐργαζομένων πάνω στὰ προβλήματά τους ὁ ἀστικὸς τύπος δὲν λέει ποτὲ τίποτα, ἐνῶ ὁ Ἀριστερός, ἂν καὶ καλύπτει τὶς ἀπεργίες, παρουσιάζεται ἰδιαίτερα ἀνεπαρκὴς ν' ἀναλύσει ὅλη τὴν ἐξέλιξη πέρα ἀπὸ τὶς παροδικές της ὀξύνσεις.

Οἱ κινητοποιήσεις στὴν «ΠΙΤΣΟΣ» ἀρχίζουν πολὺ πρὶν ἀπὸ τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1975, ὅταν ὑποβλήθηκαν στὸ Πρωτοδικεῖο οἱ ἀναγκαῖες ὑπογραφὲς γιὰ τὴ δημιουργία τοῦ ἐργοστασιακοῦ σωματείου. Λίγο ἀργότερα κοινοποιήθηκαν ἀπολύσεις σὲ τρία μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς Πρωτοβουλίας καὶ ἀμέσως ξέσπασε ἡ πρώτη ἀπεργία. Ἡ ἐπαναπρόσληψη ἔγινε κι ἐπιπλέον σταμάτησαν ἐντελῶς οἱ ἀπολύσεις, μάστιγα τῶν ἐργαζόμενων ἐδῶ καὶ πολλὰ χρόνια, ἐφόσον πάγια ταχτικὴ τῆς ἐργοδοσίας ἦταν ἡ ἐναλλαγὴ τοῦ προσωπικοῦ, ὥστε ν' ἀποφεύγεται ἡ σύσφιξη τῶν σχέσεων καὶ οἱ ψηλὲς ἀποζημιώσεις.

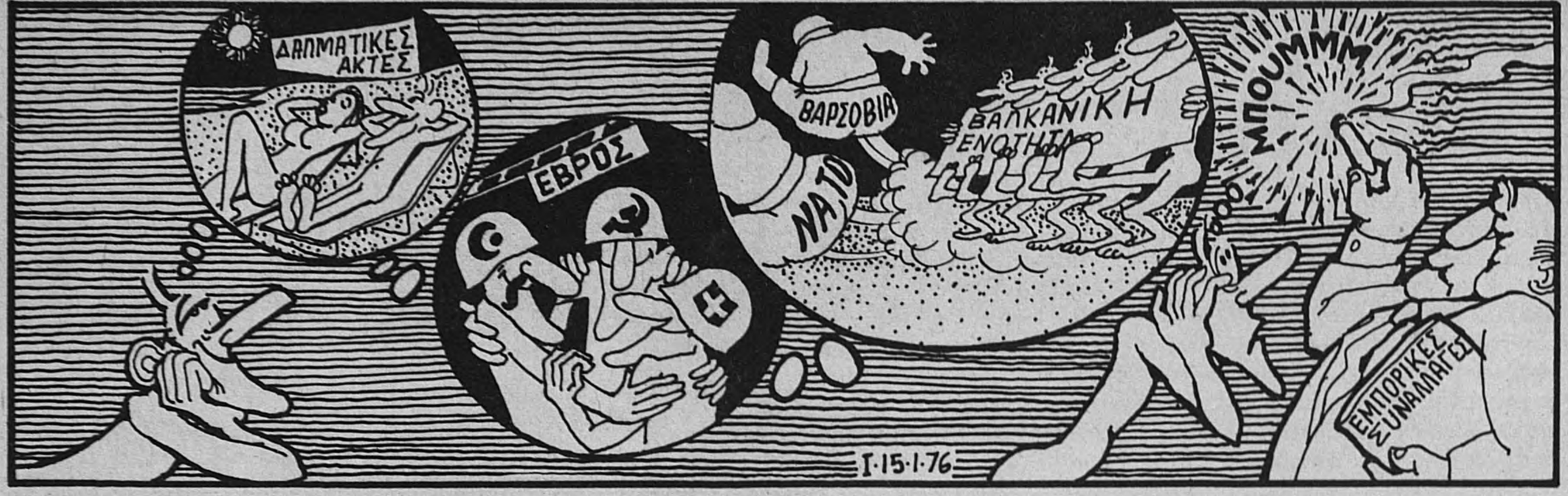
Τὸ σωματεῖο λοιπὸν δημιουργήθηκε καὶ μαζικοποιήθηκε μὲ ἀφετηρία τὸ κοινὸ πρόβλημα τῶν ἀπολύσεων. Κατὰ τὴν ἐπίπονη πορεία ἐξέλιξής του σὲ ὀργανικὸ φορέα τῶν ἐργατικῶν συμφερόντων ἄγγιξε μιὰ σειρὰ ἄλλα προβλήματα, ὅπως τὶς ὑπερωρίες, ποὺ μέχρι τότε ἀποτελοῦσαν «κεκτημένο δικαίωμα» τῆς ἐργοδοσίας. Οἱ ἐργάτες ὄχι μόνο συνειδητοποίησαν τὴ σχέση ὑπερωριῶν μὲ τὶς ἀπολύσεις καὶ τὴ γενικότερη ἀνεργία, ἀλλὰ καὶ ἀντιστάθηκαν στὸν οἰκονομικὸ πειρασμὸ περιορίζοντας τὴ βδομαδιάτικη ἐργασία σὲ 45 ὧρες (τὸ minimum σύμφωνα μὲ τὴ συλλογικὴ σύμβαση τοῦ Φλεβάρη 1975) καὶ τὶς μέρες ἐργασίας σὲ πέντε. Ἔτσι τὸ ἐργατικὸ «προνόμιο» τῆς ὑπερεργασίας, ἀντιμετωπίστηκε ἔμπραχτα σὰν μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ ὕπουλες μορφὲς ἐκμετάλλευσης.

Ἀμέσως μετὰ ἀπὸ τὴ μεταπολίτευση εἴδαμε τοὺς βιομηχανικοὺς ἐργάτες στὴν πρωτοπορία τῶν ταξικῶν ἀγώνων, ὄχι πιὰ κατὰ ὁμοιοεπαγγελματικοὺς κλάδους, ὅπως πρὶ τὸ 1967, ἀλλὰ μὲ βάση τὸ ἐργοστάσιο. Οἱ πρῶτες κινητοποιήσεις ἦταν αὐθόρμητες καὶ ἀδέξιες, ἡ ἀναμέτρηση μὲ τὴν ἐργοδοσία ἄνιση. Ἀρκετὲς πέρασαν σὲ ἀνώτερες μορφὲς πάλης, ὅπως κατάληψη, χωρὶς νὰ ὑπάρχει τὸ ἀπαραίτητο ὀργανωτικὸ ὑπόβαθρο. Τρομοκρατία, «ἀριστεροχουντισμός», καὶ κάποια ἱκανοποίηση μερικῶν αἰτημάτων, ὑπῆρξαν τὰ ὅπλα καταστολῆς τῆς ἐργοδοσίας καὶ τοῦ Κράτους, μὲ κάποιο πρόσκαιρο ἀποτέλεσμα.

Μὲ τὸν καιρὸ ἡ ἰσορροπία τῆς δύναμης διαταράχτηκε. Ὅ,τι δὲν θὰ διακινδυνεύαμε ἀκόμη ἀμέσως μετὰ ἀπὸ τὴν ἀπεργία τῆς ΜΕΛ, τὸ λέμε τώρα, ποὺ ὁ ἀγώνας τῆς «ΠΙΤΣΟΣ» ἀκολουθεῖ στὰ ἴδια περίπου χνάρια: Τὸ ἐργατικὸ κίνημα μπαίνει στὴ δεύτερη μεταδικτατορική του φάση ἀνάπτυξης. Οἱ ζυμώσεις στοὺς ἐργατικοὺς χώρους δὲν ξεκινᾶνε οὔτε καταλήγουν ἁπλὰ καὶ μόνο σὲ μιὰ ἀπεργία. Τὰ προβλήματα ἀντιμετωπίζονται διαρκῶς, σ' ὅλη τὴν πολυπλοκότητά τους. Ἡ κριτικὴ στὶς πατροπαράδοτες μέθοδες ἐκμετάλλευσης ὁδηγεῖ στὴν κριτικὴ ὁλόκληρης τῆς καπιταλιστικῆς ὀργάνωσης ἐργασίας, δηλαδὴ στὴν κριτικὴ κάθε μορφῆς ἐκμετάλλευσης καὶ ταυτόχρονα ἀναπτύσσει ὀργανωτικὲς δομὲς ἀνώτερης στάθμης. Τούτη εἶναι ἡ βαθύτερη αἰτία τῆς βάρβαρης ἐπίθεσης, τῆς ἀδιάλλαχτης ἐργοδοσίας, τῶν ὑπουργικῶν ἀπειλῶν. Χωνεύεται δύσκολα ἡ ἀπρόσκλητη ὅσο καὶ τελεσίδικη εἴσοδος τῆς ἐργατικῆς τάξης στὸ προσκήνιο.

Ποιὰ θά 'ναι ἡ ἑπόμενη φάση; Προοιωνίζεται ἀμυδρὰ μέσα ἀπὸ τὰ ψηφίσματα συμπαράστασης καὶ τὶς –ἰδιαίτερα ἀνεπαρκεῖς βέβαια – στάσεις καὶ ἀπεργίες συμπαράστασης. Εἶναι ἡ γενίκευση τῶν ὀργανικῶν ἐργοστασιακῶν σωματείων καὶ ἡ δημιουργία ἀνώτερων ὀργάνων συντονισμοῦ. Εἶναι ἡ πλατιὰ ἐργατικὴ ἑνότητα, σφυρηλατημένη στοὺς χώρους δουλειᾶς. Γιατὶ ὅσο κι ἂν ἡ ἐργατικὴ τάξη ὀργανώνεται ἀποτελεσματικά, τὸ ἴδιο κάνει καὶ ἡ ἐργοδοσία σὲ σύμπραξη μὲ τὸν κρατικὸ μηχανισμό.

ΤΡΑΥΜΑΤΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΣΥΛΛΗΨΕΙΣ ΑΠΕΡΓΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΠΑΝΙΑΝ
ΕΘΝΑΡΧΑ ΜΟΥ, ΟΙ ΑΠΕΡΓΟΙ ΕΜΠΟΔΙΖΟΥΝ ΤΟΥΣ ΑΠΕΡΓΟΣΠΑΣΤΕΣ ΠΟΥ ΚΟΥΒΑΛΗΣΑ ΑΠ' ΟΛΗ ΤΗΝ ΙΣΠΑΝΙΑ! ΠΡΑΞΑΤΕ ΤΑ ΔΕΟΝΤΑ.-
ΜΕ ΑΓΑΠΗ, Η ΠΛΕΙΟΨΗΦΕΙΑ ΣΑΣ
ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΑ ΤΣΙΤΣΟΣ
ΑΠΕΡΓΙΑ
ΤΙ;...ΝΑ ΜΗ ΜΕ ΛΕΝΕ ΧΟΥΑΝ ΚΑΡΛΟΣ ΑΝ ΔΕΝ ΤΟΥΣ ΛΙΑΝΙΣΩ!!!!
ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΣΗ ΤΕΛΟΣ! ΑΠΟΦΡΑΓΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΕΛΟΣ!
KURIE NABAPO... ΟΛΟΣ Ο ΙΣΠΑΝΙΚΟΣ ΚΡΑΤΙΚΟΣ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ, ΣΤΗΝ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΤΗΣ ΠΛΕΙΟΨΗΦΕΙΑΣ...
...ΤΟΥ ΣΕΝΙΟΡ ΤΣΙΤΣΟ ΔΗΛΑΔΗ..
ΕΝ ΟΝΟΜΑΤΙ ΤΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΙΣΠΑΝΙΚΗΣ
ΛΙΑΝΙΣΤΕ ΤΟΥΣ
ΑΥΤΟ ΕΓΩ ΤΟ ΛΕΩ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ
ΜΟΥ ΑΝΑΣΩΠΥΡΩΣΕΣ ΤΑ ΠΑΘΗ ΜΟΥ
ΑΨΟΓΟΣ Η ΔΙΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΩΝ...ΚΑΙ ΜΑΛΙΣΤΑ Η ΠΡΟΣΗΚΟΥΣΑ
ΑΑΑ

ΒΑΛΚΑΝΙΚΗ ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΗ

Προϋποθέσεις καὶ προοπτικὲς

τοῦ Γιάννη Δημητριάδη

Τὸ ἐντυπωσιακὸ ἄνοιγμα τῆς ἐξωτερικῆς μας πολιτικῆς στὸ Βαλκανικὸ χῶρο, ἦταν ἕνα εὐχάριστο ξάφνιασμα γιὰ ὅσους εὔχονται μιὰ μακροπρόθεσμη διευθέτηση τῶν διαφορῶν μας μὲ τοὺς γείτονές μας. Ἀπὸ πολὺ παλιά, ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Παπαναστασίου, ρίχτηκε ἡ ἰδέα νὰ μεταβληθεῖ ὁ ταραγμένος χῶρος τῆς Βαλκανικῆς σὲ «ζώνη εἰρήνης». Καὶ ἡ ἀποδοχὴ τῆς πρόσκλησης τοῦ κ. Καραμανλῆ γιὰ μιὰ διάσκεψη κορυφῆς, βρῆκε ἤδη ἀνταπόκριση σὲ 4 Βαλκανικὲς πρωτεύουσες, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς Τουρκίας, ἐνῶ δυστυχῶς ἡ Ἀλβανία ἐξακολουθεῖ νὰ τηρεῖ στάση ἀδιαφορίας, γιὰ λόγους ποὺ δὲν ἔχουν ἄμεσα ἐκτεθεῖ. Σήμερα, ὅταν ἤδη ἡ Βαλκανικὴ Διάσκεψη ἔχει καθοριστεῖ γιὰ τὶς 29 Ἰανουαρίου, τὰ πράγματα διαφαίνονται μὲ περισσότερη αἰσιοδοξία, ἰδιαίτερα ὕστερα ἀπὸ τὴν πρόσφατη ἐπίσκεψη τοῦ Βούλγαρου ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν κ. Μλαντένωφ, ὅπου στὶς ἐπίσημες συναντήσεις μὲ τὸν Ἕλληνα ὑπουργὸ κ. Μπίτσιο διαπιστώθηκε συναντίληψη γιὰ τὴν παραπέρα ἀνάπτυξη τῶν σχέσεων τῶν δύο χωρῶν.

Τὸ πιὸ κάτω ἄρθρο ἀποτελεῖ μιὰ διερεύνηση «τοῦ ὅλου θέματος» καὶ διαγράφει τί μπορεῖ νὰ ἀναμένει κανεὶς ἀπὸ τὶς πρόσφατες ἐξελίξεις στὸ Βαλκανικὸ χῶρο.

Εἶναι δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθεῖ ἡ ἰδέα τῆς Βαλκανικῆς συνεννόησης σύμφωνα μὲ τὶς διακηρύξεις τῆς ἡγεσίας τῶν βαλκανικῶν κρατῶν; Καλύτερες δυνατὲς προϋποθέσεις γιὰ τὴ βαλκανικὴ Συνδιάσκεψη, εἶναι μιὰ συμφωνία παρόμοια μ' αὐτὴ τοῦ Ἑλσίνκι. Δηλαδή, μιὰ διακήρυξη, ποὺ θὰ ἐγγυᾶται τὰ ὑφιστάμενα σύνορα, τὴ συνεργασία καὶ τεχνικὴ ἀνάπτυξη τῶν βαλκανικῶν λαῶν.

Θά 'ταν πολὺ εὐκολότερα τὰ πράγματα γιὰ τὸν κ. Καραμανλῆ, ἂν εἶχε ἐπιτευχθεῖ μιὰ συμφωνία σὲ σοβαρὸ ἐπίπεδο, στὴ Βιέννη, στὶς συνομιλίες γιὰ τὸν ἀμοιβαῖο περιορισμὸ τῶν στρατιωτικῶν ἐξοπλισμῶν. Γιατί, μὲ τὸν τρόπο αὐτό, θὰ λύνονταν τὰ χέρια τῶν Βουλγάρων πολιτικῶν ἡγετῶν καὶ θὰ μποροῦσαν μὲ μεγαλύτερη ἄνεση ἀλλὰ καὶ εἰλικρίνεια νὰ συζητήσουν θέματα προχωρημένης πολιτικῆς καὶ οἰκονομικῆς συνεργασίας.

Εἶναι γεγονὸς πώς, παρ' ὅλη τὴν καλὴ διάθεση ποὺ διακρίνει τὴ βουλγάρικη ἐξωτερικὴ πολιτική, σ' ὅ,τι ἀφορᾶ τὴν καλυτέρευση τῶν σχέσεών της μὲ τοὺς Βαλκάνιους γείτονές της, ἡ Βουλγαρία ἔχει περιέλθει σὲ κάποια ἀπομόνωση, στὸ βαθμὸ ποὺ οἱ σχέσεις της συσφίγγονται ὅλο καὶ περισσότερο μὲ τὴ Μόσχα, ἐνῶ οἱ γείτονές της ὅλο καὶ περισσότερο ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὰ ἐξωεθνικὰ κέντρα ἀποφάσεων.

Δίχως οἱ πρωθυπουργικὲς προτάσεις νὰ ἔχουν διόλου σχέση μὲ τὴ σκέψη τοῦ Παπαναστασίου γιὰ ἵδρυση βαλκανικῆς Ὁμοσπονδίας, κι ἀκόμα λιγότερο μὲ τοὺς ὁραματισμοὺς τοῦ Ρήγα γιὰ ἕνα βαλκανικὸ κράτος, ἀπηχοῦν τοὺς πόθους καὶ τὶς ἐλπίδες τῆς παραδοσιακῆς ἑλληνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς. Αὐτῆς ποὺ σήμερα βλέπει ἀναγκαῖο ἕνα μόνιμο διακανονισμὸ τῶν διαφορῶν ἀπόψεων στὸ βαλκανικὸ χῶρο, μὲ τρόπο ὥστε χωρὶς νὰ διαταραχτεῖ ἡ οἱαδήποτε ἰσορροπία δυνάμεων ἢ τὰ διαφορετικὰ πολιτικο-οικονομικὰ συστήματα, νὰ γίνει δυνατὴ ἡ μόνιμη εἰρήνευση.

Στὴν ἰδιαίτερη περίοδο κρίσης ποὺ

ἀνέλαβε ὁ κ. Καραμανλῆς, μὲ τὴ μοναδικὴ στὰ χρονικὰ τῆς ἱστορίας μας διπλωματικὴ ἀπομόνωση τῆς χώρας, ἦταν ἐπόμενο, ἂν ὄχι ἀναγκαῖο, νὰ φέρει στὴν ἐπιφάνεια τοὺς παλιοὺς στόχους τῆς ἑλληνίκῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς. Τοὺς στόχους ποὺ εἶχε ἡ Ἑλλάδα πρὶν τὴν κατοχὴ καὶ τὸν ἐμφύλιο πόλεμο, κυρίως πρὶν τὴν ἔνταξή της στὸ NATO.

Εἶναι βέβαιο πὼς ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνηση θὰ ἔβλεπε μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον τὴν ἀναβίωση, ἔστω καὶ μερική, τοῦ Βαλκανικοῦ συμφώνου τοῦ 1953, ἐφ' ὅσον ἡ δυνατότητα γιὰ μιὰ συμμαχία, σὰν αὐτὴ τοῦ 1954, θεωρεῖται ἀδύνατη. Γιατὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ θὰ ἀπομόνωνε σχετικὰ τὴν Τουρκία, καὶ ἡ πλήρης ἀπομόνωσή της πιθανὸν νὰ εἶχε ἀποτελέσματα ἄλλα ἀπὸ τὰ ἀναμενόμενα.

Ὅμως ἕνα τέτοιο σύμφωνο, σήμερα δὲν εἶναι πιθανό. Ἀπὸ τὶς ἐκτιμήσεις ποὺ μποροῦν νὰ γίνουν ὡς τὰ τώρα, αὐτὸ ποὺ θὰ ἐπιδιώξει ἡ ἑλληνικὴ ἐξωτερικὴ πολιτική, εἶναι ἡ στενότερη συνεργασία στοὺς τομεῖς τοῦ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου, τοῦ τουρισμοῦ, τῶν μεταφορῶν, τῆς παροχῆς τεχνικῶν διευκολύνσεων καὶ τῆς ἀπὸ κοινοῦ ἐκμεταλλεύσεως τῶν ὑδατίνων χώρων (λιμνῶν, ποταμῶν).

Ἡ πορεία πρὸς τὴν ἐπίτευξη τῶν ἀνωτέρω ἐπιδιώξεων θὰ εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα ὄχι μόνο τὴν κατανόηση μεταξὺ τῶν λαῶν μας μὲ βάση τὴν οἰκονομική τους εὐημερία, ἀλλὰ καὶ θὰ ἐπέφερε μιὰ πολιτικὴ ὕφεση, οὐσιαστική, στὸ βαλκανικὸ χῶρο. Τὸ ἀποτέλεσμα μπορεῖ νὰ εἶναι μιὰ ἐπανεξέταση τοῦ ρόλου τῶν ἀμυντικῶν δαπανῶν καὶ ἡ πιθανότητα χρησιμοποίησής τους σὲ τομεῖς εὐπαθεῖς στὸ βαλκανικὸ χῶρο, ὅπως εἶναι ἡ κοινωνικὴ μέριμνα καὶ ἡ γεωργία.

Γι' αὐτὸ τὸ οἰκοδόμημα, ἐνῶ ὑπάρχει ἀπὸ παντοῦ καλὴ διάθεση καὶ παραδοχὴ τῆς ἀναγκαιότητάς του, παρουσιάζεται καὶ ἕνα πρόβλημα, ποὺ ἡ Ἑλλάδα καλεῖται νὰ τὸ ξεπεράσει. Εἶναι ἡ ὑποχρέωσή της νὰ πείσει τοὺς Τούρκους, ὅτι ὅλη αὐτὴ ἡ δραστηριότητα, σὲ κανένα σημεῖο, ὄχι μόνο δὲν ἔχει αἰχμὲς ἐναντίον της, ἀλλὰ καθιστᾶ τὴ συμμετοχή της ἐπιβεβλημένη. Ἐπιβεβλημένη, ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι καὶ ἡ ἴδια ἀντιμετωπίζει τὰ κοινὰ σ' ὅλους προβλήματα. Ὅτι καὶ ἡ ἴδια θὰ κερδίσει συμβάλλοντας στὴν κοινὴ βαλκανικὴ προσπάθεια γιὰ εἰρήνη καὶ πρόοδο.

Δὲν εἶναι ἄμεσος στόχος τῆς ἑλληνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς νὰ μετατρέψει τὴ βαλκανικὴ συνεργασία σὲ ἀντιτουρκικὸ ὄργανο. Εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ καταδείξει ὅτι ὑπάρχουν κι ἄλες μέθοδοι, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἐπεκτατισμὸ καὶ τὸν πόλεμο, γιὰ τὴν εἰρηνικὴ λύση τῶν διεθνῶν προβλημάτων.

Ἕνα γεγονὸς ποὺ ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες ἀναγνωρίζουμε, εἶναι πὼς ἡ τουρκικὴ διπλωματία ὑπῆρξε σημαντικὴ στὰ τελευταῖα διακόσια χρόνια στὸ Μεσογειακὸ καὶ Βαλκανικὸ χῶρο. Ἔχει μιὰ μακρὰ παράδοση. Καί, τὸ κυριότερο, ἀποβλέπει σὲ μακρόπνοους στόχους. Μπορεῖ νὰ μὴ διακρίνεται γιὰ τὴν ἐγκεφαλικότητά της. Εἶναι ὅμως χαρακτηριστικὴ ἡ ἀνατολίτικη ὑπομονὴ κι ἐπιμονή, ποὺ στὰ χέρια της μετατράπηκε σὲ ὅπλο ἀξιόλογο.

Σήμερα, μετὰ τὴν περσινὴ εἰσβολή της στὴν Κύπρο, ἐλέγχει τὰ 40% τοῦ νησιοῦ. Ἐμεῖς ζητοῦμε τὴν ἀποχώρηση τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων, τὴν ἐπιστροφὴ τῶν προσφύγων, τὴν ἐπάνοδο στὸ πρὸ τοῦ Αὐγούστου 1974 status quo. Ὅταν αὐτὸ οἱ Τοῦρκοι τὸ φαντάζονται σὰν οὐσιαστικὴ αὐτοκτονία γιὰ τὴν τουρκικὴ διπλωματία. Νομίζουν ὅτι ἔτσι θὰ ἀποδέχονταν ἐπίσημα ὅτι εἰσέβαλαν ἄσκοπα, κατὰ λάθος, ἢ βάσει ξένων ἐντολῶν. Εἶναι λοιπὸν δυνατὸν νὰ περιμένουμε κάτι τέτοιο; Ὄχι, φυσικά. Πρέπει νὰ βρεθεῖ μιὰ παρακαμπτήρια ὁδός, ἔτσι ποὺ τὸ Κυπριακὸ νὰ μὴν τεθεῖ σὰ βάση τῆς βαλκανικῆς συνεννόησης, ἀλλὰ νὰ ἀφεθεῖ νὰ λυθεῖ μεταξὺ Ἑλλάδας-Τουρκίας, στὰ πλαίσια εὐρυτέρων διεθνῶν συνομιλιῶν. Μέχρις ὅμως νὰ συμβεῖ αὐτό, ἡ τουρκικὴ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ θὰ ἀντιμετωπίζει καχύποπτα κάθε ἑλληνικὴ πρόταση στὰ Βαλκάνια ἢ ἀλλοῦ. Αὐτὸ συνέβη στὸ Ἐλσίνκι, στὴν ὑπογραφὴ ἀπὸ μέρους της τῆς συμφωνίας.Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ στὶς συνομιλίες τῆς Βιέννης, στὸ NATO ἢ στὸν O.H.E. Ξέρει ὅτι ἀμύνεται, γιατὶ ἀδικεῖ. Ξέρει ὅμως καὶ νὰ φυλάγεται. Χωριστὰ ἀπ' ὅλα αὐτὰ θὰ πρέπει νὰ ἀντιμετωπίσουμε καὶ τὸ ἐνδεχόμενο, τὴ στάση της ἀπέναντι σὲ μιὰ Βαλκανικὴ Διακήρυξη γιὰ εἰρήνη καὶ πρόοδο, νὰ τὴν καθορίζει ἡ πολιτικὴ καχυποψία μὲ τὴν ὁποία ἀντιμετωπίζει τὴ Διακήρυξη τὸ Σταίητ Ντηπάρτμεντ καὶ ἡ Οὐάσιγκτον, πολιτικὴ τῆς ὁποίας ἐπίμονα καὶ σταθερὰ ἡ Τουρκία, τὰ τελευταῖα χρόνια, ἀκολουθεῖ.

Καὶ οἱ δύο αὐτὲς χῶρες ἔχουν προηγούμενα, σ' ὅ,τι ἀφορᾶ τὶς διαβαλκανικὲς σχέσεις. Ἡ Γιουγκοσλαβία τὸ 1954 μὲ τὴ σύναψη τοῦ Τριμεροῦς Συμφώνου, ποὺ ὅμως ἀτόνησε, ὅταν ἡ σκοπιμότητα καὶ τὸ ἐθνικὸ συμφέρον τῆς ἐπέβαλλαν νὰ στηρίξει τὴν ἀνεξαρτησία της περισσότερο στὸ διεθνὴ συσχετισμὸ δυνάμεων παρὰ στὸ βαλκανικό. Καὶ ἡ Ρουμανία, ὅταν τὸ 1957, μέσω τοῦ ὑπουργοῦ ἐξωτερικῶν της Στόϊκα, ζητοῦσε τὴν καθιέρωση ἀποπυρηνικοποιημένης βαλκανικῆς ζώνης, μὲ μιὰ διαδικασία συνδιασκέψεων τῶν ἐνδιαφερομένων χωρῶν. Διαρκοῦντος ὅμως τοῦ ψυχροῦ πολέμου, σὰν ἰδέα δὲν εἶχε γίνει δεκτή. Σήμερα, κι οἱ δυὸ αὐτὲς σοσιαλιστικὲς χῶρες, ποὺ διακρίνονται στὴ διεθνὴ κοινωνία γιὰ τὴν ἀνεξαρτησία τῆς πολιτικῆς τους τοποθέτησης, σ' ὅ,τι ἀφορᾶ τὰ διεθνῆ θέματα, ὄχι μόνο ἀποδέχτηκαν τὴν ἑλληνικὴ πρόταση, ἀλλὰ τὴ βλέπουν σὰν μέσο ἐπικυρώσεως – ἂν ὄχι σὲ διεθνὲς – τουλάχιστον σὲ βαλκανικὸ ἐπίπεδο, τῆς πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας τους. Ἀκόμα, στὸ βαθμὸ ποὺ μιὰ τέτοια συμφωνία θὰ διακηρύσσει τὴν ἀποδοχὴ μόνο εἰρηνικῶν μέσων στὴν ἐπίλυση διακρατικῶν διαφορῶν καὶ θὰ ἀναγνωρίζει τὰ ὑφιστάμενα πολιτικὰ σχήματα καὶ ἐθνικὰ σύνορα, τὴν καθιστᾶ ἀκόμη περισσότερο χρήσιμη σ' αὐτές.

Ἡ Βουλγαρία παραμένει στὴν περιοχὴ τὸ κλειδὶ κάθε προσπάθειας γιὰ διαβαλκανικὴ συνεννόηση. Ὄχι μόνο γιατὶ γεωγραφικὰ βρίσκεται στὸ κέντρο. Ἀλλὰ γιατὶ παρουσιάζεται σὰν ἐκπρόσωπος στὸ βαλκανικὸ χῶρο τῆς σοβιετικῆς πολιτικῆς καὶ στὰ βαλκανικὰ καὶ στὰ διεθνῆ προβλήματα.

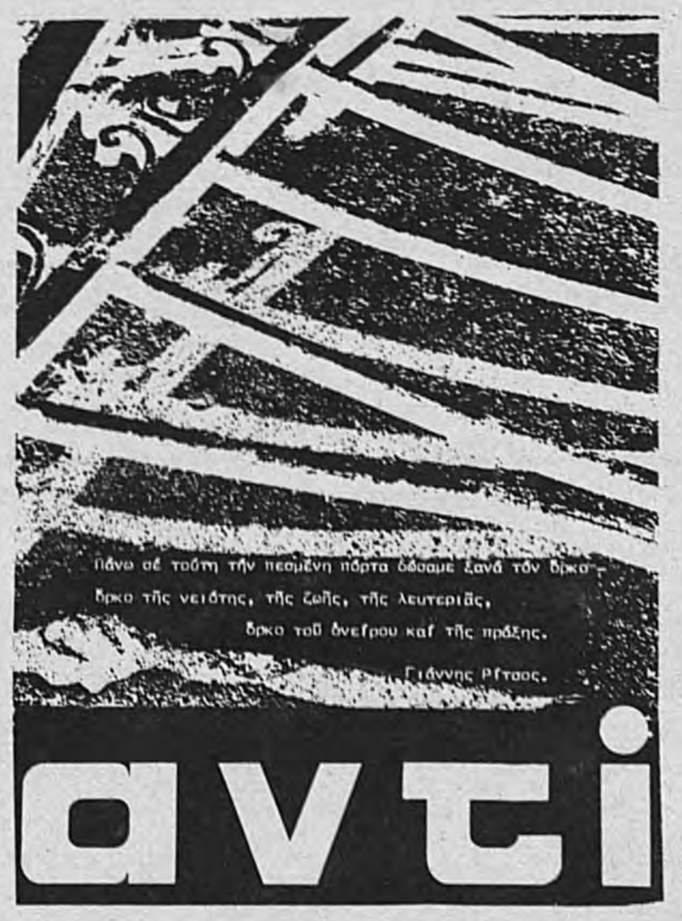
Κι ἂν δεχθοῦμε ὅτι ἡ ἑλληνικὴ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ περισσότερο κι ἡ τουρκικὴ λιγότερο, σ' ὁρισμένα προβλήματα, ἀκολουθοῦν διάφορη τῶν ΗΠΑ πολιτική, τότε ἡ Βουλγαρία παραμένει ἡ μόνη βαλκανικὴ χώρα ποὺ ὄχι μόνο δὲν ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴ σοβιετικὴ πολιτική, ἀλλὰ ἐλπίζει καὶ διαδηλώνει τὴν ἐπιθυμία της γιὰ περισσότερη προσήλωση σ' αὐτή. Δηλαδὴ σ' ἕνα ἐξωεθνικὸ κέντρο.

Παρ' ὅλα αὐτά ἡ βουλγάρικη στάση, ὑπῆρξε ὄχι μόνο ἐξαίρετη γιὰ τὴν κατανόηση τῶν προβλημάτων τῆς Βαλκανικῆς καὶ ἐξεδήλωσε τὴ θέλησή της νὰ συμβάλει ἀποφασιστικὰ στὴν ἐπίλυσή τους, ἀλλὰ καὶ προχώρησε ἀκόμα περισσότερο, μὲ τὸ νὰ τονίσει ἐπανειλημμένα πὼς θεωρεῖ ἀναγκαία αὐτὴ τὴν πολιτική, σὰ μέρος τῆς γενικότερης θέσης της γιὰ «εἰρήνη, συνύπαρξη καὶ πρόοδο». Μὲ τὸν τρόπο αὐτό, ἐξεδήλωσε πιθανῶς καὶ τὴν πρόθεση τῆς Μόσχας νὰ ἀποδεχθεῖ τὴ βαλκανικὴ πραγματικότητα, ὅπως σήμερα προσπαθεῖ νὰ διαμορφωθεῖ, δίχως ξένες ἐπεμβάσεις.

Ἡ Βαλκανικὴ Διακήρυξη θὰ εἶναι λοιπὸν μιὰ πράξη, πρῶτα ἀπ' ὅλα, ἀποδοχῆς τῶν ὑφισταμένων πολιτικο-ιδεολογικῶν συστημάτων καὶ γεωγραφικῶν ὁρίων ποὺ συνιστοῦν τὴ σημερινὴ βαλκανικὴ πραγματικότητα. Ἡ ἀναφορά, ἐξ ἄλλου, στὰ εἰρηνικὰ μέσα καὶ σὲ καθιερωμένους ἀξιολογικὰ ἠθικοὺς καὶ πολιτικοὺς θεσμούς, εἴτε γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς διαβαλκανικῆς συνεργασίας, εἴτε γιὰ τὴν ἐπίλυση διαβαλκανικῶν διαφορῶν, σὲ διμερὴ ἢ πολυμερὴ βάση, ἀποτελεῖ ἐγγύηση τῆς ὕφεσης ποὺ παρατηρεῖται στὸν χῶρο μας.

Τέλος, σὰν ἐπιχείρημα καταξιώνει τὰ ἐνδιαφερόμενα μέρη, σὰν ἐπιδιώκοντα, μέσα σὲ εἰρηνικὰ πλαίσια, τὴν κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ πρόοδο τῶν λαῶν τους.

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΤΟΜΟΣ

Τιμὴ 200 δρχ.

ἡ νέα φάση τῶν διαπραγματεύσεων

ΟΙ ΚΥΠΡΙΟΙ ΠΡΟΒΛΕΠΟΥΝ ΝΕΟΥΣ ΜΑΚΡΟΧΡΟΝΟΥΣ ΑΓΩΝΕΣ

Τοῦ Πλούτη Σέρβα

Στηριζόμενος περισσότερο στὶς πλάτες τῆς Οὐάσιγκτον, ὁ Ραοὺφ Ντενκτὰς ἐξακολουθεῖ νὰ παρουσιάζεται ἀνένδοτος καὶ ἀκαταλόγιστος, περιφρονώντας τὶς ἀποφάσεις τῆς Γενικῆς Συνέλευσης τοῦ ΟΗΕ καὶ ὅλων τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν ὀργανώσεων. Αὐτὴ ἡ στάση του, μαζὶ μὲ τὴν πλήρη ἔλλειψη ἐμπιστοσύνης πρὸς τὶς νατοϊκὲς δυνάμεις καὶ τὴν ἀπογοήτευση ποὺ προκαλεῖ ἡ στείρα πολιτικὴ τῶν λόγων τοῦ Κρεμλίνου, ἔχουν ἐξαναγκάσει τοὺς Ἑλληνο- κύπριους νὰ προσβλέπουν πρὸς ἕνα μακροχρόνιο ἀγώνα γιὰ τὴ λύση τοῦ Κυπριακοῦ προβλήματος.

ΑΥΤΟ εὔκολα τό 'χω διαπιστώσει ἀπὸ τὸ τελευταῖο μου δεκαπενθήμερο ταξίδι στὴν Κύπρο, μιλώντας τόσο μὲ τὸν ἁπλὸ ἄνθρωπο ὅσο καὶ μὲ τοὺς ἐπίσημους, καθὼς καὶ μὲ τοὺς ἐκπρόσωπους τῶν πολιτικῶν παρατάξεων. Ἀπὸ τὸν Ἑλληνο - Κύπριο διαπραγματευτὴ Γλαῦκο Κληρίδη, ὡς τοὺς ὑπουργοὺς καὶ τοὺς πολιτικοὺς ἀρχηγούς, στὸ σχετικὸ ἐρώτημα, μιὰ ἦταν ἡ ἀπάντηση: Στὸ κοντινὸ μέλλον δὲν διαφαίνεται λύση. Ὁ Ραοὺφ Ντενκτὰς δὲν εἶναι διατεθειμένος γιὰ πραγματικὲς συνομιλίες. Ἐπιμένει στὴ διζωνικὴ καὶ ἀντιτίθεται στὸ πνεῦμα τῶν ἀποφάσεων τοῦ ΟΗΕ. Δὲν ἔχουμε παρὰ νὰ ὑπολογίσουμε στὸ μακροχρόνιο, ἐφόσον ἡ ὑποστήριξη ἀπὸ τὶς φίλες δυνάμεις, παρὰ τὴ σχετικὴ βοήθεια στὸν οἰκονομικὸ τομέα, ἐξακολουθεῖ νὰ περιορίζεται στὴ θεωρητικολογία καὶ τὰ εὐχολόγια.

Σὰν προοπτικὴ γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς ἐθνικοαπελευθερωτικῆς πάλης, ὅλοι σχεδὸν θέτουν σὰ βάση τὴν ἰσχυροποίηση τῆς ἀμυντικῆς θέσης τῆς Ἑλλάδας, ποὺ μόνο μ' αὐτὸ θἄναι ἱκανὴ νὰ ἐξασκήσει ἀποτελεσματικὴ πίεση στὴν ἐπεχτατικὴ τουρκικὴ πολιτική. Γι' αὐτὸ ἡ ὁμόφωνη ἀπόφαση τῆς Ἑλληνικῆς Βουλῆς γιὰ τὴν ὑπερψήφιση τοῦ ἀμυντικοῦ προϋπολογισμοῦ 1976 καθὼς καὶ οἱ ἐπίσημες δηλώσεις ὅτι «σὲ δυὸ χρόνια ἡ ἀμυντικὴ κατάσταση τῆς Ἑλλάδας θὰ βρίσκεται σὲ πλήρη ἑτοιμότητα», χαιρετίστηκαν ἀπ' ὅλους, στὴν Κύπρο, σὰν ὁ πιὸ εὐνοϊκὸς οἰωνός.

Ὅμως, μὲ τοῦτο δὲν παραβλέπεται ἡ ἀξία τῆς συνεχιζόμενης συμπαράστασης τῶν δημοκρατικῶν λαῶν καὶ τῶν ἀδέσμευτων χωρῶν, ποὺ βρῆκε ξανὰ τὴν ἔκφρασή της στὴν τελευταία ἀπόφαση τῆς Γενικῆς Συνέλευσης τοῦ ΟΗΕ. Καὶ ἐδῶ, ἀκοῦς νὰ ἐκφράζονται φόβοι γιὰ τὴ ζημιὰ ποὺ εἶναι δυνατὸν νὰ προκληθεῖ ἀπὸ τὶς ἄσκοπες καὶ ἀπροπαρασκεύαστες διπλωματικὲς κινήσεις τῆς ἐπίσημης Ἑλλάδας, ποὺ ἐξακολουθεῖ νὰ βρίσκεται κάτω ἀπὸ τὴν πίεση τῆς ἀμερικανικῆς πολιτικῆς. Τέτοια ζημιογόνα διπλωματικὴ ἐκδήλωση θεωρήθηκε ἡ τελευταία συνάντηση Μπίτσιου-Τσαγλαγιανγκὶλ στὶς Βρυξέλλες, ποὺ ἐμφανίστηκε σὰν μεγάλο ἐπίτευγμα, ἡ «ὑποχώρηση» τῆς Ἄγκυρας νὰ ἐγκαταλείψει τὴν ἄποψή της γιὰ διεύρυνση τῶν Κυπριακῶν συνομιλιῶν, μὲ τὴ συμμετοχὴ τῆς Ἄγκυρας καὶ τῆς Ἀθήνας. Ἐνῶ τὴν ἐπαύριο τοῦ «ἐπιτεύγματος» ὁ Τσαγλαγιανγκὶλ δὲν δυσκολεύτηκε νὰ διακηρύξει ὅτι γιὰ νὰ πραγματοποιηθεῖ πρόοδος οἱ ἐνδοκυπριακὲς πρέπει νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὰ πλαίσια τῆς ἀπόφασης τῆς Γεν. Συνέλευσης τοῦ ΟΗΕ, καὶ ὁ Ντενκτάς, κυνικότατα, κραύγαζε ὅτι «δὲν ὑπάρχουν πρόσφυγες. Ἡ τοποθέτηση τῶν δύο κοινοτήτων ἔχει ὁριστικοποιηθεῖ μὲ τὴ μεταφορὰ ὅλων τῶν Τουρκοκυπρίων στὸ βορρᾶ». Κρίνεται, πολὺ ὀρθά, ὅτι ἡ συνάντηση τῶν δύο ὑπουργῶν τῶν Ἐξωτερικῶν στὶς Βρυξέλλες, τοῦτο μόνο κατόρθωσε, νὰ ἐπιτρέψει στὸ Χένρυ Κίσσινγκερ νὰ ξαναφέρει τὸ Κυπριακὸ ἀπὸ τὸν ΟΗΕ στὸ NATO. Καὶ κατὰ μιὰ πολὺ εὔστοχη διατύπωση: «Σκοτωνόμαστε νὰ πᾶμε στὸν ΟΗΕ γιὰ νὰ ἐπαυξήσουμε τὶς μετοχές μας καὶ τὴν ἐπαύριο νὰ ἐπανέλθουμε στὸ NATO γιὰ νὰ τὶς ἐξαργυρώσουμε χωρὶς κανένα ἀντίκρυσμα».

Τὸ εὐτύχημα εἶναι ὅτι οἱ Κύπριοι πολιτικοὶ διαβλέπουν αὐτὸν τὸν τεράστιο κίνδυνο, ποὺ σὲ τελευταία ἀνάλυση εἶναι δυνατὸ νὰ μᾶς ἀποξενώσει ἀπὸ ὅλους τοὺς πραγματικοὺς φίλους μας, ποὺ μὲ τὸ δίκιο τους θὰ σκέφτονται: Γιατί νὰ ὑποστηρίζουμε τοὺς Ἑλληνο-κύπριους, ἐφόσον αὐτοὶ πιστεύουν ὅτι τὸ NATO θὰ λύσει τὸ πρόβλημά τους; Εἶναι κυρίως ἡ συναίσθηση αὐτῆς τῆς ἀνάγκης γιὰ συμπαράσταση πού, τὴν ἐπαύριο τῶν ἐπίσημων ἐνθουσιασμῶν γιὰ τὸ ἐπίτευγμα Μπίτσιου, ἐπέτρεψε στὸ Ἐθνικὸ Συμβούλιο νὰ θέσει τέρμα στὴν πορεία πρὸς τὸ NATO, διακηρύττοντας ἐμφαντικὰ τὴν ἐμμονή του στὴ διεθνοποίηση, ὅπως αὐτὴ ἀναγνωρίστηκε ἀπὸ τὴν καταπληκτικὴ πλειοψηφία τῶν μελῶν τῶν Ἑνωμένων Ἐθνῶν. Γενικὰ κρίνεται φρόνιμο ὅτι ἡ κυπριακὴ πλευρά, ἐνῶ θὰ πρέπει νὰ ἐξακολουθεῖ νὰ διατηρεῖ στενοὺς τοὺς δεσμούς της καὶ τὶς ἐπαφές της μὲ τὴν

Ἀθήνα, πρέπει νὰ ἀφεθεῖ ἀπερίσπαστη στὶς διπλωματικὲς καὶ πολιτικὲς ἐκδηλώσεις της.

Ἕνα ἄλλο εὐοίωνο σημεῖο ποὺ παρουσιάζεται σήμερα στὴν Κύπρο, εἶναι ἡ ἀπαίτηση ὅπως οἱ διακοινοτικὲς συνομιλίες σταματήσουν νὰ διεξάγονται μὲ τὴ μονοδιάστατη ἐκπροσώπηση τῶν δύο πλευρῶν, τοῦ Γλαύκου Κληρίδη ἀπὸ τὴν Ἑλληνοκυπριακὴ καὶ τοῦ Ραοὺφ Ντενκτὰς ἀπὸ τὴν Τουρκοκυπριακὴ πλευρά. Καὶ τὰ ἐπιχειρήματα εἶναι πολὺ ἰσχυρά. Δυὸ ἄνθρωποι συνομιλοῦντες γιὰ ὀχτὼ τόσα χρόνια (τὸν τελευταῖο χρόνο σὲ τέσσερις μόνο συναντήσεις, κάτω ἀπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ ΓΓ τοῦ ΟΗΕ) δὲν κατόρθωσαν τίποτα περισσότερο νὰ πετύχουν παρὰ νὰ ὁδηγοῦν τὶς διαπραγματεύσεις ἀπὸ ἀδιέξοδο σὲ ἀδιέξοδο. Ὁ λαὸς παρακουράστηκε καὶ πολὺ ἀπογοητεύτηκε διαβάζοντας τὴν κάθε φορὰ ἕνα σύντομο ἀνακοινωθὲν ποὺ πήγαζε ἀπὸ τὶς στεγανὲς συναντήσεις δύο μόνο ἀνθρώπων πού 'ναι ἐπιφορτισμένοι νὰ λύσουν τὸ κεφαλαιῶδες πρόβλημά του. Καὶ τὸ χειρότερο, ὅτι ὁ ἀδιάλλαχτος Ντενκτὰς ἀποκομίζει πότε τὰ μικρὰ καὶ πότε τὰ μεγάλα του κέρδη, ἐνῶ ὁ διαλλαχτικὸς Κληρίδης τίποτα τὸ θετικὸ καὶ πολλὰ ἀρνητικὰ ἀποκομίζει.

Ὕστερα γίνεται καὶ τούτη ἡ σκέψη: Ὅσο σοφοὶ ἐγκέφαλοι καὶ ἂν ὑποτίθεται ὅτι εἶναι οἱ δυὸ διαπραγματευτές, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ καταλήξουν (ἂν ποτὲ καταλήξουν) στὶς ὀρθότερες ἀποφάσεις. Τὸ ὅλο θέμα ἀπαιτεῖ τὴ λειτουργία τῆς συλλογικῆς σκέψης καὶ εὐθύνης. Κι αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ γίνει παρὰ μὲ τὴ συμμετοχὴ τῶν ἐκπροσώπων τῶν κυριότερων πολιτικῶν δυνάμεων τῆς νήσου. Ἄλλωστε τὸ θέμα, μέσα στὴ μακροχρόνια ἔντασή του ἔχει περιπλεχτεῖ στὴν πολλαπλότητα ἄλλων θεμάτων. Καὶ ὁ καθένας ἀντιλαμβάνεται ὅτι ὅσο δίκαιη κι ἂν θά 'ναι ἡ λύση ποὺ θὰ προκύψει ἀπὸ τὶς διαπραγματεύσεις, αὐτὴ σὲ καμιὰ περίπτωση δὲν θά 'ναι μιὰ σολομόντια λύση. Ἀπὸ τὴ λύση ὁπωσδήποτε θὰ προκύψουν οἱ ἐλαφρὰ ἢ βαριὰ ἀδικημένοι, ἀπὸ τοὺς τομεῖς (καντόνια) ποὺ θὰ ἐλέγχονται ἀπὸ τὴν Τουρκοκυπριακὴ διοίκηση, μιὰ καὶ ἡ πιὸ ὀρθὴ ἐφικτὴ λύση, κάτω ἀπὸ τὶς συνθῆκες ποὺ ἔχουν δημιουργηθεῖ, δὲν μπορεῖ νά 'ναι ἄλλη ἀπὸ τὴν πολυπεριφερειακή. Καὶ εἶναι φανερὸ πὼς ἀνάμεσα στοὺς διαπραγματευτὲς πρέπει νὰ ὑπάρχουν καὶ κεῖνοι οἱ ὑπεύθυνοι ποὺ θὰ μποροῦσαν νὰ φέρουν τὶς ἀποφάσεις μπροστὰ στὸ λαὸ γιὰ κατανόηση καὶ ἔγκριση. Ἐχτὸς ἂν ἡ γραμμὴ (λανθασμένη καὶ φθοροποιὸς ἀπὸ τὴ γένεσή της) θὰ ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένει μονοκρατορικὴ ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά.

Καὶ ἡ τελευταία σκέψη ποὺ προβάλλει, ξεκινᾶ ἀπὸ τὴν ὅλη κατάσταση, οἰκονομικὴ καὶ πολιτική, ποὺ παρουσιάζει σήμερα ὁ τουρκοκρατούμενος Βορρᾶς. Ὅλες οἱ πληροφορίες ποὺ διαρρέουν ἀπὸ τὸν Βορρᾶ, λένε πὼς ὁ Ντενκτὰς δὲν εἶναι πιὰ ὁ «εἷς καὶ μόνος». Μπορεῖ στὴν ἐξαλλοσύνη νά 'ναι ὁ πιὸ ἐπιφανής, ὄχι μόνο στὸν Κυπριακὸ βορρᾶ ἀλλὰ καὶ σ' ὁλόκληρη τὴν Τουρκία, πλάϊ στὸν ἄλλο ἔξαλλο, τὸν Ἐρμπακάν. Ὅμως, καὶ ἄλλες Τουρκοκυπριακὲς πολιτικὲς παρατάξεις διεκδικοῦν σήμερα λόγο στὴ λύση ὄχι μόνο τοῦ γενικότερου προβλήματος, ἀλλὰ καὶ τῶν ἰδιαζόντων προβλημάτων ποὺ ἔχει δημιουργήσει ἡ ἀνεκδιήγητη συμφόρηση (Τουρκοκυπρίων, Λαζῶν, Πακιστανῶν, Ἀτσίγγανων κλπ.) στὸ Βορρᾶ. Μιὰ ἀναγκαστικὴ διεύρυνση καὶ τῆς τουρκοκυπριακῆς διαπραγματευτικῆς ἀντιπροσωπείας στὶς ἐνδοκυπριακὲς συνομιλίες, εἶναι βέβαιο ὅτι θὰ φωτίσει, εὐεργετικὰ γιὰ τὸ σύνολο τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ, τὴν ἐξαλλοσύνη τοῦ Ραοὺφ Ντενκτάς.

Ἤμουν πραγματικὰ εὐτυχὴς νὰ διαπιστώσω ὅτι, στὴ σχετικὴ φιλικὴ συνομιλία ποὺ εἶχα μὲ τὸν Γλαῦκο Κληρίδη, ὄχι μόνο δέχεται, ἀλλὰ καὶ ὑπερθεματίζει τὶς πιὸ πάνω ἀπόψεις, προσθέτοντας χαρακτηριστικά: «Γιατί οἱ ἑκατέρωθεν ἀντιπροσωπεῖες νὰ μὴ γίνουν, ἀντὶ τριμελεῖς (ὅπως σεῖς εἰσηγεῖστε) πενταμελεῖς;»

Οἱ τελευταῖες εἰδήσεις ποὺ μᾶς ἦλθαν ἀπὸ τὴν Κύπρο δείχνουν πὼς ποτὲ τὸ Ἐθνικὸ Συμβούλιο δὲν ἦταν τόσο ὁμόφωνο καὶ τόσο ἕτοιμο γιὰ τὴν ἐπανέναρξη τῶν συνομιλιῶν πάνω στὴν πιὸ πάνω βάση, μὲ ἀνοιχτὴ (καὶ ὄχι δεσμευτικὴ) ἡμερήσια διάταξη, ὁποιαδήποτε μέρα μετὰ τὶς 15 τοῦ Γενάρη.

Ἡ ἄλλη πλευρά, ἡ τουρκοκυπριακή, κλωτσάει ἀκόμη. Καὶ κλωτσάει μὲ ἐπιχειρήματα ἀνόητα, μὲ πλήρη ἄρνηση. Δὲν βρίσκει τὸν λόγο, ἀκούστηκε νὰ λέει ὁ Ραοὺφ Ντενκτάς, γιατί νὰ γίνουν οἱ συνομιλίες! Φυσικά, ἂν κάποιος πρέπει νὰ κλάψει γι' αὐτὲς τὶς ἀνοησίες, δὲν εἶναι ἡ Ἑλληνοκυπριακὴ πλευρά. Φτάνει μόνο νὰ ἐμμένει μὲ σταθερότητα καὶ ἐπιμονὴ στὴ μόνη σωστὴ γραμμή, τὴ γραμμὴ ποὺ χάραξε ἡ Γενικὴ Συνέλευση τοῦ ΟΗΕ, καὶ ὄχι ὁ Χένρυ Κίσσινγκερ.

ΥΣΤΕΡΟΓΡΑΦΟ

Εἶχε γραφτεῖ τὸ πιὸ πάνω κείμενο ὅταν ξέσπασε «βόμβα» Κληρίδη, γιὰ τὴν παραίτησή του. Δυστυχῶς δὲν εἶναι ἡ πρώτη. Εἶναι γνωστὴ ἀπὸ τὰ παλιά. Ξεσπάει στὴν κάθε νέα καμπή, σὰν ἀποτέλεσμα τῶν κομματικῶν πολιτικῶν ἀντιθέσεων, σχετικὰ μὲ τὴ γραμμὴ τακτικῆς.

Τὸ πιὸ θλιβερὸ στὴν περίπτωση δὲν εἶναι ἡ «βόμβα» – ποὺ ἄλλωστε φάνηκε πὼς ἦταν χωρὶς γόμωση: Ὁ κ. Κληρίδης ἀνεκάλεσε ὕστερα ἀπὸ «τὴν πίεση ποὺ δέχτηκε». Τὸ ἀτύχημα εἶναι ὅτι ὁ κ. Κληρίδης ἔχει καθιερωθεῖ σὰν ὁ μόνος καὶ ἀποκλειστικὸς διαπραγματευτής. Μόνον ὅταν οἱ πολιτικὲς δυνάμεις στὸν τόπο ἀποχτήσουν πραγματικὴ ὀντότητα καὶ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὸ βραχνὰ ὅλων αὐτῶν τῶν ἀντιδημοκρατικῶν θεωρημάτων, τότε οἱ τέτοιες κρίσεις θὰ στεροῦνται ὁποιασδήποτε σημασίας καὶ ἡ ὁποιαδήποτε ἀλλαγὴ τῶν πληρεξουσίων προσώπων ἢ σωμάτων δὲν θ' ἀποτελεῖ θέμα πονοκεφάλων, ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν παρεμβάσεων καὶ παρακλήσεων.

ἡ ἑνότητα τῶν δημοκρατικῶν δυνάμεων

τῆς Βάσως Παπανδρέου

ΤΟ ΘΕΜΑ τῆς ἑνότητας τῶν δημοκρατικῶν δυνάμεων εἶναι ἀρκετὰ σοβαρὸ, ἀρκετὰ δύσκολο καὶ πολὺ ἐπίκαιρο. Εἶναι ἕνα θέμα ποὺ συζητιέται πολύ, χωρὶς ἀκόμη νά διαγράφεται κάποια σαφὴς προοπτική. Κι αὐτὸ δὲν εἶναι παράξενο, ἀντίθετα μάλιστα. Δὲν εἶναι κάτι ποὺ ἀπασχολεῖ τὸν ἑλληνικὸ χῶρο μόνο. Εἶναι ἕνα θέμα ποὺ προβληματίζει τὶς δημοκρατικὲς δυνάμεις σ' ὅλες τὶς μὴ μονοκομματικὲς χῶρες. Καὶ πέρα ἀπ' αὐτό, τὶς κυβερνήσεις ὅλων τῶν χωρῶν, μιὰς καὶ ἡ πορεία τοῦ προοδευτικοῦ κινήματος συνδέεται καὶ ἐπηρεάζει τὴν πορεία καὶ τὸ συσχετισμὸ δυνάμεων στὶς χῶρες σὲ βαθμὸ ποὺ ποικίλλει ἀνάλογα μὲ τὴ γεωγραφική, οἰκονομική, πολιτικὴ καὶ πολιτιστικὴ συγγένεια τῶν χωρῶν.

Ἕνας ἴσως ἀπὸ τοὺς κύριους λόγους προβληματισμοῦ καὶ δυστοκίας γύρω ἀπὸ τὴν ἑνότητα τῶν δημοκρατικῶν δυνάμεων εἶναι ὅτι πολλὲς λέξεις ἔχουν γίνει πολυσήμαντες, μιὰς καὶ ἔχουν χρησιμοποιηθεῖ γιὰ νὰ προσδιορίσουν καὶ χαρακτηρίσουν συγκρουόμενες καταστάσεις. Ἔτσι, ὅταν τίθεται τὸ πρόβλημα τῆς ἑνότητας τῶν δημοκρατικῶν δυνάμεων, τὸ πρῶτο ἐρώτημα εἶναι ποιὲς δυνάμεις πρέπει ἢ μποροῦν νά συμπεριληφθοῦν σ' αὐτὴ τὴν ἑνότητα, μιὰς καὶ ὁ ὅρος δημοκρατικὸς ἔχει τέτοια ἐλαστικότητα ποὺ μπορεῖ νά χρησιμοποιηθεῖ σὰν ὀμπρέλα μὲ ἀναπτυσσόμενο μέγεθος πρὸς κάθε ἐπιθυμητὴ κατεύθυνση γιὰ νά στεγάσει ἕνα μεταβλητὸ καὶ τελείως διαφορετικὸ πλῆθος. Τὸ δεύτερο ἐρώτημα εἶναι τὸ εἶδος τῆς ἑνότητας, ποὺ μπορεῖ νά ξεκινήσει ἀπὸ ἕνα σύμφωνο μὴ ἐπίθεσης μεταξύ τους, εἰρηνικὴ συνύπαρξη, ποὺ ἐπιτρέπει ὅμως τὴ σύναψη διμερῶν συμφωνιῶν, μέχρι τὴ δημιουργία ἑνὸς μετώπου ποὺ προσδιορίζει τὰ ὅρια δράσης κάθε πολιτικοῦ σχηματισμοῦ ποὺ συμμετέχει σ' αὐτό, καθὼς καὶ κοινὴ συμπεριφορὰ πρὸς τρίτους.

Στὴ χώρα μας τὸ θέμα τῆς ἑνότητας εἶχε ἀπασχολήσει κατὰ τὴ διάρκεια τῆς δικτατορίας ὅλους ὅσους ἦταν ἀντίθετοι, ἄσχετα ἀπὸ τὸ λόγο πρὸς τὴν ὕπαρξη τῆς

Ἡ ἑνότητα τῶν δημοκρατικῶν δυνάμεων – θέμα πάντα ἐπίκαιρο – ἔγινε τὸν τελευταῖο καιρὸ τὸ πιὸ σημαντικὸ γιὰ τὸ χῶρο τῆς ἀντιπολίτευσης. Τὸ «ΑΝΤΙ», ποὺ κρατᾶ πάντα ἀνοιχτὲς τὶς στῆλες του γιὰ ἕναν ἐποικοδομητικὸ διάλογο, δημοσιεύει σήμερα τὸ ἄρθρο αὐτὸ τῆς ΒΑΣΩΣ ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ, μέλους τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ ΠΑΣΟΚ.

χούντας, καὶ συνεχίζει ν' ἀπασχολεῖ καὶ νὰ προβληματίζει καὶ σήμερα ὅλο τὸν πολιτικὸ κόσμο καὶ τὶς δημοκρατικὲς δυνάμεις τῆς χώρας μας. Πολλὲς κατηγορίες ἔχουν ἐκτοξευτεῖ πρὸς διαφορετικὲς κατευθύνσεις καὶ πολλοὶ ἔχουν κατηγορηθεῖ περισσότερο ἢ λιγότερο σὰν ὑπαίτιοι ἢ συνυπαίτιοι γιὰ τὴ διάσπαση τῶν δημοκρατικῶν δυνάμεων καὶ τὴ νίκη τῆς δεξιᾶς. Πέρα ὅμως ἀπὸ στενὰ κομματικὲς σκοπιμότητες ἢ ἀτομικὲς ἐπιπολαιότητες, τὸ θέμα εἶναι καυτὸ καὶ πρέπει ν' ἀναλυθεῖ καὶ μελετηθεῖ μὲ βάση τὸ συμφέρον τοῦ λαϊκοῦ κινήματος καὶ τῆς χώρας μας γενικότερα. Ἂν ἡ ἑνότητα εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ τὸ ξάπλωμα καὶ δυνάμωμα τοῦ λαϊκοῦ κινήματος, στὰ πλαίσια τῆς ἑλληνικῆς πραγματικότητας, καὶ ποιὲς δυνάμεις πρέπει νὰ συμπεριληφθοῦν σ' αὐτὴ τὴν ἑνότητα.

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

ΣΤΟ κείμενο αὐτὸ θὰ θεωρήσουμε ὅτι ὁ ὅρος δημοκρατικὲς δυνάμεις ἀναφέρεται στὸ χῶρο τῆς ἀντιπολίτευσης. Ὁ καθορισμὸς αὐτὸς εἶναι ἁπλῶς σχηματικός: δὲν σημαίνει ὅτι δεχόμαστε ὅτι οἱ δημοκρατικὲς δυνάμεις τῆς χώρας μας ἐκφράζονται ὁπωσδήποτε μὲ τὶς πολιτικὲς δυνάμεις ποὺ βρίσκονται στὴν ἀντιπολίτευση τῆς Βουλῆς. Ἀποτελεῖ μιὰ ἀφετηρία σκέψης καὶ θεώρησης τοῦ θέματος τῆς ἑνότητας τῶν δημοκρατικῶν δυνάμεων, μιὰς καὶ κύριος στόχος της εἶναι ἡ ἐκλογικὴ ἀναμέτρηση μὲ τὶς κυβερνητικὲς δυνάμεις καὶ ἡ καλύτερη ἄμυνα ἔναντι τῆς ἐπανεδραίωσης τοῦ κράτους τῆς δεξιᾶς. Ὑπάρχει καὶ μιὰ ἄλλη ἀντιμετώπιση τοῦ θέματος τῆς ἑνότητας, σὰν τὸ μέσο γιὰ τὴν ἀποτροπὴ μιᾶς νέας δικτατορίας ἀπὸ τὴ χουντικὴ δεξιὰ κι ἐπομένως ἀπαιτεῖται ἀπὸ τὶς δημοκρατικὲς δυνάμεις ἡ ὑποστήριξη κι ἀναγνώριση τῆς προσπάθειας ποὺ καταβάλλει ἡ «καλὴ δεξιά», μὲ ἐκπρόσωπό της τὸν Καραμανλῆ, γιὰ τὴν ἑδραίωση τῆς δημοκρατίας ποὺ κινδυνεύει ἀπὸ τὰ τάνκς.

Ἐνδοταξικὲς διαφορὲς ὅμως ἀφοροῦν κυρίως τὴν ταχτικὴ ποὺ ἀκολουθεῖται γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση τῶν ἴδιων συμφερόντων κι ὄχι σὲ διαφορὲς στρατηγικῶν στόχων, πάντα βρίσκεται τρόπος νὰ διευθετηθοῦν οἱ διαφορὲς αὐτὲς ὅταν βρίσκονται σὲ κίνδυνο τὰ κοινὰ συμφέροντα. Αὐτὸ ποὺ ἔχει σημασία, ὅταν κάποιος προσπαθεῖ νὰ ἐκτιμήσει τὶς πολιτικὲς δυνάμεις καὶ δυνατότητες σὲ μιὰ χώρα γιὰ νὰ διαμορφώσει τὴν κατάλληλη ταχτική, εἶναι νὰ κάνει τὴν ἀνάλυση μὲ βάση τὰ συγκεκριμένα συμφέροντα τῶν τάξεων ἢ στρωμάτων ποὺ ἐκπροσωπεῖ ὁ κάθε πολιτικὸς σχηματισμὸς κι ὄχι μὲ βάση τὶς προθέσεις

καὶ τὴ θέληση ποὺ μπορεῖ νὰ ἔχουν ἢ ἀποδίδεται ὅτι διαθέτουν συγκεκριμένα πρόσωπα, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ πολιτικὸ σχῆμα στὸ ὁποῖο ἀνήκουν. Ἔτσι, ὅταν μιλᾶμε γιὰ ἑνότητα τῶν δημοκρατικῶν δυνάμεων, ὅσο πλατιὰ κι ἀόριστη ἑρμηνεία νὰ δώσουμε στὴν ἔννοια δημοκρατικός, δὲν χωράει κάτω ἀπ' τὴν ὀμπρέλα ἡ Νέα Δημοκρατία ἢ μέρος της, ἡ καλὴ λεγόμενη δεξιά. Γι' αὐτὸ θὰ περιοριστοῦμε στὸ χῶρο τῆς ἀντιπολίτευσης.

Ἐνάμισι χρόνο μετὰ τὴ μεταπολίτευση ἡ πολιτικὴ κατάσταση εἶναι ἀκόμη ρευστή. Δὲν φαίνεται ὅτι οἱ διάφορες δυνάμεις ἔχουν βρεῖ ἀκόμη τὴν ὁριστική τους ἔκφραση καὶ σχῆμα. Ἀνακατατάξεις συζητοῦνται καὶ προβλέπονται, χωρὶς ὅμως ἀκόμη νὰ εἶναι τίποτα σαφές. Ἔτσι τὰ παρακάτω στηρίζονται στὴν κατάσταση ὅπως εἶναι σήμερα, χωρὶς νὰ ἀναφέρονται σὲ πιθανολογούμενες μεταβολές.

Στὸ χῶρο τῆς ἀντιπολίτευσης στὴ Βουλή, δυνάμεις ποὺ ἐκφράζουν κάποιο ποσοστὸ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ εἶναι ἡ ΕΚ-ΝΔ, τὸ ΚΚΕ(ἐσ.), τὸ ΚΚΕ καὶ τὸ ΠΑΣΟΚ.

Τὰ βασικὰ χαρακτηριστικὰ ποὺ μποροῦν νὰ διαφοροποιήσουν τὰ κόμματα μεταξύ τους καὶ νὰ τὸ ὁριοθετήσουν εἶναι τρία: πρῶτο, τὸ ταξικό τους ὑπόβαθρο, δηλαδὴ ὁ προσδιορισμὸς τῶν κοινωνικῶν τάξεων ἢ στρωμάτων, τὰ συμφέροντα τῶν ὁποίων ἐκπροσωποῦν. Αὐτὸ συνδέεται στενὰ μὲ τὸ δεύτερο χαρακτηριστικό, ποὺ εἶναι ἡ θέση τους ὅσον ἀφορᾶ στρατιωτικές, πολιτικὲς καὶ οἰκονομικὲς συμμαχίες στὸ διεθνὴ χῶρο· καὶ τρίτο, ἡ ὀργανωτικὴ δομὴ τοῦ κόμματος.

Η ΕΚΝΔ

Ἡ ΕΚ-ΝΔ εἶναι κόμμα ἀστικό, δὲν θέτει θέμα δομῆς ἐξουσίας στὴ χώρα μας. Ἡ διάρθρωση τῆς κοινωνίας μας δὲν πρέπει ν' ἀλλάξει οὐσιαστικά, χρειάζεται μόνο μεγαλύτερη φροντίδα ἐκ μέρους τοῦ κράτους γιὰ μιὰ πιὸ νοικοκυρεμένη ἐμφάνιση. Κάτι ποὺ μπορεῖ νὰ γίνει μὲ μεγαλύτερη δραστηριοποίηση τοῦ κράτους στοὺς τομεῖς ποὺ δὲν εἶναι κερδοφόροι γιὰ τὴν ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία, καὶ μὲ νομοθετικὲς ἀλλαγὲς νὰ περιοριστοῦν εὔκολες ὑπερβάσεις ἢ παραβάσεις στὴν ἐπιχειρηματικὴ δραστηριότητα τῶν ἀτόμων. Εἶναι δύσκολο νὰ δεῖ κανεὶς ἂν ὑπάρχουν καὶ ποιὲς εἶναι οἱ οὐσιαστικὲς διαφορὲς τῆς ΕΚ-ΝΔ ἀπὸ τὴ ΝΔ. Στὰ βασικὰ θέματα δομῆς τῆς κοινωνίας καὶ διάρθρωσης τῆς οἰκονομίας συμπλέουν. Τὰ βασικὰ ἐρωτήματα ποὺ θὰ καθορίσουν τὴν παραπέρα πορεία τῆς χώρας μας, ἂν θὰ μπορέσουμε κάποτε νὰ γίνουμε ἀφεντικὰ στὸ σπίτι μας ἢ ἂν θὰ ἐξακολουθήσουμε νὰ εἴμαστε ξέφραγο ἀμπέλι, εἶναι τί θέση παίρνουμε γιὰ τὴ συμμετοχή μας στὸ ΝΑΤΟ, τὴν ὕπαρξη τῶν ἀμερικανικῶν βάσεων στὴ χώρα μας, τὴν ἔνταξή μας στὴν ΕΟΚ τῶν μονοπωλίων, τὴ στάση μας ἀπέναντι στὴν ἀσυδοσία τῶν ξένων καὶ ντόπιων μονοπωλίων. Εἶναι γνωστὴ ἡ θέση τῆς ΕΚ-ΝΔ. Γιὰ τὴ συμμετοχή μας στὸ ΝΑΤΟ καὶ τὴν ὕπαρξη τῶν ἀμερικανικῶν βάσεων στὴ χώρα μας, γκρινιάζει λίγο γιὰ λόγους δημοτικότητας, ἀλλὰ δὲν παίρνει θέση ἀνοιχτὰ καὶ ξεκάθαρα. Στὸ θέμα τῆς ΕΟΚ ἔχει πάρει ξεκάθαρη θέση, θεωρεῖ ὅτι ἡ ἔνταξή μας ὄχι μόνο δὲν πρόκειται νὰ μᾶς δημιουργήσει προβλήματα, ἀλλά, ἀντίθετα, ἡ ἔνταξή μας στὴν ΕΟΚ εἶναι ἐγγύηση γι' αὐτοὺς ὅτι ὅλα τὰ προβλήματα, οἰκονομικά, πολιτικὰ καὶ κοινωνικά, ποὺ μᾶς ἀφοροῦν θὰ βροῦν τὴν καλύτερη λύση τους.

Ὅσον ἀφορᾶ τὸ ΝΑΤΟ καὶ τὴν ἐξάρτησή μας ἀπὸ τὸν ἀμερικανικὸ ἰμπεριαλισμό, ἔχουμε πρόσφατα καὶ ἀλησμόνητα δείγματα τῆς «προστασίας» ποὺ μᾶς παρέχει: δικτατορία, Κύπρος. Γιὰ τὴν ἔνταξή μας στὴν ΕΟΚ τὸ ἐπιχείρημα πάει ὡς ἑξῆς: Ἡ δυτικὴ Εὐρώπη ἑνωμένη μπορεῖ ν' ἀποτελέσει ἀντίβαρο στὶς μεγάλες δυνάμεις. Ἡ χώρα μας θ' ἀποκτήσει μεγαλύτερη ἀγορὰ γιὰ τὰ προϊόντα της, κάτι ποὺ θὰ βοηθήσει στὴ γρήγορη ἐκβιομηχάνισή της. Καὶ πέρα ἀπ' αὐτά, ἡ Εὐρώπη τείνει πρὸς τὴ σοσιαλδημοκρατία, κι αὐτὸ θὰ ἔχει ἐπιπτώσεις καὶ στὴ διάρθωση τῆς δικῆς μας δημοκρατίας. Ἡ ΝΔ θέλει τὴν ἔνταξή μας στὴν ΕΟΚ, χωρὶς ὅμως νὰ ἔχει αὐταπάτες ὅτι αὐτὸ θὰ μᾶς βοηθήσει νὰ λύσουμε τὰ κοινωνικά μας προβλήματα, ὅπως ἔχει ἡ ΕΚ-ΝΔ. Εἶναι γνωστὸ ὅτι τὸ ἀμερικανικὸ κεφάλαιο ἔχει εἰσχωρήσει κι ἐλέγχει στρατηγικοὺς τομεῖς δραστηριότητας τῶν χωρῶν τῆς ΕΟΚ. Πολλὰ εἶναι γνωστὰ ἀπὸ τὴ δραστηριότητα τῶν πολυεθνικῶν ἑταιριῶν καὶ τὴ δύναμη ποὺ διαθέτουν στὸ νὰ ἐπηρεάζουν ἢ ἐκβιάζουν πολιτικὲς καταστάσεις. Ἡ ἔνταξή μας στὴν ΕΟΚ ταυτόχρονα ἀποτελεῖ μιὰ πρόσκληση στὶς πολυεθνικὲς ἑταιρίες νὰ ἐγκατασταθοῦν στὴ χώρα μας. Καὶ τὸ ἐρώτημα εἶναι, πῶς μπορεῖ νὰ διασφαλιστεῖ ἡ ἐναρμόνιση τῶν δραστηριοτήτων τῶν πολυεθνικῶν ἑταιριῶν μὲ τοὺς στόχους τῆς ἐθνικῆς μας πολιτικῆς; Θὰ μπορεῖ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς νὰ ἐπηρεάζει αὐτὸς τὶς ἐθνικές του ἐπιλογές;

Ἡ θέση τῆς ΕΚ-ΝΔ εἶναι ἀντιφατική. Δὲν μπορεῖ νὰ λέει ναὶ στὶς πολυεθνικὲς καὶ ταυτόχρονα νὰ μιλάει γιὰ πολιτικὴ δημοκρατία καὶ κοινωνικὴ πολιτική. Πολιτικὴ δημοκρατία χωρὶς οἰκονομικὴ δημοκρατία εἶναι ἔννοια κούφια καὶ οἰκονομικὴ δημοκρατία μὲ τὴ συνύπαρξη τῶν πολυεθνικῶν μεγαθηρίων δίπλα στὸν μικροβιοτέχνη εἶναι ἔννοια ἀστεία.

Ὁ ἰδεολογικοπολιτικὸς προσανατολισμὸς τῆς ΕΚΝΔ δὲν διαφέρει πολὺ ἀπ' αὐτὸν τῆς ΝΔ, ἀκόμη κι ἂν προσανατολιστεῖ πρὸς τὴ σοσιαλδημοκρατία. Γιατὶ ἡ σοσιαλδημοκρατία στὴ Δ. Εὐρώπη δὲν διαφέρει βασικὰ ἀπὸ τὴ χριστιανοδημοκρατία. Ἡ διαφορὰ βρίσκεται στὴν πιὸ ἔντονη παρουσία τοῦ κράτους. Εἶναι διαφορὰ ποσοτικὴ κι ὄχι ποιοτική. Μὰ καὶ στὴν ὀργανωτικὴ διάρθρωση τοῦ κόμματος δὲν ὑπάρχει τίποτα τὸ θεαματικὰ καινούργιο. Ἡ προσπάθειά της ἀποβλέπει στὴ δημιουργία ἑνὸς ἐκλογικοῦ μηχανισμοῦ μᾶλλον, παρὰ στὴ δημιουργία ἑνὸς κόμματος ἀρχῶν. Βασίζεται στὸν παραγοντισμὸ καὶ τοὺς κομματάρχες, ποὺ στὰ πλαίσια τῆς σημερινῆς πραγματικότητας παίζουν σημαντικὸ ρόλο στὴ διαμόρφωση ἐκλογικῶν ἀποτελεσμάτων, ἀλλὰ ταυτόχρονα παίζουν ἀναστελτικὸ ρόλο στὴ συνειδητοποίηση καὶ ἐνεργὴ συμμετοχὴ τοῦ λαοῦ στὴν πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ ζωὴ τῆς χώρας. Πρέπει νὰ γίνει κατανοητὸ ὅτι ἡ ΕΚΝΔ λίγη μόνο σχέση ἔχει μὲ τὴν ΕΚ. Κι αὐτὸ γιὰ δυὸ λόγους. Ὁ ἕνας εἶναι ὅτι οἱ σημερινὲς ἀντικειμενικὲς συνθῆκες εἶναι διαφορετικές, καὶ μιὰ ἔστω καὶ συνέχεια τῆς τότε ΕΚ δὲν θὰ μποροῦσε νὰ διαδραματίσει τὸν ἴδιο ρόλο σήμερα. Καὶ δεύτερο, γιατὶ ἡ σύνθεση τῆς ΕΚΝΔ εἶναι διαφορετική. Τὸ προοδευτικὸ κομμάτι τῆς ΕΚ, ποὺ εἶχε διαδραματίσει σημαντικὸ ρόλο στὰ πλαίσια τῆς τότε ΕΚ, ἔχει ἀποχωρήσει. Ἀντὶ αὐτοῦ ἔχει προστεθεῖ τώρα ἕνα ἄλλο κομμάτι, οἱ Νέες Δυνάμεις, ποὺ τείνει νὰ εἶναι τὸ πιὸ συντηρητικὸ κομμάτι τῆς ΕΚΝΔ. Ὅσους προέρχονται ἀπὸ τὴν πα-

λιὰ ΕΚ μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι εἶναι τὸ ἐπαρχιώτικο κατεστημένο, ποὺ εἶναι συντηρητικοὶ ἀλλὰ ταυτόχρονα ἔχουν κι ἕναν ἑλληνικὸ σωβινισμό, εἶναι περισσότερο καχύποπτοι πρὸς τὰ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰσαγόμενα «προϊόντα». Οἱ Νέες Δυνάμεις αἰσθάνονται μεγαλύτερη συγγένεια καὶ ἄνεση μὲ τὸ κοσμοπολίτικο κατεστημένο τῆς πρωτεύουσας, καὶ λόγω σπουδῶν καὶ δεσμῶν κινοῦνται μὲ ἄνεση καὶ κατανόηση στὸ εὐρωπαϊκὸ κατεστημένο. Ἔτσι, λόγω νοοτροπίας, εἶναι περισσότερο ἐνδοτικοὶ στὶς ἀπαιτήσεις τοῦ διεθνοποιημένου κεφαλαίου ἀπὸ τοὺς παλιοὺς τῆς ΕΚ.

ΤΑ ΚΚΕ

ΚΑΙ τώρα ἂς δοῦμε τί συμβαίνει στὸ χῶρο τοῦ ΚΚΕ (ἐσ.) καὶ τοῦ ΚΚΕ. Παρ' ὅλο ποὺ μετὰ τὴ διάσπαση τοῦ 1968 τὰ δύο μέρη ἔχουν κάνει ἀρκετὸ δρόμο καὶ πολὺ διαφορετικό, δὲν φαίνεται ὅτι ἔχουν τελειώσει οἱ ζυμώσεις καὶ ἀνακατατάξεις στοὺς χώρους αὐτούς, καὶ εἶναι φυσικό, μιὰς κι ἀκόμη δὲν ἔχει βρεθεῖ ἡ ταυτότητα κάθε χώρου. Τὸ ΚΚΕ (ἐσ.) ἔχει ἀναβάλει γιὰ χρόνο ἀόριστο τὴ ριζικὴ ἀλλαγὴ τῆς κοινωνίας μας, γιατὶ πρῶτα πρέπει νὰ ἐπιτευχθεῖ ἡ ἀστικοδημοκρατικὴ ὁλοκλήρωση τῆς χώρας μας καὶ μετὰ ν' ἀρχίσει ἡ πορεία πρὸς τὸ σοσιαλισμό. Ἔτσι, μὲ βάση τὴν ἐκτίμηση αὐτή, ἔχει προτείνει τὴν Ἐθνικὴ Δημοκρατικὴ Ἀντιδικτατορικὴ Ἑνότητα, ποὺ ἐδῶ τὸ δημοκρατικὸς παραφράζεται τόσο πολὺ ποὺ περιλαμβάνει καὶ τὴν «καλὴ δεξιά». Εἶναι μιὰ πολιτικὴ ποὺ εἶχε ἀκολουθηθεῖ καὶ κατὰ τὰ χρόνια τῆς δικτατορίας καὶ δὲν ἔκανε τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸ ν' ἀποπροσανατολίσει τὶς λαϊκὲς δυνάμεις γιὰ ἀρκετὸ καιρὸ ἀπὸ τὸ πρόβλημα τῆς δομῆς τῆς ἐξουσίας στὴ μορφὴ τῆς κυβέρνησης. Ἔτσι καὶ τώρα, μὲ τὴν ὑποστήριξη τῆς πολιτικῆς τῆς κυβέρνησης Καραμανλῆ, ἀπὸ τὴ μεταπολίτευση καὶ μετά, δὲν νομίζουμε ὅτι συνέβαλε στὸν ἐκδημοκρατισμὸ τῆς χώρας μας, ἀλλὰ μᾶλλον στὸ ξαναχτίσιμο τοῦ κράτους τῆς δεξιᾶς. Κι αὐτὸ γιατὶ ἡ δεξιὰ καὶ ἡ κυβέρνηση Καραμανλῆ ἐκφράζει καὶ ὑπηρετεῖ συγκεκριμένα συμφέροντα, τὰ συμφέροντα τοῦ κεφαλαίου, ποὺ στὴ σημερινὴ πραγματικότητα ἔχει δεσμοὺς ἐξάρτησης ἀπὸ τὰ ἰμπεριαλιστικὰ μονοπώλια καὶ δὲν μπορεῖ νὰ παίξει ἐθνικὸ ρόλο. Τὰ συμφέροντα τῶν ντόπιων μονοπωλίων δὲν εἶναι ξέχωρα ἀπὸ τὰ συμφέροντα τῶν ξένων μονοπωλίων. Τὸ κεφάλαιο ἔχει σὲ μεγάλο βαθμὸ διεθνοποιηθεῖ καὶ δὲν εἶναι διατεθειμένο νὰ παίξει ἐθνικὸ ρόλο. Ἡ ντόπια ἀστικὴ τάξη ὅσο πλουτίζει τόσο πιὸ πολὺ ταυτίζεται μὲ τὴν ξένη ὀλιγαρχία, γιατὶ ὁ μεγαλύτερος πλοῦτος τους συνοδεύεται μὲ μεγαλύτερη ἐξάρτηση. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, τὰ μικρομεσαῖα στρώματα, ὅλο καὶ περισσότερο βλέπουν ὅτι τὰ συμφέροντά τους ταυτίζονται μὲ τὰ συμφέροντα τοῦ ἁπλοῦ ἐργαζόμενου Ἕλληνα.

Ὁ χρόνος ποὺ πέρασε θὰ πρέπει νὰ ἦταν μιὰ πικρὴ ἀπογοήτευση γιὰ τὸ ΚΚΕ (ἐσ.), τὴν πολιτικὴ τῆς πλατιᾶς συμμαχίας. Γιατὶ εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἡ κυβέρνηση Καραμανλῆ κατέβαλε φιλότιμες προσπάθειες γιὰ τὴν ἑδραίωση τοῦ κράτους τῆς δεξιᾶς, γιὰ τὸν ἐμπαιγμὸ τοῦ λαοῦ στὸ θέμα τῆς ἀποχουντοποίησης, τῆς κάθαρσης καὶ τῆς τιμωρίας τῶν ἐνόχων, στὴν αὔξηση τῶν κερδῶν τῶν μονοπωλίων σὲ βάρος τοῦ ἐργαζόμενου, τὴν παραμονή μας στὸ ΝΑΤΟ, στὴν αὔξηση παρουσίας τῶν πολυεθνικῶν ἑταιριῶν καὶ τέλος στὴν ψήφιση ἑνὸς συντάγματος στὰ μέτρα τῆς ΝΔ.

Δὲν εἶναι ἀκόμη σαφὲς ἂν καὶ πόσο θὰ διαφοροποιηθεῖ ἡ πολιτικὴ τοῦ ΚΚΕ (ἐσ.). Τὸν τελευταῖο καιρὸ οἱ ἐπικρίσεις κατὰ τῆς πολιτικῆς τῆς κυβέρνησης ἀρχίζουν νὰ γίνονται πιὸ οὐσιαστικὲς καὶ φαίνεται ὅτι ἡ πλατιὰ συμμαχία, μὲ συμμετοχὴ τῆς δεξιᾶς, ἀρχίζει νὰ στενεύει στὰ κεφάλια τῆς ἡγεσίας τοῦ ΚΚΕ (ἐσ.). Ὑπάρχουν διαφωνίες τόσο στὴ νεολαία ὅσο καὶ σὲ ἀνώτερα κλιμάκια κατὰ πόσο ὁ ἀγώνας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ πρέπει νὰ διεξαχθεῖ στὰ πλαίσια τῆς καπιταλιστικῆς Εὐρώπης, μέσα στὴν ΕΟΚ, κάτω ἀπὸ τὴν «προστασία» τῶν μονοπωλίων. Οἱ τελευταῖες φοιτητικὲς ἐκλογὲς παρουσίασαν κάποια ἄνοδο στὴ δύναμη τοῦ Ρήγα Φεραίου, ἀλλὰ ταυτόχρονα γίνεται ἐμφανὴς ἡ διαφωνία ποὺ ἀναπτύσσεται στοὺς κόλπους του ὡς πρὸς τὴν πολιτικὴ ποὺ ἀκολουθεῖται. Δὲν εἶναι γνωστὸ ἀκόμη ποιὲς ἀπόψεις θὰ ἐπικρατήσουν.

Τὸ ΚΚΕ γιὰ πρώτη φορὰ γίνεται νόμιμο κόμμα, κάτι ποὺ βοήθησε τὴν Κυβέρνηση τῆς μεταπολίτευσης στὸ πλασάρισμα τῆς δημοκρατικῆς της ἐμφάνισης καὶ ταυτόχρονα τὴν ἄσκηση μιᾶς πιὸ ἤπιας κριτικῆς ἐκ μέρους τοῦ ΚΚΕ. Ἡ κύρια δύναμή του βρίσκεται στοὺς ἐργάτες καὶ τὸν φοιτητικὸ κόσμο, κυρίως λόγω τῶν μηχανισμῶν ποὺ ἔχει ἀναπτύξει κατὰ τὴ μακρὰ περίοδο ὀργάνωσής του. Ἡ μακρόχρονη ἐμπειρία του καὶ ἡ ἀναγνώρισή του ἀπὸ τὴ Σοβιετικὴ Ἕνωση τοῦ ἐπιτρέπει νὰ διαθέτει τὶς δυνάμεις του ἀποτελεσματικὰ σὲ μαζικοὺς χώρους. Ἡ ἐκ τῶν ἄνω καθοδήγηση καὶ ἡ μὴ συμμετοχὴ τῶν ὀργανωμένων μελῶν στὴ διαμόρφωση τῆς πολιτικῆς γραμμῆς ἀρχίζει νὰ δημιουργεῖ κάποιο προβληματισμό, ἰδίως στὴ νεολαία, γιὰ τὶς μεθόδους πολιτικοποίησης ποὺ χρησιμοποιεῖ. Στὸ θέμα τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας πρεσβεύει τὴν ἀποχώρησή μας ἀπὸ τὸ ΝΑΤΟ, τὴν ἀποχώρηση τῶν ἀμερικανικῶν βάσεων, τὴ μὴ ἔνταξή μας στὴν ΕΟΚ, κηρύσσει τὸν πόλεμο στὰ μονοπώλια, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ ἀναγνωρίζει ὅτι δὲν μποροῦμε νά ζήσουμε χωρὶς προστάτες καὶ μᾶς προτείνει τὴν «προστασία» τῆς Σοβιετικῆς Ἕνωσης.

Ἡ πολιτικὴ ποὺ ἀκολούθησε μέχρι τώρα εἶναι ὑπὸ συζήτηση, καὶ αὐτὸ κυρίως λόγω ἀλλαγῶν στὸ διεθνὲς σκηνικό. Στόχος του ἦταν ν' ἀναγνωριστεῖ ὡς τὸ μόνο κομμουνιστικὸ κόμμα στὴ χώρα μας. Ἡ διεθνὴς ἰσορροπία στὸν κομμουνιστικὸ χῶρο τὸ εὐνοοῦσε. Τελευταῖα ὅμως τὰ πράγματα ἔχουν ἀλλάξει. Τὸ γαλλικὸ κομμουνιστικὸ κόμμα μετὰ ἀπὸ ταλαντεύσεις ταυτίστηκε μὲ τὸ ἰταλικὸ κομμ. κόμμα, ποὺ δὲν δέχεται τὴν ἀπόλυτη κηδεμονία τῆς Σοβ. Ἕνωσης, καὶ ἀποφάσισαν νὰ καθορίζουν μόνοι τους τὴν πολιτικὴ γραμμὴ τοῦ κόμματός τους μὲ βάση τὶς συνθῆκες ποὺ ἐπικρατοῦν στὴ χώρα τους. Θεωρεῖται βέβαιο ὅτι οἱ ἐξελίξεις στὸ διεθνὴ χῶρο θὰ ἔχουν κάποια ἐπίδραση καὶ στὸ ΚΚΕ, ὡς πρὸς τὴν πολιτικὴ ποὺ θὰ πρέπει ν' ἀκολουθήσει. Ἤδη μὲ τὴν 3η ὁλομέλεια τῆς Κεντρικῆς του Ἐπιτροπῆς ἀποφασίστηκε ἡ προσπάθεια συνεργασίας τῶν κομμάτων τῆς ἀντιπολίτευσης – θὰ δοῦμε παρακάτω γιατὶ οἱ διακηρύξεις αὐτές, καθὼς καὶ ἀπὸ ἄλλα κόμματα ἔπεσαν στὸ κενὸ – ἴσως μιὰ ἔνδειξη ἀποφυγῆς τῆς ἀπομόνωσης.

ΤΟ ΠΑΣΟΚ

ΤΟ ΠΑΣΟΚ εἶναι κάτι καινούργιο, στοὺς στόχους ποὺ ἔβαλε καὶ στὸν τρόπο ποὺ ξεκίνησε καὶ ὀργανώνεται, ὄχι μόνο γιὰ τὸν ἑλληνικὸ χῶρο. Ἱδρύθηκε στὶς 3 τοῦ Σεπτέμβρη τοῦ 1974, μέσα στὸν πυρετὸ καὶ τὴ ζύμωση τῆς μεταπολίτευσης. Τότε πολλοὶ φόβοι εἶχαν ἐκφραστεῖ ὡς πρὸς τὴν ὡριμότητα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ γιὰ νὰ δεχτεῖ λέξεις καὶ ἔννοιες ποὺ ἔθεταν τὸ θέμα τῆς ριζικῆς ἀλλαγῆς τῆς δομῆς τῆς κοινωνίας μας. Ἡ ἀπήχηση ἦταν πρωτοφανής, ἰδιαίτερα γιατὶ ἀκολουθήθηκε ἀπὸ ἕνα ὀργανωτικὸ σχῆμα ποὺ ἔδινε τὴ δυνατότητα συμμετοχῆς καὶ ἐνεργοποίησης τῆς προεκλογικῆς προσφορᾶς τοῦ πολίτη, ποὺ τότε αἰσθάνεται περισσότερο ἔντονα ὅτι μπορεῖ καὶ πρέπει κι αὐτὸς νὰ διαδραματίσει ἕνα πιὸ ἀποφασιστικὸ ρόλο στὴ διαμόρφωση τῆς πολιτικῆς ζωῆς τοῦ τόπου μας.

Ἡ πορεία τοῦ ΠΑΣΟΚ ἔδωσε ἀφορμὴ σὲ κριτικὲς καλοπροαίρετες καὶ ὄχι – κυρίως τὸ δεύτερο– σὲ προβλέψεις καὶ ἀφορισμούς. Πολλοὶ εἶδαν τὴ γρήγορη διάλυση τοῦ ΠΑΣΟΚ ἢ τὴ μετατροπή του σὲ κάτι διαφορετικὸ ἀπὸ ἕνα κόμμα ἀρχῶν σύμφωνα μὲ τὴ διακήρυξή του τῆς 30ῆς τοῦ Σεπτέμβρη. Ἡ παρεξήγηση ὀφείλεται στὸ γεγονὸς ὅτι τὸ ΠΑΣΟΚ, παρ' ὅλες τὶς ἀδυναμίες του καὶ τὰ λάθη στὴν πορεία του, ἔχει συνδεθεῖ μὲ τὸ λαό, ἔχει ἀποκτήσει ρίζες καὶ οἱ διάφοροι κλυδωνισμοὶ ποὺ πέρασε καὶ πιθανὸν νὰ ξαναπεράσει δὲν μποροῦν νὰ τὸ διαλύσουν.

Μὲ βάση τὴν ἀνάλυση τῆς σημερινῆς φάσης τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ, τὴ μονοπωλιακὴ φάση, τὰ ταξικὰ συμφέροντα, τὴν ἱστορία τοῦ λαϊκοῦ κινήματος στὴ χώρα μας, καὶ τὴ θέση τῆς Ἑλλάδας στὸ παγκόσμιο καπιταλιστικὸ σύστημα, ἔχει δεχτεῖ ὅτι χρειάζονται ριζικὲς ἀλλαγὲς στὴν κοινωνία μας, ἂν θέλουμε ν' ἀποκτήσουμε τὴ δική μας ὀντότητα σὰν χώρα. Οὔτε σοσιαλδημοκρατία εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθεῖ στὴ χώρα μας, οὔτε ἀστικοδημοκρατικὴ ὁλοκλήρωση τῆς κοινωνίας. Κι αὐτὸ γιατὶ στὸν περιθωριακὸ χῶρο ποὺ βρισκόμαστε ἡ ἀστικὴ τάξη τῆς χώρας μας δὲν μπορεῖ νὰ παίξει ἀνεξάρτητο ρόλο. Ἡ κυβέρνηση Καραμανλῆ ὁπωσδήποτε θὰ προτιμοῦσε νὰ ἀκολουθήσει μιὰ πιὸ φιλολαϊκὴ οἰκονομικὴ πολιτική. Δὲν μπορεῖ ὅμως ταυτόχρονα νὰ ἐξυπηρετήσει τὰ συμφέροντα τῶν ξένων καὶ ντόπιων μονοπωλίων καὶ τοῦ ἐργαζόμενου λαοῦ, γιατὶ εἶναι συγκρουόμενα, κι ἔτσι θυσιάζεται ὁ λαὸς γιὰ τὰ κέρδη τῶν μονοπωλίων.

Τὸ ΠΑΣΟΚ ἐπιδιώκει τὴν ἀλλαγὴ τῆς δομῆς τῆς κοινωνίας μέσω τῆς δύναμης τῆς πλειοψηφίας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Γι' αὐτὸ ἔχει σὰν κύριο στόχο του τὴν ὀργά-

νωση καὶ τὸ ξάπλωμα τῶν ἰδεῶν του ὅσο γίνεται πλατύτερα. Ξέρει ὅτι εἶναι ἀγώνας δύσκολος, γιατὶ θ' ἀντιμετωπίσει ὀργανωμένη ἐπίθεση ἀπ' ὅλους ὅσοι εἶναι ἀντίθετοι πρὸς τὴ δημιουργία ἑνὸς σχήματος μὲ ἀρχὲς καὶ ταυτόχρονα ἔχει στόχο του τὴν ἐνεργὴ συμμετοχὴ ὅλων τῶν μελῶν του. Κι αὐτό, γιατὶ ἀποτελεῖ κίνδυνο γιὰ ὅλα τὰ σχήματα ποὺ κινοῦνται σὲ παραδοσιακὰ πλαίσια.

Εἶναι βέβαια γεγονὸς ὅτι ἀντιμετώπισε ἀρκετὲς δυσκολίες καί, ὅπως τὸ ἴδιο ἀναγνωρίζει, δὲν «κατόρθωσε νὰ ξεπεράσει ἀκόμα μερικὲς ἐσωτερικὲς ὀργανωτικές του ἀδυναμίες». Τὸ ὅτι παρ' ὅλες τὶς ἀδυναμίες καὶ τὰ λάθη ποὺ ἔχουν γίνει μέχρι τώρα, τὴν ἔλλειψη ἡμερήσιου ἐντύπου γιὰ τὴν πληροφόρηση τοῦ λαοῦ ποὺ ἀκολουθεῖ τὸ ΠΑΣΟΚ, τὴν ἔλλειψη πολλῶν ἐπωνύμων στελεχῶν, ἡ ἐπιρροή του αὐξάνει – καὶ φαίνεται αὐτὸ καὶ ἀπὸ τὴν ἐπίθεση ποὺ τοῦ γίνεται – ὀφείλεται ὄχι μόνο στὸν Α. Παπανδρέου, ποὺ ἔχει ἕναν ἰδιαίτερο τρόπο νὰ ἐπικοινωνεῖ μὲ τὸ λαό, ἀλλὰ καὶ στὴν πεποίθηση αὐτῶν ποὺ τὸ ἀκολουθοῦν ὅτι τὸ ΠΑΣΟΚ μπορεῖ νὰ φέρει τὴν πραγματικὴ ἀλλαγὴ στὴ χώρα μας.

Η ΕΔΑ

Ὑπάρχουν καὶ ὁρισμένοι ἄλλοι σχηματισμοί, ὅπως ἡ ΕΔΑ, ποὺ ἐκπροσωπεῖ τοὺς ἀριστεροδεξιούς, χωρὶς ὅμως ἀπήχηση στὶς λαϊκὲς δυνάμεις, γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἀναφερόμαστε σ' αὐτούς.

Η ΕΝΟΤΗΤΑ

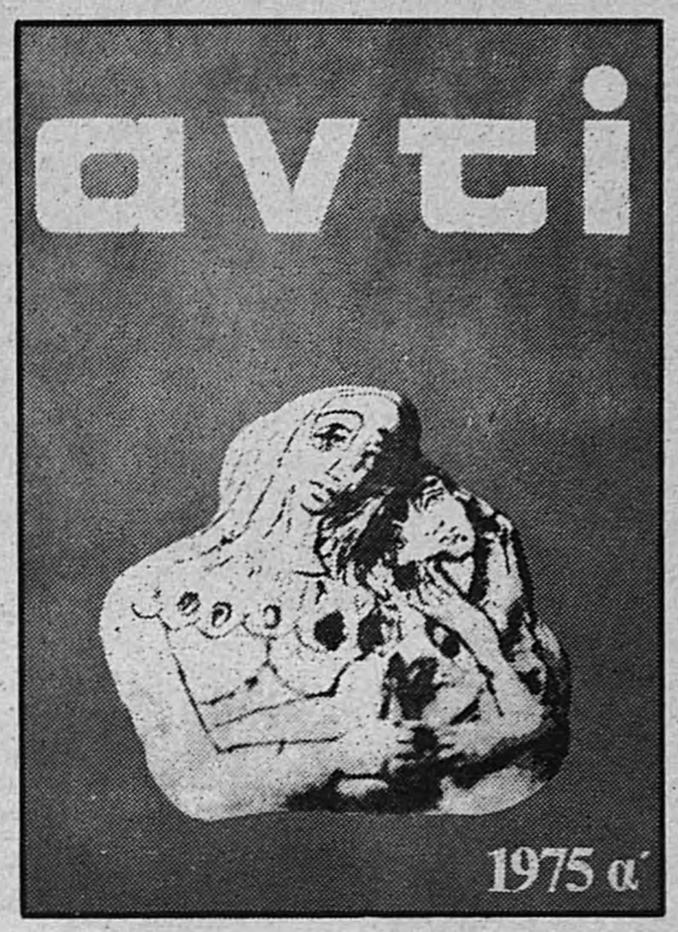
Τὰ παραπάνω πολιτικὰ σχήματα ἐκπροσωποῦν τὰ συμφέροντα ὁρισμένων κοινωνικῶν τάξεων καὶ στρωμάτων. Ἡ ἐκλογική τους ὅμως δύναμη δὲν ταυτίζεται ἢ περιορίζεται μόνο σ' αὐτὲς τὶς κοινωνικὲς τάξεις καὶ στρώματα – οἱ λόγοι δὲν μᾶς ἐνδιαφέρουν ἐδῶ. Πάντως, εἶναι γεγονὸς ὅτι οἱ ὀπαδοὶ ὅλων τῶν κομμάτων ἀνήκουν σὲ περισσότερες ἀπὸ μιὰ κοινωνικὲς τάξεις. Τὸ θέμα τῆς ἑνότητας ἔχει τεθεῖ μερικὲς φορὲς ἀπὸ ἐκπροσώπους τῶν κομμάτων τῆς ἀντιπολίτευσης, σὲ διαφορετικὰ μοτίβα. Βασικά, ὑπάρχουν δυὸ δρόμοι γιὰ ἑνότητα τῶν δημοκρατικῶν δυνάμεων. Ἑνότητα στὴν κορυφὴ καὶ ἑνότητα στὴ βάση. Καὶ οἱ δύο ὅμως δημιουργοῦν προβλήματα. Ἡ ἑνότητα στὴν κορυφὴ ἀντιμετωπίζει δυὸ δυσκολίες. Ἡ μιὰ εἶναι ὅτι ὑπάρχουν βασικὲς διαφορὲς μεταξὺ τῶν κομμάτων τῆς ἀντιπολίτευσης. Ἀκόμη κι ἕνα μίνιμουμ πρόγραμμα πάνω στὸ ὁποῖο θὰ συμφωνοῦσαν τὰ κόμματα, μὲ τὴ μορφὴ ποὺ ἔχουν σήμερα, θὰ ἀπαιτοῦσε τόσες παραχωρήσεις ἀπὸ τὰ μέρη, ποὺ οὐσιαστικὰ θὰ σήμαινε ὅτι κάποιο ἀπὸ τὰ κόμματα τῆς ἀντιπολίτευσης θὰ ἔπρεπε ν' ἀλλάξει χαρακτήρα. Ἡ δεύτερη δυσκολία εἶναι ὅτι ἡ βάση εἶναι τόσο ἀνομοιογενής, ποὺ δὲν θὰ δεχόταν εὔκολα τὴν ἑνότητα. Ὁ ὀπαδὸς τῆς ΕΚΝΔ δύσκολα θὰ δεχτεῖ μιὰ συμμαχία μὲ τὸν ὀπαδὸ τοῦ ΚΚΕ, καὶ τὸ ἀντίθετο. Ἑπομένως μιὰ τέτοια ἑνότητα στὴν κορυφὴ θὰ ὁδηγοῦσε σὲ μικρότερη ἀντικυβερνητικὴ δύναμη στὴ βάση, ἀπ' ὅ,τι σήμερα εἶναι τὸ ἄθροισμα τῆς βάσης τῶν κομμάτων.

Ἡ ἑνότητα στὴ βάση θὰ ὁδηγοῦσε σὲ ἀνακατατάξεις στὴν κορυφή. Λόγω τῆς σύνθεσης τῆς βάσης τῶν κομμάτων, τῆς ἱστορίας τῆς χώρας μας καὶ προσωπικῶν ἐμπειριῶν τῶν ὀπαδῶν τῶν κομμάτων, ἡ ἑνότητα στὴ βάση θὰ γινόταν μερικά. Τὸ μερικὰ δὲν ἀφορᾶ τὸν ἀριθμὸ τῶν πολιτικῶν σχημάτων. Ἀναφέρεται στὸ ὅτι οἱ ὀπαδοὶ ἑνὸς κόμματος θὰ προσανατολίζονταν πρὸς διαφορετικὲς κατευθύνσεις, ποὺ τελικὰ θὰ ὁδηγοῦσε σὲ ἀμφισβήτηση τῆς κορυφῆς.

Ἕνα ἄλλο ἐρώτημα εἶναι ἡ πλατιὰ μὴ ἐνταγμένη μάζα σὲ πολιτικὰ σχήματα. Πῶς ἀλήθεια θὰ ἀντιδροῦσε αὐτή; Αὐτὸ ὅμως ποὺ θὰ πρέπει ν' ἀποτελεῖ τὸ γνώμονα σ' ὅλες τὶς συζητήσεις καὶ ζυμώσεις γιὰ ἑνότητα τῶν δημοκρατικῶν δυνάμεων εἶναι τὸ συμφέρον τοῦ λαϊκοῦ κινήματος. Μπορεῖ τὸ συμφέρον τῶν κομμάτων ἢ ἀκόμη οἱ προσωπικὲς φιλοδοξίες νὰ μὴν εὐνοοῦν τὴν ἑνότητα τῶν δημοκρατικῶν δυνάμεων. Αὐτὸ δὲν ἔχει σημασία. Τὸ ἐρώτημα ποὺ πρέπει νὰ ἀπαντηθεῖ εἶναι ἂν ἡ ἑνότητα ἐξυπηρετεῖ τὰ συμφέροντα τῶν λαϊκῶν δυνάμεων. Κι ἂν αὐτὰ τὰ συμφέροντα, βραχυπρόθεσμα καὶ μακροπρόθεσμα, εἶναι τὰ ἴδια, κι ἂν ὄχι, τί προέχει. Τὸ νὰ γίνει ἡ ἀντιπολίτευση κυβέρνηση, σημαίνει ὅτι θὰ γίνει καὶ ἐξουσία, ἢ ὄχι; Μποροῦν τὰ κόμματα τώρα, χωρὶς ἀκόμα καταστατικὸ καὶ πρόγραμμα, χωρὶς κατασταλαγμένη μορφὴ καὶ σχῆμα, νὰ προχωρήσουν σὲ ἑνότητα; Μήπως θὰ 'πρεπε πρῶτα ν' ἀποκτήσουν τὴν ταυτότητά τους καὶ μετὰ νὰ προχωρήσουν σὲ ἑνότητα, ὥστε οἱ ὀπαδοὶ νὰ ἔχουν συνειδητὰ τοποθετηθεῖ; Μπορεῖ κανεὶς νὰ εἶναι σίγουρος ὅτι ἂν προεκλογικὰ ὑπῆρχε ἑνότητα τῶν δημοκρατικῶν δυνάμεων τὰ ἀποτελέσματα θὰ ἦταν διαφορετικά; Μήπως ἡ δύναμη τῆς κυβερνητικῆς παράταξης ἦταν μεγαλύτερη γιατὶ ἕνα κομμάτι ἀπὸ τὴν ΕΚΝΔ προτιμοῦσε τὴ ΝΔ ἀπὸ ἕνα συνασπισμὸ μὲ ἀριστερὰ κόμματα; Ἂν δὲν εἶχε δημιουργηθεῖ τὸ ΠΑΣΟΚ, μήπως ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς ψήφων γιὰ τὴν ἀντιπολίτευση δὲν θὰ ἦταν ὁ ἴδιος καὶ θὰ εἶχε ἁπλῶς χαθεῖ μιὰ μοναδικὴ εὐκαιρία νὰ πραγματοποιηθοῦν τὰ ὄνειρα ἑνὸς μεγάλου μέρους τοῦ λαοῦ γιὰ ριζικὴ ἀλλαγὴ ἔξω ἀπὸ τὰ παραδοσιακὰ σχήματα;

● Τὸ περίεργο εἶναι βέβαια ὅτι τὸν ἴδιο χρόνο ποὺ γίνεται λόγος γιὰ ἑνότητα τῶν δημοκρατικῶν δυνάμεων, ἀπὸ μέρος τῆς ἀντιπολίτευσης δὲν ἔχει γίνει δεκτὸ ὅτι ὁ κύριος στόχος ἐπίθεσης εἶναι ἡ κυβέρνηση κι ὄχι τὰ ἄλλα κόμματα τῆς ἀντιπολίτευσης. Μήπως σὰν πρῶτο βῆμα πρὸς αὐτὴ τὴν ἑνότητα τῶν δημοκρατικῶν δυνάμεων δὲν θὰ ἦταν τὰ κόμματα τῆς ἀντιπολίτευσης νὰ περιορίσουν τὴν ἐπίθεση μεταξύ τους καὶ νὰ ἀσκοῦν ἀντικυβερνητικὴ πολιτική; Ἀλλὰ κάτι τέτοιο ἀπαιτεῖ ὅτι τὰ ταξικὰ συμφέροντα τῆς κυβέρνησης καὶ τὰ ταξικὰ συμφέροντα τῆς ἀντιπολίτευσης εἶναι διαφορετικά. Μὲ τὰ σημερινὰ πολιτικὰ σχήματα, ἡ διάκριση αὐτὴ δὲν εἶναι σαφής. Ἡ πάλη καὶ ἡ ἑνότητα πρέπει νὰ γίνει μεταξὺ τῶν συμφερόντων τῆς οἰκονομικῆς ὀλιγαρχίας καὶ τοῦ μὴ προνομιούχου ἐργαζόμενου λαοῦ.

ΠΟΛΥΤΙΜΟ ΑΠΟΚΤΗΜΑ

ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΤΟΜΟΣ
Α΄ ΕΞΑΜΗΝΟ 1975

● Σὲ πολυτελὴ πανόδετο τόμο μὲ πλήρη πίνακα περιεχομένων, κυκλοφόρησαν τὰ τεύχη 10 ἕως καὶ 22 τῆς Β΄ περιόδου (Α΄ ἑξάμηνο τοῦ 1975) Σελίδες 740 Τιμὴ 300 δρχ.

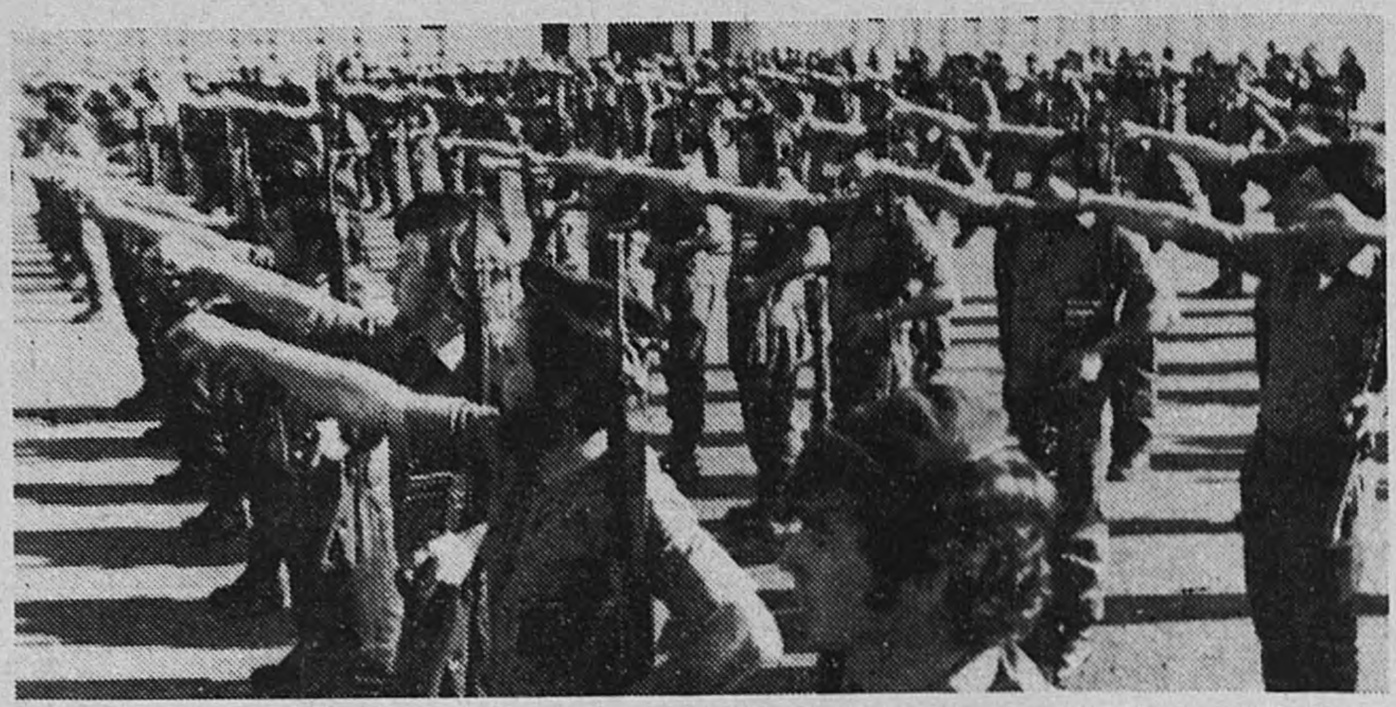
● Τὸ καλύτερο δῶρο γιὰ σᾶς καὶ τοὺς φίλους σας:

● Ἕνας πανόδετος τόμος τοῦ περιοδικοῦ «ANTI»

ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ

Ἕνας λοχαγὸς τοῦ ΚΟΠΚΟΝ μιλάει γιά τὴ «νέα κατάσταση»

«Νἄμαστε πάντα στὸ πλευρὸ τῶν ἀνθρώπων, στὴν ὑπηρεσία τῆς ἐργατικῆς τάξης, τῶν ἀγροτῶν καὶ τῶν ἐργαζόμενων μαζῶν καὶ ἐθελοντικὰ νὰ δεχόμαστε τὴν ἐπαναστατικὴ πειθαρχία ἐνάντια στὸ φασισμὸ καὶ τὸν ἰμπεριαλισμό· γιὰ τὴ δημοκρατία καὶ τὴ δύναμη τοῦ λαοῦ, γιὰ τὴ νίκη τῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης...». Οἱ Πορτογάλοι στρατιῶτες ὁρκίζονται μὲ τὴ γροθιὰ σηκωμένη. Τώρα...

Τὴ συνέντευξη αὐτὴ (ποὺ δημοσιεύτηκε στὰ μέσα Δεκέμβρη στὴ γαλλικὴ ἐφημερίδα «LIBERATION») ἔδωσε ἕνας λοχαγὸς ποὺ εἶναι ἤδη ἀπόστρατος καὶ παράνομος. Προτίμησε νὰ διατηρήσει τὴν ἀνωνυμία του, τὴ στιγμὴ ποὺ 136 συνάδελφοί του βρίσκονται στὶς στρατιωτικὲς φυλακὲς καὶ πολλοὶ ἄλλοι εἶναι παράνομοι. Περίπου 30 χρονῶν, πολέμησε στὴ Γουϊνέα, τὴ Μοζαμβίκη καὶ τὴν Ἀγκόλα, πῆρε ἐνεργὸ μέρος στὴν ἀνατροπὴ τοῦ φασιστικοῦ καθεστῶτος στὶς 25 Ἀπρίλη 1974 καὶ ἦταν μέλος τῆς γενικῆς συνέλευσης τοῦ Κ.Ε.Δ.

Λίγες μέρες πρὶν ἀπὸ τὸ ἀντιπραξικόπημα τῆς δεξιᾶς, προσπαθοῦσε, μαζὶ μὲ ἄλλους 17 ἀξιωματικοὺς τῆς περιοχῆς Λισαβόνας, νὰ πετύχουν τὴν ἑνότητα τῶν δύο κυριοτέρων ρευμάτων τῆς στρατιωτικῆς ἀριστερᾶς, τῶν Γκονσαλβικῶν καὶ τῶν στρατιωτικῶν τῆς ἐπαναστατικῆς ἀριστερᾶς. Ἂν καὶ ἡ συμφωνία εἶχε προχωρήσει ἀρκετά, οἱ διαφωνίες τακτικῆς ἐξακολουθοῦσαν νὰ ὑπάρχουν. Οἱ Γκονσαλβικοὶ ἤθελαν νὰ ἐπισπεύσουν τὰ γεγονότα, ἡ ἐπαναστατικὴ ἀριστερὰ προτιμοῦσε νὰ κερδίσει χρόνο ὥστε νὰ ὡριμάσουν οἱ συνθῆκες γιὰ μιὰ λαϊκὴ ἐξέγερση. Στὶς 25 Νοέμβρη κανεὶς δὲν ἦταν ἕτοιμος νὰ κινηθεῖ...

● *Τί ἔγινε στὶς 25 Νοέμβρη;*

– Ἡ πορτογαλικὴ ἀστικὴ τάξη δὲν ἤξερε πιὰ πῶς ν' ἀμυνθεῖ ἀπέναντι στὴ λαϊκὴ ἀμφισβήτηση. Χρησιμοποίησε σὰν πρόσχημα τὶς διεκδικήσεις τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν γιὰ νὰ ἀποκαταστήσει τὴν ἱεραρχία μέσα στὸ στρατό, ἐξαπολύοντας ἕνα πραγματικὸ «ἀντιπραξικόπημα» σὲ δύο φάσεις. Στὴν πρώτη φάση ἡ τάξη καὶ ἡ ἰσορροπία τῶν πολιτικοστρατιωτικῶν δυνάμεων ἀποκαθίσταται πρὸς ὄφελός τους. Αὐτὸς ἦταν ὁ ἀντικειμενικὸς στόχος τῶν «Ἐννιά». Ἀλλὰ ἡ στρατιωτικὴ δεξιὰ εἶναι ἤδη ἕτοιμη νὰ προχωρήσει στὴ δεύτερη φάση.

Ἡ δεύτερη φάση θὰ ἐξαρτηθεῖ κατὰ κύριο λόγο ἀπὸ τὸ λαϊκὸ κίνημα. Ἂν ἡ ἀμφισβήτηση εἶναι ἔντονη καὶ βίαια, ἡ ὁμάδα τῶν «Ἐννιὰ» θὰ ὑπερκεραστεῖ. Ἡ ὁμάδα τοῦ Μέλλο Ἀντοῦνες ἔχει ἀρχίσει κιόλας νὰ κινδυνεύει. Ἡ ἐπαναστατικὴ ἀριστερὰ τοῦ στρατοῦ ποὺ θὰ χρησίμευε σὰν ἀντίβαρο, δὲν ὑπάρχει πιά. Ἡ ἀστικὴ δεξιὰ χρειάζεται ἄμεσα ἕναν καταπιεστικὸ μηχανισμὸ ποὺ θὰ τῆς ἐπιτρέψει νὰ ὑπερασπίσει τὰ συμφέροντά της. Ὁ ἄνθρωπος τῆς κατάστασης εἶναι ὁ καινούργιος ἀρχηγὸς τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου Στρατοῦ, ὁ στρατηγὸς Ἐάνες.

● *Ἡ στρατιωτικὴ δεξιὰ ἑτοίμαζε πραξικόπημα. Εἶναι καὶ ἡ δική σου γνώμη νομίζω. Τί ἐνδείξεις ὑπῆρχαν γι' αὐτό;*

– Πρῶτα πρῶτα ἡ δημιουργία τῆς στρατιωτικῆς ὁμάδας ἐπέμβασης AMI ποὺ φτιάχτηκε ἀπὸ μισθοφόρους στρατιῶτες, δηλαδὴ πληρωμένους. Ἔπειτα οἱ μυστικὲς συσκέψεις, ὅπως ἦταν ἡ σύσκεψη ποὺ ἔγινε στὴν πόλη Ἔβορα στὴν περιοχὴ Ἀλεντέζο, ποὺ συγκέντρωσε ἀξιωματικοὺς ποὺ εἶχαν ἐκκαθαριστεῖ μετὰ τὶς 11 τοῦ Μάρτη καὶ ἀνθρώπους τοῦ MDLP, τῆς μυστικῆς ὀργάνωσης τοῦ Σπίνολα. Ἐπίσης συμμετεῖχαν καὶ διάφοροι ἐν ἐνεργείᾳ ἀξιωματικοὶ τῆς στρατιωτικῆς διοίκησης τοῦ Βορρᾶ μὲ τὴν ἄδεια τοῦ διοικητῆ τῆς περιοχῆς στρατηγοῦ Πίρες Βελόζο. Τέλος, πῆραν μέρος καὶ ἀξιωματικοὶ ποὺ γύρισαν πρόσφατα ἀπὸ τὴν Ἀνγκόλα. Τὸ ἀπόγευμα τῆς 25 Νοέμβρη ἔγινε μιὰ συνεδρίαση στὸ τάγμα τῶν κομμάντος, μὲ ἀξιωματικοὺς ποὺ εἶχαν ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὸ τάγμα τῆς Στρατιωτικῆς Ἀστυνομίας, γιὰ νὰ προετοιμαστεῖ ἡ ἔφοδος σ' αὐτὸ τὸ τάγμα. Πρέπει νὰ προσθέσουμε κι ἄλλη μία σύσκεψη ποὺ ἔγινε τὸ βράδυ τῆς 24 Νοέμβρη, στὴν ὁποία πῆραν μέρος ὁ Ζάιμε Νέβες, ἕνας ἄλλος ἀξιωματικὸς τῶν κομμάντος, ὁ ἀντισυνταγματάρχης Ἐάνες, ὁ ταγματάρχης Πιμεντὲλ καὶ ὁ ταγματάρχης Λουρέιρο ντὸς Σάντος στὸ Γενικὸ Ἐπιτελεῖο Ἐνόπλων Δυνάμεων. Ἐπίσης τὰ γεγονότα τοῦ Ρίο Μαζὸρ τὸ βράδυ τῆς 24 Νοέμβρη εἶναι μιὰ ξεκάθαρη προβοκάτσια ἐνάντια στὸ ΚΟΠΚΟΝ. Οἱ χωρικοὶ κλείνουν τοὺς δρόμους. Αὐτὴ εἶναι ἡ πολιτικὴ τοῦ PPD (Λαϊκοῦ Δημοκρατικοῦ Κόμματος) καὶ τοῦ Σοσιαλιστικοῦ Κόμματος ποὺ ἐπιδιώκει νὰ ὀξύνει τὶς ἀντιθέσεις ἀνάμεσα στὸ Βορρᾶ καὶ τὸ Νότο. Ἐπειδὴ δὲν μποροῦν νὰ κυβερνήσουν ἐνάντια στοὺς ἐργάτες, προσπαθοῦν νὰ χωρίσουν στὰ δυὸ τὴ χώρα.

Τελευταία ἔνδειξη ὁ διορισμὸς τοῦ Βάσκο Λουρέντσο στὴ διοίκηση τῆς στρατιωτικῆς περιοχῆς τῆς Λισαβόνας. Πιστεύω πὼς ὅλα αὐτὰ τὰ γεγονότα, καὶ ἔχω σίγουρα ξεχάσει πολλὰ ἄλλα, ἀποτελοῦν μέρος μιᾶς γενικῆς στρατηγικῆς τῆς δεξιᾶς ποὺ συνίσταται στὴ συστηματικὴ πρόκληση τῶν ἀριστερῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων. Αὐτὴ ἡ ἴδια στρατηγικὴ εἶχε μπεῖ σ' ἐφαρμογὴ μὲ τὴν ἀνατίναξη τοῦ Ράδιο – Ἀναγέννηση, μὲ τὴ μὴ ἀναγνώριση τῆς Λαϊκῆς Δημοκρατίας τῆς Ἀνγκόλας καὶ μὲ τὶς διαδηλώσεις τοῦ Σοσιαλιστικοῦ Κόμματος ποὺ ζητοῦσαν τὶς παραιτήσεις τοῦ Ὀτέλο ντὲ Καρβάλιο, τοῦ Φαμπιάο καὶ τοῦ Ρόζα Κουτίνιο.

Ἡ δεξιὰ δὲν εἶχε τὴ δυνατότητα νὰ πάρει τὴν πρωτοβουλία, ἔπρεπε νὰ παραμείνει μέσα στὰ πλαίσια τῆς νομιμότητας. Ἔτσι, προκάλεσε τὴν ἀριστερὰ μέχρι ποὺ νὰ ἀναγκαστεῖ ν' ἀντιδράσει, ὁπότε θὰ εἶχε κάθε δυνατότητα καταστολῆς μέσα στὰ πλαίσια τῆς νομιμότητας.

● *Ἡ ἐπαναστατικὴ ἀριστερὰ πῆρε μέρος σὲ ἀπόπειρα πραξικοπήματος στὶς 25 Νοέμβρη;*

– Ἡ ἐπαναστατικὴ ἀριστερὰ μέσα στὸ

στρατὸ ἦταν ἐνάντια σὲ κάθε «πραξικόπημα». Ἡ σοσιαλιστικὴ ἐπανάσταση δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ εἶναι τὸ ἔργο τῶν ἴδιων τῶν ἐργατῶν. Αὐτὸ τὸ εἴχαμε πεῖ κιόλας πρὶν ἀπὸ τὶς 25 Νοέμβρη: ἤμασταν ἕτοιμοι νὰ ὑποστηρίξουμε μιὰ ἐνδεχόμενη κατάληψη τῆς ἐξουσίας ἀπὸ τοὺς ἐργάτες. Ὄχι ὅμως τὸ ἀντίστροφο. Ἄλλωστε εἶναι καθαρό. Οἱ στρατιωτικοὶ τῆς ἐπαναστατικῆς ἀριστερᾶς εἶναι στρατιωτικοὶ μὲ μεγάλες ἐπαγγελματικὲς ἱκανότητες. Οἱ περισσότεροι εἶναι ἀξιωματικοὶ ἐπιχειρήσεων, μὲ συμμετοχὴ σὲ πολέμους, καὶ οἱ ὑπόλοιποι εἶναι ἐπιτελικοὶ ἀξιωματικοί, πολὺ ἀποτελεσματικοὶ στὸ ὀργανωτικὸ ἐπίπεδο. Κι ὅμως, ἡ δεξιὰ ἰσχυρίζεται ὅτι τὸ πραξικόπημα ἀπέτυχε γιατὶ ἦταν κακὰ ὀργανωμένο, γιατὶ δὲν εἶχε μιὰ ἐπιχειρησιακὴ διοίκηση. Θεωρῶ ὅτι αὐτὸ ἀποτελεῖ μιὰ ἀπόδειξη ὅτι δὲν θέλαμε νὰ κάνουμε πραξικόπημα.

Τέλος, ἡ ἔκτη κυβέρνηση τοῦ Πινιέιρο ντὲ Ἀζεβέντο ἦταν πολὺ χρήσιμη γιὰ τὴν ἀριστερά. Ἄνοιγε ἕνα χῶρο ποὺ ἐπέτρεπε στοὺς ἐργάτες νὰ ὀργανωθοῦν. Ἡ προετοιμασία τῶν μαζῶν γιὰ τὴν ἐξέγερση γίνεται μέσα ἀπὸ τὸν ἀγώνα. Παράδειγμα οἱ διαδηλώσεις τῶν οἰκοδόμων, ποὺ στὴν οὐσία ξεπέρασαν τὶς συνδικαλιστικές τους διοικήσεις, ὅταν εἶχαν κυκλώσει τὴ Συντακτικὴ Συνέλευση.

● *Ἂς ὑποθέσουμε ὅτι ἡ ἐπαναστατικὴ ἀριστερὰ δὲν ἤθελε νὰ πάρει μέρος σ' ἕνα πραξικόπημα. Συνέβη τὸ ἴδιο μὲ τὴ μερίδα ἐκείνη τῶν στρατιωτικῶν ποὺ ἀποκαλοῦνται «Γκονσαλβικοί»;*

– Πράγματι οἱ Γκονσαλβικοὶ ἔχουν κάποια πραξικοπηματικὴ ἀντιμετώπιση. Ἡ Γκονσαλβικὴ ἀριστερὰ πίστευε ὅτι ἦταν ἀναγκαία ἡ ὕπαρξη μιᾶς ὀργανωμένης πρωτοπορίας καὶ ὅτι ὅταν αὐτὴ ἡ πρωτοπορία ὀργανωθεῖ, παίρνει τὴν ἐξουσία. Πιστεύω ὅμως ὅτι αὐτὴ ἡ πρωτοπορία στὴν ὁποία δούλευαν οἱ Γκονσαλβικοὶ δὲν ἦταν ἕτοιμη.

● *Γιατί ἐπικράτησε ἡ στρατιωτικὴ δεξιὰ παρόλο ποὺ ἦταν πιὸ ἀδύνατη στρατιωτικά;*

– Ἡ στρατιωτικὴ δεξιὰ νίκησε γιατὶ πλήρωσε μισθοφόρους γι' αὐτό. Οἱ κομμάντος ἦταν πληρωμένοι γι' αὐτὸν τὸ σκοπό. Ἦταν καθορισμένοι σὲ σχέση μὲ τὸ μισθό τους. Πολὺ περισσότερο ποὺ ἡ ἀριστερὰ δὲν ἤθελε ἐμφύλιο πόλεμο. Τέλος, ἡ στρατιωτικὴ ἀριστερὰ χαρακτηριζόταν ἀπὸ κάποια θριαμβολογία καὶ στηριζόταν ὑπερβολικὰ στὶς διαδικασίες τῆς βάσης· ἰδίως ἡ ἐπαναστατικὴ ἀριστερά. Ἀκόμα καὶ μετὰ τὸ ξεκίνημα τῶν ἐπιχειρήσεων στάθηκε πολὺ δύσκολο νὰ σταθεῖ μιὰ κεντρικὴ διοίκηση· στάθηκε πολὺ δύσκολο νὰ ἑνωθοῦν.

● *Πῶς κρίνεις τὴ συμπεριφορὰ τοῦ Ὀτέλο ντὲ Καρβάλιο τὴν ἡμέρα τῆς 25ης Νοέμβρη;*

– Ὁ Ὀτέλο εἶναι ἕνας ἄνθρωπος τῆς ἀριστερᾶς ποὺ δὲν σχεδιάζει πραξικοπήματα. Ἂν σκόπευε νὰ κάνει πραξικόπημα, θὰ μποροῦσε νὰ πάρει τὴν ἐξουσία ὅποτε ἤθελε. Ἂν ὑποστήριξε πραγματικὰ τὸν ἀγώνα τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν, τὸ ἔκανε γιατὶ πίστευε ὅτι οἱ ἀλεξιπτωτιστὲς εἶχαν δίκιο ἐνάντια στὸ ἀντιδραστικότατο Γενικὸ Ἐπιτελεῖο τῆς Ἀεροπορίας. Πηγαίνοντας στὸ Μπέλεμ, στὸ Ἐπαναστατικὸ Συμβούλιο, τὸ ἀπόγευμα τῆς 25ης, θὰ μποροῦσε νὰ συνοδεύεται ἀπὸ τοὺς πεζοναῦτες· δὲν τὸ ἔκανε ὅμως. Ἂν ἤθελε τὴν κατάληψη τοῦ προεδρικοῦ μεγάρου ἀπὸ τὴ Στρατιωτικὴ Ἀστυνομία, μποροῦσε νὰ τὸ κάνει: τὸ τάγμα τῆς Στρατιωτικῆς Ἀστυνομίας βρίσκεται 200 μέτρα ἀπὸ τὸ μέγαρο, καὶ εἶναι τὸ τάγμα ποὺ ἔχει τὴ μεγαλύτερη δύναμη πυρὸς σ' ὁλόκληρη τὴ Λισαβόνα. Δὲν τὸ ἔκανε ὅμως. Μποροῦμε νὰ μιλήσουμε γιὰ προδοσία ὅταν ἕνας ἐπαναστάτης ἡγέτης δὲν κάνει τὴν ἐπανάσταση. Ὅμως δὲν μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι ἔγινε προδοσία. Ἁπλῶς δὲν κατανόησε τὴν κατάσταση. Εἶναι ἕνας ἄνθρωπος πολὺ τίμιος, πολὺ ἀφελὴς καὶ δὲν σκέφτηκε ποτὲ ὅτι οἱ σύντροφοί του τοῦ Ἐπαναστατικοῦ Συμβουλίου καὶ τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου θὰ μποροῦσαν νὰ συνωμοτήσουν ἐναντίον του καὶ νὰ σχεδιάσουν πραξικόπημα.

● *Γνωρίζατε ὅμως ὅτι ἡ στρατιωτικὴ δεξιὰ πολλαπλασίαζε τὶς ἑτοιμασίες...*

– Πιστεύαμε ὅτι ἦταν ἁπλῶς μιὰ προσπάθεια νὰ ἐπανισορροπηθοῦν οἱ στρατιωτικὲς πολιτικὲς δυνάμεις. Αὐτὸ ἐνισχυόταν καὶ ἀπὸ τὴν καθιερωμένη στὴν Πορτογαλία ἄποψη ὅτι δὲν πρέπει κάποιος νὰ ἐπιτίθεται πρῶτος. Πιστεύαμε ἀκόμα ὅτι αὐτὸ τὸ πράγμα θὰ γινόταν μέσα στὰ θεσμικὰ πλαίσια. Γελαστήκαμε ὅμως. Τόσο πολὺ γελαστήκαμε, ποὺ τὸ πρῶτο πράγμα ποὺ ἔκανε ἡ δεξιὰ ἦταν ἡ βίαιη κατάληψη ὅλων τῶν μέσων μαζικῆς ἐνημέρωσης. Αὐτὸ ἴσως ἀποτελεῖ τὸ πιὸ ξεκάθαρο δεῖγμα τοῦ ὅτι γλιστρᾶμε σιγὰ σιγὰ σ' ἕνα αὐταρχικὸ καθεστώς. Δὲν ντράπηκαν καθόλου νά...

● *Πιστεύεις ὅτι ἐπωφελήθηκαν κυρίως ἀπὸ τὸ γενικὸ αἴσθημα ὅτι τὰ μέσα μαζικῆς ἐνημέρωσης βρίσκονταν γενικὰ στὰ χέρια τῶν κομμουνιστῶν; Ὅτι ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου δὲν ἦταν αὐτονόητη γιὰ ὅλο τὸν κόσμο...*

– Εἶναι ὁλοφάνερο ὅτι τὸ ΚΚΠ ἔκανε πολλὰ λάθη. Ἀλλὰ θὰ ἦταν ψέμα ἂν λέγαμε ὅτι τὸ ΚΚΠ εἶχε τὸν ἔλεγχο τοῦ μεγαλύτερου μέρους τοῦ μηχανισμοῦ τῆς πληροφόρησης. Τέλος, ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου γιὰ τὴν ἀριστερὰ δὲν εἶναι κάτι ἀφηρημένο ἀλλὰ κάτι συγκεκριμένο: πιστεύουμε ὅτι δὲν πρέπει ἡ ἀστικὴ τάξη νὰ ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ πολεμάει τοὺς ἐργάτες. Αὐτὸ εἶναι σήμερα τὸ μεγαλύτερο ἔγκλημα ποὺ διαπράττει ἡ δεξιὰ ἐνάντια στὸ λαό μας: λέει ἡ δεξιὰ ὅτι θέλει τὴν ἐπανάσταση καὶ τὸ σοσιαλισμό, ἐνῶ καθημερινά, στὴν πράξη, εἶναι ἐνάντια στὴν ἐπανάσταση καὶ τὸ σοσιαλισμό.

● *Ἔγινε λοιπὸν μιὰ ἐπίθεση ἐνάντια στὴ στρατιωτικὴ ἀριστερά. Ἀλλὰ τὰ γεγονότα περιορίστηκαν μόνο στοὺς στρατιωτικούς. Ἔχει κανεὶς τὴν ἐντύπωση ὅτι οἱ πολιτικὲς ὀργανώσεις τῆς ἐπαναστατικῆς ἀριστερᾶς παρέλυσαν ἀπὸ τὰ γεγονότα ἀφ' ἑνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου δὲν ἔγινε καμιὰ αὐθόρμητη κίνηση ἀντίστασης ἀπὸ πολίτες. Γιὰ ποιοὺς λόγους;*

– Οἱ πολιτικὲς ὀργανώσεις τῆς ἐπαναστατικῆς ἀριστερᾶς βασίζονταν πολὺ πάνω στοὺς στρατιωτικούς. Κι ἂν ὁ ρόλος ποὺ ἔπαιξαν στὴν Πορτογαλία δὲν εἶχε καμιὰ σύγκριση μὲ τὸ ρόλο ποὺ παίζουν στὴν Εὐρώπη, αὐτὸ ὀφείλεται στὸ ὅτι ἡ σπουδαιότητά τους ὀφειλόταν σὲ τελευταία ἀνάλυση στὴ στρατιωτικὴ ἀριστερά. Δεύτερον, θὰ ἦταν σφάλμα νὰ ριχτοῦν στὴ μάχη οἱ πολιτικὲς δυνάμεις χωρὶς στρατιωτικὴ ὑποστήριξη. Τὰ γεγονότα ξετυλίχτηκαν πολὺ γρήγορα. Ἡ στρατιωτικὴ δεξιὰ πῆρε ἀμέσως στὰ χέρια της τὸν ἔλεγχο τοῦ ραδιοφώνου καὶ τῆς τηλεόρασης κι αὐτὸ τοὺς ἐπέτρεψε νὰ διαδώσουν ἄμεσα τὴ δική τους ἐκδοχὴ γιὰ τὰ γεγονότα: ἕνα κομμουνιστικὸ πραξικόπημα. Αὐτὴ ἡ ἐκδοχὴ ἔγινε ἀκόμα πιὸ εὔκολα ἀποδεχτή, ἀφοῦ οἱ στρατιωτικοὶ ποὺ κατέστειλαν τὴ στρατιωτικὴ ἀριστερὰ ἦταν κι αὐτοὶ συνδεδεμένοι μὲ τὴν 25η Ἀπρίλη. Τρίτον, τὸ ΚΚΠ ἀπέτρεψε πολὺ γρήγορα τὴν κινητοποίηση τῶν ἴδιων τῶν μελῶν του ποὺ ἤθελαν νὰ πολεμήσουν κι ἔρχονταν στὰ στρατόπεδα γιὰ νὰ ζητήσουν ὅπλα. Στὴν Πορτογαλία λέμε ὅτι δὲν μποροῦμε νὰ κάνουμε τίποτα μὲ τὸ ΚΚΠ, ἀλλὰ καὶ ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ γίνει τίποτα χωρὶς τὸ ΚΚΠ.

Τέλος, εἶχε δημιουργηθεῖ μιὰ ἐμπιστοσύνη ἀνάμεσα στὴ στρατιωτικὴ ἀριστερὰ καὶ τοὺς ἐργάτες. Ἡ στρατιωτικὴ ἀριστερὰ φαινόταν πολὺ ἰσχυρή. Οἱ ἐργάτες ζήτησαν ὅπλα. Εἶναι σὰν τὸ ἄλογο καὶ τὸν καβαλάρη. Αὐτὴ τὴ φορὰ τὸ ἄλογο ἔριξε τὸν καβαλάρη τὴ στιγμὴ τοῦ ἅλματος. Τὸ μεγαλύτερο σφάλμα μας ἦταν ὅτι λέγαμε στοὺς ἐργάτες πὼς σὲ περίπτωση ἐπικίνδυνης κατάστασης θὰ σᾶς δώσουμε ὅπλα, ἀντὶ νὰ τοὺς λέμε: σὲ μιὰ τέτοια κατάσταση θὰ πρέπει νὰ ἀπαιτήσετε ὅπλα.

● *Εἶπες ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ κάνει κανεὶς τίποτα μὲ τὸ ΚΚΠ ἀλλὰ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ γίνει τίποτα χωρὶς τὸ ΚΚΠ;*

– Αὐτὴ ἡ ἀντίφαση δὲν μπορεῖ νὰ λυθεῖ παρὰ μόνο μὲ μιὰ γενικὴ ἀλλαγὴ τῆς πολιτικῆς κατάστασης. Τὸ ΚΚΠ εἶναι ἕνα ψάρι ποὺ ζεῖ σὲ θολὰ νερά. Ἂν ἀλλάξουμε τὸ νερό, τὸ ΚΚΠ θ' ἀναγκαστεῖ νὰ ζήσει διαφορετικά. Νομίζω ὅτι τὸ νερὸ ἄλλαξε καὶ ὅτι μποροῦμε νὰ ἀναγκάσουμε τὸ ΚΚΠ νὰ ἔρθει μὲ τὸ μέρος τῆς ἐπανάστασης.

● *Μήπως ὑπῆρχε καὶ ὁ μύθος τῆς στρατιωτικῆς ἀριστερᾶς;*

– Ἡ στρατιωτικὴ ἀριστερὰ εἶχε δημιουργήσει τὴν ἐντύπωση ὅτι ὁ λαὸς μποροῦσε πραγματικὰ νὰ φτάσει στὴν ἐξουσία στηριζόμενος στὸ στρατό. Ὑπάρχει ἕνα εἶδος συνείδησης ποὺ δημιουργήθηκε στὸ λαό, ὅτι οἱ πολιτικὲς καθοδηγήσεις τύπου Κουνιὰλ δὲν ἦταν ἀπόλυτα ἀναγκαῖες. Καὶ αὐτὴ ἡ συνείδηση ἐξαπλωνόταν μὲ τὴν ἀμφισβήτηση τῆς ἔκτης κυβέρνησης. Ἄλλωστε ὅταν ἡ κυβέρνηση ἀντιλήφθηκε ὅτι ἀντίθετα εὐνοοῦσε τὴν ἀνάπτυξη τῆς λαϊκῆς ἐξουσίας ἀνέστειλε τὴ δραστηριότητά της.

● *Μετὰ ἀπὸ τὶς 25 Ἀπρίλη 1974, ὁ Μέλο Ἀντοῦνες εἶναι ὁ μόνος ἀξιωματικὸς ποὺ λειτουργεῖ σὰν «πολιτικὸ ζῶο» κι ἕνας ἀπὸ τοὺς λίγους πολιτικοὺς ποὺ προῆλθαν ἀπὸ τὴ γενιὰ τῶν στρατιωτικῶν ποὺ πραγματοποίησαν τὴν 25η τοῦ Ἀπρίλη. Πῶς ἀναλύεις τὸ ρόλο του ἀπὸ τὸ καλοκαίρι*

καὶ μετά, δηλαδὴ μετὰ τὸ περίφημο ντοκουμέντο τῶν ἐννιά;

– Οἱ πολιτικὲς ἀπόψεις τοῦ Μέλο Ἀντοῦνες εἶναι πολὺ ρεφορμιστικές. Πίστεψε ὅτι γιὰ νὰ ἀντιμετωπιστοῦν οἱ συγκρούσεις ἀνάμεσα στὶς διάφορες μερίδες τῶν ἐνόπλων δυνάμεων, ἡ λύση ἦταν νὰ ὑπάρξει μιὰ περίοδος ἠρεμίας στὴν ἐπαναστατικὴ διαδικασία, ποὺ θὰ ἔδινε τὸν καιρὸ νὰ συγκροτηθοῦν οἱ δυνάμεις τῆς ἐπανάστασης. Ὅμως πιστεύω ὅτι αὐτὴ ἡ λύση ἦταν ἀνεφάρμοστη στὴν Πορτογαλία. Τὸ ντοκουμέντο τῶν ἐννιὰ εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα νὰ συσπειρώσει ὅλη τὴ δεξιὰ καὶ νὰ ριζοσπαστικοποιήσει τὴν ἀμφισβήτηση. Ἐξ ἄλλου ὑπάρχει μιὰ βαθιὰ διαφωνία ἀνάμεσα στὸν Μέλο Ἀντοῦνες καὶ τὸν Βάσκο Γκονσάλβες. Ὁ Μέλο Ἀντοῦνες ξεκινάει ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ὑπάρχει μιὰ πολὺ ἰσχυρὴ καὶ πολυπληθὴς μικροαστικὴ τάξη καὶ θεωρεῖ ὅτι αὐτὴ πρέπει νὰ ὁδηγήσει τὴν ἐπαναστατικὴ διαδικασία. Τὴν ἴδια ἰδέα εἶχε καὶ ὁ Ἀμιλκὰρ Καμπρὰλ γιὰ τὴ Γουϊνέα. Ἔλεγε ὅτι σὲ μιὰ χώρα ὅπου ὑπάρχουν τόσο μεγάλες κοινωνικὲς διαφορὲς ἀνάμεσα σὲ μιὰ ἰδιαίτερα μορφωμένη μικροαστικὴ τάξη καὶ στὶς ἀναλφάβητες λαϊκὲς μάζες, εἶναι ἀναγκαῖο ἡ μικροαστικὴ τάξη νὰ ἀναλάβει τὴν καθοδήγηση τῆς ἐπαναστατικῆς διαδικασίας. Ἡ ἄποψη τοῦ Βάσκο Γκονσάλβες εἶναι ριζικὰ διαφορετική: γιὰ τὴν καθοδήγηση τῆς ἐπαναστατικῆς διαδικασίας εἶναι ἀπαραίτητη μιὰ ὀργανωμένη ἐργατικὴ πρωτοπορία.

● *Μήπως ἕνα κοινὸ στοιχεῖο τῆς ἀριστερᾶς καὶ τῆς ἐπαναστατικῆς ἀριστερᾶς εἶναι μιὰ δραματικὴ περιφρόνηση πρὸς τοὺς μικροαστοὺς τῶν πόλεων καὶ τῆς ὑπαίθρου; Τὸ ντοκουμέντο τῶν Ἐννιὰ γεννήθηκε σὰν ἀντίδραση στὴν πολιτικὴ τοῦ Βάσκο Γκονσάλβες ποὺ εἶχε προκαλέσει ἕνα ρῆγμα ἀνάμεσα στοὺς μικροαστοὺς καὶ τὴν ἐπαναστατικὴ διαδικασία.*

– Ἕνα λάθος τῆς ἐξουσίας, δηλαδὴ τῆς γκονσαλβικῆς γραμμῆς, εἶναι ὅτι ἀγνόησε τοὺς μικροαστούς. Ὅμως δὲν μποροῦμε νὰ ταυτίσουμε μ' αὐτὴ τὴ γραμμὴ τὴν ἐπαναστατικὴ ἀριστερά, ποὺ δὲν βρισκόταν στὴν ἐξουσία ἀλλὰ στὴν ἀντιπολίτευση.

Ὁ γκονσαλβισμὸς δημιούργησε στὴ διάρκεια τοῦ καλοκαιριοῦ τὶς προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἐκδήλωση τῆς κρίσης. Ἔδωσε τὴ δυνατότητα νὰ ἐκφραστεῖ μιὰ πολὺ ἰσχυρὴ δεξιά, ἐνῶ ταυτόχρονα προκάλεσε τὴν ἀνάπτυξη μιᾶς ἐπαναστατικῆς ἀριστερᾶς. Βέβαια ὅλοι μας ὑπήρξαμε σὲ κάποια φάση λίγο-πολὺ γκονσαλβικοί.

Ἐμεῖς ὅμως ποτὲ δὲν εἴχαμε τὴν εὐθύνη τῆς καθοδήγησης τῆς ἐπαναστατικῆς διαδικασίας. Ἤμασταν πάντα μὲ τὸ μέρος αὐτῶν ποὺ τὴν ἀμφισβητοῦσαν. Καὶ φυσικὰ μόνο μέσα ἀπὸ τὴν πρακτικὴ μποροῦν νὰ φανοῦν οἱ πραγματικὲς διαφορές. Ποτὲ δὲν ἰσχυριστήκαμε ὅτι μποροῦμε νὰ κυβερνήσουμε μόνοι μας. Δὲν εἴχαμε τὶς δυνάμεις. Γι' αὐτὸ θεωρούσαμε ἀπαραίτητο τὸ σχηματισμὸ μιᾶς κυβέρνησης μετάβασης πρὸς τὸν σοσιαλισμὸ ποὺ θὰ περιλάμβανε τὰ διάφορα ρεύματα τῆς ἀριστερᾶς, στρατιωτικὰ καὶ πολιτικά. Σὲ μιὰ τέτοια κυβέρνηση ἡ ἐπαναστατικὴ ἀριστερὰ θὰ ἀποτελοῦσε τὸν ἀκρογωνιαῖο λίθο τῆς ἐξουσίας καὶ θὰ ἦταν, ἀπὸ τὸν προορισμό της, δεμένη μὲ τὸ ἐργατικὸ κίνημα. Ἄλλες ὀργανώσεις ἢ ρεύματα, ποὺ θὰ συμετεῖχαν ἐπίσης στὴν ἐξουσία, θὰ ἦταν περισσότερο δεμένες μὲ τοὺς μικροαστούς.

● *Ὑπῆρξαν παρ' ὅλα αὐτὰ περιπτώσεις ὅπου ἡ ἐπαναστατικὴ ἀριστερὰ διέθετε ἕνα τμῆμα τῆς ἐξουσίας καὶ ὅπου μποροῦσε νὰ δείξει μιὰ κοσμοθεώρηση διαφορετικὴ ἀπὸ αὐτὴν τοῦ ΚΚΠ. Ὅπως π.χ. στὸ Ράδιο - Ἀναγέννηση.*

– Ἔχω πολλοὺς ἐνδοιασμοὺς γιὰ αὐτὰ ποὺ ἔγιναν στὸ Ράδιο-Ἀναγέννηση. Εἶχαν συσσωρευτεῖ ὅλες οἱ ἀντιθέσεις τῆς Ἀριστερᾶς. Εἰδικότερα, δυὸ γραμμὲς συγκρούονταν μὲ ἰδιαίτερη σφοδρότητα, μιὰ γραμμή, ἂς ποῦμε, τῆς ἐπαναστατικῆς ἀριστερᾶς καὶ μιὰ μαοϊκὴ γραμμή. Ἔτσι τὸ Ράδιο-Ἀναγέννηση εἶχε μετατραπεῖ σὲ μιὰ συνέλευση ἰδεολογικῶν συζητήσεων.

● *Ἂς ἐπανέλθουμε στὸ ρόλο τοῦ Μέλο Ἀντοῦνες.*

– Ὁ Μέλο Ἀντοῦνες εἶναι ἕνα πρόσωπο ποὺ ἔχει μεγάλη ἐπιρροὴ ἀλλὰ ποὺ σὲ τελευταία ἀνάλυση δὲν ἔχει καμιὰ πραγματικὴ ἐξουσία. Ἀκούει πολλοὺς ἀνθρώπους, μιλάει πολύ, ἀποτελεῖ κατὰ κάποιον τρόπο ἕνα κέντρο ἐπεξεργασίας πολιτικῶν πληροφοριῶν. Ὁ Μέλο Ἀντοῦνες δὲν εἶναι ἐπαναστάτης, ἀλλὰ εἶναι ἀριστερός. Ἡ ἰδέα ποὺ ἔχει γιὰ τὴ σοσιαλιστικὴ κοινωνία εἶναι σεβαστὴ ἀλλὰ πιστεύω ὅτι ἡ στρατηγική του εἶναι πολὺ ἐπικίνδυνη καὶ ὅτι ὁ ἴδιος ἔχει δημιουργήσει τὶς συνθῆκες γιὰ νὰ ξεπεραστεῖ ἀπὸ τὴ δεξιά, στρατιωτικὴ καὶ πολιτική.

● *Ποιὰ πιστεύεις ὅτι εἶναι σήμερα τὰ βασικὰ καθήκοντα;*

– Κατ' ἀρχὴν ἡ ἀναδιοργάνωση στὴ βάση ὅλων τῶν στρατιωτικῶν ποὺ ἤδη συμμετέχουν στὴν ἐπαναστατικὴ διαδικασία καθὼς καὶ τῶν μόνιμων ἀξιωματικῶν ποὺ ἔχουν φοβηθεῖ μπροστὰ στὸ μέγεθος τοῦ κινδύνου τῆς δεξιᾶς, γιὰ τὸν σχηματισμὸ ἑνὸς πλατιοῦ ἀντιφασιστικοῦ μετώπου. Εἶναι ὅμως ἀκόμα πολὺ νωρὶς γιὰ νὰ προχωρήσω σὲ λεπτομέρειες, γιατὶ πολλοὶ σύντροφοι βρίσκονται τώρα στὴν παρανομία καὶ ἔχουμε χάσει πρὸς τὸ παρὸν τὴν ἐπαφὴ μὲ πολλοὺς ἄλλους.

Πιστεύω ὅτι πρέπει νὰ γίνει μιὰ τεράστια δουλειὰ γιὰ νὰ ἐξηγηθοῦν τὰ γεγονότα τῆς 25ης τοῦ Νοέμβρη. Γι' αὐτὸ πιστεύω ὅτι ἡ κυριότερη δουλειὰ ποὺ πρέπει νὰ γίνει αὐτὴ τὴ στιγμὴ εἶναι ἡ κινητοποίηση ὅλων τῶν στελεχῶν, ὅλων τῶν ἐπαναστατῶν ἀγωνιστῶν γιὰ νὰ πᾶνε στὸ Βορρᾶ καὶ στὸ Κέντρο τῆς χώρας καὶ νὰ ἐξηγήσουν στὸν κόσμο. Τὸ συζητήσαμε μὲ τοὺς ἀλεξιπτωτιστὲς τοῦ Τάνκος ποὺ ἔχουν ἀποστρατευθεῖ. Οἱ περισσότεροι προέρχονται ἀπὸ τὸ Βορρᾶ, ἀπὸ μικρὰ χωριά, καὶ θὰ ξεκινήσουμε μαζί τους μιὰ δουλειὰ διαφώτισης, μιὰ ἐσωτερικὴ ἀποαποικιοποίηση. Ὅταν ἦταν στὴν ἐξουσία οἱ γκονσαλβικοί, ἡ δεξιὰ μιλοῦσε πολύ, ἀμφισβητοῦσε, ἔκανε ὀργανωτικὴ δουλειά. Τώρα οἱ δυνάμεις τῆς δεξιᾶς – τουλάχιστον μιὰ μερίδα της – θὰ πρέπει νὰ στηρίξουν τὴν κυβέρνηση, καὶ δὲν θὰ εἶναι σὲ θέση νὰ λύσουν τὰ προβλήματα τῶν ἀγροτικῶν μικροαστικῶν στρωμάτων. Ἡ ἐπαναστατικὴ ἀριστερὰ θὰ βοηθήσει τοὺς χωρικοὺς μικροϊδιοκτῆτες νὰ συνειδητοποιήσουν ὅτι στὸ χέρι τους εἶναι νὰ λύσουν τὰ προβλήματά τους.

● *Αὐτὸ σημαίνει ὅτι θὰ σπάσει ἡ χειρότερη ἀπὸ τὶς παραδόσεις τῆς ἀριστερᾶς στὴν Πορτογαλία, δηλαδὴ ἡ συγκέντρωση στὶς πόλεις. Γιατί, γιὰ παράδειγμα, δεχτήκατε μιὰ τέτοια συγκέντρωση ἐπαναστατῶν ἀξιωματικῶν καὶ ὑπαξιωματικῶν στὴν περιοχὴ τῆς Λισαβόνας, ἀντὶ νὰ διασκορπιστεῖτε στὰ τάγματα τῆς ἐπαρχίας;*

– Ζητήσαμε ἐπανειλημμένα ἀπὸ τὸν στρατηγὸ Φαμπιάο, ποὺ ἦταν ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου Στρατοῦ, διοικητικὲς θέσεις σὲ μονάδες τῆς ἐπαρχίας. Ποτὲ ὅμως δὲν ἔδωσε ἀπάντηση.

● *Ὑπάρχει φασιστικὸς κίνδυνος στὴν Πορτογαλία;*

– Εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ γίνει ἡ Πορτογαλία μιὰ νέα Χιλή. Ἀκόμα καὶ ἡ καπιταλιστικὴ Εὐρώπη δὲν θὰ τὸ ἀνεχτεῖ. Νομίζω ὅτι ἂν ὑπάρχει κάποιος κίνδυνος, αὐτὸς θὰ εἶναι μιὰ νέα μορφὴ κυριαρχίας καὶ καταπίεσης. Ἴσως μιὰ σχηματικὴ δημοκρατία μὲ νεοφασιστικὲς δυνάμεις ὅπως τὸ CDS (Δημοκρατικὸ καὶ Κοινωνικὸ Κέντρο) καὶ συντηρητικὲς ὅπως τὸ PPD, ἴσως καὶ μὲ τὴ συμαχία τοῦ Σοσιαλιστικοῦ Κόμματος ἐνάντια στὶς μαρξιστικὲς ἰδέες. Νομίζω τέλος ὅτι ἡ Εὐρώπη καὶ οἱ Ἡνωμένες Πολιτεῖες θὰ ἐπιβάλουν μιὰ ἀρκετὰ κατασταλτικὴ νομοθεσία.

στὶς ἐπάλξεις τῆς Δημοκρατίας
ἡ ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ
ἡ ἀπογευματινή σου ἐφημερίδα

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΚΑΙ ΞΕΝΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

τοῦ Μάριου Νικολινάκου

Ἄλλη ἐπικαιρότητα ἄφησε νὰ περάσει σχεδὸν ἀπαρατήρητο τὸ γεγονὸς τῆς ἵδρυσης πολεμικῆς βιομηχανίας στὴν Ἑλλάδα μὲ τὴ μορφὴ τοῦ ἐργοστασίου ἐπισκευῆς ἀεροπλάνων στὴν Τανάγρα, ποὺ ἀναγγέλθηκε στὰ τέλη τοῦ περασμένου Νοέμβρη. Τὸ θέμα γίνεται ἐπίκαιρο στὸ πλαίσιο τῆς συζήτησης ποὺ διεξάγεται τελευταῖα γιὰ τὸ ρόλο τοῦ ξένου μονοπωλιακοῦ κεφαλαίου. Ἡ Ἑλληνικὴ Ἀεροπορικὴ Βιομηχανία (ΕΑΒ) εἶναι κρατικὴ ἐπιχείρηση, ὅπως δηλώθηκε. Τόσο ἡ κατασκευή, ὅσο καὶ ἡ χρηματοδότηση (μερικὰ) βρίσκονται στὰ χέρια ξένου κεφαλαίου. Ἡ Φὲρστ Νάσιοναλ Σίτυ Μπὰνκ ἔκανε δάνειο 25 ἑκ. δολλαρίων. Τὴν κατασκευὴ τὴν ἀνέλαβε μιὰ κοινοπραξία, στὴν ὁποία συμμετέχουν τὰ πιὸ ἐνδιαφέροντα ἀμερικάνικα ὀνόματα: ἡ Λόκχηντ, ἡ Τζένεραλ Ἠλέκτρικ, ἡ Γουέστιγκχάουζ, ἡ Ὤστιν καὶ ἡ Λόκχηντ Ἄϊρκραφτ.

Ἡ εἴδηση γιὰ τὴν ἀπόφαση τῆς ἵδρυσης τοῦ ἐργοστασίου ἀπὸ τὸ Ἀνώτατο Συμβούλιο Ἐθνικῆς Ἀμύνης σερβιρίστηκε μέσα στὸ πνεῦμα καὶ τὸ κλίμα ἐξοπλισμοῦ ποὺ γίνεται μπροστὰ στὸν κίνδυνο λόγω τοῦ Κυπριακοῦ, μὲ τὸ ἐπιχείρημα τῆς δημιουργίας ἀπασχόλησης γιὰ 2.000 ἄτομα, τῆς εἰσαγωγῆς τεχνολογίας, τῶν ἐπιπτώσεων πάνω στὸ ἰσοζύγιο, μιὰ καὶ θὰ ἐξαφανισθοῦν τὰ ἔξοδα σὲ συνάλλαγμα γιὰ τὶς ἐπισκευὲς καὶ ἐπιθεωρήσεις τῶν ἑλληνικῶν ἀεροπλάνων στὸ ἐξωτερικό. Παραπέρα δηλώθηκε πὼς ἡ ΕΑΒ θὰ ἐξυπηρετεῖ καὶ τὴν ἀεροπορία ξένων κρατῶν, «κυρίως ἀφρικανικῶν», προβλέπεται δὲ ἡ ἀνάπτυξή της σὲ ἐργοστάσιο συναρμολόγησης καὶ κατασκευῆς «μικρῶν καὶ ἁπλῶν ἀεροσκαφῶν».

Παραπέρα ἡ εἴδηση σερβιρίστηκε μὲ δήλωση τοῦ ἐκπρόσωπου τῶν πέντε Ἀμερικανῶν κατασκευαστῶν Θούμ, ὅτι ἡ ΕΑΒ «θὰ καταστεῖ ἡ πλέον πλήρης καὶ σύγχρονη βιομηχανία στὸ εἶδος της, ὄχι μόνο στὴν περιοχὴ Μεσογείου, ἀλλὰ ὁλόκληρου τοῦ κόσμου»! Κανεὶς δὲν ἔκανε βέβαια κριτικὴ αὐτῆς τῆς – ἂς μοῦ ἐπιτραπεῖ ἡ ἔκφραση – μπαρούφας. Ὁ Θοὺμ ἔβαλε βέβαια καὶ τὴν κατάλληλη σάλτσα στὸ τέλος: «Θὰ παραδώσουμε ἕνα ἔργο στὴν ἑλληνικὴ κυβέρνηση καὶ τὸν ἑλληνικὸ λαό, γιὰ τὸ ὁποῖο θὰ εἶναι ὑπερήφανοι» (Ἐλευθεροτυπία, 27. 11. 75).

Θὰ πρέπει νὰ ξεκαθαριστεῖ, πὼς ἡ ἐπιθυμία γιὰ τὴν κατασκευὴ ὑποσταθμοῦ ἀεροπορικῆς βιομηχανίας στὴ χώρα μας δὲν δημιουργήθηκε μόλις μετὰ τὰ κυπριακὰ γεγονότα τὸν Ἰούλιο τοῦ 1974 ἢ ἀπὸ τὶς μεταπολιτευτικὲς κυβερνήσεις. Ἦταν σκέψη τῆς χούντας, ἡ ὁποία εἶχε ἀρχίσει διαπραγματεύσεις τόσο μὲ γαλλικὴ ἑταιρία, ἡ ὁποία μάλιστα μποροῦσε νὰ διαθέσει καὶ τὸ ἀναγκαῖο κεφάλαιο, ὅσο καὶ μὲ ἀμερικανικὲς ἑταιρίες, πρῶτα μὲ τὴν Ντασσὼ Λόκχηντ, κι ὕστερα μὲ τὴν Ὠτομάτικ Ἴνταστρις. Τὸ γαλλικὸ καὶ τὸ ἀμερικανικὸ κεφάλαιο ἀγωνίζονταν τότε ποιὸ θὰ κερδίσει τὴν εὔνοια τῆς χούντας. Κάτω ἀπὸ τὴ «δημοκρατικὴ» κυβέρνηση ποὺ ἔχουμε, τὸ ἀμερικάνικο κεφάλαιο ὑπερίσχυσε.

Ἂν ἀφήσουμε γιὰ μιὰ στιγμὴ τὸ θέμα τοῦ ἐξοπλισμοῦ, καὶ δοῦμε τὸ πράγμα ἀπὸ πιὸ κοντά, ἡ σκέψη δὲν εἶναι ἀβάσιμη, πὼς τὴν ἰδέα γιὰ τὸ ἐργοστάσιο θὰ τὴν εἶχαν οἱ Ἀμερικάνοι, οὔτε κἂν ἡ χούντα, ἡ ὁποία, ὅπως ἀποδείχτηκε μὲ τὸ φιάσκο τῆς ἐπιστράτευσης τοῦ Ἰουλίου 1974, δὲν εἶχε κανένα σχέδιο γιὰ τὸν ἐξοπλισμὸ καὶ τὸ ἑτοιμοπόλεμο τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Τὸ ὅτι τότε εἶχε μπλεχτεῖ καὶ τὸ γαλλικὸ κεφάλαιο στὴ μέση, εἶναι ἀποτέλεσμα κάποιων δῆθεν τακτικῶν χειρισμῶν ποὺ ἐπιχειροῦσε ὁ πρῶτος δικτάτορας! Τὸ ὅτι τὸ ἀμερικάνικο κεφάλαιο ὑπερίσχυσε κάτω ἀπὸ τὴ «δημοκρατική» μας κυβέρνηση, ποὺ ἀποχώρησε (!) ἀπὸ τὸ στρατιωτικὸ μέρος τοῦ NATO, δὲν ἔχει καμιὰ ἄλλη ἐξήγηση παρὰ ὅτι τὸ NATO θέλησε καὶ κατάφερε νὰ αὐξήσει τὴν ἐξάρτηση τῆς χώρας μας ἀπὸ τὴν Ἀμερική. Γιατὶ καὶ ἂν δεχτοῦμε πὼς οἱ ὅροι οἱ οἰκονομικοὶ ἦταν συμφερώτεροι στὴν περίπτωση τῆς ἀμερικανικῆς πρότασης, τουλάχιστον ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας – καὶ ἄρα καὶ τῆς στρατιωτικῆς – ἦταν αὐτονόητο πὼς ἡ γαλλικὴ πρόταση ἦταν συμφερώτερη. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ἐπομένως ἐπικράτησε ἡ λογικὴ τῶν συμφερόντων τῶν κύκλων ἐκείνων πίσω ἀπὸ τὴν κυβέρνηση καὶ στὸ στρατὸ ποὺ ἀκολουθοῦν πολιτικὴ ὑποτέλειας.

ΕΞΑΡΤΗΜΕΝΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ

Οἱ συνέπειες τῆς κατασκευῆς τῆς ΕΑΒ ἀπὸ τὴν ἀμερικανικὴ κοινοπραξία εἶναι ὅτι διατηροῦμε πρῶτα ἐμεῖς τὴν πλήρη ἐξάρτησή μας στὸ τεχνολογικὸ πεδίο ἀπὸ τὴν ἀμερικανικὴ πολεμικὴ βιομηχανία. Καὶ ἡ ἐξάρτηση αὐτὴ εἶναι πλήρης καὶ ἐγγυημένη, γιατὶ ἐμεῖς δὲν μποροῦμε νὰ ἀναπτύξουμε τέτοια τεχνολογία, ἐνῶ οἱ πέντε ἀμερικάνικες ἑταιρίες, ἡ κάθε μιὰ στὸν τομέα της, ἀναπτύσσουν τὴν ἀνάλογη τεχνολογία. Καὶ τοῦτο σημαίνει πὼς ἀκόμα καὶ στὴν περίπτωση ποὺ ἐκπαιδευθοῦν Ἕλληνες στὴν ἀεροναυπηγική, πάντα θὰ εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ ἔχουμε ἐξειδικευμένο προσωπικὸ τῶν Ἀμερικανῶν συμμάχων μας. Παραπέρα εἶναι φανερὴ ἡ πλήρης ὑποτέλεια καὶ ἀπὸ τὸ γεγονὸς πὼς πρόκειται γιὰ ἐργοστάσιο ἐπιδιορθώσεων, καὶ παραπέρα συναρμολόγησης, ποὺ σημαίνει πὼς ἡ λειτουργία τους ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν προμήθεια τῶν ἀναγκαίων ἀνταλλακτικῶν καὶ ὑλικῶν ἀπὸ τὶς ἀντίστοιχες ἑταιρίες. Δὲν εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ ὑπάρξουν δυσκολίες καὶ ὑπερημερίες στὴν παράδοση τῶν εἰδῶν αὐτῶν βέβαια!

Γιατί οἱ πέντε ἀμερικάνικες ἑταιρίες θὰ διάλεγαν τὴν Ἑλλάδα γιὰ νὰ φτιάξουν τὴν «πιὸ πλήρη καὶ πιὸ σύγχρονη βιομηχανία στὸ εἶδος της... ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου» (!), κατὰ τὸν Θούμ, δὲν μπορῶ νὰ τὸ καταλάβω. Κάθε πολίτης ὅμως ποὺ τὸ μυαλό του παίρνει μερικὲς στροφές, καταλαβαίνει κάτι ἄλλο σὲ σχέση μὲ τὴ στόχευση πὼς ἡ ΕΑΒ θὰ ἐξυπηρετεῖ καὶ ἄλλα κράτη, «κυρίως ἀφρικανικά». Τὸ ἰμπεριαλιστικὸ κεφάλαιο ἔχει διαλέξει τελευταῖα νέες μέθοδες. Πρῶτα ἐπιδιώκει νὰ δέσει τὴν Ἑλλάδα ἔτσι, ὥστε νὰ μὴν μπορεῖ νὰ ἀπαγκιστρωθεῖ, κάνοντάς την κέντρο τῆς δραστηριότητάς του στὸ χῶρο τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου. Τὰ ἀεροπλάνα τοῦ Ἰσραὴλ θὰ μποροῦν κάλλιστα νὰ ἐπιδιορθωθοῦν στὴν Τανάγρα. Ἐξάλλου, εἶναι εὔκολο νὰ πουλήσει κανεὶς ἀμερικανικὴ τεχνολογία στὰ ἀφρικανικὰ κράτη κάτω ἀπὸ ἑλληνικὸ ὄνομα, ἀντὶ κατευθεῖαν μὲ τὰ ὀνόματα τῶν ἀμερικανικῶν ἑταιριῶν. Τὸ ἑλληνικὸ κράτος, ἰδιοκτήτης τῆς ΕΑΒ, γίνεται ἀντικειμενικὰ φορέας καὶ ὑπηρέτης τῶν ἀμερικανικῶν συμφερόντων – οἰκονομικῶν καὶ πολιτικο-στρατιωτικῶν – στὸ χῶρο τῆς Μέσης Ἀνατολῆς καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Οἱ μορφὲς τῆς ὑποτέλειας γίνονται στὶς μέρες μας πιὸ ραφινάτες. Τὸ ὅτι θὰ πέσουν καὶ μερικὰ ἑκατομμύρια δολλάρια στὸ ἰσοζύγιο, καὶ φυσικὸ εἶναι καὶ ἐπόμενο. Ἀκόμη καὶ στὸν σκύλο σου, γιὰ νὰ σοῦ φυλάει τὸ σπίτι, τοῦ δίνεις νὰ φάει, καὶ μάλιστα καλά.

Εἶναι ἐνδιαφέρον νὰ παρατηρηθεῖ ὅτι ἡ καπιταλιστικὴ ἀνάπτυξη ποὺ γίνεται στὴ χώρα μας μὲ βασικὸ φορέα τὸ ξένο κεφάλαιο, ἔχει σὰ συνέπεια ὄχι μόνο τὴν ἔνταξη τῆς χώρας μας ὀργανικὰ στὸ διεθνὲς καπιταλιστικὸ σύστημα καὶ τὴν ἐξάρτηση ἀπὸ τὸ διεθνὲς μονοπωλιακὸ κεφάλαιο, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀναπαραγωγὴ τῶν μηχανισμῶν καὶ τῆς διάρθρωσης τοῦ κέντρου σὲ χῶρες σὰν τὴν Ἑλλάδα, ποὺ ἀνῆκαν μέχρι τώρα στὴν περιφέρεια. Τὸ ξένο κεφάλαιο, στὴ συγκεκριμένη περίπτωση τὸ ἀμερικανικό, τὸ συμφέρει νὰ συναρμολογεῖ τὰ ἀεροπλάνα στὴν Ἑλλάδα, ὅπου οἱ μισθοὶ εἶναι χαμηλότεροι ἀπὸ ὅ,τι εἶναι στὴν Ἀμερική, καὶ νὰ κρατήσει ἐκεῖ μόνο τὴν παραγωγὴ τῆς τεχνολογίας. Δὲν πρόκειται ἐπομένως μόνο γιὰ στρατηγικὴ κατάκτησης ἀγορῶν καὶ δημιουργίας πολιτικο-στρατιωτικῶν ἐξαρτήσεων, ἀλλὰ καὶ γιὰ αὔξηση τῶν κερδῶν, μὲ τὴ μείωση τοῦ κόστους ἐργασίας στὴν παραγωγή.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ Ἢ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ;

Μένει ἡ ἄποψη τοῦ ἐξοπλισμοῦ. Ἐδῶ δημιουργεῖται σιγὰ-σιγὰ ἕνας μύθος. Κάτω ἀπὸ τὸ σύνθημα αὐτὸ ὑπάρχει κίνδυνος νὰ δεθοῦμε χειροπόδαρα πάλι, μιὰ καὶ δὲν ἀκολουθεῖται καμιὰ πολιτικὴ γιὰ ἀνεξαρτησία. Ἡ κάλυψη τῶν ἀναγκῶν μας μποροῦσε νὰ γίνει κάλλιστα καὶ ἀπὸ τὴ Γαλλία – μιὰ καὶ εἴμαστε ἀναγκασμένοι νὰ ἀγοράζουμε τέτοια τεχνολογία ἀπὸ τὶς καπιταλιστικὲς χῶρες – μιὰ χώρα ποὺ ἀκολουθεῖ διαφοροποιημένη πολιτική. Ἂν αὐτὸς ποὺ γράφει τὶς γραμμὲς αὐτὲς εἶχε συγκεκριμένα στοιχεῖα, ἴσως ἀποδείκνυε μὲ μιὰ ἀνάλυση τῶν ἐξόδων καὶ ὠφελειῶν (cost-benefit) πὼς ἡ γαλλικὴ προσφορὰ ἦταν καὶ μόνο ἀπὸ οἰκονομικοὺς λόγους συμφερώτερη. Δὲν ἀμφιβάλλω πὼς κάποιος στενόμυαλος τεχνοκράτης οἰκονομολόγος ποὺ θὰ ἔχει σπουδάσει σὲ ἀμερικανικὸ πανεπιστήμιο, θὰ ἔβγαλε ἀπὸ μιὰ τέτοια ἀνάλυση θετικὸ ἀποτέλεσμα γιὰ τὴ λύση ποὺ ἐπιλέχτηκε. Ἐγὼ θὰ ἔλεγα ὅμως πὼς ἀκόμη κι ἂν αὐτὸ ἦταν ἔτσι, ἡ γαλλικὴ λύση ἦταν γιὰ τὰ συμφέροντα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καλύτερη. Τοῦτο βέβαια ἔχει σημασία, ἂν τὰ συμφέροντα τοῦ λαοῦ μας, κι ὄχι τὰ συμφέροντα τῶν κύκλων τῆς ὑποτέλειας καὶ τοῦ ξένου κεφάλαιου, ἀποτελοῦσαν τὴ βάση τῶν ἀποφάσεων ποὺ παίρνονται. Ἡ ἀνάληψη κατασκευῆς τῆς ΕΑΒ ἀπὸ τὸ ἀμερικάνικο κεφάλαιο σημαίνει NATO. Αὐτὸ πρέπει νὰ εἶναι καθαρό, γιὰ νὰ μὴ δημιουργοῦνται ψευδαισθήσεις μὲ τὸ σύνθημα τῆς ἄμυνας τῆς χώρας καὶ μὲ βάση ψευτο-οἰκονομολογικοὺς ὑπολογισμούς.

Ο ΓΚΡΑΜΣΙ ΚΑΙ Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ

τοῦ Δημήτρη Δημητράκου

Τὸ «ΑΝΤΙ» δημοσιεύει σήμερα τὸ πρῶτο μέρος μιᾶς μελέτης γιὰ τὸν Γκράμσι τοῦ Δημήτρη Δημητράκου, ποὺ ἀναφέρεται στὸ πρόβλημα τῆς ἐπαναστατικῆς πρωτοβουλίας στὸν Μὰρξ καὶ τὸν Λένιν καὶ στὴν Γκραμσιανὴ θεώρηση. Δημοσιεύεται ἀκόμα ἕνα σύντομο βιογραφικὸ σημείωμα τοῦ Γκράμσι γραμμένο ἀπὸ τὸν Θ. Χ. Παπαδόπουλο καὶ ἕνα ἀνέκδοτο στὰ ἑλληνικὰ κείμενο τοῦ Γκράμσι γιὰ τὴν ἔννοια τῆς μεγάλης δύναμης.

Στὸ ἐρχόμενο τεῦχος θὰ δημοσιεύσουμε τὸ δεύτερο μέρος τῆς μελέτης τοῦ Δ. Δημητράκου μὲ θέματα: Γκραμσισμὸς καὶ Μαοϊσμός, Ἐπαναστατικὴ πρωτοβουλία, Ἐπαναστατικὴ προοπτική, μαζὶ μὲ βιβλιογραφία γιὰ τὸν Γκράμσι.

I. ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑΣ ΣΤΟΝ ΜΑΡΞ ΚΑΙ ΣΤΟΝ ΛΕΝΙΝ.

1. Εἰσαγωγή: Πῶς Ο Μὰρξ θέτει τὸ ζήτημα

Ὅταν ὁ Μὰρξ καὶ ὁ Ἔνγκελς ἔγραψαν τὸ «Μανιφέστο τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος» τὸ 1848 καὶ συγχρόνως ἵδρυσαν τὶς βάσεις ἑνὸς σοσιαλιστικοῦ κινήματος στὴν Εὐρώπη καὶ στὸν κόσμο, τὸ πολιτικὸ πρόβλημα τῆς ἐπαναστατικῆς πρωτοβουλίας δὲν τέθηκε γι' αὐτούς. Μὲ ἐπαναστατικὴ πρωτοβουλία ἐννοοῦμε τὴ θεληματικὴ καὶ ἐσκεμμένη θέση σὲ κίνηση διαδικασιῶν ποὺ ἀποσκοποῦν στὴν ἐπανάσταση μέσα σὲ συγκεκριμένα πλαίσια κοινωνικῆς ἐξέλιξης. Ἔτσι, ἡ ἐπαναστατικὴ πρωτοβουλία νοεῖται σὰν ἐπέμβαση πού, ἐφ' ὅσον γίνεται μέσα στὰ πλαίσια τῆς κοινωνικῆς ἐξέλιξης, συνδέει τὸ ἀνατρεπτικό της περιεχόμενο μὲ τὸ δυνάμει ἀνατρεπτικὸ περιεχόμενο αὐτῆς τῆς ἐξέλιξης.

Τὸ Κομμουνιστικὸ Μανιφέστο καὶ ἡ πρακτικὴ καὶ θεωρητικὴ συμβολὴ τῶν ἱδρυτῶν τοῦ ἐπιστημονικοῦ σοσιαλισμοῦ δὲν ἀποτελοῦν κείμενα πρὸς εὐαγγελισμὸ τῶν ἀμυήτων. Καὶ οἱ ὀργανώσεις ποὺ ἵδρυσαν, ὅπως τὸ «Κομμουνιστικὸ Κόμμα», ἡ «Ἕνωση τῶν Κομμουνιστῶν», καθὼς καὶ οἱ πρῶτες δύο «Διεθνεῖς» δὲν ἀποσκοποῦσαν στὸ νὰ ξεσηκώσουν τὴν ἐργατικὴ τάξη σὲ ἐπανάσταση. Ἀντίθετα, ἀπὸ τὴν ἀρχή, τονίζεται ὅτι εἶναι ἡ ἴδια ἡ ἐργατικὴ τάξη ποὺ παίρνει τὴν πρωτοβουλία, μέσα ἀπὸ τὸ πιὸ προχωρημένο, τὸ πιὸ συνειδητό, τὸ ὀργανωμένο κομμάτι της, δηλαδὴ τὸ κόμμα τοῦ προλεταριάτου καὶ τὶς ὀργανώσεις του, στὸ ἐθνικό, συνδικαλιστικὸ ἢ διεθνὲς ἐπίπεδο. Ἂν τίθεται πρόβλημα πρωτοβουλίας, τίθεται φιλοσοφικὰ μόνο ἀπὸ τὸν Μὰρξ στὴν XIη θέση στὸν Φόυερμπαχ (οἱ φιλόσοφοι πρέπει νὰ ἀλλάξουν τὸν κόσμο, κι ὄχι ἁπλῶς νὰ τὸν ἑρμηνεύσουν). Ἀλλὰ μήπως καὶ τὴν ἐπανάσταση δὲν τὴ συλλαμβάνει ὁ Μάρξ, ἀρχικά, φιλοσοφικά, ἐφ' ὅσον ἡ ὁλοκλήρωση - πραγματοποίηση τῆς ἐπανάστασης θὰ σημάνει καὶ τὴν ὁλοκλήρωση - πραγματοποίηση τῆς φιλοσοφίας; Τουλάχιστον στὰ νεανικὰ γραπτὰ τοῦ Μάρξ, ἡ προβληματική του σχηματίζεται κατ' αὐτὸ τὸν τρόπο.

Ὁ Μὰρξ καὶ ὁ Ἔνγκελς θεώρησαν ὅτι ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ἡ φιλοσοφία (ποὺ στὸν Χέγγελ μέσα θέλει νὰ «πραγματοποιήσει» τὴν ἱστορία) ἀντιληφθεῖ τὸ πραγματικὸ νόημα τῆς ἱστορίας, ποὺ εἶναι οἱ ἀγῶνες τῶν τάξεων, γιὰ νὰ ἐκπληρώσει τὴν ἀποστολή της, θὰ πρέπει νὰ συγχωνευθεῖ μὲ τὸν κομμουνισμό, δηλαδὴ τὸ κίνημα πρὸς τὴν κατάργηση τῶν τάξεων καὶ τῆς ταξικῆς πάλης.

Μπορεῖ νὰ ἀναρωτηθεῖ κανεὶς γιατί,

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ

Ο ΑΝΤΟΝΙΟ ΓΚΡΑΜΣΙ γεννήθηκε τὸ Γενάρη τοῦ 1891 στὸ Κάλιαρι τῆς Σαρδηνίας. Γιὰ νὰ παρακολουθήσει τὰ μαθήματα τοῦ Πανεπιστημίου χρειάστηκε νὰ κερδίσει μιὰ ὑποτροφία στὸ Τουρίνο, ὅπου ἐγκαθίσταται ἀπὸ τότε. Ἀνακατεύεται ἐνεργὰ στοὺς σοσιαλιστικοὺς κύκλους τοῦ Τουρίνου. Ἀπὸ τὸ 1915 παίρνει μέρος στὴ σύνταξη τοῦ σοσιαλιστικοῦ τύπου («Ἀβάντι», «Ἡ κραυγὴ τοῦ Λαοῦ» κλπ.).

ΕΙΝΑΙ ἡ ἐποχὴ τοῦ Α΄ ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου, ποὺ δείχνει τὴ βαθιὰ κρίση τοῦ παλιοῦ κόσμου καὶ τὴ χρεωκοπία τῶν ἀνερμάτιστων σοσιαλιστικῶν κομμάτων τῆς Δεύτερης Διεθνοῦς. Ἡ Ἰταλία παρὰ τὴ θέληση τοῦ ἐργαζόμενου λαοῦ σέρνεται κι αὐτὴ στὸ ματωμένο κύκλο τοῦ πολέμου γιὰ τὸ χατήρι μιᾶς δεκάδας χρηματιστῶν καὶ βιομηχάνων. Μέσα σ' αὐτὸ τὸν κυκεώνα ἀντιθέσεων καὶ παθῶν ὁ νεαρὸς Σαρδηνὸς ἀναδείχνεται σὲ ἡγετικὴ φυσιογνωμία τοῦ Τουρινέζικου σοσιαλισμοῦ.

Η ΚΡΙΣΗ ποὺ ἀφήνει πίσω του ὁ πόλεμος καὶ ὁ οἰκονομικὸς μαρασμὸς ὠθοῦν τὸ προλεταριάτο σὲ ἀπεγνωσμένους ἀγῶνες. Ἀνοίγοντας βασανιστικὰ τὸ δρόμο γιὰ μιὰ προοπτικὴ αὐτῶν τῶν ἀγώνων καὶ ἐμπνεόμενοι ἀπὸ τὸ ὅραμα τῆς Ὀκτωβριανῆς ἐπανάστασης οἱ νεαροὶ σοσιαλιστὲς τοῦ Τουρίνου (Γκράμσι, Τολιάτι, Τάσκα, Τερατσίνι) βγάζουν τὴν ἐπιθεώρηση «Ὄρντινε Νουόβο: ἑβδομαδιαία ἐπισκόπηση τῆς σοσιαλιστικῆς κουλτούρας» (Ἄνοιξη τοῦ 1919). Ἐδῶ θὰ δημοσιεύσει ντοκουμέντα καὶ μαρτυρίες γιὰ τὸ διεθνὲς ἐργοστασιακὸ κίνημα, θὰ γράψει μιὰ σειρὰ ἄρθρα γιὰ τὰ ἐργοστασιακὰ Συμβούλια καὶ θὰ παρουσιάσει τὶς

ἐφ' ὅσον ἡ ἱστορικὴ πορεία τείνει πρὸς ἕνα τέρμα, δηλαδὴ τὴν κοινωνία χωρὶς τάξεις, ἂν ὑποθέσουμε ὅτι ἡ ἱστορία πραγματοποιεῖται καὶ ὁλοκληρώνεται βρίσκοντας τὸ νόημά της στὸ τέρμα αὐτό, γιατί ἡ φιλοσοφία νὰ μὴν μπορεῖ νὰ ἀρκεσθεῖ σ' αὐτὴ τὴν ἀναγνώριση; Γιατί θὰ πρέπει νὰ συγχωνευθεῖ μὲ τὸ κομμουνιστικὸ κίνημα; Καὶ γιατί καὶ νὰ ὑπάρξει κομμουνιστικὸ κίνημα, ἐφ' ὅσον ὁ κομμουνισμὸς σὰν κατάσταση (σὰν ἀταξικὴ κοινωνία) εἶναι τὸ ἀναγκαῖο τέρμα τοῦ ἱστορικοῦ γίγνεσθαι;

2. Ἐπέμβαση στὸ ἱστορικὸ γίγνεσθαι

Εἶναι ἐρώτημα στὸ ὁποῖο δὲν ὑπάρχει ἀπάντηση ἐφ' ὅσον ἡ φιλοσοφία παραμένει ἔξω ἀπὸ τὸν κόσμο καὶ τὶς διαδικασίες του γιὰ νὰ τὶς κρίνει. Ἐφ' ὅσον δεχθοῦμε ὅτι ἡ φιλοσοφία σὰν δράση εἶναι μέσα στὸν κόσμο, τότε θὰ πρέπει νὰ συνειδητοποιήσει τὴ ροὴ τῆς ἀλλαγῆς του καὶ τὴν ἐνεργητική της θέση μέσα στὴ ροὴ αὐτή, τὴν ὁποία μάταια προσπαθεῖ νὰ συλλάβει: μπορεῖ μόνο νὰ εἰσχωρήσει σ' αὐτήν, νὰ τὴν ὁλοκληρώσει, καὶ ὅταν κλείσει ὁ κύκλος τῆς πραγματοποίησης-ὁλοκλήρωσης, νὰ πραγματοποιήσει τὴν ὁλοκλήρωση καὶ τῆς δικῆς της ἀποστολῆς σὰν συνείδηση τῆς πραγματικότητας, σὰν γίγνεσθαι.

Ἂν ἦταν μόνον αὐτό, ἡ φιλοσοφία σὰν συστηματοποίηση τῆς συνείδησης τοῦ γίγνεσθαι θὰ ὁλοκληρωνόταν ἐφ' ὅσον συνταυτιζόταν μὲ τὸ ἴδιο τὸ γίγνεσθαι, θὰ ἦταν ὁ μάρτυρας τῆς ἀλήθειας του: ἡ ἀλήθεια του θὰ συναγόταν ἀπὸ τὴν ὁλότητα τοῦ γίγνεσθαι καὶ ὄχι ἀπὸ μιὰ δράση εἰδική, μιὰ ἐπέμβαση μέσα στὸ ἐσωτερικὸ τῆς συγκεκριμένης ἱστορικῆς πορείας. Ὁ μαρξισμὸς δὲν εἶναι ταυτόσημος μὲ τὸν ἱστορικισμὸ τοῦ Χέγγελ καὶ τοῦ Βίκο, ποὺ συλλαμβάνουν κατ' αὐτὸ τὸν τρόπο τὴν ἐκπλήρωση τῆς ἱστορίας καὶ τῆς φιλοσοφίας. Καὶ δὲν εἶναι, διότι μέσα στὸ γίγνεσθαι ὑπάρχει ἀναγκαῖα ἕνα σημεῖο ἀναστροφῆς: ἡ φυσικὴ ροὴ θὰ κατάληγε σ' ἕνα τέλμα καθαρῆς θετικότητας, καὶ ἡ «μεταβολὴ» θὰ ἦταν ἀλλαγὴ μέσα στὴν ἀδράνεια. Ἀντίθετα, ἡ θεματικὴ τοῦ μαρξισμοῦ εἶναι ἡ ἐπανάσταση, καὶ ἡ ἐπανάσταση δὲν νοεῖται καθόλου σὰν προερχόμενη ἀναπόφευκτα ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἐξέλιξη, ἢ σὰν μιὰ «συμπυκνωμένη ἐξέλιξη», σὰν μιὰ στιγμὴ τῆς ἐξέλιξης ποὺ ὁ ρυθμός της νὰ εἶναι γοργότερος. Ἡ ἐπανάσταση δὲν εἶναι αὐτόματο ἀποτέλεσμα μιᾶς ὑφιστάμενης διαδικασίας, ἀλλὰ ἀντίθετα μιὰ ρήξη μέσα στὴ συνέχεια αὐτῆς τῆς διαδικασίας.

Ἀπὸ τὴ στιγμὴ λοιπὸν ποὺ ἀρνηθοῦμε τὸν αὐτοματισμὸ τῆς ἱστορικῆς ἐξέλιξης καὶ μαζὶ μ' αὐτὸν ἀποκλείσουμε κάθε ἄλλον αὐτοματισμό, τίθεται πρόβλημα ἐπαναστατικῆς πρωτοβουλίας.

Ἡ πρωτοβουλία ἀνήκει κατ' ἀρχὴν στὴν ἐργατικὴ τάξη, τὴν τάξη ποὺ ἡ ἱστορική της ἀποστολὴ εἶναι ἡ κατάργηση τοῦ ταξικοῦ συστήματος, καθὼς ἐπίσης, σ' ὅσους ἄλλους, ποὺ εἴτε σὰν ἄτομα, εἴτε σὰν κοινωνικὲς κατηγορίες ἐντάσσονται σ' αὐτὸ τὸ κίνημα, συμμαχοῦν μὲ τὴν ἐργατικὴ τάξη, ἢ συνταυτίζονται καὶ συγχωνεύονται μ' αὐτὴν μέσα στὴν πολιτική τους πράξη. Ἀλλὰ τὸ πρόβλημα τῆς διαμόρφωσης καὶ τῆς διεύρυνσης τῆς συνείδησης καὶ τῆς λήψης τῆς πρωτοβουλίας δὲν τέθηκε ὀργανικά, οὔτε ἀπὸ τοὺς ἱδρυτὲς τοῦ ἐπιστημονικοῦ σοσιαλισμοῦ οὔτε ἀπὸ τὸν Λούκατς, ποὺ στὴν «Ἱστορία καὶ Ταξικὴ Συνείδηση» κάνει μιὰ ἀφηρημένη θεώρηση τοῦ προβλήματος. Εἶναι πρόβλημα μὲ τὸ ὁποῖο ἀσχολήθηκε ὁ Λένιν, καθὼς καὶ ὁ Γκράμσι κατὰ τὴν περίοδο τῆς ὡριμότητάς του.

3. Ἡ πολιτικὴ τοποθέτηση τοῦ ζητήματος

Τὸ πολιτικὸ πρόβλημα τῆς ἐπαναστατικῆς πρωτοβουλίας τίθεται ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ἀποκλείεται ὁποιαδήποτε μορφὴ αὐτοματισμοῦ στὴ διαμόρφωση καὶ ἀνάπτυξη τοῦ κινήματος. Στὴν ἐποχὴ τῆς Δευτέρας Διεθνοῦς, δύο ἦταν οἱ θεωρίες τῆς ἀνάπτυξης τοῦ κινήματος, ποὺ καὶ οἱ δύο ὅμως βασίζονταν σὲ μιὰ αὐτόματη διαδικασία, εἴτε μὲ ἀφετηρία τὴν αὐθόρμητη συνειδητοποίηση τῆς μάζας, εἴτε μὲ βάση τὴ βαθμιαία ἐξέλιξη τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων. Οἱ δύο αὐτὲς θέσεις ἀντιστοιχοῦν μὲ τὴν ἀριστερὰ καὶ τὴ δεξιὰ πτέρυγα τῆς εὐρωπαϊκῆς σοσιαλδημοκρατίας, καὶ ἰδίως τοῦ Γερμανικοῦ Κόμματος, ποὺ ἦταν τὸ ἄνθος της. Οὔτε στὴ μιὰ οὔτε στὴν ἄλλη περίπτωση δὲν καθορίζεται συγκεκριμένα ὁ φορέας τῆς ἐπαναστατικῆς πρωτοβουλίας καί, ἑπομένως, στὴν οὐσία τὸ πρόβλημα δὲν τίθεται. Ὅσο καὶ ἂν οἱ δύο αὐτὲς θέσεις εἶναι ἄκρως ἀντίθετες, τὸ κοινό τους σημεῖο εἶναι ἡ ἐμπιστοσύνη τους στὴν ἔκβαση τῆς διαδικασίας. Ἡ ἐργατικὴ τάξη, μὲ μιὰ συνεχὴ δράση, μὲ πολλὰ πηδήματα, κατὰ τὴν ἀριστερὴ ἑρμηνεία τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ, μὲ συνεχὴ ἐξελικτικὴ καὶ μεταρρυθμιστικὴ προσπάθεια, κατὰ τὴ δεξιὰ πτέρυγα τοῦ Μπερνστάϊν, θὰ κατόρθωνε νὰ κυριαρχήσει, μαθαίνοντας ἀπὸ τὰ λάθη της καὶ προχωρώντας μὲ τὴ μέθοδο τῶν διαδοχικῶν προσεγγίσεων.

Τὸ χαρακτηριστικὸ κοινὸ σημεῖο τῶν δύο αὐτῶν ἀπόψεων εἶναι ἡ ἔλλειψη μελέτης τοῦ προβλήματος τῆς ἄρθρωσης, δηλαδὴ μιᾶς λογικὰ ὀργανωμένης συσχέτισης μεταξὺ πρωτοπορίας καὶ κυρίου σώματος. Καὶ στὶς δύο πτέρυγες, ἐπικρατεῖ ἡ ἀντίληψη ὅτι τὸ κύριο σῶμα, δηλαδὴ ἡ ἴδια ἡ ἐργατικὴ τάξη, δημιουργεῖ τὴ δικιά της πρωτοπορία. Σ' αὐτό, οἱ ἄλλοι σοσιαλδημοκράτες, τοῦ «Κέντρου», ὅπως ὁ Κάουτσκυ, ἦταν ἀπόλυτα σύμφωνοι. Ἡ πρωτοπορία ἦταν ἕνα φυσικὸ ἀνάπτυγμα στὴ γραμμὴ τοῦ κυρίου σώματος, «δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο».

4. Ἡ λενινιστικὴ προβληματική: (Ι) ἡ ἐπαναστατικὴ πρωτοπορία

Ἀντίθετα, γιὰ τὸν Λένιν τὸ πρωταρχικὸ πρόβλημα ποὺ τίθεται στὴ χούφτα τῶν συνειδητῶν Ρώσων ἐπαναστατῶν στὴν ὁποία ἀνήκει, εἶναι ἡ ὀργανωμένη ἀνάληψη τῆς ἐπαναστατικῆς πρωτοβουλίας, ἐφ' ὅσον εἶναι δοσμένο ὅτι αὐθόρμητα ἢ αὐτόματα ἡ ἐργατικὴ τάξη θὰ περιορισθεῖ σὲ «ξεσπάσματα», ποὺ εἶχε καταδείξει ἤδη τὴ στειρότητά τους ὁ Ἔνγκελς στὸν «Ἐπιστημονικὸ καὶ Οὐτοπικὸ σοσιαλισμό», ἢ σὲ «οἰκονομιστικὲς» διεκδικήσεις. Πρῶτα-πρῶτα, λοιπόν, χρειάζεται μιὰ θεωρία, ποὺ μοναχή της δὲν μπορεῖ νὰ φτιάξει ἡ ἐργατικὴ τάξη.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ

πιὸ ζωντανὲς φωνὲς τῆς ἐπανάστασης στὸν πολιτικὸ καὶ πνευματικὸ τομέα: Λένιν, Ζηνόβιεφ, Μπέλα Κούν, Μπαρμπύς, Λουνατσάρσκι, Ρομαὶν Ρολάν, Γκόρκυ κλπ.

ΤΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ τῆς ἐργατικῆς τάξης ποὺ ξεσπᾶνε στὸ Τουρίνο τὸ ἕνα ὕστερα ἀπὸ τὸ ἄλλο (πότε σὰν ἀπεργίες, πότε σὰν κατάληψη ἐργοστασίων κλπ.) τὸν φέρνουν σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν ἡγεσία τοῦ Σοσιαλιστικοῦ κόμματος Ἰταλίας καὶ τὸν προσεγγίζουν στὶς κομμουνιστικὲς φράξιες τοῦ Μπορντίγκα ποὺ λειτουργοῦν μέσα στὰ πλαίσια τοῦ ΣΚΙ. Γράφει τὴν πρόταση «Γιὰ τὴν Ἀνανέωση τοῦ Σοσιαλιστικοῦ Κόμματος» καὶ παίρνει μέρος στὴ Συνδιάσκεψη τῆς Ἴμολα, ὅπου συναντήθηκαν οἱ ὁμάδες τῆς Ἀριστερᾶς τοῦ ΣΚΙ. Τέλος, μὲ τὴν εὐκαιρία τοῦ 17ου Συνεδρίου τοῦ Κόμματος ποὺ συνέρχεται στὸ Λιβόρνο (15-21 Γενάρη 1921), οἱ ὁμάδες αὐτὲς ἀποφασίζουν τὴ δημιουργία τοῦ «Κομμουνιστικοῦ Κόμματος Ἰταλίας, Τμήματος τῆς Τρίτης Διεθνοῦς».

ΗΓΕΤΙΚΗ φυσιογνωμία τοῦ νέου κόμματος εἶναι ὁ Μπορντίγκα, ποὺ ἡ δογματικὴ καὶ σεχταριστική του πολιτικὴ θὰ δημιουργήσει προβλήματα στὸ νεοσύστατο ΚΚΙ καὶ μιὰ ζύμωση ποὺ τελικὰ θὰ καταλήξει στὴν ἀπομάκρυνσή του ἀπὸ τὸ κόμμα, λίγα χρόνια ἀργότερα. Ὁ Γκράμσι, σὰ μέλος τῆς Κ.Ε. τοῦ κόμματος, διπλασιάζει τὴν πολιτική, πολιτιστική, συνδικαλιστικὴ καὶ δημοσιογραφική του δραστηριότητα, ἐξαιτίας καὶ τοῦ κινδύνου ποὺ ἀντιπροσωπεύουν οἱ φασίστες τοῦ Μουσολίνι, ἐναντίον τῶν ὁποίων γράφει μιὰ σειρὰ ἄρθρα.

ΤΗΝ ΑΝΟΙΞΗ τοῦ 1922 πάει στὴ Μόσχα γιὰ νὰ συμμετάσχει στὴν Ὁλομέλεια τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Κομμουνιστικῆς Διεθνοῦς. Ὄντας στὴ Μόσχα ἀκόμη, ξεσπάει στὴν Ἰταλία τὸ πραξικόπημα Μουσολίνι, ποὺ μὲ τὴν «πορεία στὴ Ρώμη» τῆς 28 Ὀχτώβρη 1922 ἀνεβαίνει στὴν ἐξουσία. Τὸ 4ο Συνέδριο τῆς Κ.Δ. ποὺ συνέρχεται λίγο ἀργότερα ἀσχολεῖται μὲ τὸ «Ἰταλικὸ Ζήτημα», ἀλλὰ ἡ προσπάθεια συγχώνευσης ΚΚΙ καὶ ΣΚΙ ποὺ γίνεται μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Ζηνόβιεφ ἀποτυχαίνει.

Ο ΓΚΡΑΜΣΙ μετατίθεται στὴ Βιέννη μὲ ἐντολὴ τῆς Κ.Δ. Στὸ μεταξὺ στὴν Ἰταλία ὁ Μουσολίνι ἀρχίζει τὶς διώξεις τῶν κομμουνιστῶν καὶ σοσιαλιστῶν καὶ συλλαμβάνει στελέχη τῆς καθοδήγησης τοῦ ΚΚΙ, ἀνάμεσα στὰ ὁποῖα καὶ τὸν Γραμματέα τοῦ Κόμματος Μπορντίγκα. Τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1924 ὁ Γκράμσι βγαίνει βουλευτὴς

«Χωρὶς ἐπαναστατικὴ θεωρία, δὲν μπορεῖ νὰ γίνει ἐπαναστατικὸ κίνημα», λέει ὁ Λένιν.

Ἄρα ἡ ἐπαναστατικὴ πρωτοβουλία εἶναι στὴν ἀρχὴ ἐξωτερικὴ ἐπέμβαση, καὶ οὔτε ἡ θεωρία οὔτε ἡ ὀργάνωση τῆς πρωτοβουλίας εἶναι καθαρὰ καὶ ἀμιγῆ γεννήματα τῆς ἐργατικῆς τάξης μέσα ἀπὸ τὴ δράση της. Ἡ θεωρία ἔχει, στὶς κύριες γραμμές της, σχηματισθεῖ ἤδη. Ἀπομένει νὰ τὴν ἐγκολπωθεῖ ὀργανικὰ ἡ ἐργατικὴ τάξη, νὰ τὴν κάνει δική της. Ὅταν γίνει αὐτό, σημασία δὲν θὰ ἔχει ἂν ἀρχικὰ ξεκίνησε ἀπὸ τὴν ἐργατικὴ τάξη ἢ ὄχι, ἀλλὰ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ προλεταριάτο ἔχει μιὰ θεωρία δράσης δεμένη μὲ τὴν πρακτικὴ ἀγωνιστική του πείρα, ποὺ τοῦ χρησιμεύει σὰν μέθοδος καὶ σὰν ὁδηγὸς γιὰ τὴν κατάκτηση καὶ τὴν ἄσκηση τῆς ἐξουσίας.

Ὁ Λένιν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἀποκλείει τὸν ἐξελικτικὸ καὶ τὸν αὐθορμητιστικὸ αὐτοματισμό: καμιὰ ἱστορικὴ Πρόνοια δὲν πρόκειται νὰ δώσει στὸ προλεταριάτο τὸν θεωρητικὸ καὶ ὀργανωτικὸ ἐξοπλισμὸ ποὺ χρειάζεται. Τὸν θεωρητικὸ ἐξοπλισμὸ τὸν ἔχει ἤδη χορηγήσει ὁ Μάρξ, ἤ, ἀκριβέστερα, ἔχει θέσει τὶς βάσεις του. Γιὰ νὰ δεθεῖ πρακτικὰ μὲ τὴν ἐργατικὴ τάξη, κάποια πρωτοπορία τῆς τελευταίας θὰ πρέπει νὰ ἀναλάβει τὴν εὐθύνη τῆς ἐπεξεργασίας καὶ μετάδοσής του. Ἀλλὰ γιὰ νὰ σχηματισθεῖ αὐτὴ ἡ πρωτοπορία χρειάζεται μιὰ ἰδιαίτερη πρωτοβουλία ἀνάδειξής της. Πρῶτο λοιπὸν μέλημα τοῦ Λένιν εἶναι ὄχι ἡ κατάδειξη τοῦ ἐπαναστατικοῦ ὑποκειμένου, ἀλλὰ ἡ ἴδια ἡ δημιουργία του: ἕνας σκληρὸς πυρήνας ἐπαγγελματιῶν ἐπαναστατῶν ἐμποτισμένων μὲ τὰ ἰδανικὰ τῆς ἐπανάστασης, ποὺ εἶναι ἕτοιμα νὰ δέσουν τὴ δική τους δράση μὲ ὅ,τι πιὸ προχωρημένο στοιχεῖο ἀναφαίνεται ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες τῆς ρωσικῆς ἐργατικῆς τάξης. Ἡ ἡγεσία τοῦ κινήματος θὰ σχηματισθεῖ μέσα ἀπὸ αὐτὴ τὴ συνάντηση καὶ ὀργανικὴ συνένωση μεταξὺ ἐργατικοῦ κινήματος καὶ τῆς πιὸ ἀνεπτυγμένης ἐπιστημονικῆς σκέψης πάνω στὴν προοπτική του, τὴν ἱστορική του θέση καὶ τὶς ἀντικειμενικές του ἀνάγκες καὶ δυνατότητες.

Ἤδη ἐδῶ, ὁ Λένιν ξεπερνάει τὸ πρόβλημα βάσης-οἰκοδομήματος καὶ προχωράει πρὸς τὸ σχηματισμὸ τῆς ἀντίληψης τοῦ «μπλόκ», τοῦ Γκράμσι, μὲ τὴν ὁποία ἐννοεῖται μιὰ ὀργανικὴ ἑνότητα (καὶ ὄχι συγχώνευση) μεταξὺ βάσης καὶ οἰκοδομήματος, δεμένες μαζὶ σ' ἕνα πλέγμα τοῦ ὁποίου ἡ ὀργανωτικὴ ἀρχὴ μπορεῖ νὰ καθορίζεται ἀπὸ τὸ οἰκοδόμημα. Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι ἡ βάση παίζει «κατώτερο» ρόλο, οὔτε ὅτι ἡ κορυφὴ ὑπερκαθορίζει τὴ βάση. Ἡ κορυφὴ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴ βάση, μόνο ποὺ αὐτὴ ἡ ἀντιστοιχία δὲν ἐξασφαλίζεται αὐτόματα, καὶ μπορεῖ νὰ ἐξασφαλίζεται μὲ τὴ δράση καὶ τὴν ἐπιρροὴ εἴτε τῆς μιᾶς εἴτε τῆς ἄλλης: Καὶ ἐδῶ βλέπουμε ὅτι εἶναι θέμα καθορισμοῦ τῆς πρωτοβουλίας, ποὺ γίνεται σύμφωνα μὲ τὰ δεδομένα τῆς ἱστορικῆς συγκυρίας.

5. Ἡ λενινιστικὴ προβληματική: (II) ἡ σχέση πρωτοπορίας καὶ κυρίου σώματος

Αὐτὸ μᾶς φέρνει κατευθεῖαν στὸ δεύτερο πρόβλημα ποὺ φέρνει στὴν ἐπιφάνεια ὁ Λένιν, τὸ πρόβλημα τῆς σχέσης τῆς πρωτοπορίας μὲ τὸ κύριο σῶμα, καὶ γενικότερα τὸ πρόβλημα τῆς ἡγεμονίας τοῦ κόμματος, σὰν πρόβλημα πρωτοβουλίας.

Γιὰ τὸν Λένιν, εἶναι πρωταρχικὸ νὰ μὴ γίνεται σύγχυση μεταξὺ ἐξουσίας καὶ αὐταρχίας. Ὁ μαρξιστής, σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν ἀναρχικό, δὲν εἶναι ἐναντίον κάθε ἐξουσίας, ἀλλὰ μάχεται ἐναντίον ὁρισμένων συγκεκριμένων ἐξουσιῶν. Ξέρει ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπάρξει ὀργάνωση χωρὶς ἐξουσία, ὅπως λέει ὁ Ἔνγκελς στὸ λιγοδιαβασμένο ἄρθρο του «Περὶ ἐξουσίας» (1). Δὲν μπορεῖ ἕνα κίνημα ποὺ ἀποβλέπει στὴν κατάκτηση τῆς ἐξουσίας νὰ μὴν ἔχει ἐξαιρετικὰ ἀνεπτυγμένη τὴν ὀργάνωση καὶ τὴν ἀντίληψη τῆς ἐξουσίας μέσα στὶς τάξεις του. Τὸ πρόβλημα συνίσταται στὴν ἄρθρωσή της μὲ τὸν κορμό, στὴν ἐξασφάλιση τῆς διαλεκτικῆς συσχέτισης ἀνάμεσα στὴ βάση καὶ στὴν κορυφὴ καὶ στὴν τήρηση δημοκρατικῶν διαδικασιῶν στὴν ἄσκηση τῆς ἐξουσίας. Ἡ ἀρχὴ τοῦ δημοκρατικοῦ συγκεντρωτισμοῦ, ὅταν τέθηκε ἀπὸ τὸν Λένιν, δὲν ἀποσκοποῦσε ἁπλῶς στὴν προσαρμογὴ τοῦ σοσιαλιστικοῦ κινήματος στὶς τσαρικὲς συνθῆκες τῆς ἐποχῆς, ὅπως πολλοὶ θέλουν νὰ πιστεύουν, κυρίως ὅσοι θέλουν νὰ χρησιμοποιοῦν τὸν ὅρο σὰν συνώνυμο μὲ τὸν «δεσποτικὸ συγκεντρωτισμό». Ἀντίθετα, ὁ δημοκρατικὸς συγκεντρωτισμὸς εἶναι ἡ συγκεκριμένη ὀργανωτικὴ συνέπεια τῆς ἀποδοχῆς τῆς ἀρχῆς ὅτι τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα ἔχει δομημένο σύστημα ἐξουσίας μέσα ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἐξασφαλίζει μιὰ ὀργανικὴ ἑνότητα βάσης-κορυφῆς πού, παρὰ τὶς ἐσωτερικὲς διαφοροποιήσεις, εἶναι συμπαγὴς στὴν πράξη.

Ἡ σχέση βάσης-κορυφῆς εἶναι ἀλληλένδετη μὲ τὴ σχέση κυρίου σώματος-πρωτοπορίας στὸν Λένιν: Ἀπὸ αὐτὸ τὸ πνεῦμα ἀντλεῖ ὁ Γκράμσι γιὰ νὰ σχηματίσει τὴν ἔννοια τῆς ἡγεμονίας. Ἡ σχέση αὐτὴ εἶναι ἄρθρωσης καὶ ὄχι ὑποκατάστασης: ἡ κορυφὴ ἢ ἡ πρωτοπορία δὲν ὑποκαθιστᾶ τὸ κύριο σῶμα, ἀλλὰ γυρεύει τὴν κατάλληλη ἄρθρωση γιὰ νὰ ἀποτελέσει ἕνα ἐνιαῖο ὀργανικὸ σύνολο. Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ, καὶ ὁ Τρότσκυ (πρὶν τὸ 1917), πίστευαν ὅτι ἡ λενινιστικὴ ἀντίληψη τῆς ὀργάνωσης τῆς ἐξουσίας, ἀναγκαῖα ἔφθανε στὴν ὑποκατάσταση τῆς βάσης ἀπὸ τὴν κορυφὴ (2) καὶ συνταύτιζαν τὴ θεωρία αὐτὴ τῆς ἐξουσίας μὲ ἕνα δόγμα «ἀναπληρωτισμοῦ». Μὲ μιὰ ὑπεραπλοποίηση τῆς διαλεκτικῆς στὸν τομέα τῆς ἐξουσίας, προφητεύουν: «Τὸ Κόμμα ὑποκαθιστᾶ τὴν ἐργατικὴ τάξη, ἡ Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ ὑποκαθιστᾶ τὸ Κόμμα καὶ τελικὰ ἕνα ἄτομο θὰ ὑποκαταστήσει τὴν Κεντρικὴ Ἐπιτροπή».

Πρέπει νὰ ἀποδοθεῖ στὴ μεγαλοφυΐα καὶ τῶν δύο αὐτῶν ἐπαναστατῶν, τὸ γεγονὸς ὅτι ὀρθὰ διέβλεψαν αὐτὸ ποὺ κάποτε θὰ συνέβαινε στὴ Σοβιετικὴ Ἕνωση. Ἀλλὰ πρέπει καὶ νὰ τονισθεῖ ὅτι αὐτὸ δὲν προκύπτει ἀναγκαῖα ἀπὸ τὴ λενινιστικὴ ἀντίληψη τῆς ὀργάνωσης καὶ τῆς δόμησης τῆς ἐπαναστατικῆς ἐξουσίας.

Αὐτὸ τὸ σύστημα ἐξουσίας, ποὺ προκύπτει ἀπὸ τὴν πρακτικὴ τοῦ Κόμματος τῶν Μπολσεβίκων, καὶ ὅσον ἀφορᾶ τὴν ἐσωτερικὴ δομὴ τοῦ κόμματος, καὶ ὅσον

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ

κι ἕνα μήνα ἀργότερα ἐπιστρέφει στὴν Ἰταλία σὰ μέλος τῆς Ε.Ε. τῆς Κ.Ε. τοῦ Κόμματος. Στὸ μεταξὺ ἡ διαφωνία του μὲ τὸν Μπορντίγκα παίρνει διαστάσεις, καθὼς περιπλέκεται μὲ τὸ πιὸ ζωτικὸ αἴτημα τοῦ ἰταλικοῦ λαοῦ γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τοῦ φασισμοῦ. Ἡ δολοφονία τοῦ Ματεότι στὶς 10 Ἰούνη 1924 δείχνει γιὰ μιὰ στιγμὴ ὅτι ὁ πολιτικὸς κόσμος τῆς δημοκρατίας καὶ τοῦ σοσιαλισμοῦ θὰ συνασπιζότανε γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσει τὸ φασισμό. Ὅμως, οἱ ψευδαισθήσεις τῆς δεξιᾶς καὶ οἱ ταλαντεύσεις τοῦ κέντρου καὶ τῶν ρεφορμιστῶν δὲν ἐπιτρέπουν μιὰ τέτοια προσπάθεια κι ὁ Μουσολίνι ξαναγίνεται κυρίαρχος τῆς πολιτικῆς σκηνῆς στὴν Ἰταλία.

ΤΟΝ Αὔγουστο προσχωροῦν στὸ ΚΚΙ οἱ «τριτοδιεθνιστὲς» τοῦ Σεράτι καὶ στὶς 14 τοῦ ἴδιου μήνα ὁ Γκράμσι σὰ γραμματέας τοῦ κόμματος ἀναπτύσσει στὴν Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ «Τὰ καθήκοντα τοῦ ΚΚ ἀπέναντι στὴν κρίση τῆς ἰταλικῆς καπιταλιστικῆς κοινωνίας».

ΤΟ 1925 περνάει μὲ μισοπαράνομη δουλειά. Ἡ ἀδυναμία τῶν καθολικῶν, δημοκρατῶν, σοσιαλιστῶν καὶ κομμουνιστῶν νὰ συνεννοηθοῦν καὶ νὰ ἀναπτύξουν μιὰ ἐνιαία δράση ἐνάντια στὸ Μουσολινικὸ φασισμό, ὁδηγεῖ στὴ νίκη τοῦ τελευταίου στὶς ἐκλογὲς τοῦ 1925. Τὸ Γενάρη τοῦ 1926 συνέρχεται τὸ Τρίτο Συνέδριο τοῦ ΚΚΙ στὴ Λυών. Ἡ γραμμὴ Γκράμσι γιὰ τὴν ἑνωμένη ἀντιμετώπιση τοῦ φασισμοῦ θριαμβεύει πάνω στὴ σεχταριστικὴ γραμμὴ τοῦ Μπορντίγκα μὲ 90% τῶν ψήφων τῶν συνέδρων. Ἀλλὰ εἶναι κιόλας πολὺ ἀργά. Ὁ Μουσολίνι νιώθει ἀρκετὰ δυνατὸς γιὰ νὰ μὴν ἐπιτρέψει δεύτερο κίνδυνο γιὰ τὴν ἐξουσία του. Γι' αὐτὸ τὸ Νοέμβρη τοῦ '26 κηρύσσει παράνομο τὸ ΚΚΙ καὶ συλλαμβάνει τὰ ἡγετικά του στελέχη, ἀνάμεσα στὰ ὁποῖα καὶ τὸν Γκράμσι, παρὰ τὴ βουλευτικὴ ἀσυλία ποὺ κάλυπτε πολλοὺς ἀπ' αὐτούς.

ΥΣΤΕΡΑ ἀπὸ μιὰ σειρὰ ἐκτοπίσεις καὶ μεταγωγὲς δικάζεται καὶ καταδικάζεται σὲ 20 χρόνια φυλακὴ (4 Ἰούνη 1928). Ἀλλὰ καὶ μέσα στὴ φυλακὴ ὁ Γκράμσι δὲ σταματᾶ νὰ ἀγωνίζεται. Μελετᾶ καὶ γράφει μὲ σκοπὸ νὰ ἑτοιμάσει ἕνα ἔργο μεγαλόπνοο καὶ θεμελιακὸ γιὰ τὰ βασικὰ προβλήματα τοῦ ἰταλικοῦ λαοῦ.

ΑΥΤΟ τὸ ἔργο δὲν πρόφτασε νὰ τὸ τελειώσει, γιατὶ ὕστερα ἀπὸ μιὰ γενικὴ κατάρρευση τοῦ ὀργανισμοῦ του πέθανε στὶς 27 Ἀπρίλη 1937, σὲ ἡλικία 46 χρόνων.

Θανάσης Χ. Παπαδόπουλος

ἀφορᾶ τὴν ἄρθρωση τῆς σχέσης κόμματος-ἐργατικῆς τάξης, ἀλλὰ καὶ ἐργατικῆς τάξης-λαοῦ, σημαίνει μιὰ ἰδιαίτερη συσχέτιση βάσης καὶ κορυφῆς, καθὼς ἐπίσης κι ἕνα νέο τύπο δόμησης καὶ ἄσκησης ἐξουσίας. Αὐτὴ τὴν ἀντίληψη καὶ αὐτὸ τὸν τύπο θεμελίωσε θεωρητικὰ –ἂν καὶ ποτὲ συστηματικά, λόγω τῶν συνθηκῶν τῆς φυλάκισής του– ὁ Ἀντόνιο Γκράμσι, ἀναπτύσσοντας τὴν ἔννοια τῆς ἡγεμονίας. Πρὶν ὅμως ἐξετάσουμε τὴν καθαυτὸ γκραμσιανὴ προβληματική, πρέπει νὰ τονισθεῖ ὅτι ἡ προοπτικὴ τοῦ Λένιν ἐντάσσεται πάντοτε στὴν προβληματικὴ τοῦ πρὸς δρᾶσιν «ὑποκειμένου», εἴτε τὸ «ὑποκείμενο» εἶναι ἡ μπολσεβίκικη φράξια μέσα στὸ σοσιαλδημοκρατικὸ κόμμα, εἴτε εἶναι τὸ κόμμα σὲ σχέση μὲ τὴν ἐργατικὴ τάξη, εἴτε ἡ Δημοκρατία τῶν Σοβιὲτ ἔναντι τοῦ κόσμου. Σὲ ὅλους του τοὺς λόγους, σὲ ὅλα του τὰ θεωρητικὰ ἢ πολεμικὰ γραπτά, ὁ Λένιν προσπαθεῖ νὰ ἀπαντήσει διεξοδικὰ σ' ἕνα ἐρώτημα: «ΤΙ ΝΑ ΚΑΝΟΥΜΕ;» Καὶ τὸ ἐρώτημα αὐτὸ συγκεφαλαιώνει κατὰ τρόπο ἄμεσο, καὶ συχνὰ ὠμό, τὴν προβληματικὴ τῆς ἐπαναστατικῆς πρωτοβουλίας.

Μέσα σ' αὐτὴ τὴν προοπτικὴ μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι ἡ θεωρία τῆς ἡγεμονίας τοῦ Γκράμσι, παρὰ τὴν ἀφηρημένη της διατύπωση, παραμένει στὸ ἐπίκεντρο τοῦ λενινιστικοῦ προβληματισμοῦ.

ΙΙ. Η ΓΚΡΑΜΣΙΑΝΗ ΘΕΩΡΗΣΗ

Λογικὰ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνει ἡ διαλεκτικὴ ἀντιστροφὴ μέσα στὴν ἔννοια τοῦ «μπλόκ», δηλαδὴ τῆς ἕνωσης βάσης καὶ οἰκοδομῆς μὲ ἕναν ἱστὸ ποὺ προέρχεται εἴτε ἀπὸ τὴ μιὰ εἴτε ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἂν δὲν γίνει μιὰ διεύρυνση τῆς ἔννοιας τοῦ οἰκοδομήματος. Καὶ ἂν αὐτὸ τὸ διευρυμένο οἰκοδόμημα δὲν ἔχει ἀντανάκλαση ποὺ νὰ φτάνει μέχρι τὴ βάση. Ἂν π.χ. δεχθοῦμε ὅτι ἡ πολιτικὴ δὲν εἶναι ἁπλῶς καὶ μόνο ἕνα ἐπιφαινόμενο τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς, ἀλλὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπερκαθορίζει ἕνα ὁλόκληρο κοινωνικὸ μπλόκ, μέσα ἀπὸ τὴν ἰδεολογία ποὺ ἐκπέμπουν τὰ ἰδεολογικὰ ὄργανά του, θὰ πρέπει νὰ δεχθοῦμε ὅτι αὐτὸ ἀρχίζει στὴ βάση. Δὲν θὰ ἀρκεσθοῦμε δηλαδή, γιὰ νὰ πάρουμε ἕνα παράδειγμα συγκεκριμένο, νὰ ποῦμε ὅτι ὅλα προσδιορίζονται ἀπὸ τὴν παραγωγὴ τοῦ ἐργοστασίου, καὶ ὅτι ἡ ἰδεολογία εἶναι ἐπιφαινόμενο, οὔτε ὅτι φορεῖς τῆς ἰδεολογίας εἶναι οἱ ἐφημερίδες, τὸ σχολεῖο, τὸ πανεπιστήμιο μόνο, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐργοστάσιο. Ἡ πολιτικὴ ἀρχίζει στὸν τόπο ἐργασίας. Μέσα σ' ἕνα συγκεκριμένο μπλόκ, ἡ διαλεκτικὴ ἀλληλουχία βάσης-ὑποδομῆς βρίσκεται συνάμα σ' ὅλα τὰ ἐπίπεδα.

1. Ἡ κοινωνία πολιτῶν

Τότε ὅμως ἀλλάζει ὅλο τὸ πρίσμα μέσα ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἔβλεπε κανεὶς τὴ δυναμικὴ τῶν κοινωνικῶν σχέσεων νὰ καθορίζεται ἀπὸ μηχανισμοὺς καταναγκασμοῦ ἢ κίνητρα ὠφελιμότητας. Ὑπάρχει βέβαια ἕνα ἐπίπεδο κοινωνικῶν σχέσεων ποὺ προσδιορίζεται ἀπὸ δεσμοὺς ἀμοιβαίας ἀνάγκης ἢ ἐξάρτησης. Ὑπάρχει ἄλλο, ὅπου αὐτοὶ οἱ δεσμοὶ εἶναι σχεδὸν ἀνύπαρκτοι, καὶ χαρακτηρίζεται ἀπὸ μιὰ διαπάλη τελείως διαφορετικὴ ἀπὸ τὸν ἀγώνα ἀφέντη-δούλου. Εἶναι τὸ ἐπίπεδο τῆς «κοινωνίας πολιτῶν» (società civile), ἔτσι ὅπως τὸ ἀντιλαμβάνεται ὁ Γκράμσι. Εἶναι ὅρος ποὺ δανείζεται ἀπὸ τὸν Χέγγελ, ἀλλὰ ὁ Γκράμσι ὁλισθαίνει τὴν ἀρχικὴ ἐγελιανὴ ἔννοια ἀπὸ τὴ σφαίρα ἰδιωτικῶν συμφερόντων στὴ σχέση τῆς ἐλεύθερης συχέτισης μεταξὺ ἀτόμων μέσα σὲ μιὰ κοινωνία.

Μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι ἡ πολιτικὴ κοινωνία, δηλαδὴ τὸ κράτος, περιέχει ὅ,τι εἶναι καταναγκαστικὸ μέσα στὴν ἄσκηση τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας (στὸ ὁποῖο ὁ Χέγγελ προσδίδει ἕνα ἠθικὸ κύρος ἀκριβῶς ἐπειδὴ εἶναι καὶ ἠθικὰ ὑποχρεωτικό). Καὶ ἡ κοινωνία πολιτῶν εἶναι ἔκφραση τῆς ἴδιας αὐτῆς ἐξουσίας, ἀλλὰ σὲ μιὰ σφαίρα ἑκούσιας συμμετοχῆς τῶν πολιτῶν. Βεβαίως καὶ ἐδῶ ὁ «ἑκούσιος» χαρακτήρας της εἶναι ἀποτέλεσμα μιᾶς διεργασίας κινητοποίησης τῶν ἀτομικῶν θελήσεων, ποὺ ἔχει τὶς δικές της νομοτέλειες καὶ τὴ δική της διαλεκτική.

Ἂν δὲν δεχθεῖ κανεὶς αὐτὴ τὴ σφαίρα τῆς κοινωνίας τῶν πολιτῶν, δὲν μπορεῖ νὰ σταθεῖ καμιὰ δ ι ε ύ ρ υ ν σ η τῆς πολιτικῆς σφαίρας στὴν ἴδια τὴ βάση τῶν κοινωνικῶν σχέσεων.

Αὐτὴ ἡ διαλεκτικὴ τῆς κινητοποίησης τῶν ἀτομικῶν θελήσεων, ἀπασχολεῖ τὸν Γκράμσι, τόσο σὰν διαδικασία συμπύκνωσης σὲ μιὰ συλλογικὴ θέληση, ὅσο καὶ σὰν διαλεκτικὴ ἀλληλουχία βάσης-κορυφῆς.

Ἔτσι, ὅταν ὁ Γκράμσι μιλάει γιὰ τὴν κουλτούρα, δηλαδὴ ἕνα τομέα κοινωνικῆς ζωῆς πού, παρὰ τὴ δύναμη ἐπιρροῆς τῆς κυρίαρχης κουλτούρας, βρίσκεται στὸ κέντρο τῆς σφαίρας τῆς κοινωνίας τῶν πολιτῶν, σχηματίζει τὴν ἔννοια τῆς ἐθνικῆς-λαϊκῆς κουλτούρας, ποὺ συνενώνει τὸ στοιχεῖο τῆς ἱστορικῆς ἑνότητας μὲ τὸ στοιχεῖο τῆς λαϊκῆς συμμετοχῆς στὴν κουλτούρα. Ἡ λέξη «κουλτούρα», ἐννοεῖται ὅπως τὴν ἐννοεῖ ὁ Γκράμσι καὶ ὁ Λένιν: σὰν τὴν κοινωνικοποίηση τῶν διανοητικῶν κατακτήσεων, τὴ γενίκευσή τους στὸ κοινωνικὸ σύνολο, ποὺ ἐμποτίζεται μ' αὐτές (3).

Γιὰ τὸν Γκράμσι, μεγάλο εἶναι τὸ ἡγεμονικὸ ἐπίτευγμα τῆς γαλλικῆς κουλτούρας, διότι συνδυάζει τὸ ἐθνικὸ καὶ λαϊκὸ στοιχεῖο, καὶ κατορθώνει, στὴν πολιτιστικὴ σφαίρα, νὰ ἑνώσει σὲ μιὰ κοινὴ ἔκφραση διαφορετικὲς ταξικὲς προοπτικές. Τὸ ἐπίτευγμα αὐτὸ τῆς γαλλικῆς ἀστικῆς τάξης συγκρίνεται ἀπολύτως μὲ τὸ ἐπίτευγμα τῶν ἰακωβίνων τῆς γαλλικῆς ἐπανάστασης, ποὺ δημιούργησαν μιὰ συλλογικὴ ἐθνικὴ-λαϊκὴ θέληση, πραγματοποιώντας τὸ σύνδεσμο μεταξὺ πόλης καὶ ἐπαρχίας, ἔστω καὶ ἂν τὴ γενικὴ κηδεμονία ἀσκοῦσε ἡ πόλη, ἔχοντας ὅμως ἐξασφαλίσει τὴ συναίνεση τῆς ἐπαρχίας.

2. Ἡ ἡγεμονία

Αὐτὴ ἡ ἔννοια τῆς ἡγεμονίας τοῦ Γκράμσι, ἐμπνευσμένη ἀπὸ τὴ σύνθετη (καὶ ὄχι ὠμὴ καὶ μονοδιάστατη, ὅπως πολλοὶ νομίζουν) λενινιστικὴ ἔννοια τῆς δικτατορίας τοῦ προλεταριάτου, σημαίνει τὴ συνύπαρξη δύο ἀρχῶν: ἡ μιὰ ἀφορᾶ τὴν κίνηση, ἡ ἄλλη ἀφορᾶ τὴν ὁλοκλήρωση τῆς κίνησης ποὺ ἀποκρυσταλλώνεται στὴν ἐπιδιωκόμενη κατάσταση.

Κατὰ πρῶτο λόγο, σημαίνει ὅτι ὁ ἡγετικὸς ρόλος μιᾶς τάξης, ἑνὸς κόμματος ἢ μιᾶς κουλτούρας εἶναι ἀναγνωρισμένος καὶ ὅτι ἡ ἀναγνώριση αὐτὴ εἶναι αὐθεντική, δηλαδὴ δὲν ἀποσπάσθηκε οὔτε μὲ τὴ βία οὔτε μὲ τὴν ἀπάτη. Βέβαια, τὸ πεδίο δὲν εἶναι καθαρό: ἡ δραστηριότητα μέσα ἀπὸ τὴν ὁποία ἐξασφαλίζεται ἡ ἡγεμονία εἶναι «ἀκάθαρτη», κατὰ τὴν ἔκφραση τοῦ Γκράμσι, δηλαδὴ ἀνάμικτη μὲ «ἀλλότρια» στοιχεῖα. Π.χ. ὅταν λέμε ὅτι ἡ ἡγεμονία προϋποθέτει τὴ συγκατάθεση, καὶ ὅτι ἡ συγκατάθεση ἀντιστοιχεῖ στὴ σφαίρα τῆς κοινωνίας πολιτῶν, καὶ ἑπομένως δίνεται «ἐλεύθερα», δηλαδὴ εἶναι «γνήσια», πρέπει νὰ προσέξουμε τὴ σημασία τῶν εἰσαγωγικῶν μέσα στὰ ὁποῖα βάζουμε τὶς λέξεις. Διότι δὲν σημαίνει οὔτε ὅτι ἡ ἀναγνώριση ἢ συγκατάθεσή δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα μιᾶς ἐπίμονης καὶ συστηματικῆς προσπάθειας, μέσα ἀπὸ τὰ ἰδεολογικὰ ὄργανα μεταξὺ ἄλλων, οὔτε ὅτι εἶναι μόνο ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς προσπάθειας, ἢ ὅτι χάνει τὴ γνησιότητα της ἂν δὲν εἶναι φυσικὴ καὶ αὐθόρμητη. Γεγονὸς εἶναι ὅτι πρέπει νὰ ὑπάρχει, πέρα ἀπὸ τοὺς καταναγκαστικοὺς μηχανισμοὺς καὶ τὰ ὄργανα χειρισμοῦ τῆς κοινῆς γνώμης, καὶ κάποιο στοιχεῖο ἠθικῆς ἐπιβολῆς, ποὺ ὁ Γκράμσι ὀνομάζει ἠθικὴ καὶ διανοητικὴ ἐπιβολή. Αὐτὴ ἡ ἠθικὴ «στιγμή», στὸν Γκράμσι, ἔχει μεγάλη σημασία γιὰ τὴν κατανόηση τῆς αὐτονομίας τῆς κάθε σφαίρας τοῦ συστήματος, καὶ χωρὶς νὰ ξεπέφτει στὸν ἰδεαλισμό, τὴ χρησιμοποιεῖ κάθε φορὰ ποὺ ἡ ἀνθρώπινη δραστηριότητα ξεπερνάει τὸ ὑλικὸ πλαίσιο ποὺ τὴν καθορίζει χωρὶς ὅμως νὰ τὴν ἀποτελεῖ.

Ἡ ἡγεμονία, ἔτσι, μπορεῖ νὰ ὁρισθεῖ ἁπλὰ σὰν ἡ ἀντικειμενικὴ ἱκανότητα μιᾶς κοινωνικῆς ὁμάδας (τάξης, κόμματος, πολιτικῆς δύναμης) νὰ ὁδηγήσει ἕνα εὐρύτερο σῶμα μὲ τὴ συγκατάθεσή του, εἴτε μέσα στὰ πλαίσια ἑνὸς κινήματος, εἴτε σὰν ὀργανωμένη ἐξουσία μέσα στὴν κοινωνία. Ὁ διαλεκτικὸς χαρακτήρας τῆς ἔννοιας βρίσκεται στὴ διπλὴ προοπτικὴ τῆς κίνησης καὶ τῆς κατάστασης. Ἐπίσης, ἀκριβῶς ὁ μὴ αὐτοματισμὸς τῆς συγκατάθεσης, σημαίνει ὅτι οἱ διεργασίες ἀνανέωσης-διεύρυνσης τῆς ἡγεμονίας, ἀκόμη κι ὅταν ἐπικρατεῖ σὰν κατάσταση, ἔχουν τὴ χροιὰ ἀνατροφοδοτικῶν μηχανισμῶν μέσα ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐπιτυχαίνεται (ἢ δὲν ἐπιτυχαίνεται) ἡ ἁρμονία βάσης-κορυφῆς.

Πιὸ συγκεκριμένα, μποροῦμε νὰ δοῦμε τὴν ἡγεμονία σὰν τὴ διανοητικὴ καὶ ἠθικὴ ὑπεροχὴ τῆς ἀστικῆς τάξης, ποὺ ἔχει καταλάβει τὴν πολιτικὴ ἐξουσία καὶ μέσα ἀπὸ μιὰ ἰδεολογικὴ κυριαρχία καὶ ἐπιβάλλοντας δικά της πολιτιστικὰ πρότυπα, κατορθώνει γιὰ ἕνα διάστημα νὰ ἀποσπάσει τὴν ἀναγνώριση τῆς κυριαρχίας της καὶ τῆς ὑπεροχῆς της. Αὐτὸ εἶναι ἕνα ἐπίτευγμα ποὺ θὰ ἦταν ἀνόητο νὰ παραγνωρισθεῖ – καὶ ὁ Μὰρξ καὶ ὁ Ἔνγκελς δὲν διαπράττουνε ποτὲ αὐτὸ τὸ σφάλμα, τὸ ἀντίθετο, τονίζουν τὰ πολιτιστικὰ καὶ διανοητικὰ ἐπιτεύγματα τῆς νικήτριας καὶ θριαμβεύουσας ἀστικῆς τάξης.

3. Ἡ ἡγεμονία τῆς ἐργατικῆς τάξης

Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ πάλι, γιὰ ἡγεμονία μιλᾶμε ὅταν θέλουμε νὰ δείξουμε τὸ ρόλο ποὺ πρέπει νὰ παίξει ἡ ἐργατικὴ τάξη ὡς πρὸς τὶς ἄλλες τάξεις, ὄχι τόσο ὅταν εἶναι ἤδη νικήτρια, ἀλλὰ ὅταν εἶναι ἡ ἀνερχόμενη τάξη: πρέπει νὰ κερδίσει τὴν ἀναγνώριση τοῦ ἡγετικοῦ της ρόλου σ' ἕνα κίνημα ποὺ ἐξυπηρετεῖ καὶ τὰ συμφέροντα ἄλλων τάξεων. Ἡ ἐργατικὴ τάξη πρέπει νὰ τεθεῖ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ γενικότερου κινήματος, ὄχι μὲ τὴ βία, ἀλλὰ μὲ τὴν ἠθικὴ καὶ διανοητικὴ ἐπιβολή.

Βλέπουμε ἑπομένως ὅτι μὲ τὸ χειρισμὸ αὐτῶν τῶν ἐννοιῶν ὁ Γκράμσι δὲν ἀποσκοπεῖ στὴν περιγραφὴ νομοτελειῶν, ἀλλὰ στὴν ὑπόδειξη πεδίου ἐπαναστατικῆς πρωτοβουλίας. Ἡ κατάκτηση τῆς ἡγεμονίας τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος εἶναι ἕνα καθῆκον τῆς ἐργατικῆς τάξης, ἐφ' ὅσον δέχεται τὴν ἱστορική της ἀποστολή: νὰ δημιουργήσει μιὰ κοινωνία χωρὶς τάξεις. Γιὰ νὰ πετύχει αὐτὴ τὴν κατάκτηση, ἰδίως ὅταν μιλᾶμε γιὰ Δυτικὲς κοινωνίες, ὅπου ἡ κοινωνία πολιτῶν εἶναι στὴν κυριολεξία ἀστική (4), πρέπει νὰ πετύχει μιὰ ἠθικὴ καὶ διανοητικὴ ὑπεροχή. Χρειάζεται «πόλεμος θέσεων» καὶ ὄχι «πόλεμος κινήσεων», διότι αὐτὴ ἡ σφαίρα εἶναι πολὺ δυνατὴ καὶ δὲν παίρνεται μὲ τὴν μέθοδο τοῦ Blitzkrieg. Ἡ ἐπαναστατικὴ πρωτοβουλία ἀναπτύσσεται στὴ σφαίρα τῆς διαπάλης ἰδεῶν, ἄσχετα μὲ τὸ γεγονὸς ὅτι αὐτὲς οἱ ἰδέες ἔχουν ὑλικὲς βάσεις καὶ ὑλικοὺς φορεῖς.

Γεννιέται ὅμως ἔτσι τὸ ἑξῆς πρόβλημα: δεκτὸ ὅτι ἡ ἐργατικὴ τάξη πρέπει νὰ πάρει τὴν πρωτοβουλία γιὰ νὰ πάρει τὴν ἐξουσία, διότι κανένας κοινωνικὸς ἢ ἱστορικὸς αὐτοματισμὸς δὲν θὰ φέρει τὸν σοσιαλισμό· δεκτὸ ἐπίσης ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ πάρει τὴν ἐξουσία, ἂν δὲν κερδίσει τὴν ἡγεμονία τοῦ ἀντικαπιταλιστικοῦ κινήματος, ἂν δὲν ἐπιβληθεῖ ἠθικὰ καὶ διανοητικὰ σὰν ἱστορικὸς ἡγέτης ἄλλων τάξεων ἢ κοινωνικῶν στρωμάτων· καὶ δεκτὸ ὅτι ὁ ἀγώνας εἶναι πονηρὸς καὶ περίπλοκος, διότι τὰ προχώματα καὶ τὰ κάστρα τῆς ἀστικῆς τάξης δὲν εἶναι ὅσο εὐάλωτα φαίνονται, ἐφ' ὅσον ὅλη ἡ κοινωνία πολιτῶν πρυτανεύεται ἀπὸ τὴν ἀστικὴ τάξη· τί μπορεῖ συγκεκριμένα νὰ κάμει ἡ ἐργατικὴ τάξη; πῶς θὰ καταστρώσει τὴ στρατηγική της; πῶς θὰ φτιάξει τὶς συμμαχίες της; πῶς θὰ κερδίσει τὴν ἡγεμονία τοῦ κινήματος; πῶς θὰ ὁδηγήσει ὅλο τὸ κίνημα κατόπιν; Μὲ δυὸ λόγια, πῶς θὰ σχηματίσει, θὰ ἀποκρυσταλλώσει καὶ θὰ ὑλοποιήσει τὴν ἀπόφασή της νὰ ἀναπτύξει μιὰ ἐξουσιαστικὴ ἐπαναστατικὴ πρωτοβουλία;

Ἂν ἀποκλείσουμε τὴ μπερξονιστικὴ-σορελιανὴ ἀπάντηση – μὲ τὸ ταξικὸ ἔνστικτο, τὸν αὐθορμητισμὸ καὶ τὸ βιταλισμὸ – παραμένει μόνο μία: ἡ ἐργατικὴ τάξη χρειάζεται Στρατηγό, ἢ Γενικὸ Ἐπιτελεῖο. Σὲ μιὰ σπάνια σὲ διαύγεια καὶ σὲ βαθύτητα διατύπωση, ὁ Γκράμσι λέει ὅτι εἶναι εὐκολώτερο νὰ σχηματισθεῖ στρατὸς παρὰ ὁπλαρχηγοί, διότι ἕνας στρατὸς καταστρέφεται ὅταν τοῦ λείψουν οἱ ἀξιωματικοί, ἐνῶ μιὰ ὁμάδα ἀξιωματικῶν, μὲ τὴν κατάλληλη συνοχὴ ὡς πρὸς τοὺς στόχους καὶ τὴ συνεργασία μεταξύ τους, δὲν θὰ ἀργήσει νὰ σχηματίσει τὸ στρατό της (5). Ὁ ἡγεμονικὸς ρόλος τοῦ Στρατηγοῦ μπορεῖ νὰ ἐκπληρωθεῖ ὅμως ἐφ' ὅσον οἱ ἀρχὲς τῆς ἡγεμονικῆς λειτουργίας τηρηθοῦν: ἐφ' ὅσον ὑπάρξει σύμπνοια κορυφῆς-βάσης. Καὶ ἐδῶ μπαίνει πάλι τὸ ζήτημα τῆς πρωτοβουλίας: Ὅπως τονίζει σαφῶς στὴ διατύπωσή του ὁ Γκράμσι, δὲν ἐναπόκειται στὸν στρατιώτη νὰ πάει νὰ βρεῖ τὸν στρατηγό, ἢ νὰ τὸν διορίσει,

Ἡ ἔννοια τῆς μεγάλης δύναμης

Ἀπὸ τὶς σημειώσεις τῶν τετραδίων τῆς φυλακῆς:
«Note sul Machiavelli». ἐκδ. Riuniti.

Τοῦ Antonio Gramsci

ΣΤΟΙΧΕΙΑ μὲ τὰ ὁποῖα μετρᾶμε τὸ μέγεθος τῆς δύναμης τῶν κρατῶν:

1) ἐδαφικὴ ἔκταση
2) οἰκονομικὴ δύναμη
3) στρατιωτικὴ δύναμη

Ο ΤΡΟΠΟΣ μὲ τὸν ὁποῖο ἐκφράζεται ἡ ὕπαρξη μιᾶς μεγάλης δύναμης καθορίζεται ἀπὸ τὴ δυνατότητα ποὺ ἔχει νὰ σφραγίζει τὴν κρατικὴ δραστηριότητα μὲ μιὰ αὐτόνομη κατεύθυνση, ἀπὸ τὴν ὁποία τὰ ἄλλα κράτη εἶναι ἀναγκασμένα νὰ δέχονται τὴν ἐπιρροὴ καὶ τὸν ἀντίχτυπο: Ἡ μεγάλη δύναμη εἶναι δύναμη ἡγεμονική, ἐπικεφαλῆς καὶ ὁδηγὸς ἑνὸς συστήματος συμμαχιῶν καὶ συνεννοήσεων μεγαλύτερης ἢ μικρότερης ἔκτασης. Ἡ στρατιωτικὴ δύναμη συνοψίζει τὴ σημασία τῆς ἐδαφικῆς ἔκτασης (μὲ τὸν ἀνάλογο πληθυσμὸ) καὶ τοῦ οἰκονονικοῦ δυναμικοῦ.

ΣΤΟΝ παράγοντα ἔδαφος πρέπει νὰ συνυπολογίσουμε καὶ τὴ γεωγραφικὴ θέση. Στὴν οἰκονομικὴ δύναμη πρέπει νὰ διακρίνουμε τὴ βιομηχανικὴ κι ἀγροτικὴ ἱκανότητα (παραγωγικὲς δυνάμεις) ἀπὸ τὴ χρηματιστικὴ ἱκανότητα. Ἕνας «ἀστάθμητος» παράγοντας εἶναι ἡ «ἰδεολογικὴ» θέση ποὺ κατέχει μιὰ χώρα μέσα στὸν κόσμο σὲ κάθε δοσμένη στιγμή, στὸ βαθμὸ ποὺ αὐτὴ ἡ θέση εἶναι ἀντιπροσωπευτικὴ τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τῆς ἱστορίας (παράδειγμα ἡ Γαλλία κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Ἐπανάστασης τοῦ 1789 καὶ κατὰ τὴ Ναπολεόντια περίοδο).

ΑΥΤΑ τὰ στοιχεῖα λογαριάζονται μὲ τὴν προοπτικὴ τοῦ πολέμου. Τὸ νὰ ἔχεις ὅλα ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα ποὺ στὰ πλαίσια μιᾶς πρόβλεψης παρέχουν τὴ σιγουριὰ τῆς νίκης, σημαίνει νὰ ἔχεις μιὰ δυνατότητα διπλωματικῆς πίεσης μεγάλης δύναμης, δηλαδὴ σημαίνει νὰ πετυχαίνεις ἕνα μέρος ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα ἑνὸς νικηφόρου πολέμου, χωρὶς νὰ χρειάζεται νὰ πολεμήσεις.

ΜΕΣΑ στὴν ἔννοια τῆς μεγάλης δύναμης πρέπει νὰ περιλάβουμε ἐπίσης καὶ τὸν παράγοντα τῆς «ἐσωτερικῆς ἡσυχίας», δηλαδὴ τὸ βαθμὸ καὶ τὴν ἔνταση τῆς ἡγεμονικῆς λειτουργίας τῆς ἡγετικῆς κοινωνικης ὁμάδας. Αὐτὸ τὸν παράγοντα πρέπει νὰ τὸν ἐρευνᾶμε κατὰ τὸν ὑπολογισμὸ τῆς δύναμης ὁποιουδήποτε κράτους, ἀλλὰ ἀποχτᾶ μέγιστη σημασία στὴ θεώρηση τῶν μεγάλων δυνάμεων. Δὲν ἀξίζει βέβαια νὰ θυμίσουμε τὴν ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ρώμης καὶ τῶν ἐσωτερικῶν ἀγώνων της, ποὺ ὡστόσο δὲν τὴν ἐμπόδισαν στὴ νικηφόρα της ἐξάπλωση κλπ. Πέρα ἀπὸ τὰ ἄλλα διαφοροποιητικὰ στοιχεῖα, ἀρκεῖ νὰ σκεφτοῦμε ὅτι ἡ Ρώμη ἦταν ἡ μόνη μεγάλη δύναμη τῆς ἐποχῆς καὶ δὲν εἶχε νὰ φοβηθεῖ τὸν ἀνταγωνισμὸ ἀντίζηλων δυνάμεων ὕστερα ἀπὸ τὴν καταστροφὴ τῆς Καρχηδόνας. Θὰ μπορούσαμε ὅμως νὰ ποῦμε ὅτι ὅσο πιὸ δυνατὸς εἶναι ὁ μηχανισμὸς τῆς ἀστυνομίας, τόσο πιὸ ἀνίσχυρος εἶναι ὁ στρατός, καὶ ὅσο πιὸ ἀδύνατη (δηλαδὴ σχετικὰ ἄχρηστη) ἡ ἀστυνομία, τόσο πιὸ δυνατὸς εἶναι ὁ στρατὸς (μπροστὰ στὴν προοπτικὴ ἑνὸς διεθνοῦς πολέμου).

ΣΤΟ σύγχρονο κόσμο εἶναι ἄραγε δυνατὴ ἀκόμη ἡ πολιτιστικὴ ἡγεμονία ἑνὸς ἔθνους πάνω στὰ ἄλλα; Ἢ μήπως ὁ κόσμος εἶναι κιόλας τόσο ἑνοποιημένος μέσα στὴν οἰκονομικο-κοινωνική του διάρθρωση, ποὺ ἂν μπορεῖ μία χώρα νὰ ἔχει «χρονολογικὰ» τὴν πρωτοβουλία μιᾶς καινοτομίας, δὲν μπορεῖ ὅμως νὰ διατηρήσει τὸ «πολιτικὸ μονοπώλιο» καὶ κατὰ συνέπεια νὰ χρησιμοποιεῖ ἕνα τέτοιο μονοπώλιο σὰ βάση τῆς ἡγεμονίας της; Ποιὰ σημασία κατὰ συνέπεια μπορεῖ νὰ ἔχει σήμερα ὁ ἐθνικισμός; Μήπως αὐτὸς εἶναι δυνατὸς πιὰ μονάχα σὰν οἰκονομικο-χρηματιστικὸς «ἰμπεριαλισμός», ἀλλὰ ὄχι καὶ σὰν πολιτιστικὴ «πρωτοπορία» ἢ πολιτικο-πνευματικὴ ἡγεμονία;

ΤΟ ΑΠΟΦΑΣΙΣΤΙΚΟ κριτήριο γιὰ νὰ καθορίσουμε τί πρέπει νὰ ἐννοοῦμε σὰ μεγάλη δύναμη δίνεται ἀπὸ τὸν πόλεμο. Ἡ ἔννοια τῆς μεγάλης δύναμης εἶναι στενὰ δεμένη μὲ τὸν πόλεμο. Μεγάλη δύναμη εἶναι ἐκεῖνο τὸ κράτος πού, μέσα σ' ἕνα σύστημα συμμαχιῶν γιὰ πόλεμο (καὶ σήμερα κάθε πόλεμος προϋποθέτει συστήματα ἀνταγωνιστικῶν δυνάμεων), ἀπὸ τὴν περίοδο τῆς εἰρήνης ἀκόμη κατάφερε νὰ διατηρήσει ἕνα τέτοιο συσχετισμὸ δυνάμεων μὲ τοὺς συμμάχους του,

ἀλλὰ στὸν στρατηγὸ νὰ σχηματίσει, νὰ ὀργανώσει καὶ νὰ κινητοποιήσει τὸν στρατό.

Ἡ μέριμνα γιὰ τὴν ὀργάνωση, τὴ στρατηγική, τὸ πρόγραμμα, ἀνήκει λοιπὸν στὴν πρωτοπορία. Καὶ αὐτὸ δὲν σημαίνει κατ' ἀνάγκην τὴν κορυφὴ τῆς κομματικῆς ἱεραρχίας, προκειμένου περὶ τοῦ κόμματος-πρωτοπορίας τῆς ἐργατικῆς τάξης, ἀλλὰ σὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα τῆς ὀργάνωσης, τὴν πρωτοπορία δράσης, ποὺ δίνει τὸ ρυθμό, ἀπὸ τὸν «πυρήνα» ὡς τὸ «πολιτικὸ γραφεῖο». Ἡ στρατηγικὴ ἢ τὸ πρόγραμμα, ἂν ἔχουν συλληφθεῖ ἀπὸ τὴν κορυφὴ καὶ ἁπλῶς ἐπιβληθεῖ χωρὶς νὰ ἔχουν συνοδευθεῖ ἀπὸ ἡγεμονικὴ ἐπιμέλεια καὶ μέριμνα, χωρὶς νὰ ἔχουν γίνει ὀργανικὰ κατανοητὲς καὶ ἀποδεκτές, ὥστε ὅλη ἡ ὀργάνωση νὰ δράσει σὰν μιὰ ὀργανικὴ ἑνότητα, πέφτει στὸ σφάλμα τοῦ «Καντορνισμοῦ», ὅπως ὀνομάζει ὁ Γκράμσι τὴν αὐταρχικὴ γραφειοκρατικὴ σύλληψη καὶ ἐπιβολὴ ἑνὸς σχέδιου, χωρὶς νὰ ἔχει ἐξασφαλισθεῖ ἡ ἡγεμονικὴ μέριμνα (6).

Ὅπως ἡ πρωτοπορία εἶναι αὐτὴ ποὺ δρᾶ, ὄχι αὐτὴ ποὺ διορίζεται –«στὸ χαράκωμα τῆς ἐπανάστασης» δὲν διορίζεται κανεὶς– ὅπως ἡ πρωτοβουλία ἀνήκει σ' αὐτοὺς ποὺ τὴν παίρνουν, ἔτσι κι ἡ μέριμνα γιὰ τὴν ἐξασφάλιση τῆς ἡγεμονικῆς συνέχειας, ἀνήκει στὴν κορυφή:

Ὁ κύριος ρόλος τοῦ «ἡγεμόνα» μέσα στὴν ὀργάνωση δὲν εἶναι οἱ προσταγές, ἀλλὰ ἡ ἐπιμέλεια στὴν ἐξασφάλιση τῆς πραγματικῆς σύμπνοιας μεταξὺ κορυφῆς καὶ βάσης. Μ' αὐτὴ τὴν ἔννοια, ὁ ἡγεμόνας ὀφείλει νὰ εἶναι καὶ ἐκπαιδευτής, πού, πάλι μὲ τὴ γκραμσιανὴ ἔννοια, προϋποθέτει ὅτι χαίρει μιᾶς ἠθικῆς καὶ διανοητικῆς ἀναγνώρισης αὐτῶν ποὺ θελληματικὰ καὶ ἐνεργὰ δέχονται τὴν ἡγεσία του.

(1) «Περὶ Ἐξουσίας». Ἄρθρο τοῦ Ἔνγκελς τοῦ 1872 γραμμένο στὰ ἰταλικά. Ἐκδόθηκε στὸ ALMANACCO REPUBBLICANO τὸ 1874.

(2) Ὁ Τρότσκυ τὸ 1903. Βλ. B. WOLFE: «Three who made a Revolution». Λονδίνο, ἐκδ. Penguin, 1964, σ. 289. Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ λέει παρόμοια στὴ «Ρωσικὴ Ἐπανάσταση». Βλ. γαλ. ἔκδ. 1971, Maspero, Vol. II, σ. 88-89.

(3) Gramsci: «Il materialismo storico», σ. 5, ἐκδ. Einaudi. Μὲ τὴν ἴδια ἔννοια καὶ ὁ Λένιν, στὴ «Μεγάλη Πρωτοβουλία» (τ. 29, σ. 427 γαλ. ἔκδοση), ὅπου τονίζει ὅτι τὸ νικηφόρο προλεταριάτο πρέπει νὰ νικήσει καὶ ἠθικά, δηλαδὴ μὲ τὸ παράδειγμα τῆς ἐπαναστατικῆς ὁρμῆς του, ἀλλὰ καὶ στὴν οἰκοδόμηση μιᾶς νέας ὀργάνωσης ἐργασίας καὶ συνδυάζοντας ὅ,τι θετικὸ κληρονομήσει ἀπὸ τὴν ἀστικὴ κουλτούρα, δηλαδὴ τὸ σύνολο γνώσεων, διανοητικῶν καὶ τεχνικῶν, ποὺ ἀποτελοῦσε τὴ βάση τῆς καπιταλιστικῆς ἡγεμονίας, μὲ τὴ νέα σοσιαλιστικὴ ὀργάνωση τῆς κοινωνίας. Ὅπως, ἑπομένως, ἡ ἡγεμονία προϋποθέτει ἕνα συνδετικὸ κρίκο μὲ ἕνα μέρος τῆς ἀστικῆς καὶ μικροαστικῆς τάξης, ἐφ' ὅσον τὸ προλεταριάτο δὲν πλειοψηφεῖ στὴ Ρωσία, ἔτσι προϋποθέτει κι ἕναν ἄλλο, ποὺ νὰ συνδέει τὴ νέα προλεταριακὴ πολιτιστικὴ δημιουργία μὲ ἕνα μέρος τῆς ἀστικῆς.

(4) Στὴν κυριολεξία, διότι ἡ ἀρχικὴ ἔννοια εἶναι γερμανικὴ καὶ συνταυτίζεται μὲ τὴν ἀστικὴ κοινωνία: Bürgerliche Gasellschaft στὸν Hegel καὶ στὸν Marx, σημαίνει συγχρόνως société bourgeoise (ἀστικὴ κοινωνία) καὶ société civile (κοινωνία πολιτῶν).

(5) «Note sul Machiavelli, sulla politica e sullo stato Moderno», Einaudi Editore 1966 σ. 20. Παράβαλε τὴ φράση, μὲ τὴ γνωστὴ τοῦ Ἰούλιου Καίσαρα, ὅταν ἔμαθε μετὰ τὴ Μάχη τῶν Φαρσάλων τὸ 48 π.Χ. ὅτι ὁ νικημένος Πομπήιος εἶχε καταφύγει στὴν Αἴγυπτο, καὶ ὁ στρατός του στὴν Ἰβηρία: «Πρῶτα θὰ κτυπήσουμε τὸ στρατηγὸ χωρὶς στρατεύματα καὶ κατόπιν στρατεύματα χωρὶς στρατηγό», εἶπε, διότι ἂν δὲν ἔσπευδε θὰ πρόφθανε ὁ Πομπήιος νὰ βρεῖ καινούργια στρατεύματα, ἐνῶ τὸ ἀντίστροφο θὰ ἦταν ἀδύνατο.

(6) Ἀπὸ τὸ στρατηγὸ –ἀρχηγὸ τοῦ Ἰταλικοῦ ἐπιτελείου Λουδοβίκο Καντόρνα, κύριο ὑπεύθυνο τῆς ὑποχώρησης στὴ μάχη τοῦ Καπορέττο τὸ 1917. Ὁ Καντόρνα δὲν φρόντισε νὰ κερδίσει ἠθικὰ τοὺς στρατιῶτες, καὶ τὸ σχέδιό του ἀπέτυχε, διότι οἱ στρατιῶτες του δὲν τὸν ἀκολούθησαν. Ὁ Καντόρνα τοὺς ἀπέδωσε τὴν εὐθύνη τῆς ἥττας χωρὶς νὰ σκεφθεῖ ὅτι αὐτὸς εἶχε καὶ τὴν εὐθύνη τῆς ἠθικῆς κατάστασης τῶν στρατιωτῶν καὶ τῆς διαμόρφωσης ἑνὸς ὑψηλοῦ στρατιωτικοῦ ἠθικοῦ.

ὥστε νὰ εἶναι σὲ θέση νὰ τοὺς κάνει νὰ πραγματοποιήσουν τὶς συμφωνίες καὶ τὶς ὑποσχέσεις ποὺ ἔχουν δώσει ὅταν ἄρχισαν οἱ ἐχθροπραξίες. Ἀλλὰ ἕνα κράτος ποὺ γιὰ νὰ μπεῖ στὸν πόλεμο ἔχει ἀνάγκη μεγάλων δανείων, συνεχὴ ἀνάγκη ὅπλων καὶ πυρομαχικῶν γιὰ τοὺς στρατιῶτες του, τροφίμων γιὰ τὸ στρατὸ καὶ τὸν ἀστικὸ πληθυσμό, καὶ πλοίων γιὰ μεταφορές, δηλαδὴ ἕνα κράτος ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ κάνει πόλεμο χωρὶς τὴ συνεχὴ βοήθεια τῶν συμμάχων του καὶ ποὺ γιὰ κάμποσο καιρὸ ἀκόμη καὶ μετὰ τὴν ὑπογραφὴ εἰρήνης ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ βοήθεια, καὶ εἰδικὰ τροφίμων, δανείων ἢ ἄλλων μορφῶν χρηματικῆς βοήθειας, πῶς μπορεῖ νὰ εἶναι ἴσο μὲ τοὺς συμμάχους του καὶ πῶς νὰ τοὺς ἀναγκάσει νὰ τηρήσουν τὶς συμφωνίες τους; Ἕνα τέτοιο κράτος θεωρεῖται μεγάλη δύναμη μονάχα στὰ χαρτιὰ τῆς διπλωματίας, ἀλλὰ στὴν πράξη θεωρεῖται σὰ μιὰ πηγὴ προμήθειας ἀνθρώπων γιὰ τὸν συνασπισμὸ ποὺ ἔχει τὰ μέσα νὰ συντηρήσει ὄχι μόνο τὶς δικές του στρατιωτικὲς δυνάμεις, ἀλλὰ καὶ νὰ χρηματοδοτήσει ἐπίσης τὶς στρατιωτικὲς δυνάμεις τῶν ἄλλων συμμάχων.

«Ἔτσι ἡ ἰταλικὴ ἐξωτερικὴ πολιτική, σὲ σχέση πάντα μὲ τὶς δικές της ἐπιδιώξεις, στάθηκε πάντα σωστή. Καὶ οἱ διακυμάνσεις στὶς ἀπαιτήσεις της καθορίστηκαν στὴν πραγματικότητα μονάχα ἀπὸ τὶς ἀβεβαιότητες καὶ τὶς ἀντιθέσεις τῶν ἄλλων, πράγμα ποὺ εἶναι ἀναπόφευκτο στὸ διεθνὴ χῶρο, ὅπου οἱ ἀντιτιθέμενοι παράγοντες εἶναι ἄπειροι». (Aldo Valori, «Corriere della Sera» τῆς 12 Μάη 1932).

ΟΤΙ εἶναι ἄπειρα τὰ στοιχεῖα ἰσορροπίας ἑνὸς διεθνοῦς πολιτικοῦ συστήματος, εἶναι πολὺ σωστό, ἀλλά, ἀκριβῶς γι' αὐτό, τὸ σύστημα πρέπει νὰ καθορίζεται μὲ τρόπο ποὺ παρόλες τὶς ἐξωτερικὲς διακυμάνσεις ἡ δική του γραμμὴ δὲν θὰ ἔχει διακυμάνσεις (τελικὰ εἶναι δύσκολο νὰ ὁρίσουμε τί ἐννοοῦμε σὲ μιὰ τέτοια περίπτωση γιὰ διακύμανση: πάντως δὲν πρέπει νὰ τὴν ἐννοοῦμε μηχανικὰ ὅπως οἱ φαρμακοποιοὶ τῆς ἐπαρχίας καὶ μὲ τὸν τρόπο μιᾶς καθαρὰ τυπικῆς συνάφειας). Ἡ γραμμὴ ἑνὸς ἡγεμονικοῦ κράτους (δηλαδὴ μιᾶς μεγάλης δύναμης) δὲν ἔχει «διακυμάνσεις», ἐπειδὴ αὐτὸ τὸ ἴδιο εἶναι ποὺ καθορίζει τὴ θέληση τῶν ἄλλων, καὶ ὄχι τὸ ἀντίστροφο, καὶ ἐπειδὴ ἡ πολιτικὴ γραμμή του βασίζεται σὲ ὅ,τι εἶναι μόνιμο καὶ ὄχι περιστασιακὸ καὶ ἄμεσο, τόσο στὰ δικά του συμφέροντα ὅσο καὶ στὰ συμφέροντα τῶν ἄλλων δυνάμεων ποὺ συναγωνίζονται μὲ τρόπο ἀποφασιστικὸ νὰ διαμορφώσουν ἕνα σύστημα καὶ μιὰ ἰσορροπία.

ΚΑΤΑ τὸν ἀρχηγὸ τῆς ἰταλικῆς κυβέρνησης: «τὸ πολεμικὸ ναυτικὸ εἶναι ποὺ κάνει τὶς μεγάλες δυνάμεις». Καὶ πρέπει νὰ παρατηρήσουμε ὅτι τὸ πολεμικὸ ναυτικὸ μπορεῖ νὰ μετρηθεῖ ἀνὰ πᾶσα στιγμὴ μὲ ἀπόλυτα μαθηματικὸ τρόπο, πράγμα ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ γίνει μὲ τὸ στρατὸ ξηρᾶς. Ἂς θυμηθοῦμε τὸ ἐπίγραμμα τοῦ Ἀνατὸλ Φράνς:

«Ὅλοι οἱ στρατοὶ εἶναι πρῶτοι τοῦ κόσμου, ἀλλὰ στὴ θάλασσα αὐτὸ ποὺ μετράει εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν πλοίων».

Γιὰ τὴν προέλευση τοῦ πολέμου

ΠΩΣ μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι οἱ πόλεμοι ἀνάμεσα στὰ κράτη ἔχουν τὴν προέλευσή τους στοὺς ἀγῶνες τῶν ὁμάδων ποὺ λαβαίνουν χώρα στὸ ἐσωτερικὸ κάθε ἔθνους; Εἶναι σίγουρο ὅτι σὲ κάθε ἔθνος πρέπει νὰ ὑπάρχει μιὰ ὁρισμένη (καὶ ξεχωριστὴ γιὰ κάθε ἔθνος) ἔκφραση τοῦ νόμου τῶν καθορισμένων ἀναλογιῶν στὴν κοινωνικὴ συγκρότηση.

ΟΙ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ὁμάδες, δηλαδή, πρέπει νὰ βρεθοῦν σὲ ἕναν ὁρισμένο συσχετισμὸ δυνάμεων, ὅπου μιὰ ριζικὴ ἀναταραχὴ θὰ μποροῦσε νὰ ὁδηγήσει σὲ μιὰ κοινωνικὴ καταστροφή. Αὐτὲς οἱ σχέσεις ποικίλλουν ἀνάλογα μὲ τὸ ἂν μιὰ χώρα εἶναι ἀγροτικὴ ἢ βιομηχανικὴ βασικὰ καὶ ἀνάλογα μὲ τὰ διάφορα ἐπίπεδα ἀνάπτυξης τῶν ὑλικῶν παραγωγικῶν δυνάμεων καὶ τοῦ ἐπιπέδου ζωῆς. Ἡ ἡγετικὴ ὁμάδα θὰ τείνει νὰ διατηρήσει τὴν καλύτερη (δυνατὴ) ἰσορροπία ὄχι γιὰ χάρη τῆς δικῆς της ἐπιβίωσης ἁπλῶς, ἀλλὰ γιὰ χάρη τῆς ἐπιβίωσής της μέσα σὲ ὁρισμένες συνθῆκες ἄνθισης καὶ μάλιστα ἀνάπτυξης αὐτῶν τῶν συνθηκῶν. Ἀλλά, ἀφοῦ ὁ κοινωνικὸς χῶρος κάθε χώρας εἶναι περιορισμένος, ἡ ἡγετικὴ ὁμάδα θὰ προσπαθήσει νὰ τὸν ἐπεκτείνει στὴ ζώνη τῶν ἀποικιῶν καὶ τῆς ἐπιρροῆς της καὶ κατὰ συνέπεια θὰ ἔρθει σὲ σύγκρουση μὲ ἄλλες ἡγετικὲς ὁμάδες ποὺ ἐπιδιώκουν τὸ ἴδιο πράγμα ἢ καὶ μὲ ἐκεῖνες τὶς ὁμάδες ὅπου ἀναγκαστικὰ θά 'πρεπε νὰ φορτωθοῦν τελικὰ οἱ ζημιὲς μιὰ καὶ ὁ πλανήτης μας εἶναι ἐπίσης περιορισμένος.

ΚΑΘΕ ἡγετικὴ ὁμάδα τείνει γενικὰ νὰ διευρύνει τὴ βάση τῆς ἐργαζόμενης κοινωνίας ἀπὸ ὅπου ἀποσπᾶ ὑπεραξία, ἀλλὰ ἡ τάση αὐτὴ ἀπὸ γενικὴ γίνεται συγκεκριμένη καὶ ἄμεση ὅταν αὐτὸς ὁ πορισμὸς ὑπεραξίας ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ βάση γίνεται δύσκολος ἢ ἐπικίνδυνος πέρα ἀπὸ ὁρισμένα ὅρια ποὺ ὅμως εἶναι ὁλότελα ἀνεπαρκῆ γιὰ τὴν ἡγετικὴ ὁμάδα.

μετάφραση: Θ. Χ. Παπαδόπουλου

Συνέντευξη τύπου ἐπιτροπῆς στρατιωτῶν σὲ μιὰ μονάδα τῆς Ρέμς.

Στρατὸς καὶ συνδικαλισμὸς

Τοῦ Ἄρη Φακίνου

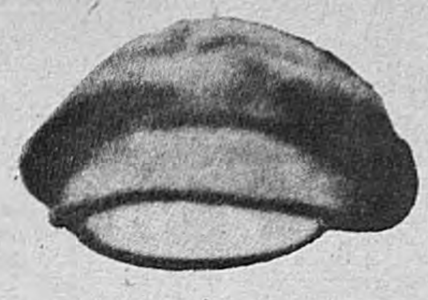
ΣΤΙΣ 25 τοῦ Νοέμβρη 1975, ὕστερα ἀπὸ ἐπείγουσα καὶ πυρετώδη σύσκεψη, ὁ πρόεδρος τῆς γαλλικῆς Δημοκρατίας, ὁ πρωθυπουργός του, ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ ὁ συνάδελφός του τῆς Ἄμυνας, καθὼς καὶ ἕνας ἀνώτατος ὑπάλληλος τοῦ ὑπουργείου Δικαιοσύνης, ἀποφάσιζαν ν' ἀναθέσουν στὸ Ἀνώτατο Δικαστήριο γιὰ τὴν Ἀσφάλεια τοῦ Κράτους τὴ διενέργεια «σύντομης καὶ ἀποτελεσματικῆς ἀνάκρισης» σχετικὰ μὲ τὸ συνδικαλιστικὸ κίνημα μέσα στὸν γαλλικὸ στρατό. Στὴν οὐσία ἀναλάβαιναν νὰ ἐκτελέσουν τὸ «γαλλικὸ μέρος» ἑνὸς κοινοῦ σχεδίου καταστρωμένου ἀπὸ καιρὸ ἀπὸ ἐγκέφαλους τῶν ὑπουργείων Ἄμυνας Δ. Γερμανίας, Γαλλίας, Ἰταλίας καὶ Ὁλλανδίας. Στὴ Γαλλία ἡ ὅλη ἐπιχείρηση πῆρε τὸν τίτλο τῆς «ἀνάκρισης γιὰ τὴν ὑπονόμευση τοῦ ἠθικοῦ τοῦ στρατεύματος». Κι ἦταν καιρός: ἔπρεπε νὰ βρεθεῖ μὲ κάθε τρόπο ἡ νομικὴ ἐκείνη φόρμουλα ποὺ θὰ ἐπέτρεπε τὴ δικαστικὴ «πάταξη» τοῦ συνδικαλιστικοῦ κινήματος τῶν Γάλλων στρατιωτῶν καὶ ν' ἀποφευχθεῖ ἡ διάδοση τῶν ἀντιμιλιταριστικῶν μικροβίων ποὺ κυκλοφοροῦν στοὺς εὐρωπαϊκοὺς στρατῶνες.

Ὅπως θὰ δοῦμε λεπτομερειακὰ παρακάτω, στὴν κάθε χώρα τὸ στρατιωτικὸ συνδικαλιστικὸ κίνημα – πάντα περιστρεφόμενο γύρω ἀπὸ παράνομες Ἐπιτροπὲς Στρατιωτῶν (ἡ ὀνομασία, ποὺ θυμίζει Πορτογαλία, ἀνησυχεῖ τὰ στρατοπολιτικὰ κατεστημένα περισσότερο ἀπὸ τὴ δραστηριότητα) – παίρνει τὴ μορφὴ ποὺ ταιριάζει καλύτερα στὶς τοπικὲς συνθῆκες καὶ συμμαχεῖ σὲ διάφορους βαθμοὺς μὲ τὰ κόμματα τῆς Ἀριστερᾶς, μὲ τὰ ἐργατικὰ συνδικάτα καὶ μὲ δημοκρατικὲς ἀντιμιλιταριστικὲς ὀργανώσεις. Αὐτό, ἀκριβῶς, τὸ ἀντιμιλιταριστικὸ στοιχεῖο τῶν διάφορων πρωτοβουλιῶν, καθὼς καὶ ἡ ἀλληλεγγύη ποὺ ἐκδηλώθηκε ἀπὸ τὶς ἀριστερότερες πτέρυγες τῶν ἐργατικῶν συνδικάτων, ἐνέπνευσε στὴ γαλλικὴ κυβέρνηση τὴν ἰδέα νὰ περάσει στὴν ὅλη ὑπόθεση ἕνα βερνίκι «ἐθνικῆς προδοσίας» καὶ νὰ τῆς ἀποδώσει χαρακτήρα «συνωμοσίας γιὰ τὴν ὑπονόμευση τοῦ ἠθικοῦ τοῦ στρατεύματος».

Ἡ σειρήνα τοῦ κυβερνητικοῦ συναγερμοῦ γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τοῦ «κινδύνου» ἀντήχησε γιὰ πρώτη φορὰ τὸν Ἰούνιο τοῦ '74, ὅταν πράκτορες τῆς Εἰδικῆς Ὑπηρεσίας Πληροφοριῶν τῆς Ἀστυνομίας κατέθεταν στὸ γραφεῖο τοῦ ὑπερυπουργοῦ Πονιατοφσκὶ ἀναφορὰ σχετικὰ μὲ τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐργασιῶν μυστικῆς σύσκεψης, ποὺ εἶχε γίνει τὸν ἴδιο μήνα στὸ Παρίσι, καὶ στὴν ὁποία εἶχαν πάρει μέρος ἀντιπρόσωποι Σ.Ε. (Στρατιωτικῶν Ἐπιτροπῶν) ἀπὸ τὴ Δ. Γερμανία, τὴν Ὁλλανδία, τὴν Ἑλβετία, τὴν Ἰταλία, τὴ Γαλλία καὶ τὴ Σουηδία. Ἡ ἀναφορὰ τῶν πρακτόρων μιλοῦσε, ἀνάμεσα σὲ ἄλλα, καὶ γιὰ τὶς στενὲς σχέσεις τῶν γαλλικῶν Σ.Ε. μὲ ἀκροαριστερὲς ἐπαναστατικὲς ὀργανώσεις τῆς Δ. Γερμανίας (θὰ πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι οἱ Σ.Ε. τῶν γαλλικῶν μονάδων ποὺ σταθμεύουν στὴ χώρα τοῦ καγκελάριου Σμὶτ ἔχουν ἐπιδείξει ἰδιαίτερη δραστηριότητα), ὅπως καὶ γιὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἐκπρόσωποι τῶν γνωστῶν πορτογαλικῶν SUV (Ἑνωμένοι Στρατιῶτες Νικοῦν) κυκλοφοροῦν στὸ γαλλικὸ ἔδαφος, ὅπου ἔρχονται σὲ ἐπαφὴ μὲ στελέχη τῶν τοπικῶν Σ.Ε.

Ποιὸ μπορεῖ νὰ ἦταν τὸ «περιεχόμενο» αὐτῶν τῶν τόσο ἐπικίνδυνων γιὰ τὸ γαλλικὸ στρατοπολιτικὸ κατεστημένο σχέσεων; Γιὰ τὴν κυβέρνηση δὲν ὑπῆρχε καμιὰ ἀμφιβολία: ἐπρόκειτο γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ «συνωμοτικοῦ σχεδίου τοῦ διεθνοῦς ἐπαναστατικοῦ κομμουνισμοῦ, μὲ σκοπὸ τὴν ὑπονόμευση τοῦ ἠθικοῦ τοῦ στρατεύματος». Σὲ μιὰ ὑστερότερη φάση ὁ «ὑπονομευμένος» πιὰ στρατὸς θὰ περάσει στὴν ἀνοιχτὴ «ἐξέγερση» καὶ θὰ θέσει σὲ ἔσχατο κίνδυνο τὴν «ἀσφάλεια τοῦ κράτους». Ἄρα, ἁρμόδιο γιὰ τὴ διενέργεια τῶν ἀνακρίσεων καὶ τὴν ἔκδοση τῶν σχετικῶν ἐνταλμάτων εἶναι τὸ Ἀνώτατο Δικαστήριο γιὰ τὴν Ἀσφάλεια τοῦ κράτους. Τὰ ἐντάλματα ἐκδόθηκαν, ἄρχισαν οἱ συλλήψεις, οἱ «κατ' οἶκον» ἔρευνες, μπουντρουμιάστηκαν κάμποσα συνδικαλιστικὰ στελέχη, μὲ τὴν κατηγορία πὼς εἶχαν ἔρθει σὲ ἐπαφὴ μὲ μέλη τῶν Σ.Ε., ἔγιναν καὶ κάμποσα νυχτερινὰ «ντοὺ» σὲ γραφεῖα πολιτικῶν ὀργανώσεων τῆς Ἄκρας Ἀριστερᾶς καὶ (μὲ τὴν εὐκαιρία!) συναποκομίσθηκαν καὶ τὰ ἀρχεῖα τους –γιὰ νὰ πλουτισθοῦν τῆς Ἀστυνομίας τὰ ἀρχεῖα... Ἂν ἡ ὅλη ἐπιχείρηση δὲν ἀπέδωσε τοὺς καρποὺς ποὺ περίμενε ἡ κυβέρνηση (αὐτὴ τὴ στιγμὴ ἐκφράζεται ἀπὸ παντοῦ ἡ ἀπαίτηση γιὰ τὴν ἄμεση ἀπελευθέρωση τῶν παράνομα κρατουμένων), τὸ σχέδιο ἐντυπωσιασμοῦ τῆς κοινῆς γνώμης πέτυχε ἀπόλυτα: εἴδαμε καὶ πάθαμε, κυρίες καὶ κύριοι, νὰ γλιτώσουμε

ΚΟΥΡΑΜΑΝΑΣ ΜΕΧΡΙ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΜΦΙΣΒΗΤΗΣΗ.

τὴν Πορτογαλία ἀπὸ τὸν «ἐρυθρὸ κίνδυνο»· νὰ μὴ γίνει τώρα Πορτογαλία ἡ ὑπόλοιπη Εὐρώπη...

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι σὲ πολλὲς ἀπὸ τὶς προκηρύξεις τῶν Σ.Ε. ποὺ διανέμονται καὶ κυκλοφοροῦν σὲ διάφορες μονάδες, οἱ στρατιῶτες δὲν περιορίζονται στὴν καταγγελία τῶν συνθηκῶν διαβίωσης ποὺ ἐπικρατοῦν στὰ στρατόπεδα, οὔτε καὶ στὴν ἀπαίτηση τῆς ἐφαρμογῆς τῶν στρατιωτικῶν κανονισμῶν. Κάτι τέτοιο θὰ ἦταν ἄλλωστε ἀδύνατο σὲ μιὰ περίοδο ὅπου ὁ στρατιωτικὸς θεσμὸς βρίσκεται σὲ φοβερὴ κρίση στὴ Γαλλία, ὅπου ὅταν ἡ κυβέρνηση, γιὰ ν' ἀντιμετωπίσει τὸ μεγάλο πρόβλημα τῆς ἀνεργίας, τὸ καλύτερο ποὺ βρίσκει νὰ κάνει εἶναι νὰ τό... ντύνει στὸ χακί. Μαντρώνοντας στὰ διάφορα στρατόπεδα ἕξι καὶ ἑφτὰ κλάσεις μαζεμένες, ὁ Ζισκὰρ ντ' Ἐσταὶν «λύνει» τὸ πρόβλημα τῆς ἀνεργίας ἢ τῆς ὑποαπασχόλησης τῶν νέων. Ὅμως, ὁ πολίτης δὲν παύει νὰ εἶναι πολίτης, ἔστω καὶ ἂν στὴν πλάτη του κουβαλάει γυλιὸ καὶ στὸ κεφάλι του κράνος, καὶ δὲν μπορεῖ ν' ἀρκεσθεῖ στὸ ἀναμάσημα τοῦ παραμυθιοῦ τῆς στρατιωτικῆς «οὐδετερότητας». Μ' αὐτὴ τὴν ὀπτικὴ γωνία, θὰ πρέπει κανένας νὰ δεῖ τὸ πρόβλημα τῆς πολιτικῆς ἀμφισβήτησης στὸν γαλλικὸ στρατὸ σήμερα καὶ νὰ ἑρμηνεύσει τὴν ἀκόλουθη προκήρυξη ποὺ μοίρασαν τὸν περασμένο μήνα οἱ στρατιῶτες τῆς βάσης τοῦ Καζώ:

«Ὁ στρατὸς εἶναι οὐδέτερος; Μᾶς λένε ὅτι εἶναι ταγμένος στὴν ὑπηρεσία τοῦ «ἔθνους», ἀλλὰ ποιοῦ ἔθνους; Ἐκείνου τῶν ἐργαζομένων ἢ ἐκείνου τῶν ἀφεντικῶν; Τὰ ὅπλα μας ὑπερασπίζουν τὴν ἄρχουσα τάξη καὶ ἀποτελοῦν ἐγγύηση γιὰ κείνους ποὺ εἶναι ὑπεύθυνοι γιὰ τὴν ἀνεργία».

Εἶναι φανερὸ ὅτι οἱ Σ.Ε. ἐπιχειροῦν τὴ διακοπὴ τῆς ἀπομόνωσης τοῦ στρατοῦ, μιᾶς ἀπομόνωσης πού, σὲ τελευταία ἀνάλυση, ἐπιτρέπει τὴ μονοπώληση τῆς στρατιωτικῆς ἰδεολογίας καὶ φυσικὰ τοῦ ἐπιχειρήματος τῆς «ὑπεράσπισης τοῦ ἔθνους» ἀπὸ μιά, καὶ τὴν ἴδια πάντα, πολιτικὴ παράταξη.

ΣΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ

Διεκδικητικὸ καὶ ἀρκετὰ πολιτικοποιημένο κίνημα ὑπάρχει μέσα στὸν ἰταλικὸ στρατὸ ἀπὸ τὸ 1969, ἀπὸ τὴ χρονιὰ δηλαδὴ ποὺ κατατάχθηκαν γιὰ νὰ ἐκτελέσουν τὴ θητεία τους οἱ φοιτητὲς ποὺ τὸ 1968 εἶχαν δημιουργήσει μαχητικοὺς πολιτικοὺς πυρῆνες παράλληλους μὲ κείνους τῶν συναδέλφων τους τῆς Γαλλίας.

Γιὰ τὴν ἰταλικὴ κοινὴ γνώμη οἱ συνδικαλοπολιτικὲς κινήσεις μέσα στὸ στράτευμα ἦταν σχεδὸν ἀνύπαρκτες ἢ, τουλάχιστο, δὲν προκαλοῦσαν ἰδιαίτερες ἀνησυχίες, μέχρι τὴν ἄνοιξη τοῦ 1975. Στὶς 25 Ἀπριλίου αὐτῆς τῆς χρονιᾶς, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς 30ῆς ἐπετείου τῆς ἀπελευθέρωσης τῆς χώρας ἀπὸ τὸν φασισμό, ἑκατοντάδες Ἰταλοὶ στρατιῶτες, φορώντας τὴ στολή τους, ἔλαβαν μέρος σὲ πολιτικὲς διαδηλώσεις. Μερικὲς ὁμάδες, εἰδικὰ στὸ Μιλάνο καὶ τὴ Ρώμη, παρέλασαν στοὺς δρόμους μὲ κόκκινα γαρύφαλλα στὰ πέτα καὶ μὲ ὑψωμένες γροθιές. Ἂν προσθέσει κανεὶς καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ 25η Ἀπριλίου ἦταν ἡ πρώτη ἐπέτειος τῆς πορτογαλικῆς ἐπανάστασης, θὰ καταλάβει γιὰ ποιὸ λόγο, λίγες μέρες ἀργότερα, ἡ κυβέρνηση ἀνακοίνωσε ὅτι ἦταν ἀποφασισμένη νὰ μὴν ἀνεχθεῖ τὴν ἐπανάληψη παρόμοιων ἐκδηλώσεων.

Στὴν Ἰταλία, τὰ ἐργατικὰ συνδικάτα δὲν πρόσφεραν στὶς Σ.Ε. ὑποστήριξη ἀνάλογη μὲ κείνη ποὺ παρατηρήθηκε στὴ Γαλλία. Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ Σ.Ε. ἦρθαν πολλὲς φορὲς σὲ ἐπαφὴ μὲ τὰ κόμματα τῆς Ἀριστερᾶς, οὔτε καὶ ἀπὸ τὴν κατεύθυνση αὐτὴ ἐκδηλώθηκε ἡ ἀναμενόμενη ἢ μᾶλλον ἐπιδιωκόμενη ἀλληλεγγύη. Μονάχα μερικὲς ὀργανώσεις, ὅπως ἡ Lotta Continua, ἀσχολήθηκαν συστηματικὰ μὲ τὸ συνδικαλιστικὸ κίνημα στὸ στράτευμα κι ἀνέλαβαν μιὰ κάποια ἐκστρατεία διαφώτισης τῆς κοινῆς γνώμης σχετικὰ μὲ τοὺς κύριους ἄξονες τοῦ στρατιωτικοῦ διεκδικητικοῦ κινήματος. Οἱ ἰταλικὲς Σ.Ε. ρίχνουν τὸ κύριο βάρος τους στὴν ἄρνηση τῆς ἀρχῆς τῆς παθητικότητας τοῦ στρατευμένου σὲ σχέση μὲ τὴν κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ πραγματικότητα ποὺ τὸν περιβάλλει, ἐφ' ὅσον ὁ στρατὸς εἶναι στὴν ὑπηρεσία ἑνὸς πολιτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ συστήματος κι ἀφοῦ εἶναι γνωστὸ ὅτι ὁ στρατιώτης ποὺ ἐκτελεῖ τὴ θητεία του ἔχει ἤδη περάσει ἀπὸ ἀρκετὰ πολιτικοκοινωνικὰ «καμίνια» (σχολεῖο, δουλειὰ κλπ.) ποὺ καθορίζουν κατὰ ἕνα μεγάλο μέρος ὄχι μονάχα τὶς ἀντιδράσεις του ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ θὰ τὸν «ντύσουν», ἀλλὰ τὴ στρατιωτική του ἐξέλιξη, τὸν βαθμό του, τὴ μεταχείριση τῶν ἀνωτέρων του. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι γιὰ τὶς ἰταλικὲς Σ.Ε. ἀκόμα καὶ οἱ πιὸ «πεζὲς» διεκδικήσεις (βελτίωση τοῦ συσσίτιου, αὔξηση τοῦ μηνιαίου μισθοῦ, δικαίωμα ὑποβολῆς αἰτημάτων σχετικὰ μὲ τὴ ζωὴ στοὺς στρατῶνες κλπ.), πρέπει νὰ ἀντιμετωπίζονται σὰν προερχόμενες ἀπὸ ὁλοκληρωμένους καὶ ὑπεύθυνους πολίτες καὶ ὄχι ἀπὸ τίποτε χακοφοροῦντα καὶ ἀρβυλοφόρα δίποδα ποὺ ἔχουν καταφθάσει ἀπὸ ἄλλους πλανῆτες.

Τὸ Ἰταλικὸ Κομμουνιστικὸ Κόμμα ὄχι μονάχα δὲν ἔχει ἐκφράσει τὴν παραμικρὴ ὑποστήριξη πρὸς τὶς Σ.Ε. ἀλλά, ἀντίθετα, ἔχει καταδικάσει δημόσια πολλὲς ἀπὸ τὶς δραστηριότητες καὶ ἐνέργειές τους. Αὐτό, βέβαια, δὲν σημαίνει ὅτι τὸ ΚΚΙ τάσσεται ἐνάντια στὸν ἀγώνα γιὰ τὴ βελτίωση τῶν συνθηκῶν ζωῆς τῶν στρατιωτῶν, ἀλλά, ἁπλούστατα, ἡ στρατηγικὴ τοῦ ἱστορικοῦ συμβιβασμοῦ δὲν τοῦ ἐπιτρέπει τὴν ὑποστήριξη ἑνὸς κινήματος ποὺ γεννήθηκε αὐθόρμητα ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ βάση, ποὺ προχωράει σὲ ἐκλογὲς ἐκπροσώπων καὶ πού, μὲ τὶς ἐπιθέσεις του ἐνάντια στὴ μονολιθικότητα τῆς στρατιωτικῆς ἱεραρχίας, δημιουργεῖ κακὸ προηγούμενο...

ΣΤΗ Δ. ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Τὸ πρόβλημα τοῦ διεκδικητικοῦ κινήματος μέσα στὴν Μπούντεσβερ (δηλαδὴ στὸν δυτικογερμανικὸ στρατὸ) ἡ κυβέρνηση προσπαθεῖ νὰ τὸ λύσει ἐφαρμόζοντας μεθόδους ἀνάλογες μὲ κεῖνες ποὺ δοκιμάσθηκαν γιὰ τὴν ἐπιβολὴ ἐλέγχου πάνω στὸ ἐργατικὸ κίνημα, δηλαδὴ μὲ τὴν προσφορὰ ἕτοιμων καὶ καλοπακεταρισμένων συνδικάτων! Θὰ καταλάβουμε ἴσως καλύτερα τὴ σκοπιμότητα αὐτοῦ τοῦ μέτρου, ἂν ὑπογραμμίσουμε τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ Δ. Γερμανία εἶναι ἡ μόνη δυτικὴ καπιταλιστικὴ χώρα ὅπου τὸ ΚΚ (DKP), χρησιμοποιώντας τὶς νεολαιίστικες ὀργανώσεις του, ὑποστήριξε συστηματικὰ τὸ διεκδικητικὸ κίνημα τῶν στρατιωτῶν, καθὼς καὶ τὰ αἰτήματα τῶν 30 περίπου χιλιάδων νέων ποὺ ἀρνοῦνται νὰ ἐκτελέσουν τὴ στρατιωτική τους θητεία.

Μὲ τὴ βοήθεια, λοιπόν, ἑνὸς συνδικάτου «κάθετης» δομῆς, τοῦ DBWV, ποὺ ξεκινάει ἀπὸ τὸν στρατηγὸ καὶ φτάνει μέχρι τὸν νεοσύλλεκτο, τὸ δυτικογερμανικὸ ὑπουργεῖο Ἄμυνας ἔχει πετύχει, γιὰ τὴν ὥρα, νὰ ἐλέγξει ἀποτελεσματικὰ τὸ διεκδικητικὸ κίνημα.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, οἱ διάφορες ὀργανώσεις τῆς Ἄκρας Ἀριστερᾶς ἔχουν ἀρχίσει νὰ καταλαβαίνουν ὅτι ἡ ἀρκετὰ σημαντικὴ ἔκταση ποὺ ἔχει πάρει τὰ τελευταῖα χρόνια ἡ καθαρὰ ἀντιμιλιταριστικὴ προπαγάνδα στὴ Δ. Γερμανία (μέσα στὰ τρία τελευταῖα χρόνια ὑποβλήθηκαν 140 χιλιάδες αἰτήσεις ἀπὸ νέους ποὺ ζητοῦν τὴν ἀπαλλαγή τους ἀπὸ τὶς κλασικὲς στρατιωτικὲς ὑποχρεώσεις) εἶναι ἕνα δίκοπο μαχαίρι· ὁ ἀντιμιλιταριστὴς ποὺ ἐπιστρέφει στὸ σπίτι του ἢ ποὺ ἐκτελεῖ τὴ θητεία του ὑπηρετώντας σὲ μὴ στρατιωτικὲς ὑπηρεσίες (τοῦ παρέχεται αὐτὴ ἡ δυνατότητα) εἶναι οὐσιαστικὰ μιὰ χαμένη δύναμη, ἐφόσον, ἂν δροῦσε μέσα στὸν στρατό, θὰ μποροῦσε νὰ συμβάλει στὴν ἐνίσχυση τοῦ ἀντιμιλιταριστικοῦ κινήματος μέσα στὴ μονάδα καὶ ὄχι ἔξω ἀπ' αὐτήν.

Πρόσφατα, στὴν Ἰταλία, ὁ ὑπουργὸς τῆς Ἄμυνας, Φορλάνι, μιλώντας γιὰ τὸ διεκδικητικὸ-ἀντιμιλιταριστικὸ κίνημα στοὺς εὐρωπαϊκοὺς στρατούς, ἔκανε λόγο γιὰ τὴν ὕπαρξη μιᾶς «διεθνοῦς κομμουνιστικῆς συνωμοσίας». Ὅσο καὶ νὰ μὴν πρέπει ν' ἀπαιτεῖ κανεὶς ἐπίδειξη κοινῆς λογικῆς ἀπὸ ἕναν ὑπουργὸ Ἄμυνας, ποὺ λέει ὅσα λέει γιατὶ αὐτὰ πρέπει νὰ λέει, εἶναι γεγονὸς ὅτι κάτι σημαντικὸ προετοιμάζεται μέσα στὰ δυτικοευρωπαϊκὰ στρατόπεδα.

ΣΤΙΧΑΚΙΑ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ

τοῦ Γιώργου Ἀντωνακόπουλου

Μιὰ μέρα, πρὶν ἑφτὰ χρόνια, ἦρθε σπίτι μου ἕνας συμπαθέστατος φοιτητὴς γιὰ νὰ μοῦ μιλήσει γιὰ τὰ «Ρεμπέτικα Τραγούδια» ποὺ τότε μόλις εἶχανε ἐκδοθεῖ. Κι ὁ φοιτητὴς αὐτός, οὔτε λίγο οὔτε πολύ, μοῦ ἔκανε μιὰ σειρὰ ὀρθότατες παρατηρήσεις: λάθη, ταυτολογίες, παρανοήσεις κτλ.

Ἀναγκάστηκα νὰ καταπιῶ ὅ,τι δὲν καταπίνεται ἀπὸ ἕνα συγγραφέα. Καί, ἐπιπλέον, παρακάλεσα αὐτὸν τὸν φοιτητὴ νὰ μοῦ δανείσει κάτι παμπάλαιους ρεμπέτικους δίσκους ποὺ εἶχε, καί, ἐπίσης, νὰ μοῦ μαζέψει κι ἄλλα στοιχεῖα γύρω ἀπὸ τὸ θέμα «ρεμπέτικο τραγούδι».

Ὁ φοιτητὴς ἐπανῆλθε γεμάτος ντοκουμέντα καὶ κέφι. Ἔπειτα τὸν ἔχασα γιὰ λίγα χρόνια. Τὸν ξανάδα τὸ '74. Τώρα πιὰ ἦτανε γιατρός. Ὡστόσο τὸ λαογραφικὸ μεράκι τὸν ἔκαιγε. Αὐτὴ τὴ φορὰ μοῦ ἔδωσε ἕνα μάτσο δακτυλογραμμένες κόλλες. Ἐπρόκειτο γιὰ μιὰ ἀνθολογία ἀπὸ στιχάκια τοῦ στρατοῦ. Ὁ πρώην φοιτητὴς εἶχε ὑπηρετήσει τὴ θητεία του, σὰν σμηνίτης, στὸν Ἄραξο τὴν περίοδο 1970-1973.

Κουβεντιάσαμε τὸ θέμα. Δὲν ἤθελε νὰ δημοσιευτοῦν τὰ στιχάκια. Ὁ πρώην φοιτητὴς δὲν ὑποψιαζότανε ὅτι εἶναι γεννημένος λαογράφος, ὅτι εἶναι μιὰ ἐλπίδα τῆς ψόφιας λαογραφίας μας. Ἔτσι ἀναγκάζομαι νὰ τὰ δώσω γιὰ δημοσίευση στὸ ΑΝΤΙ. Ὁ πρώην φοιτητὴς λέγεται Γιῶργος Ἀντωνακόπουλος. Καί, νομίζω, ὅτι κατάγεται ἀπὸ τὴν Ἠλεία.

Εἶναι εὐκαιρία νὰ ἀναφέρω ὅτι, πρὶν τὸν Γιῶργο Ἀντωνακόπουλο, εἶχανε δημοσιεύσει στιχάκια τοῦ στρατοῦ ὁ Θανάσης Παπαθανασόπουλος κι ὁ Ντίνος Χριστιανόπουλος. Παραπλήσια εἶναι καὶ ἡ συλλογὴ μὲ στιχάκια τῆς φυλακῆς καὶ τοῦ μπαγλαμᾶ ποὺ ἔκανε ὁ Τάσος Κόρφης. Ἐπίσης, φαντάζομαι νὰ εἶναι συγγενικὰ τὰ δίστιχα μαχαιριῶν ποὺ συγκέντρωσε ὁ Βασίλης Πλάτανος. Τέλος, ἄκουσα νὰ λένε ὅτι κι ὁ Γιῶργος Σεφέρης εἶχε μιὰ μικρὴ ἀνθολογία μὲ στιχάκια ποὺ εἶδε χαραγμένα πάνω σὲ μαχαίρια.

Ἠλίας Πετρόπουλος

Ἤμουνα εἴκοσι ἐτῶν μὲς στοῦ ἀνθοῦ τὴ νιότη
ποὺ δόθηκε ἡ διαταγὴ νὰ πάω γιὰ στρατιώτης.

★

Τρίτη ἡμέρα ἤτανε μέσα στὸ καλοκαίρι
ποὺ ἄφησα τοὺς φίλους μου καὶ τὸ γλυκό μου ταίρι.

★

Ὅταν ἐπῆρα τὸ χαρτὶ νὰ πάω νὰ ὑπηρετήσω
νόμιζα πὼς πήγαινα σὲ κέντρο νὰ γλεντήσω.

★

Στὴν πύλη καθὼς ἔμπαινα εἶδα δυὸ πουλάκια
τὸ ἕνα μοῦ ἔλεγε ὑπομονὴ καὶ τἄλλο εἴκοσι-ὀχτὼ μηνάκια.

★

Χασάπικο ἐνόμιζα στὴν Πάτρα θὰ χορεύω
μὰ τώρα ποὺ ἔφτασα ἐδῶ παρηγοριὰ γυρεύω.

★

Δυὸ δόκιμοι μὲ πήρανε γιὰ κούρεμα μὲ πᾶνε
καὶ βλέπω τὰ μαλλάκια μου τὸ χῶμα νὰ φιλᾶνε.

★

Μὲ κούρεψαν μανούλα μου καὶ μοὔδωσαν τσατσάρα
κι ἐγὼ ἀπὸ τὴ λύπη μου τὴν ἔκανα κιθάρα.

★

Ὅταν μὲ κουρέψανε στὴν ἀποθήκη μὲ πᾶνε
κι ἀρχίσανε στὰ γρήγορα ροῦχα νὰ μοῦ πετᾶνε.

Ἡ φόρμα ἔπαιρνε ἄλλους δυὸ καὶ τὸ μπουφὰν τσουβάλι
καὶ σὰν τὸ λοὺξ ἐγυάλιζε τὸ δόλιο μου κεφάλι.

★

Ὅταν μὲ ντύσαν στὸ χακὶ κι ἐφόρεσα τὸ στέμμα
ἔσταξαν στὴν καρδούλα μου δύο σταγόνες αἷμα.

★

Βλέπω κρεβάτια στὴ γραμμὴ καὶ θάλαμο μεγάλο
καὶ ἄλλα πράματα πολλὰ γιὰ τὸν «στραβὸ» φαντάρο.

★

Ἡ πίστα εἶναι τετράγωνη περίπου χίλια μέτρα
ὁλημερὶς τὴν ἔτρεχα σὰ νάμουνα φλορέτα!

★

Ἤρθα πρωὶ στὸν Ἄραξο νὰ γίνω ἀεροπόρος
μὰ ἀπ' τὸ καψόνι ποὺ ἔφαγα ἔγινα δορυφόρος.

★

Σὰν πᾶς στὴν πίστα τὸ πρωὶ γυμνάσια νὰ κάνεις
χτύπα σοῦ λένε δυνατὰ πετρέλαιο νὰ βγάλεις.

★

Ὅπου κι ἂν πηγαίναμε πηγαίναμε τροχάδην
γιατὶ μᾶς ἀπαγόρεψαν νὰ περπατοῦμε βάδην.

★

Μὲ ὅπλα στὴν «ἀνάταση» τροχάδην ὅλοι πᾶμε
στὴν πίστα τὴν ἀλύπητη γιατὶ δὲν τραγουδᾶμε.

Χτὲς βράδυ μὲς στὸ θάλαμο πολλοὶ χαμογελοῦσαν
σὲ λίγο στὴν «ἀνάταση» τοὺς σάκους τους κρατοῦσαν.

★

Πότε θαλαμοφύλακας πότε σκοπὸς στὴν πύλη
καὶ πότε στὴν ἀναφορὰ μὲ μαραμένα χείλη.

★

Καθόμουνα καὶ ἔραβα σὰ νἄμουνα κορίτσι
κι ἔπλενα τὰ ροῦχα μου σὲ τσιμεντένια βρύση.

★

Τὸ κράνος ἔχω ἀδελφὸ καὶ τὴ σκοπιὰ μητέρα
τὴν ξιφολόγχη ἀδελφὴ τὸ ὅπλο γιὰ πατέρα.

★

Ἀρβύλες μπάτε στὴ γραμμὴ κορδόνια στοιχιθεῖτε
γιατὶ περνᾶ ὁ δόκιμος καὶ θὰ τιμωρηθεῖτε.

★

Ἡ ζέστη τοῦ καλοκαιριοῦ μαραίνει τὰ χορτάρια
κι ὁ ἥλιος μὲς στὸν Ἄραξο μαραίνει παλικάρια.

★

Ὅλοι κάνουν Χριστούγεννα Πρωτοχρονιὰ καὶ Φῶτα
κι ἐγὼ σκοπὸς ἐφύλαγα στοῦ Ἄραξου τὴν πόρτα.

★

Στὰ πράσινα μὲ ντύσανε σὰν φύλλο πρασινίζω
καὶ μὲς στοῦ Ἄραξου τὰ στενὰ περίπολο γυρίζω.

★

Ἦταν ἡ μέρα Κυριακὴ χτυποῦσαν οἱ καμπάνες
κι ἐγὼ ὁ δόλιος πήγαινα νὰ πλύνω καραβάνες.

★

Τὸ αἷμα μου τὸ παίρνανε ὄμορφες νοσοκόμες
μὰ μοὔβαζαν ἀλύπητα στὰ μπράτσα τὶς βελόνες.

★

Ἤθελα νἄχα στὴν καρδιὰ ἕνα παραθυράκι
νὰ τἄνοιγα κάθε πρωὶ νὰ φεύγει τὸ φαρμάκι.

★

Σμηνιτάκι κι ἂν εἶμαι καθόλου δὲ μὲ νιάζει
ἡ κουραμάνα ἔρχεται καὶ τὸ καζάνι βράζει.

★

Ἂν μπεῖς μέσα στὸ θάλαμο καὶ δεῖς πολλὰ κρεβάτια
στὸ τελευταῖο θὰ μὲ βρεῖς μὲ τὴν καρδιὰ κομμάτια.

★

Ὅλοι φοροῦν τὰ γιορτινὰ καὶ πᾶνε ἐκκλησία
κι ἐγὼ ἀλλάζω ἀπὸ σκοπιὰ καὶ πάω ἀγγαρεία.

★

Ὅλη ἡ ζωή μου ἤτανε μιὰ μικρὴ ἱστορία
νὰ τὴν ἀκούσει ἤθελε ὅλη ἡ σμηναρχία.

★

Τὰ βάσανά μου τὰ πολλὰ καὶ οἱ καημοὶ ποὺ πίνω
μὲ κάνανε τὸν φουκαρὰ καὶ ποιητὴς νὰ γίνω.

★

Ὅλα περνοῦν καὶ χάνονται στοῦ κόσμου τὴν πορεία
μονάχα ἕνα δὲν περνᾶ ἡ στρατιωτικὴ φιλία.

★

Ὅποιος πάρει γράμμα μου γιὰ νὰ τὸ μελετήσει
θὰν τὸ ἀνοίξει μὲ χαρὰ μὲ λύπη θὰ τὸ κλείσει.

★

Στοῦ Ἄραξου τὴν «πτέρυγα» ἀπόχτησα βραβεῖα
τὸ ἄχ τὸ βὰχ τὰ βάσανα καὶ τὴν ἀτσιγαρία.

★

Δὲς τὴ φωτογραφία μου μὲ τί ὁμορφιὰ στέκει
νὰ σοῦ μιλήσει δὲ μπορεῖ γιατὶ ψυχὴ δὲν ἔχει.

★

Ἀπ' τὰ πολλὰ τὰ ὄνειρα τῆς Ἄννας καὶ τῆς Πόπης
κατάντησε ἡ σκελέα μου σὰν χάρτης τῆς Εὐρώπης!

★

Βαρέθηκα μανούλα μου τὸν οὐρανὸ νὰ βλέπω
τὸν ταχυδρόμο νὰ ρωτῶ καὶ γράμμα νὰ μὴν ἔχω.

★

Μὴν κλαῖς μανούλα μου γλυκιὰ ποὺ εἶμαι μακριά σου
κι ἄλλες μανοῦλες βρίσκονται στὰ χάλια τὰ δικά σου.

★

Μέσα στὸ κράνος ἔγραψα κρυφὰ τὸ ὄνομά σου
κι ὅταν ἐφύλαγα σκοπὸς ζητοῦσα τὰ φιλιά σου.

Μὴν τύχει κι ἀρραβωνιαστεῖς μιὰ πικραμένη μέρα
τὸ ὄνομά σου θὰ γραφτεῖ μὲ πικραμένη σφαίρα.

★

Μὲς στὸ σαλόνι τῆς καρδιᾶς ἔπιπλο σ' ἔχω βάλει
κι ὅποιος μπορεῖ καὶ δύναται ἂς ἔρθει νὰ σὲ βγάλει.

★

Ἐὰν δὲν φάω φυλακὴ γρήγορα θὰ γυρίσω
μὲς στὴ θερμή σου ἀγκαλιὰ τὸν πόνο μου θὰ σβήσω.

★

Τὰ μακαρόνια ποὔφαγα ἂν ὅλα τὰ ἐνώσω
θὰ φτιάξω σιδερόδρομο νἄρθω νὰ σ' ἀνταμώσω.

★

Ἤθελα νὰ γινόμουνα στούκας ἀεροπλάνο
καὶ νὰ προσγειωνόμουνα στὰ στήθια σου ἐπάνω.

★

Βλέπω τὸν κόσμο νὰ περνᾶ ἀπ' τὸν μεγάλο δρόμο
κι ἐγὼ γυρεύω μάτια μου νὰ δῶ τὸν ταχυδρόμο.

★

Οὐρανὲ ποὖσαι ψηλὰ κατέβα κάνε κρίση
ἀγάπη δέκα-ὀχτὼ χρονῶ νὰ θέλει νὰ μ' ἀφήσει!

★

Ἄσπρα πουλιὰ τῆς θάλασσας ποὺ χαμηλοπετᾶτε
ἂν δεῖτε τὴν ἀγάπη μου χαιρετισμοὺς νὰ πᾶτε.

★

Σοῦ στέλνω τριαντάφυλλα ἀπ' τοῦ στρατοῦ τὸν κῆπο
γιὰ νὰ μετρᾶς ἀγάπη μου τὶς μέρες ποὺ θὰ λείπω.

★

Κοπέλες ὄμορφες περνοῦν δίπλα ἀπ' τὸν στρατώνα
γιὰ νὰ μοῦ φύγει ὁ καημὸς γυρίζω τὴν κορόνα.

★

Μιὰ μέρα στὰ γυμνάσια πέρασε ἕνα κορίτσι
ἐγύρισα νὰ τὸ ἰδῶ καὶ χάλασα τὴν «κλίση».

★

Ἂν ἤμουν τηλεφωνητὴς σύρματα νὰ κρατοῦσα
ὁλημερὶς κι ὁλονυχτὶς νὰ σοῦ τηλεφωνοῦσα.

★

Ἡ φυλακὴ εἶναι μάνα μου οἱ πόρτες ἀδερφές μου
καὶ τὰ ψηλὰ παράθυρα γίναν οἱ γκόμενές μου.

★

Τί νὰ σοῦ κάνω φύλακα εἶναι δικαίωμά σου
τῆς φυλακῆς τὰ σίδερα καὶ τὰ κλειδιὰ δικά σου.

★

Τὴ γαλανὴ τὴ θάλασσα θὰ τὴ χαλικοστρώσω
καὶ τὴ γλυκιὰ μανούλα μου θὰ πάω ν' ἀνταμώσω.

τοῦ Γιώργου Κατηφόρη

Οἱ συκοφαντημένοι κομμουνιστὲς καὶ ἡ μνήμη

Στὸ ἄρθρο αὐτὸ θὰ ἤθελα νὰ σχολιάσω ὁρισμένες πλευρὲς ἀπὸ τὴν ἀνάλυση ποὺ παρουσίασε ὁ Δημήτρης Παρτσαλίδης στὴν ὁμιλία του ποὺ δημοσιεύτηκε στὴν «Αὐγὴ» στὰ τέλη Αὐγούστου μὲ τίτλο «Στὴ μνήμη συκοφαντημένων κομμουνιστῶν». Ἡ πρωτοβουλία νὰ ὀργανωθεῖ ἕνα τέτοιο μνημόσυνο ἦταν, βέβαια, ἀξιέπαινη καὶ δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ συγκίνησε ὅλους ὅσους φυλᾶν μέσα τους ἱερὴ τὴν ἀνάμνηση τῶν μεγάλων Ἑλλήνων ἐπαναστατῶν τοῦ μεσοπόλεμου καὶ τῆς κατοχῆς. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς οἱ παρατηρήσεις ποὺ θὰ διατυπωθοῦν ἐδῶ καὶ πού, ἀναπόφευκτα, θὰ θίξουν ὁρισμένες πλευρὲς ἀπὸ τὴ δράση τῶν στελεχῶν ποὺ τιμήθηκαν, δὲν ἀναφέρονται καθόλου στὸ «τελετουργικὸ» – ἂς τὸ ποῦμε ἔτσι – μέρος τῆς ἐκδήλωσης, ἀλλὰ στὸ πολιτικό της περιεχόμενο. Ἡ ἱστορικοπολιτικὴ ἀνάλυση εἶναι ἕνα πράγμα καὶ ὁ αὐτονόητος καὶ ἐπιβεβλημένος σεβασμὸς μπροστὰ στὴ δοκιμασία καὶ στὴν ὑπέρτατη θυσία τῶν ἀγωνιστῶν ἄλλο.

ΣΤΗΝ ὁμιλία ἀναφέρονται τρία ἡγετικὰ στελέχη τοῦ ΚΚΕ, ὁ Σιάντος, ὁ Καραγιώργης καὶ ὁ Πλουμπίδης. Εἶχαν τὴν κοινὴ μοίρα νὰ ἀποκηρυχτοῦν κι οἱ τρεῖς σὰν πράχτορες, τῆς Ἰντέλλιντζενς ὁ ἕνας, τοῦ Τίτο ὁ ἄλλος καὶ τῆς Ἀσφάλειας ὁ τρίτος. Καταγγελία βδελυρή, ποὺ οὐδέποτε τὴν πίστεψε ἡ μάζα τῶν Ἑλλήνων ἀριστερῶν, ποὺ θὰ στιγματίζει πάντα ἐκείνους ποὺ τὴν ἔκαναν, θὰ βαραίνει τὴ συνείδηση ἐκείνων πού, σιωπώντας τότε, τὴν ἀνέχτηκαν καὶ θὰ καταδικάζει στὴ συνείδηση τῶν προοδευτικῶν ἀνθρώπων τὸ κομματικὸ καὶ ἰδεολογικὸ σύστημα ποὺ γέννησε τέτοιες ἀποκρουστικὲς ἀσχημίες.

Ὑπάρχει, ὅμως, καὶ μιὰ σημαντικὴ διαφορὰ στὶς περιπτώσεις τῶν τριῶν ἡγετικῶν στελεχῶν ποὺ τιμήθηκαν. Ὁ πρῶτος, ὁ Σιάντος, καταγγέλθηκε (μετὰ θάνατον) γιὰ τὴν πολιτικὴ ποὺ χάραξε καὶ ἐφήρμοσε στὴν κατοχή, καταγγέλθηκε, δηλαδή, γιὰ πολιτικὲς πράξεις ποὺ ἑρμηνεύτηκε ὅτι ἔγιναν μὲ ἐντολὴ τοῦ ἐχθροῦ (τῶν Ἄγγλων). Ἐνῶ οἱ ἄλλοι δύο δὲν καταγγέλθηκαν γιὰ πράξεις, ἐπειδὴ δὲν εἶχαν ποτὲ τὴ δυνατότητα νὰ ἀσκήσουν ἀνεξάρτητη πολιτική. Τοὺς ἀποδόθηκαν συκοφαντικὰ διάφορες κατηγορίες γιὰ νὰ ἐξουδετερωθεῖ ἡ κριτικὴ ποὺ εἶχαν ἀσκήσει ἢ γιὰ γνῶμες ποὺ εἶχαν προβάλει (καὶ εἶναι κρίμα ποὺ ὁ ὁμιλητὴς δὲν μᾶς εἶπε περισσότερα γιὰ τὶς γνῶμες τοῦ Πλουμπίδη, πού, ἂν ὑπάρχουν διατυπωμένες, εἶναι, σὲ μένα τουλάχιστον, ἄγνωστες).

Ἄλλιῶς, λοιπόν, θὰ ἀντιμετώπιζε τὴν περίπτωση τοῦ Σιάντου ὁ Δημήτρης Παρτσαλίδης κι ἀλλιῶς τὴν περίπτωση τῶν δύο ἄλλων. Ἂν μάλιστα λάβουμε ὑπ' ὄψη ὅτι ἔπαιξε κι ὁ ἴδιος μεγάλο ρόλο στὴ χάραξη καὶ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς πολιτικῆς ποὺ καταγγέλθηκε ἀργότερα ἀπὸ τὸν Ζαχαριάδη, φυσικὸ εἶναι ὅτι θὰ πρόβαλλε μιὰν ὁρισμένη ἑρμηνεία τῶν γεγονότων. Ἡ ἑρμηνεία του ὅμως δημιουργεῖ διάφορα προβλήματα καὶ αὐτὰ θὰ προσπαθήσω νὰ ἀντιμετωπίσω.

Ἡ γενικὴ κατεύθυνση τοῦ ἄρθρου εἶναι κριτικὴ πρὸς τὶς ἀπόψεις καὶ τὸ χειρισμὸ τοῦ θέματος ὅπως τὸν ἔκανε ὁ Παρτσαλίδης. Εἶναι ἐπίσης γεγονὸς ὅτι ἐντοπίζει τὴν ἀνάλυση στὶς κοινωνικοπολιτικὲς καὶ ὄχι στὶς ἐθνικὲς πλευρὲς τοῦ ἀγώνα. Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι προσυπογράφει στὴν ἄποψη ὅτι τὸ ΕΑΜ ἔκανε ἀγώνα ὄχι ἐθνικὸ ἀλλὰ διεθνὴ κομμουνιστικό. Ἀσφαλῶς τὸ ΕΑΜ ἔκανε ἀγώνα ἐθνικό. Τὸ ζήτημα εἶναι ὅτι, στὴν ἱστορικὴ στιγμὴ ποὺ ἔδρασε ἡ Ἐαμικὴ ἀντίσταση, ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία εἶχε φθάσει στὸ σημεῖο ποὺ τὸ ἔθνος ἔπρεπε νὰ μάθει νὰ θεωρεῖ ἐθνικὸ ἐκεῖνο ποὺ ἦταν κομμουνιστικό, ἂν ἐπιτρέπεται νὰ παραφράσει κανεὶς τὴν παροιμιακὴ φράση τοῦ Σολωμοῦ. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο, ὅταν κρίνονται οἱ ἀδυναμίες τοῦ ἀγώνα ἐκείνου ἀπὸ τὴν κομμουνιστική τους πλευρά, κρίνονται καὶ ἀπὸ τὴν ἐθνική τους πλευρά. Τὰ δύο δὲν ξεχωρίζονται. Ἀλλὰ ἂς προχωρήσουμε καλύτερα στὴ συγκεκριμένη ἀνάλυση.

Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΟΥ ΛΙΒΑΝΟΥ

ΣΤΟ μεγάλο πρόβλημα τῆς κατοχικῆς πολιτικῆς τοῦ ΚΚΕ ἡ ὁμιλία τοῦ Δημήτρη Παρτσαλίδη κινήθηκε γύρω ἀπὸ τὸ κεντρικὸ θέμα τῆς συμφωνίας τοῦ Λιβάνου καὶ προχώρησε σὲ θεωρητικὲς γενικεύσεις πάνω στὸ πρόβλημα τῆς ἐθνικῆς ἑνότητας κατὰ τὴν Ἀντίσταση.

«Ἀναμφισβήτητα ἡ δημιουργία κυβέρνησης ἐθνικῆς ἑνότητας, εἶναι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἐπιδίωξή μας. Ἂν μετὰ τὴ συμφωνία τοῦ Λιβάνου, ὅπου ἡ ἀντιπροσωπεία μας ἐπέτρεψε στὸν ἑαυτό της νὰ ἐπηρεαστεῖ ἀπὸ τὸ τεχνητὸ ἀντιεαμικὸ κλίμα, ἀργήσαμε νὰ μποῦμε στὴν κυβέρνηση, αὐτὸ ὀφείλεται στὴν προσπάθειά μας νὰ ἐξασφαλίσουμε κατὰ τὸ δυνατὸ περισσότερες ἐγγυήσεις γιὰ τὴν ἐκπλήρωση τῆς διακηρυγμένης ἀποστολῆς τῆς κυβέρνησης αὐτῆς. Κάτω ἀπὸ τὴν πίεσή μας ὁ Γ. Παπανδρέου ὑποχρεώθηκε τελικὰ νὰ δηλώσει πὼς τὸ πρόσωπό του δὲν θ' ἀποτελέσει ἐμπόδιο γιὰ τὴν πραγματοποίηση τῆς ἐθνικῆς ἑνότητας. Ἀλλά, ὅπως εἶναι γνωστό, ὁ Τσώρτσιλ δὲν συμφώνησε νὰ παραιτηθεῖ ὁ Γ. Παπανδρέου ἀπὸ Πρωθυπουργὸς καὶ ὕστερα ἀπ' αὐτὸ οἱ φιλελεύθεροι ὑπουργοὶ μᾶς ἀπηύθυναν ἔκκληση νὰ μποῦμε στὴν κυβέρνηση ὑπὸ τὴν προεδρία τοῦ Γ. Παπανδρέου. Βλέπαμε τὸν κίνδυνο ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία κυβέρνησης ἐθνικῆς ἑνότητας στὶς παραμονὲς τῆς ἀπελευθέρωσης τῆς χώρας. Γι' αὐτὸ ἀποφασίσαμε νὰ μποῦμε στὴν κυβέρνηση, ἀλλὰ ταυτόχρονα χαρακτηρί-

σαμε τὴν ἐνέργεια τοῦ Τσώρτσιλ ὡμὴ ἐπέμβαση στὰ ἐσωτερικά μας».

Ἀρχὴ σχεδὸν ἀδιάψευστη γιὰ τὴν ἑρμηνεία πολιτικῶν κειμένων εἶναι νὰ φυλάγεται κανεὶς ἀπὸ τὴ λέξη «ἀναμφισβήτητα». Ὅπου γράφεται ἡ μοιραία αὐτὴ λέξη, ἐκεῖ συνήθως ὑπάρχουν οἱ μεγαλύτερες ἀμφισβητήσεις. «Ἀναμφισβήτητα», λοιπόν, ἡ δημιουργία κυβέρνησης ἐθνικῆς ἑνότητας *δὲν εἶναι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ* ἐπιδίωξή μας. Τὸ καταστατικὸ τοῦ ΕΑΜ, ποὺ ὑποθέτω ὅτι ἀποτελεῖ τὴν «ἀρχὴ» ἐκείνης τῆς περιόδου, δὲν μιλάει γιὰ κυβέρνηση ἐθνικῆς ἑνότητας μετὰ τὴ Κατοχή, ἀλλὰ γιὰ *Κυβέρνηση τοῦ ΕΑΜ*. Ὁ ὅρος «κυβέρνηση ἐθνικῆς ἑνότητας» χρησιμοποιεῖται γιὰ πρώτη φορά, ἀπ' ὅσο ξέρω, στὴν εἰσήγηση τοῦ Σιάντου στὴν πανελλαδικὴ συνδιάσκεψη τοῦ ΚΚΕ τὸ Δεκέμβρη 1942 – Γενάρη 1943, πάνω ἀπὸ ἕνα χρόνο μετὰ τὴν ἵδρυση τοῦ ΕΑΜ, δηλαδὴ πάνω ἀπὸ ἕνα χρόνο μετὰ τὴν ἀρχή. Καὶ θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ ὑποθέσει ὅτι ἡ διαφορὰ εἶναι ἀσήμαντη, μόνο καὶ μόνο φραστική. Ἀλλὰ τὸ πράγμα δὲν εἶναι καθόλου ἔτσι. Γιατὶ ὁ ὅρος «κυβέρνηση ἐθνικῆς ἑνότητας», ὅταν ὑπάρχει καὶ ἐπὶ ἕνα χρόνο δρᾶ τὸ ΕΑΜ, σημαίνει – σὲ συνδυασμὸ καὶ μὲ τὴν ἐγκατάλειψη τῆς διατύπωσης «κυβέρνηση τοῦ ΕΑΜ» – ὅτι ὁ Σιάντος δεχόταν πὼς τὸ ΕΑΜ δὲν εἶχε πραγματοποιήσει μέσα στὶς τάξεις του τὴν ἐθνικὴ ἑνότητα καὶ ὅτι ἔπρεπε νὰ προχωρήσει μαζὶ μὲ ἄλλους σὲ ἕναν εὐρύτερο πολιτικὸ χῶρο, σὰν ἕνα ἁπλὸ τμῆμα τῆς «ἐθνικῆς ἑνότητας». Αὐτὴ ἡ δεύτερη θέση – ποὺ καθόλου δὲν ἴσχυε «ἀπὸ τὴν ἀρχὴ» – εἶναι κείνη ποὺ ἐφαρμόστηκε στὸ Λίβανο, μὲ τὶς γνωστὲς ὀλέθριες συνέπειες. Θὰ εἶχε πραγματικὸ ἐνδιαφέρον νὰ μᾶς ἔλεγε ὁ Δημήτρης Παρτσαλίδης, ἂν μπορεῖ, ποιὰ ἦταν ἡ πορεία τῶν σκέψεων ποὺ ἔκαναν τὴν ἡγεσία τοῦ κόμματος νὰ κάνει μιὰ τόσο σημαντικὴ στροφὴ καὶ νὰ ἐγκαταλείψει τὴν ἀρχική της σύλληψη, τῆν κυβέρνηση τοῦ ΕΑΜ. Δὲν ἐπιτρέπεται ὅμως νὰ ὑπεραπλουστεύει τὴν ἱστορία μὲ τὸν ἰσχυρισμὸ ὅτι ἡ «κυβέρνηση ἐθνικῆς ἑνότητας» ἦταν *«ἀπὸ τὴν ἀρχὴ»* ἐπιδίωξή μας. Τόση ὑπεραπλούστευση ἀγγίζει τὰ ὅρια τῆς διαστρέβλωσης τῶν γεγονότων.

Θὰ γυρίσω στὸ θέμα τῆς ἐθνικῆς ἑνότητας ἀμέσως πιὸ κάτω. Πρῶτα, ὅμως, ἂς δοῦμε τὴν εἰκόνα τῶν πραγματικῶν περιστατικῶν γύρω ἀπὸ τὴν ἀντίδραση τῆς ἡγεσίας τοῦ ΚΚΕ στὴ συμφωνία τοῦ Λιβάνου. Εἶναι γνωστὸ ὅτι ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ὑπογράφτηκε ἡ συμφωνία μέχρι τὴ στιγμὴ ποὺ τὸ ΕΑΜ (δηλαδὴ οὐσιαστικὰ τὸ ΠΓ τοῦ ΚΚΕ) δέχτηκε νὰ συμμετάσχει στὴν κυβέρνηση Παπανδρέου πέρασαν πάνω ἀπὸ δυὸ μῆνες. Κατὰ τὴν ἄποψη ποὺ προβάλλει ὁ Παρτσαλίδης, ἡ καθυστέρηση ἀποτελοῦσε διαπραγματευτικὴ πίεση τοῦ ΕΑΜ γιὰ νὰ πετύχει καλύτερους ὅρους. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι κατ' ἀρχὴν ἡ συμφωνία τοῦ Λιβάνου ἦταν ἀποδεχτὴ ἀπὸ τὴν ἡγεσία τοῦ ΚΚΕ.

Ἀλλὰ καὶ πάλι ἡ πραγματικότητα δὲν εἶναι ἴσως τόσο πολὺ ἁπλή. Ἐκεῖνα ποὺ ἔχουν γίνει γνωστὰ γιὰ τὶς ἀντιδράσεις τοῦ πολιτικοῦ γραφείου μόλις πληροφορήθηκε τὸ περιεχόμενο τῆς συμφωνίας τοῦ Λιβάνου, κάθε ἄλλο παρὰ κατ' ἀρχὴν ἀποδοχὴ μαρτυροῦν. Τὸ ΠΓ (καὶ ὁ ἴδιος ὁ Παρτσαλίδης) λέγεται ὅτι τὸ πρῶτο ποὺ σκέφτηκαν ἦταν νὰ στείλουν τὰ (κομμουνιστικά, ὑποθέτω) μέλη τῆς ἀντιπροσωπείας στὸ ἀνταρτοδικεῖο γιὰ νὰ τοὺς τουφεκίσουν! Ὅταν θέλεις νὰ τουφεκίσεις τὴν ἀντιπροσωπεία σου, λίγο δύσκολο νὰ πιστέψει κανεὶς ὅτι ἔχεις κατ' ἀρχὴν δεχτεῖ τὴ συμφωνία ποὺ σοῦ φτιάξαν καὶ μόνο γιὰ ὅρους σκέφτεσαι νὰ διαπραγματευτεῖς! (Τὸ πόσο παγερὴ ἦταν ἡ ὑποδοχὴ ποὺ ἔγινε στὴ συμφωνία τοῦ Λιβάνου ὑπογραμμίζεται καὶ ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ πρῶτο μέλος τῆς ἀντιπροσωπείας ποὺ ἐπέστρεψε, ὁ Σαράφης, θεώρησε ὑποχρέωσή του νὰ ὑποβάλει τὴν παραίτησή του ἀπὸ τὴν ἀρχηγία τοῦ ΕΛΑΣ, εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὴν ἔκθεσή του γιὰ τὶς διαπραγματεύσεις).

ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΤΙΚΗ ΠΑΝΩΛΕΘΡΙΑ

ΜΕΤΑ τὴν πρώτη αὐτὴ βίαιη ἀντίδραση, ἀρχίζουν νέες μακρὲς διαπραγματεύσεις μεταξὺ ΕΑΜ καὶ Παπανδρέου, ποὺ παρουσιάζουν τὸ ἑξῆς χαρακτηριστικό: ὁ Παπανδρέου μένει ἀκλόνητος στὶς θέσεις του, ραπίζει συνεχῶς τὸ ΕΑΜ, ἐνῶ, ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, τὸ ΠΓ τοῦ ΚΚΕ, ὕστερα ἀπὸ μίαν ἀρχικὴ σκλήρυνση ἀρχίζει νὰ κάμπτεται καὶ τελικὰ ὁδηγεῖται στὴ συμμετοχή του στὴν κυβέρνηση «ἐθνικῆς ἑνότητας» (;!) μέσα στὰ πλαίσια μιᾶς διαπραγματευτικῆς πανωλεθρίας. Συγκεκριμένα ὁ Παπανδρέου ἀπορρίπτει τὸ αἴτημα γιὰ τὴν παραχώρηση στὸ ΕΑΜ τοῦ 50% τῶν ὑπουργείων, ἀπορρίπτει τὸ αἴτημα γιὰ παραχώρηση τοῦ Ὑπουργείου Ἐσωτερικῶν, ἀπορρίπτει μὲ ἀναίδεια, κυνισμὸ καὶ θρασύτητα ὄχι πιὰ Ἕλληνα πολιτικοῦ ἀλλὰ ἀνθρώπου τῶν Ἄγγλων, ἀκόμα καὶ τὸ αἴτημα γιὰ ἄμεση ἀποκήρυξη τῶν ταγμάτων ἀσφαλείας, μολονότι ἡ ἀποκήρυξή τους εἶχε συμφωνηθεῖ καὶ σ' αὐτὸν ἀκόμα τὸν Λίβανο.

Ὅλα αὐτὰ τὸ ΠΓ τοῦ ΚΚΕ τὰ καταπίνει καὶ συνεχίζει νὰ συζητᾶ. Γιατί; Αὐτὸ θὰ εἶχε κανεὶς τὴν ἀξίωση νὰ μᾶς τὸ ἐξηγοῦσε κάπως περισσότερο ὁ Δημήτρης Παρτσαλίδης. Ἀλλὰ δὲν τὸ κάνει. Ἀντίθετα προβάλλει σὰν μεγάλη ἐπιτυχία τὸ ὅτι ὁ Παπανδρέου ἀποδέχτηκε τὴν ἀξίωση τοῦ ΕΑΜ νὰ πάψει νὰ εἶναι ὁ ἴδιος πρωθυπουργός.

Καὶ εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἂν ἡ παραίτηση τοῦ Παπανδρέου εἶχε κάτω ἀπὸ τὴν πίεση τοῦ ΕΑΜ πραγματοποιηθεῖ, τὸ ΠΓ τοῦ ΚΚΕ θὰ εἶχε κερδίσει μιὰ μεγάλη νίκη, τόσο μεγάλη ὥστε νὰ ἰσοφαρίζει ἴσως τὰ ἄλλα διαπραγματευτικά του ἀτυχήματα. Ἀλλὰ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ὁ Παπανδρέου οὐδέποτε παραιτήθηκε. Ἡ προσφορά του ἦταν φραστική. Τὴν οὐσία τὴ διατύπωσε ὁ Τσώρτσιλ στὸ ἀπὸ καιρὸ γνωστὸ σημείωμά του πρὸς τὸν Ἥντεν στὶς 6 Αὐγούστου 1944.

«1. Καὶ βέβαια θὰ πρέπει νὰ ποῦμε στὸν Παπανδρέου ὅτι ὀφείλει νὰ παραμείνει πρωθυπουργὸς καὶ νὰ τοὺς ἀψηφήσει ὅλους. Ἡ συμπεριφορὰ τοῦ ΕΑΜ εἶναι ἐντελῶς ἀπαράδεχτη. Εἶναι φανερὸ ὅτι αὐτὸ ποὺ ζητεῖ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὴν κομμουνιστικοποίηση τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴ διάρκεια τῆς συγχύσεως ποὺ ἔχει δημιουργηθεῖ ἀπὸ τὸν πόλεμο, χωρὶς νὰ ἐπιτρέψει στὸ λαὸ νὰ ἐκφέρει τὴν ἀπόφασή του μὲ κάποιον ἀπὸ τοὺς τρόπους ποὺ παραδέχεται ἡ δημοκρατία.

2. Δὲν μποροῦμε νὰ φέρουμε ἕναν ἄνδρα στὴν ἐξουσία, ὅπως κάνουμε μὲ τὸν Παπανδρέου, καὶ μετὰ νὰ τὸν ἀφήσουμε στοὺς λύκους μὲ τὸ πρῶτο οὔρλιαμα τῶν ἀθλίων Ἑλλήνων ληστῶν... Μοῦ φαίνεται ὅτι τὸ θέμα ἔφτασε στὸ ἑξῆς σημεῖο:

Εἴτε ὑποστηρίζουμε τὸν Παπανδρέου, στὴν ἀνάγκη χρησιμοποιώντας καὶ βία, ὅπως ἔχουμε συμφωνήσει, ἢ παύουμε νὰ ἐνδιαφερόμαστε ἐντελῶς γιὰ τὴν Ἑλλάδα». (Βλέπε: Γιάννη Ἀνδρικόπουλου: 1944, «Κρίσιμη Χρονιά», Ἀθήνα 1974, τόμος Β΄, σελ. 27-28. Οἱ ὑπογραμμίσεις εἶναι δικές μου).

Γι' αὐτό, λοιπόν, ὁ Παπανδρέου δὲν παραιτήθηκε. Καὶ τὸ ΚΚΕ, ὑποχωρώντας καὶ στὸ ἔσχατο αὐτὸ σημεῖο τῆς ἀντίστασής του (ἀφοῦ εἶχε καταπιεῖ καὶ τὸν ἀριθμὸ τῶν ὑπουργείων, καὶ τὸ εἶδος τῶν ὑπουργείων καὶ τὴν ἄρνηση νὰ ἀποκηρυχτοῦν τὰ τάγματα ἀσφαλείας) δέχτηκε οὐσιαστικὰ νὰ μὴν πάψει ἡ Ἀγγλία νὰ «ἐνδιαφέρεται», δηλ. νὰ κυβερνάει τὴν Ἑλλάδα. Δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ ξέρει σὲ ποιὸ βαθμὸ τὸ τότε ΠΓ εἶχε ἐπίγνωση τοῦ πόσο μεγάλο παιχνίδι παίχτηκε γύρω ἀπὸ τὴν ἁπλή, φαινομενικά, ὑπόθεση τοῦ προσώπου τοῦ πρωθυπουργοῦ. Ἀλλὰ εἶχε ἐπίγνωση (ἐφ' ὅσον ὁ ἴδιος ὁ Παπανδρέου εἶχε δεχτεῖ τὴν ἀπομάκρυνσή του ἀπὸ τὴν πρωθυπουργία) ὅτι οἱ Ἑαμικὲς ὑποχωρήσεις δὲν εἶχαν πιὰ καμιὰ σχέση μὲ τὴν ἐθνικὴ ἑνότητα. Εἶχαν σχέση μόνο μὲ τὴ λεγόμενη «συμμαχικὴ» ἑνότητα. Καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ ΕΑΜ ὑποχωρώντας κατήγγειλε τὴν ἐνέργεια τοῦ Τσώρτσιλ σὰν «ὡμὴ ἐπέμβαση στὰ ἐσωτερικὰ τῆς Ἑλλάδας», εἶναι τόσο πλατωνικὸ καὶ τόσο ἀδύναμο, ὥστε μόνο θλίψη μπορεῖ νὰ προκαλέσει τὸ ὅτι ὁ Παρτσαλίδης, σήμερα πιά, ἐπιμένει νὰ τὸ ἐπικαλεῖται.

Ἀλλὰ γιατί αὐτὴ ἡ τελευταία ὑποχώρηση; Γιατί ἔγινε σεβαστὴ ἡ ἐπιθυμία τοῦ Τσώρτσιλ; Ἐδῶ ὁ Παρτσαλίδης μᾶς ἀφήνει στὸ σκοτάδι. Τὸ μόνο ποὺ μᾶς λέει εἶναι ὅτι ὑπῆρξε κάποιο τηλεγράφημα φιλελευθέρων ὑπουργῶν ποὺ τοὺς καλοῦσε νὰ δεχτοῦν τὸν Παπανδρέου. Πῶς νὰ ἀρνηθεῖ κανεὶς τόσο ἁβρὴ πρόσκληση!

Τίποτε ἄλλο ἄραγε δὲν ἔγινε; Ἡ Σοβιετικὴ πρεσβεία στὸ Κάϊρο δὲν ἔδωσε ποτὲ γραμμὴ στὸν Πέτρο τὸν Ροῦσσο ὅτι τὰ βουνὰ ὄφειλαν νὰ δεχτοῦν τὴ συμφωνία τοῦ Λιβάνου; Ἡ Σοβιετικὴ στρατιωτικὴ ἀποστολή, γνωστὴ ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἐπικεφαλῆς της σὰν ἀποστολὴ τοῦ Ποπώφ, δὲν εἶχε καμία σχέση μὲ τὴν ὑποχώρηση τοῦ ΚΚΕ; Εἶναι ἀθῶοι οἱ Σοβιετικοί, ποὺ συμφώνησαν μὲ τὸν Τσώρτσιλ καὶ τοῦ παραδῶσαν τὸν ἑλληνικὸ λαὸ στὴ στιγμὴ τῆς μεγαλύτερης ἐθνικῆς καὶ κοινωνικῆς του ἀνάτασης; Καὶ ἂν δὲν εἶναι ἀθῶοι, μήπως εἶναι, ἀπὸ γενικότερους λόγους, δικαιωμένοι; Ἰδοὺ τὰ ἐρωτήματα ποὺ συστηματικὰ ἀποφεύγει νὰ ἀγγίξει ὁ Δημήτρης Παρτσαλίδης.

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

ΑΣ ΕΡΘΟΥΜΕ τώρα στὸ θέμα τῆς ἐθνικῆς ἑνότητας, ποὺ πρὸς χάριν της ὑποτίθεται ὅτι ὁδηγήθηκε τὸ ΕΑΜ στὴ συμφορὰ τοῦ Λιβάνου καὶ τῆς Γκαζέρτας. Ἀξίζει πρῶτα-πρῶτα νὰ σημειώσει κανεὶς ὅτι τὸ νὰ μιλάει ἕνας κομμουνιστὴς ἡγέτης γιὰ ἐθνικὴ ἑνότητα εἶναι θεωρητικὰ κάτι τὸ παράδοξο, καὶ θά 'ταν ὠφέλιμο ἡ συχνὴ καὶ μονότονη ἐπανάληψη αὐτοῦ τοῦ συνθήματος νὰ μὴ μᾶς κάνει νὰ ξεχνᾶμε τὴν παράδοξη φύση του. Ὑποθέτω ὅτι ὁ Δημ. Παρτσαλίδης ἔχει ἀρκετὴ γνώση τῶν πηγῶν τῆς μαρξιστικῆς σκέψης, ὥστε νὰ θυμᾶται τὴ διατύπωση τοῦ Μανιφέστου «Οἱ προλετάριοι δὲν ἔχουν πατρίδα». Καὶ ἀλήθεια, πῶς μποροῦμε νὰ μιλᾶμε γιὰ ἐθνικὴ ἑνότητα ὅταν ὄχι μόνο πατρίδα δὲν ἔχουν οἱ προλετάριοι ἀλλὰ ἡ κοινωνία εἶναι χωρισμένη σὲ τάξεις ἀνταγωνιστικές, προορισμένες νὰ συγκρούονται μέχρι ποὺ ἡ μία ἀπ' αὐτὲς νὰ λείψει;

Θεωρίες, θἄλεγε κανείς. Καὶ μάλιστα θεωρίες ποὺ κοντεύουν νὰ γίνουν ἀρχαῖες. Ἀλλὰ καὶ ἡ γραμμὴ τῆς ἐθνικῆς ἑνότητας, παρ' ὅλη τὴν ἐπιφανειακή της πρακτικότητα, σὲ θεωρία στηρίζεται κι αὐτή. Ἂς ἀνατρέξουμε σύντομα στὶς δικές της πηγές. Στὴν ἀρχική του μορφὴ ὁ Μαρξισμὸς συλλαμβάνει τὴν πολιτική του μὲ πολὺ ἔντονο μονοταξικὸ χαρακτήρα. Τὴν ἐπανάσταση τὴν κάνει τὸ προλεταριάτο, ἡ ἐργατικὴ τάξη. Στὴν ἀντίληψη αὐτὴ τὸ πρῶτο μεγάλο ρῆγμα τὸ προκαλεῖ ὁ Λένιν, μὲ τὴ θεωρία τῆς ταξικῆς συμμαχίας ἐργατῶν καὶ μικροαστικῶν τάξεων. Ἀλλὰ ἐπειδὴ τὸ πρόβλημά του ἦταν οἱ μικροαστοὶ νὰ ρυμουλκηθοῦν στὴν ἐπανάσταση καὶ ὄχι οἱ προλετάριοι στὸ μικροαστισμό, ὁ Λένιν συμπλήρωσε τὴν ἔννοια τῆς συμμαχίας μὲ τὴν ἔννοια τῆς ἡγεμονίας τοῦ προλεταριάτου. Δηλαδὴ ἔθεσε μὲ ἀναλυτικὸ καὶ ἐπιστημονικὸ τρόπο ἐκεῖνο ποὺ ὠμὰ καὶ κάπως χυδαῖα εἶπε κάποτε ὁ Μπίσμαρκ. Ὅτι στὶς πολιτικὲς συμμαχίες ὁ ἕνας εἶναι τὸ ἄλογο κι ὁ ἄλλος ὁ καβαλάρης. Ἂς φροντίσουμε νὰ εἴμαστε καβαλάρης καὶ ὄχι ἄλογο.

Στὴ λενινιστικὴ ἔννοια τῆς ταξικῆς συμμαχίας ἐνυπάρχει, κατὰ κάποιον τρόπο, ἡ ἰδέα τῆς ἑνότητας. Ἀλλὰ μὲ δυὸ περιορισμούς. Πρῶτον, ὅτι δὲν εἶναι καθολική, δὲν εἶναι «ἐθνικὴ ἑνότητα», γιατὶ ἔχει κάποιον ἐσωτερικὸ ἀντίπαλο, καὶ δεύτερον ὅτι δὲν εἶναι ἴση, ἀλλὰ ἄνιση. Ὑπάρχει ἡγεμονικὴ δύναμη, τὸ προλεταριάτο, ποὺ ἐκφράζεται μὲ τὸ ἐπαναστατικὸ κόμμα τῆς ἐργατικῆς τάξης *καὶ μόνο μ' αὐτό.*

Αὐτὴ ἡ πολιτικὴ ἀντίληψη ἐπικράτησε στὰ εὐρωπαϊκὰ κομμουνιστικὰ κόμματα κατὰ τὸ μεσοπόλεμο. Ἐπικράτησε ἐσωτερικὰ ἀλλὰ δὲν πέτυχε πρὸς τὰ ἔξω. Τὰ κομμουνιστικὰ κόμματα, διεκδικώντας πεισματικὰ τὴν ἡγεμονία ἀπέναντι σὲ ἀνταγωνιστὲς μὲ σοβαρὴ λαϊκὴ βάση, ὅπως τὰ σοσιαλδημοκρατικά, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἀστικοδημοκρατικὰ κόμματα, κατάστρεψαν τελικὰ κάθε προοπτικὴ συμμαχίας. Τὸ ἕνα σκέλος τῆς τακτικῆς τοῦ Λένιν, ἡ ἡγεμονία τοῦ προλεταριάτου (ἐκφρασμένη πάντοτε ἀπὸ τὸ κομμουνιστικὸ κόμμα) ἀποδείχτηκε, στὴν Εὐρώπη, ἀσυμβίβαστο μὲ τὸ δεύτερο σκέλος, τὴν ταξικὴ συμμαχία. Ὄχι μόνον ἄλλες τάξεις δὲ συσπειρώθηκαν γύρω στὸ προλεταριάτο, ἀλλὰ καὶ ἡ ἴδια ἡ ἐργατικὴ τάξη διασπάστηκε. Γι' αὐτὸ (καὶ γιὰ πολλοὺς ἄλλους, ἀσφαλῶς, λόγους) ἡ λενινιστικὴ πολιτική, πέρα ἀπὸ τὴν παράδοση τοῦ αὐστηρὰ ὀργανωμένου καὶ πειθαρχημένου κόμματος ποὺ ἄφησε, κατὰ τὰ ἄλλα στὸν εὐρωπαϊκὸ χῶρο ἀπέτυχε. Ὄχι μόνον τίποτε ἀνάλογο μὲ τὴν Ὀκτωβριανὴ ἐπανάσταση δὲν μπόρεσε οὔτε ἀπὸ μακριὰ νὰ πλησιάσει, ἀλλὰ καὶ στὴν ἄνοδο τοῦ χιτλερισμοῦ στὴν ἐξουσία ἐνδέχεται νὰ ἔχει ἀρνητικὰ συμβάλει.

Αὐτὴ ἄλλωστε ἡ χιτλερικὴ ἄνοδος ἦταν ποὺ σήμανε καὶ τὸ ὁριστικὸ τέλος τῆς τέτοιου εἴδους λενινιστικῆς πολιτικῆς. Γιατὶ μπροστὰ στὴν τρομακτικὴ ἀπειλὴ ποὺ εἶδαν νὰ ὀρθώνεται καὶ νὰ ἀπειλεῖ μέχρι καὶ τὴ Σοβιετικὴ Ἕνωση, οἱ κομμουνιστὲς ἀποφάσισαν νὰ ἀναπροσαρμόσουν ριζικὰ τὴν τακτική τους. Χωρὶς νὰ μπορῶ ἐδῶ νὰ προχωρήσω σὲ ἀνάλυση τῆς σχετικῆς διαδικασίας (ποὺ ἀρχίζει μὲ τὸ Λαϊκὸ Μέτωπο στὴ Γαλλία τὸ 1934), νομίζω ὅτι θὰ μποροῦσα νὰ περιγράψω –κάπως ἐπιγραμματικὰ– καὶ μ' ὅλο τὸν κίνδυνο τῆς ἐπιγραμματικότητας τὴ στροφὴ ποὺ σημειώθηκε, λέγοντας ὅτι πρὸς χάριν τῆς συμμαχίας θυσιάστηκε ἡ ἀξίωση τῆς ἡγεμονίας. Ἔτσι ἀπὸ τὰ δύο στοιχεῖα μιᾶς ἐνιαίας πολιτικῆς ταξικῶν συμμαχιῶν ποὺ εἶχε χαράξει ὁ Λένιν, τὸ ἕνα θυσιάστηκε στὸ βωμὸ τοῦ ἄλλου.

Βέβαια, ἡ θυσία ἔγινε βαθμιαῖα καὶ κατὰ στάδια. Ὁλοκληρώθηκε μόνο κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, χωρὶς ποτέ, ἀπ' ὅσο ξέρω, νὰ ἔχει ὑπάρξει ρητὴ ἀναθεώρηση τῆς παλιᾶς θέσης τοῦ Λένιν. Ἀλλὰ τὰ γεγονότα μιλοῦν ἢ μᾶλλον βοοῦν μὲ τὴ δική τους γλώσσα. Ἔτσι τὰ κομμουνιστικὰ κόμματα δέχτηκαν πρῶτα νὰ συνεργαστοῦν μὲ τοὺς ρεφορμιστὲς σοσιαλδημοκράτες (τοὺς ἴδιους τοὺς σοσιαλιμπεριαλιστὲς τοῦ Λένιν) ἐνῶ ἀργότερα ἔδωσαν τὸ χέρι καὶ στοὺς ἀστούς, ἀρκεῖ νὰ ἦταν δημοκράτες καὶ τελικὰ ἀρκεῖ νὰ ἦταν ἁπλοὶ ἀντιχιτλερικοί!

Ἔτσι τὰ λαϊκὰ μέτωπα δὲν πρόβαλαν τὸν ταξικό, ἀλλὰ τὸν πολιτικὸ χαρακτήρα τους, τὸν ἀντιφασισμό τους. Μάλιστα, γιὰ μικρὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη, ὅπως ἡ Ἑλλάδα, ποὺ πρῶτα αὐτὰ θὰ εἶχαν νὰ ἀντιμετωπίσουν τὴ χιτλερικὴ στρατιωτικὴ μηχανή, τὸ ἀντιφασιστικὸ μέτωπο πῆρε ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς τὸ χαρακτήρα παν-

JOHN CLELAND

ΦΑΝΥ ΧΙΛ

ἀναμνήσεις μιᾶς γυναίκας τῆς ἡδονῆς

ἑξάντας

ἐκδόσεις Ἑξάντας

Μάθος 2.

18 ΑΝΤΙ ΚΕΙΜΕΝΑ

ἢ ὑπὲρ διυλαυλορείας λόγος

Ἔκδοση τοῦ περιοδικοῦ ΑΝΤΙ.

ταξικῆς συμμαχίας, ἀκόμη καὶ μὲ τοὺς ἀστούς, γιὰ τὴν ὑπεράσπιση τοῦ Ἔθνους. Εἶναι ἴσως χαρακτηριστικὸ ὅτι ἡ ἰδέα τῆς συμμαχίας αὐτοῦ τοῦ εἴδους λανσαρίστηκε ἀπὸ τὸν Τολιάττι στὸ ἕβδομο συνέδριο τῆς Διεθνοῦς γιὰ νὰ ἰσχύσει ἀκριβῶς γιὰ τὶς μικρὲς εὐρωπαϊκὲς χῶρες, ἐνῶ γιὰ τὶς μεγαλύτερες (δηλαδὴ οὐσιαστικὰ γιὰ τὴ Γαλλία) δὲν λέχθηκε τίποτα παρόμοιο. Κι ὅπως εἶναι γνωστό, στὴν περίπτωση τῆς Ἑλλάδας ἡ Τρίτη Διεθνὴς τέντωσε τόσο πολὺ τὰ πλαίσια τῆς συμμαχίας, ὥστε νὰ βάλει μέσα καὶ τὸν Ἰωάννη Μεταξᾶ.

Η ΣΗΜΑΙΑ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΩΤΙΣΜΟΥ

Μ' αὐτὴ τὴ διαδικασία εἶναι ποὺ ὁ κομμουνισμός, ἕνα ταξικὸ κίνημα, κατέληξε νὰ ὑψώσει τὴ σημαία τοῦ πατριωτισμοῦ. Ἔτσι εἶναι πού, ἑκατὸ χρόνια μετὰ τὸ Μανιφέστο, οἱ προλετάριοι ἀπόχτησαν πατρίδα. Ἡ στροφὴ ὁλοκληρώθηκε βέβαια κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου, ὅταν ἡ συνεργασία μὲ τὶς ἀστικὲς κυβερνήσεις ἐναντίον τοῦ Χίτλερ ἔγινε πιὰ καὶ ἐπίσημη Σοβιετικὴ πολιτική. Ἡ πολιτικὴ αὐτή, ὀρθὴ φυσικὰ στὸ ξεκίνημά της, δὲν μποροῦσε παρὰ νὰ ἔχει σοβαρὲς συνέπειες πάνω στὸ χαρακτήρα τῆς κατὰ βάθος ταξικῆς συμμαχίας, ποὺ ἦταν τὰ ἀντιφασιστικὰ μέτωπα. Οἱ συνέπειες ἐκδηλώθηκαν στὸ θέμα τῆς ἡγεμονίας. Ὁ τρόπος ποὺ οἱ κομμουνιστὲς ἐμφάνισαν τὸ πράγμα ἦταν ἡ ἴση συμμαχία. Κατὰ τὴν ἄποψη αὐτὴ ὅλες οἱ ἀντιφασιστικὲς δυνάμεις συμμετεῖχαν στὸν ἀγώνα μὲ ἴσα, κατ' ἀρχήν, δικαιώματα, ὡς πρὸς τὴν καθοδήγηση τῆς ἀντιφασιστικῆς πάλης –ἀλλὰ μόνον αὐτῆς. Οἱ εἰδικότερες πολιτικὲς καὶ ταξικὲς ἐπιδιώξεις τοῦ καθενὸς ἔμεναν γιὰ νὰ κριθοῦν ἀργότερα ἀπὸ τοὺς λαούς, ποὺ θὰ ἔκριναν καὶ θὰ διάλεγαν μὲ δημοκρατικὲς διαδικασίες. Ἱδρυόταν, κατὰ κάποιο τρόπο, μιὰ εἰδικοῦ σκοποῦ ὁμόρρυθμη ἀντιφασιστικὴ ἑταιρία.

Ἀλλὰ αὐτὴ ἡ ἑρμηνεία ἦταν, καὶ δὲν μποροῦσε παρὰ νὰ εἶναι, τελείως τυπική. Γιατὶ ἀγῶνες τέτοιου εἴδους, ὅπως ὁ πόλεμος καὶ ἡ ἀντίσταση, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διεξαχθοῦν δίχως ἀρχηγία μὲ πυγμή, πράγμα ποὺ προϋποθέτει ἰδεολογικὴ καὶ ὀργανωτικὴ ὁμοιογένεια καὶ τελικὰ καθιέρωση μιᾶς ἡγεμονικῆς δύναμης. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ἡ δύναμη αὐτὴ ἐγκαθίσταται στὴν ἀρχηγία, προεξοφλεῖ, στὶς περισσότερες περιπτώσεις, καὶ τὸ χαρακτήρα τοῦ καθεστῶτος ποὺ θὰ δημιουργηθεῖ μετὰ τὸ τέλος τοῦ ἀγώνα. Καὶ ὑπάρχουν μόνο δύο τρόποι γιὰ νὰ ἀποτραπεῖ μιὰ τέτοια ἐξέλιξη. Ἢ ἡ ἡγεμονική, κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ ἀγώνα, δύναμη νὰ παραδώσει μὲ τὴ θέλησή της τὴν ἡγεμονία σὲ κάποιον ἄλλο ἢ νὰ τὴ διώξουν ἀπὸ τὴ θέση της μὲ σύγκρουση.

Αὐτὴ εἶναι ἡ οὐσιαστικὴ κοινωνικὴ καὶ πολιτική, ἡ ταξικὴ πραγματικότητα ποὺ καμουφλάρεται πίσω ἀπὸ τὴν οὐτοπία τῆς ἴσης ταξικῆς συμμαχίας. Τὸ ΕΑΜ καλλιέργησε καὶ κεῖνο τὴν οὐτοπία, ἴσως σ' ἕνα βαθμὸ καὶ νὰ τὴν πίστεψε. Αὐτὸ δὲν τὴν κάνει λιγότερο οὐτοπική. Οὔτε ἀκυρώνει τὸν κανόνα ὅτι ἂν δὲν εἶχε μεσολαβήσει ἡ βίαιη διάλυση τοῦ ΕΛΑΣ ἀπὸ τὶς ἀγγλικὲς δυνάμεις τὸ 1944, ἡ ἐξουσία θὰ εἶχε πέσει στὰ χέρια τοῦ ΚΚΕ μετὰ τὸν πόλεμο σὰν ὥριμο μῆλο, χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει ὅτι θὰ εἶχε νοθευτεῖ ἢ ἐκβιαστεῖ τὸ ἐκλογικὸ φρόνημα τοῦ λαοῦ. Κάθε ἄλλο. Ὁ λαός, συνεπαρμένος ἀπὸ τὴν ἐπαναστατικὴ πλημμυρίδα, θὰ ψήφιζε ἀσφαλῶς στὴ μεγάλη του πλειοψηφία ΕΑΜ. Ἀλλὰ δὲν θὰ ἦταν ἡ ψῆφος ποὺ θὰ δημιουργοῦσε τὴν καινούργια ἐξουσία. Ἁπλῶς καὶ μόνο θὰ ἐπικύρωνε τὴν οὐσιαστικὴ κατάληψη τῆς ἐξουσίας ποὺ θὰ εἶχε πραγματοποιηθεῖ στὴν κατοχὴ μὲ τὴν ἐμμονὴ τοῦ ΚΚΕ νὰ κρατήσει μέχρι τέλους τὴν ἡγεμονικὴ θέση ποὺ εἶχε ἀπὸ τὰ πράγματα κατακτήσει.

Ἄλλα κομμουνιστικὰ κόμματα στὴν Εὐρώπη ἀντιμετώπισαν παρόμοια προβλήματα; Ἀσφαλῶς ναί. Καὶ στὴ συντριπτικὴ πλειοψηφία τῶν περιπτώσεων (δηλαδὴ μὲ τὴν ἐξαίρεση τῶν Γιουγκοσλαύων) τὰ ἔλυσαν ἐκχωρώντας μετὰ τὸν πόλεμο τὴν ταξικὴ ἡγεμονία στὴν ἀντιφασιστικὴ μερίδα τῆς ἀστικῆς τάξης. Στὸ σχῆμα τοῦ ἀλόγου καὶ τοῦ καβαλάρη, τὸ προλεταριάτο δέχτηκε (δηλαδὴ ἡ ἡγεσία του τοῦ ὑπέδειξε) νὰ γίνει τὸ ἄλογο. Ὄχι βέβαια ἀπὸ ἔλλειψη ἐπαναστατικῆς πίστης, ἀλλὰ γιατί, κατὰ τὴν τακτικὴ ποὺ ἐφαρμόστηκε τότε, ἡ προώθηση τῆς ἐπανάστασης περνοῦσε μέσα ἀπὸ τὴν ὑπεράσπιση τῆς Σοβιετικῆς Ἕνωσης. Καὶ καθὼς ἡ ὑπεράσπιση τῆς Σοβιετικῆς Ἕνωσης στηριζόταν στὴ συμμαχία μὲ τοὺς Δυτικούς, ἡ προώθηση τῆς ἐπανάστασης περνοῦσε μέσα ἀπὸ τὴν ὑπεράσπιση αὐτῆς τῆς συμμαχίας. Γιατὶ οἱ προλετάριοι –ποὺ ἀρχικὰ δὲν εἶχαν πατρίδα– ἀπόχτησαν στὸ Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο ὄχι μία παρὰ τρίδα ἀλλὰ δύο. Μία φυσικὴ ποὺ τὴν ὑπερασπίζουν ἐναντίον τῶν χιτλερικῶν, καὶ μία ἰδεολογική, τὴν ΕΣΣΔ. Γιὰ νὰ ὑπερασπίσουν τὴν ἰδεολογική, ἔπρεπε νὰ πολεμήσουν γιὰ τὴ φυσική τους πατρίδα. Καὶ γιὰ νὰ προωθήσουν τὴν ἐπανάσταση ὑπερασπίζοντας τὴν ΕΣΣΔ, ἔπρεπε νὰ δεχτοῦν, σὲ κείνη τὴ φάση, τὴν ἡγεμονία τῶν ἀστῶν συμμάχων τῆς ΕΣΣΔ.

Αὐτὰ δὲ γράφονται μὲ καμιὰ διάθεση εἰρωνείας, ἀλλὰ γιὰ νὰ τονιστεῖ πόσο πολύπλοκες καταστάσεις κρύβονται πίσω ἀπὸ τὸ σχῆμα «ἐθνικὴ ἑνότητα», ποὺ ἀρκετὰ ἁπλοϊκὰ ἐμφανίζεται ἀπὸ τὸν Παρτσαλίδη στὰ ὅσα λέει γιὰ τὸ ΕΑΜ καὶ τὸ Σιάντο. Ἐπίσης δὲν ἀμφισβητοῦν καθόλου τὴ γνησιότητα τοῦ πατριωτισμοῦ τῶν Ἑλλήνων κομμουνιστῶν. Ἀντίθετα, πιστεύω ὅτι ὁ δικός τους πατριωτισμὸς ἦταν τότε ὁ μόνος πρακτικὰ ἀποτελεσματικὸς καὶ σχεδὸν ὁ μόνος ὑπαρκτός. Πατριωτισμὸς καὶ κομμουνιστικὴ ἐπανάσταση εἶχαν ἀπὸ τὰ πράγματα ταυτισθεῖ μέσα στὴν Ἐαμικὴ ἀντίσταση. Ταυτισμένα ὅμως δὲν ἦταν στὴν ἀντίληψη τῆς σοβιετικῆς ἡγεσίας, ποὺ πραγματοποιοῦσε τότε τὸν ἱστορικό της συμβιβασμὸ μὲ τὶς Δυτικὲς καπιταλιστικὲς δυνάμεις.

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΣΟΒΙΕΤΙΚΩΝ

Ὅταν, λοιπόν, γιὰ νὰ ξαναγυρίσουμε στὸ Λίβανο, ἡ σοβιετικὴ πρεσβεία τοῦ Καΐρου καὶ ἡ ἀποστολὴ Ποπὼφ πίεσαν τὸ ΚΚΕ νὰ δεχτεῖ τὴ συμφωνία μὲ τὸν Παπανδρέου (δηλαδὴ οὐσιαστικὰ τὴν ὑποταγὴ στοὺς Ἄγγλους), δὲν κάναν τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸ νὰ ὑποδείξουν πιστὴ ἐφαρμογὴ τῆς γραμμῆς τῶν ἀντιφασιστικῶν μετώπων ὅπως ἐξελίχτηκε κατὰ τὸν πόλεμο. Ἡ συμφωνία σοβιετικῶν καὶ Ἄγγλων γιὰ τὸ μοίρασμα σφαιρῶν ἐπιρροῆς ἄφηνε, φυσικά, τὴν ἡγεμονία στοὺς κομμουνιστὲς γιὰ τὴ σοβιετικὴ σφαίρα ἐπιρροῆς. Ἀλλὰ γιὰ τὴ Δυτικὴ σφαίρα ἐπιρροῆς ἡ ἐγκατάλειψη τῆς διεκδίκησης τῆς ἡγεμονίας, ποὺ ἐνυπάρχει στὴν πολιτικὴ τῶν μετώπων, ἐξακολουθοῦσε νὰ ἀποτελεῖ ἐπίσημη κομμουνιστικὴ πολιτική. Ὁ Ποπὼφ καὶ ὁ «πολιτικὸς» τῆς ἀποστολῆς, ὁ Τσερνίτσεφ, δὲ ζητοῦσαν τίποτε περισσότερο ἀπὸ τὸ ΚΚΕ παρὰ συμμόρφωση πρὸς τὴν πολιτικὴ αὐτή. Ἐνεργοῦσαν, φυσικά, σὰν Ρῶσοι ποὺ θεωροῦσαν τὴ διαφύλαξη τῆς συμμαχίας μὲ τοὺς Δυτικοὺς (ἀπὸ κάθε πραγματικὸ ἢ καὶ φανταστικὸ ἀκόμη κίνδυνο) ἀπαραίτητη γιὰ τὴν ἐπιβίωση τῆς πατρίδας τους. Ἀλλὰ ἐνεργοῦσαν καὶ σὰν διαχειριστὲς τῆς τύχης ὁλόκληρου τοῦ κομμουνιστικοῦ κινήματος, ὅπως εἶχε ἐκφραστεῖ μὲ τὴν πολιτικὴ τῶν λαϊκῶν μετώπων.

Εἶχε δίκιο ἡ Σοβιετικὴ ἡγεσία στὴν ἀπόλυτη καὶ ἄκαμπτη ἐμμονή της νὰ μὴν ἐπιτρέψει σὲ καμιὰν ἐπαναστατικὴ «ἀνοησία» νὰ θέσει σὲ κίνδυνο τὶς σχέσεις της μὲ τὴ Δύση; Ἀσφαλῶς ὄχι. Ὅπως ἀπέδειξε τότε καὶ ἀργότερα ἡ περίπτωση τῆς Κίνας, ἡ ΕΣΣΔ εἶχε ὑπερτιμήσει κατὰ πολὺ τοὺς κινδύνους καὶ ἐνεργοῦσε μὲ κολοσσιαῖα περιθώρια ἀσφαλείας. Εἶχε μήπως δίκιο στὴν περίπτωση τῆς Ἑλλάδας; Ἔπρεπε τὸ ΚΚΕ νὰ ἀκολουθήσει μέχρι τὸ τέλος τὴν πολιτικὴ τῶν λαϊκῶν μετώπων καὶ τὴ λογική της κατάληξη, τὴν ἐκχώρηση τῆς ἡγεμονίας στοὺς ἀστούς; Ἢ μήπως ἀπὸ τὸ 1943 καὶ μετὰ δημιουργήθηκαν στὴν Ἑλλάδα συνθῆκες ποὺ ἐπέτρεπαν στὶς κομμουνιστικὲς δυνάμεις νὰ καταλάβουν τὴν ἐξουσία χωρὶς νὰ ἀνατινάξουν τὴ συμμαχία ΕΣΣΔ-Δυτικῶν; Καὶ μήπως τὸ ΚΚΕ ἔπρεπε νὰ φθάσει μέχρι τὸ σημεῖο νὰ ἀγνοήσει τὴν ἀντίθετη γραμμὴ τῶν Σοβιετικῶν καὶ στὴν ἀνάγκη νὰ συγκρουστεῖ πολιτικὰ μαζί τους; Αὐτὰ εἶναι τὰ κρίσιμα ἐρωτήματα, ποὺ δὲν φωτίζονται ἀπ' ὅ,τι μᾶς ἔχει μέχρι σήμερα δώσει ὁ Δημήτρης Παρτσαλίδης.

Ἡ δική μου γνώμη στὰ παραπάνω ἐρωτήματα εἶναι ὅτι: Ναί, τὸ ΚΚΕ εἶχε σοβαρὲς πιθανότητες νὰ καταλάβει τὴν ἐξουσία σὲ σύγκρουση μὲ τοὺς Ἄγγλους, ὄχι, μιὰ τέτοια σύγκρουση δὲ θὰ ἀνετίνασσε τὴ συμμαχία Δυτικῶν-ΕΣΣΔ καὶ ναὶ τὸ ΚΚΕ ἔπρεπε νὰ ἀγνοήσει τὴ Σοβιετικὴ παρέμβαση. Πολλοὶ θὰ ἔχουν ἀσφαλῶς ἀντίθετη ἄποψη, ἴσως οἱ περισσότεροι, καὶ μαζὶ μ' αὐτοὺς κι ὁ Δημήτρης Παρτσαλίδης. Ἐκεῖνο ὅμως πού, στὴ δική του περίπτωση, δὲν ἐπιτρέπεται, εἶναι τὸ νὰ ἐμφανίζει τὰ γεγονότα κατὰ τέτοιον τρόπο σὰν νὰ μὴν ὑπάρχει καμιὰ ἀντίφαση ἀνάμεσα στὸ Λίβανο καὶ στὸ Δεκέμβρη. Ἡ ἀντίφαση ὑπάρχει κολοσσιαία. Ἀνάμεσα στὸ Λίβανο καὶ στὸ Δεκέμβρη, ὁ Σιάντος, καὶ μαζί του ὁλόκληρη ἡ τότε ἡγεσία τοῦ ΚΚΕ, διατρέχει μιὰ βαθύτατη (καὶ θανάσιμη γιὰ τὸ κίνημα) ταλάντευση. Στὸ Λίβανο καὶ στὴν Γκαζέρτα ἀποδέχεται τὴ λογικὴ τῶν Λαϊκῶν Μετώπων ὅπως τελικὰ ἐξελίχθηκε στὸν πόλεμο –ἀποδέχεται δηλαδὴ τὴν ἡγεμονία τῆς ἑλληνικῆς καὶ ἐγγλέζικης ἀστικῆς τάξης.

Τὸ Δεκέμβρη κάνει ἀνταρσία ἐναντίον αὐτῆς τῆς ἡγεμονίας– ἐπιχειρεῖ, δηλαδή, νὰ ἐπιστρέψει στὸν παλιό, πρὶν ἀπὸ τὸ 1935, Λενινισμό. Ἐκτὸς ἂν ὑποστηρίξει κανεὶς ὅτι δὲν ἀποτελεῖ ἀποδοχὴ τῆς ἀστικῆς ἡγεμονίας οὔτε ἡ πρωθυπουργία Παπανδρέου, οὔτε ἡ ὑποχώρηση στὸν Τσώρτσιλ, οὔτε ἡ μειωμένη καὶ ὑπὸ κατηγορίαν εἴσοδος τοῦ ΕΑΜ στὴν κυβέρνηση (Λίβανος), οὔτε ἡ ἀποδοχὴ ζωνῶν στρατιωτικῆς ἐπιρροῆς ποὺ ἄφηναν ἀπ' ἔξω τὰ μεγάλα κέντρα πρὸς χάριν τῶν Ἄγγλων, οὔτε ἡ ἀποδοχὴ Ἄγγλου ἀρχιστρατήγου, τοῦ Σκόμπυ, ἐπικεφαλῆς τῶν ἑλληνικῶν δυνάμεων ὅλων, δηλαδὴ καὶ τοῦ ΕΛΑΣ (Γκαζέρτα). Μπορεῖ κανεὶς λογικὰ νὰ ὑποστηρίξει ὅτι αὐτὰ δὲν ἀποτελοῦν πολιτικὴ καὶ διπλωματικὴ ἐκχώρηση τῆς ἡγεμονίας; Καὶ ὅταν ἡ ἐκχώρηση ὁλοκληρώνεται μόνο κάτω ἀπὸ τὴ σοβιετικὴ πίεση, εἶναι λογικὸ νὰ λέγεται ὅτι ὁ Λίβανος καὶ ἡ Γκαζέρτα δὲν ἀποτελοῦν εἰδικὲς περιπτώσεις ἐφαρμογῆς τοῦ εὐρύτερου συμβιβασμοῦ (μάλιστα τοῦ κατ' ἐξοχὴν ἱστορικοῦ συμβιβασμοῦ!) ποὺ ἐφάρμοσε στὸ Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο ἡ Σοβιετικὴ διπλωματία;

Ζήτημα, λοιπόν, δὲν μπορεῖ νὰ γεννηθεῖ γιὰ τὸν ἀντικειμενικὸ χαρακτήρα τοῦ Λιβάνου. Ζήτημα μπορεῖ νὰ γεννηθεῖ γιὰ τὶς ὑποκειμενικὲς διαθέσεις τῆς τότε ἡγεσίας τοῦ ΚΚΕ. Γιὰ ὑποκειμενικὲς διαθέσεις ἀκριβῶς μιλάει ὁ Δημήτρης Παρτσαλίδης ὅταν ὑποστηρίζει ὅτι: «Ἡ μεγάλη ἐπιμονὴ στὴν ὁμαλὴ δημοκρατικὴ πορεία τῆς Ἑλλάδας δὲν ἔκρυβε καμιὰ *διάθεση ὑποταγῆς* στὶς δυνάμεις ποὺ ἐπιδιώκανε τὴν ἀντιδημοκρατικὴ ἐπιβουλὴ» (ὑπογράμμιση δική μου). Ἀλλὰ ἀπὸ πότε τὰ κόμματα καὶ οἱ ἡγεσίες τους θὰ πρέπει νὰ κριθοῦν ἀπὸ τὶς ὑποκειμενικές τους διαθέσεις κι ὄχι ἀπὸ τὴν ἀντικειμενικὴ σημασία τῶν πράξεών τους;

ΤΙ ΠΙΣΤΕΥΕ ΤΟ ΚΚΕ

Καὶ ποιὰ μπορεῖ νὰ ἦταν ἡ κατάσταση τῶν ὑποκειμενικῶν διαθέσεων τῆς ἡγεσίας τοῦ ΚΚΕ ὅταν ὑπέγραφε τὸ Λίβανο καὶ τὴν Γκαζέρτα; Δυὸ δυνατότητες ὑπάρχουν. Ἢ πίστευε ὅτι οἱ Ἄγγλοι ἱμπεριαλιστές, ἔχοντας κερδίσει τόσες θέσεις στὸν δυναμικὸ τομέα, θὰ ἐπέτρεπαν τὴν ἀνεπηρέαστη ἔκφραση τοῦ φρονήματος τῶν Ἑλλήνων ψηφοφόρων, ὅτι θὰ σέβονταν τὴν ἱερότητα τῆς δημοκρατικῆς διαδικασίας καὶ ἄλλα ἠχηρὰ παρόμοια –δηλαδὴ ὅτι ἔπεφτε ἡ ἑλληνικὴ κομμουνιστικὴ ἡγεσία θύμα τῆς ἀφέλειάς της καὶ τῆς οὐτοπίας τοῦ ΕΑΜ. Ἢ δὲν τὰ πίστευε ὅλα αὐτά, ἀλλὰ παρίστανε ὅτι συμφωνεῖ, διατηρώντας τὰ δυναμικά της ἀτοὺ (τὸν ΕΛΑΣ) καὶ τὰ ὀργανωτικά της ἀτοὺ (τὴν ὀργάνωση τοῦ ΕΑΜ) μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ κατόρθωνε νὰ μανουβράρει τόσο ἐπιδέξια ὥστε καὶ τὴ βιτρίνα τῆς ἴσης ταξικῆς συμμαχίας (τῆς δημοκρατικῆς διαδικασίας) νὰ διατηρήσει καὶ τὴν ἐξουσία νὰ καταλάβει. Ἀλλά, φυσικά, οὔτε οἱ Ἄγγλοι οὔτε οἱ Ἕλληνες ἀστοὶ ἦταν τόσο ἀφελεῖς ὥστε νὰ καταπιοῦν ἀμαχητὶ τέτοιο παιχνίδι.

Προσωπικὰ πιστεύω ὅτι οἱ ὑποκειμενικὲς διαθέσεις τῆς ἡγεσίας τοῦ ΚΚΕ τότε ἀνταποκρίνονταν περισσότερο πρὸς τὴ δεύτερη ἐκδοχή, ἀλλὰ ὅτι προπαγανδιστικὰ ἐμφανίστηκαν, καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ ἐμφανίζονται ἀπὸ τὸ Δημήτρη Παρτσαλίδη, σὰν νὰ ἀνταποκρίνονταν πρὸς τὴν πρώτη. Αὐτὸ ἀποτελεῖ μεγάλο σφάλμα, γιατὶ εἶναι προτιμότερο γιὰ τὸ ἠθικὸ ἑνὸς κινήματος νὰ πιστεύει ὅτι εἶχε μιὰν ἡγεσία ὑπολογιστικὴ ποὺ ἔπεσε ἔξω στοὺς ὑπολογισμούς της, παρὰ μιὰν ἡγεσία διαποτισμένη ἀπὸ προσκοπικὴ ἀφέλεια. Ὅπως ὅμως καὶ ἂν ἔχει τὸ πράγμα ὑποκειμενικά, ἀντικειμενικὰ παραμένει γεγονὸς ὅτι ὁ Λίβανος καὶ ἡ Γκαζέρτα ἦταν ὑποχωρήσεις ποὺ ἔγιναν γιὰ νὰ ἐφαρμοστεῖ ἡ πολιτικὴ ἀκριβῶς τῆς ὑποταγῆς στὶς ἀστικὲς δυνάμεις. Ἦταν (ἂν ἐπιτρέπεται νὰ δανειστεῖ κανεὶς τὴν ὁρολογία τῆς ψυχανάλυσης, χωρὶς νὰ θέλει, φυσικά, νὰ κυριολεκτήσει) σὰν νὰ εἶχε τὸ ΠΓ τοῦ ΚΚΕ δυὸ πολιτικές, μιὰ συνειδητή, τὴ συμβιβαστικὴ πολιτικὴ τῶν λαϊκῶν μετώπων, καὶ μιὰ ὑποσυνείδητη, γνήσια λενινιστικὴ καὶ ἀδιάλλακτη. Μὲ τὴ συνειδητή της πολιτικὴ ἔκανε Λίβανους καὶ Γκαζέρτες. Ὅταν ὅμως ξέσπασε ἡ ὑποσυνείδητη πολιτική της, τότε προχώρησε στὸ Δεκέμβρη. Γύρω ἀπὸ τὴν ἀντινομία καὶ τὴν ταλάντευση αὐτὴ παίχτηκε ἡ ὅλη τραγωδία τοῦ κινήματος.

Γι' αὐτὸ δὲν ἀποτελεῖ κανέναν ἔπαινο πρὸς τὸ Σιάντο ἐκεῖνο ποὺ λέγεται ἀπὸ τὸν Παρτσαλίδη ὅτι «ἡ μεγάλη ἐπιμονὴ στὴν ὁμαλὴ δημοκρατικὴ πορεία τῆς Ἑλλάδας»... (εὐφημιστικὴ φράση ποὺ σημαίνει: «οἱ ἀλλεπάλληλες παραχωρήσεις πρὸς τοὺς Ἄγγλους, ποὺ ἰσοδυναμοῦσαν μὲ ἐκχώρηση τῆς ἡγεμονίας») «δὲν ἔκρυβε καμιὰ διάθεση ὑποταγῆς στὶς δυνάμεις ποὺ ἐπιδιώκανε τὴν ἀντιδημοκρατικὴ ἐπιβουλὴ» (ἢ μᾶλλον, πιὸ σωστά, τὴν ἀποκατάσταση τοῦ ἀστικοῦ καθεστῶτος). Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ δέχτηκε τὸ Λίβανο καὶ τὴν Γκαζέρτα, ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ χειρίστηκε τὴ Δεκεμβριανὴ σύγκρουση ὅπως τὴ χειρίστηκε, καλύτερα νὰ εἶχε τὸ πολιτικὸ θάρρος νὰ ἐπιβάλει στὸ ἐαμικὸ κίνημα τὴν ὑποταγὴ ὡς τὸ τέλος. Γιατὶ μπορεῖ νὰ εἶναι σωστὸ ὅτι ἡ ἐπιβουλὴ τῶν Ἄγγλων ἐναντίον τοῦ ΕΑΜ ἦταν ἀντιδημοκρατική, μὲ τὴν ἔννοια ὅτι ἀνέκοπτε τὴν ἐπίτευξη τοῦ κοινωνικοῦ μετασχηματισμοῦ ποὺ εἶχε ὡριμάσει μέσα στὴν ἑλληνικὴ κοινωνία τῆς Κατοχῆς καὶ ποὺ τὴν ἤθελε ἡ μεγάλη πελιοψηφία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἀλλά, τουλάχιστον, ἕνας χειρισμὸς ποὺ θὰ ἰσοδυναμοῦσε μὲ ὑποταγὴ στὸ χῶρο τῆς κοινωνικῆς ἐπανάστασης, θὰ ἄφηνε στὸ ΕΑΜ καὶ στὸ ΚΚΕ ἐλεύθερο τὸ πεδίο τῆς ἀστικῆς δημοκρατίας, ποὺ δίχως τὸ Δεκέμβρη θὰ ἦταν δύσκολο νὰ μᾶς τὴν ἀρνηθοῦν καὶ θὰ μποροῦσαν νὰ τὸ ἀξιοποιήσουν οἱ κομμουνιστικὲς δυνάμεις στὸ βαθμὸ ποὺ ἀξιοποίησαν ἀνάλογα καθεστῶτα τὸ Ἰταλικὸ ἢ τὸ Γαλλικὸ κομμουνιστικὸ κόμμα. Δὲν ὑπῆρχε κανένας λόγος νὰ περάσει ἡ ἑλληνικὴ ἀριστερὰ τὴν κόλαση τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, δὲν ὑπῆρχε κανένας λόγος νὰ θυσιαστοῦν οἱ μετὰ τὸ 1950 νέες ἀριστερὲς γενιὲς παλαίβοντας μέσα στὴν ἀσφυκτικὴ ἀτμόσφαιρα τοῦ μεταπολεμικοῦ ἀντικομμουνιστικοῦ κράτους, δὲν ὑπῆρχε κανένας λόγος νὰ ὑποστεῖ ὁ τόπος τὴν Ἀπριλιανὴ δικτατορία γιὰ νὰ φτάσουμε νὰ ἔχουμε τὸ 1975 μιὰ ἀστικὴ δημοκρατία ποὺ θὰ μπορούσαμε νὰ τὴν εἴχαμε πετύχει πολὺ καλύτερη ἀπὸ τὸ 1945. Οὔτε ἔχει καμιὰ πολιτικὴ ἀξία τὸ πάθος πού, κατὰ τὸν Παρτσαλίδη, ἔδειξε ὁ Σιάντος στὴν ἀντιμετώπιση τῆς Ἀγγλικῆς ἐπέμβασης. Δὲν εἶναι τὸ πάθος ποὺ τοῦ ἀμφισβητήθηκε ποτέ, εἶναι ἡ ἡγετικὴ ἱκανότητα. Εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι προχώρησε σὲ μιὰν ἐπαναστατικὴ ἐνέργεια ὅπως ὁ Δεκέμβρης, δίχως νὰ ἔχει φροντίσει νὰ τὴν ἐντάξει σὲ ἕνα γενικότερο πλαίσιο ἐπαναστατικῆς πολιτικῆς, καὶ χωρὶς νὰ τῆς ἔχει ἐξασφαλίσει τὴν ἀπαραίτητη ἐπαναστατικὴ ἡγεσία. Ἴσως ὁ ἴδιος, μετὰ τὶς ἀλλεπάλληλες πολιτικὲς ἥττες τοῦ 1944 νὰ μὴν ἦταν πιὰ σὲ θέση νὰ προσφέρει τέτοιαν ἡγεσία. Ὑπῆρχαν μέσα στὸ ΚΚΕ ἄλλοι ἄνθρωποι ἱκανοὶ νὰ δώσουν τέτοιαν ἡγεσία, πολιτικὴ καὶ στρατιωτική. Ἀλλὰ μὲ ἀπόφαση τοῦ Σιάντου, κρατήθηκαν μακριὰ ἀπὸ τὸ κέντρο τῶν γεγονότων, τὴν Ἀθήνα. Ἐννοῶ ὅλους ὅσους σύστησαν ἢ μὲ δική τους πρωτοβουλία ἀνέλαβαν ἀποφασιστικὴ δράση ἐναντίον τῶν Ἄγγλων (λ.χ. Καραγιώργης, Βαφειάδης) καὶ πρῶτα ἀπ' ὅλους, βέβαια, τὸν Ἄρη Βελουχιώτη.

Η ΑΠΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΑΡΗ

Κι ἐδῶ φθάνουμε σὲ μιὰ περίεργη παράλειψη ποὺ σημειώθηκε στὸ πολιτικὸ μνημόσυνο τῶν συκοφαντημένων κομμουνιστῶν ἡγετῶν –τὴν παράλειψη ἀκριβῶς τοῦ Βελουχιώτη. Μήπως κι αὐτὸς δὲν ὑπῆρξε συκοφαντημένος, ἄθλια ὑβρισμένος καί, ἠθικὰ τουλάχιστον, δολοφονημένος κομμουνιστὴς ἡγέτης; Δὲν μποροῦσε κι ὁ δικός του Γολγοθᾶς νὰ ἔχει μιὰ θέση πλάι στὸ Γολγοθᾶ τοῦ Καραγιώργη; Γιατί παραλείφθηκε;

Ἡ ἐξήγηση ποὺ ἐγὼ θὰ ἔδινα εἶναι ὅτι παραλείφθηκε γιατὶ δὲν χωροῦσε στὰ ἑρμηνευτικὰ πλαίσια τῆς πολιτικῆς τοῦ ΚΚΕ ποὺ ἐπέλεξε ὁ Δημήτρης Παρτσαλίδης. Τονίζω ὅτι δὲν τοῦ ἀποδίδω καμιὰ πρόθεση νὰ μειώσει τὴ μνήμη τοῦ Βελουχιώτη, οὔτε πιστεύω ὅτι ἡ παράλειψη ἦταν σκόπιμη ἐνέργεια. Ἦταν ὅμως φυσικὸ γιὰ ὅποιον ἑρμηνεύει τὰ γεγονότα τῆς κατοχῆς ὅπως ἑρμηνεύτηκαν σὲ κεῖνο τὸ μνημόσυνο νὰ μὴ βλέπει πόσο στενὰ συνδέεται ἡ συκοφαντία ἐνεντίον τοῦ Σιάντου μὲ τὴν ὕβρι ἐναντίον τοῦ «Μιζέρια» Βελουχιώτη.

Κι ὅμως, οἱ δυὸ περιπτώσεις συνδέονται ὅπως οἱ δυὸ ὄψεις ἑνὸς νομίσματος. Γιατὶ ἂν ἀφήσουμε κατὰ μέρος τὴν «ἐγκληματολογική», ἂς ποῦμε, πλευρὰ τοῦ ζητήματος, ἐκεῖνο ποὺ μένει εἶναι ὅτι δυὸ κορυφαῖα στελέχη τοῦ κινήματος στὴν Κατοχή, ποὺ συμβαίνει νὰ ἦταν οἱ χαρακτηριστικότεροι ἴσως ἐκπρόσωποι δύο διαφορετικῶν γραμμῶν, βρίσκονται καὶ οἱ δύο, σχεδὸν ταυτόχρονα, καταδικασμένοι ἀπὸ τὸ κόμμα. Καταγγέλλεται καὶ ὁ «συμβιβαστὴς» Σιάντος, καταγγέλλεται καὶ ὁ «ἀντάρτης» Βελουχιώτης. Καὶ καταδικάζονται, ὄχι γιὰ κανένα ἀτομικὸ παράπτωμα (πράγμα ὀφθαλμοφανὲς στὴν περίπτωση τοῦ Σιάντου, ἀλλὰ ποὺ ἰσχύει καὶ γιὰ τὸ Βελουχιώτη, γιατὶ κι ἂν ἀκόμη ὑποθέσουμε ὅτι ὁ Ἄρης βρισκόταν σὲ «ἀνταρσία» ἐναντίον τῆς

γραμμῆς, ὑπῆρχαν πολλοὶ ἄλλοι τρόποι νὰ ἀντιμετωπιστεῖ ἡ περίπτωσή του), ἀλλὰ γιὰ νὰ στιγματιστεῖ ἡ πολιτικὴ ποὺ ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς δύο ἐκπροσωποῦσε.

Καὶ φτάνει πιὰ κανεὶς νὰ διερωτηθεῖ: Σὲ ποιὰ λογική, τέλος πάντων, στέκεται αὐτὴ ἡ διπλὴ ἀποκήρυξη; Πῶς εἶναι δυνατὸν ἕνα κόμμα νὰ ἀποκηρύσσει ταυτόχρονα καὶ τὶς δυὸ πολιτικὲς ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ εἶχε ἐφαρμόσει, τὶς μόνες δυνατὲς δύο πολιτικές; Ποιὰ ἄλλη ἐξήγηση χωράει ἀπ' ὅ,τι τὸ κόμμα αὐτὸ ὁλοκληρώνει τὴν ταλάντευσή του ὄχι μὲ μιὰ σαφὴ ἐπιλογή, ἀλλὰ μὲ τὴν ἄρνηση νὰ κάνει ὁποιαδήποτε ἐπιλογή; Αὐτὰ εἶναι τὰ ἐρωτήματα ποὺ μοιραῖα θὰ ἔθετε ἡ παράθεση τοῦ Βελουχιώτη πλάι στὸ Σιάντο. Ἀλλὰ γιὰ τὸ Δημήτρη Παρτσαλίδη τέτοια ἐρωτήματα δὲν ὑπάρχουν. Γιατὶ ἔχει ἀποφασίσει ὅτι ταλάντευση δὲν ὑπῆρξε ποτὲ κι ὅτι ὁ Λίβανος, ἡ Γκαζέρτα κι ὁ Δεκέμβρης δὲν ἐκφράζουν παρὰ διαφορετικὲς ὄψεις μιᾶς ἐνιαίας πολιτικῆς.

Αὐτὴ ἡ ἐμμονὴ τοῦ Δημήτρη Παρτσαλίδη σὲ ἕνα ὁρισμένο ἑρμηνευτικὸ πλαίσιο εἶναι ἀπὸ μόνη της πολὺ διαφωτιστική. Ἐξακολουθεῖ νὰ ἐκφράζει τὴ μέθοδο ποὺ χρησιμοποίησε τὸ κατοχικὸ ΠΓ γιὰ νὰ διαμορφώσει τὴν πολτιική του. Γιατί; ἂν ἀφήσουμε κατὰ μέρος τὰ προσωπικὰ ἢ τὰ δραματικὰ στοιχεῖα ποὺ περιέχει ἡ ἱστορία αὐτὴ καὶ κοιτάξουμε γυμνὰ τὰ γεγονότα, τί βλέπουμε; Βλέπουμε στὴν Ἑλλάδα τῆς Κατοχῆς νὰ ἔχει φουντώσει ἕνα τεράστιο ἐπαναστατικὸ κίνημα. Βλέπουμε μιὰν ἡγεσία, ποὺ ἔπαιξε πολὺ μεγάλο ρόλο στὸ φούντωμα τοῦ κινήματος, νὰ μὴ μπορεῖ, ἀπὸ ἕνα σημεῖο καὶ πέρα, νὰ τὸ ἐκφράσει καὶ γι' αὐτὸ νὰ μὴν μπορεῖ πιὰ νὰ τὸ ὁδηγήσει, ἀλλὰ νὰ ταλαντεύεται καὶ νὰ κάνει σπασμωδικὲς ἐνέργειες κάτω ἀπὸ τὴν πίεση αὐτοῦ τοῦ κινήματος. Βλέπουμε μέσα στοὺς κόλπους τοῦ κινήματος νὰ ὡριμάζει μιὰ ὑπαλλακτικὴ ἡγεσία (Βελουχιώτης, Βαφειάδης, Καραγιώργης) ἱκανὴ νὰ βλέπει καὶ νὰ ἐνεργεῖ πιὸ καθαρά. Καί, τέλος, βλέπουμε τὴν καθιερωμένη ἡγεσία νὰ ἀρνεῖται τὸ διάλογο σ' αὐτοὺς ποὺ θὰ μποροῦσαν νὰ τὴ διαδεχθοῦν στὴν κρίσιμη στιγμή. Νὰ τοὺς ἀπομονώνει (ἀποστολὴ Βελουχιώτη στὴν Πελοπόννησο τὴ στιγμὴ ποὺ ἀρχίζουν οἱ συνομιλίες στὸ Λίβανο). Δηλαδή, κοιτάζοντας πέρα ἀπὸ τὰ πρόσωπα, βλέπουμε μιὰν ἡγεσία ποὺ ἀρνεῖται τὸ διάλογο μὲ τὰ νέα γεγονότα, μὲ τὶς νέες καταστάσεις ποὺ ξεπέταξε ὁ Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος καὶ ἡ Ἀντίσταση.

Γιατί ἀρνεῖται τὸ διάλογο τὸ κατοχικὸ Πολιτικὸ Γραφεῖο: Γιατὶ δὲ θέλει, ἢ δὲν αἰσθάνεται ἀρκετὴ αὐτοπεποίθηση νὰ κάνει μόνο του τὶς βασικὲς ἐπιλογὲς ποὺ δίνουν τὴ φυσιογνωμία σ' ἕναν ἀγώνα.

ΣΠΑΣΜΩΔΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

Ὅσο καιρὸ τὰ γεγονότα τὸ ὁδηγοῦν σὲ μιὰ πολιτικὴ σύμφωνη μὲ τὴν προπολεμικὴ ἀνάλυση τῆς Τρίτης Διεθνοῦς –ὅπως στὴν ἀρχὴ τῆς κατοχῆς– πολιτεύεται καὶ προχωρεῖ λαμπρά. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ἡ λογικὴ τῶν πραγμάτων τὸ σπρώχνει ἔξω ἀπὸ τὴ λογικὴ τῆς Τρίτης Διεθνοῦς, διστάζει, ταλαντεύεται καὶ τελικὰ δὲ διαλέγει οὔτε μὲ τὸ παλιὸ οὔτε μὲ τὸ καινούργιο. Ἀγκιστρώνεται στὰ «πλαίσια» ποὺ καὶ ἡ ἴδια ἡ ἡγεσία τὰ ἐπικαλεῖται χωρὶς νὰ τὰ πιστεύει κατὰ βάθος (στὴν οὐτοπία τῆς ἐθνικῆς ἑνότητας) καὶ ἀρνεῖται νὰ προσαρμοστεῖ στὶς νέες καταστάσεις μὲ τὸν ἕνα ἢ μὲ τὸν ἄλλο τρόπο, ἐνῶ παράλληλα ἐμποδίζει νὰ ἀσκήσουν οὐσιαστικότερη καθοδήγηση ἐκεῖνοι ποὺ δείχνουν ἱκανότεροι νὰ κάνουν τὶς ἀναγκαῖες ἀναπροσαρμογές. Καὶ ὅταν πιὰ τὰ ὠμὰ γεγονότα (ἡ ἄφιξη τῶν Ἄγγλων στὴν Ἑλλάδα) κάνουν ἀδύνατο νὰ ἀγνοεῖται ἄλλο ἡ πραγματικότητα, τὸ μόνο ποὺ μπορεῖ νὰ δώσει μιὰ καθοδήγηση ξεπερασμένη ἀπὸ τὶς ἱστορικὲς ἐξελίξεις εἶναι ἡ σπασμωδικότητα καὶ ἡ καταστροφή. Αὐτό, στὸν πρακτικὸ τομέα. Ἐνῶ στὸν τομέα τῆς θεωρίας καταργεῖται ἡ σκέψη καὶ στὴ θέση της μπαίνουν ἡ ἀρχηγολατρεία, ἡ ἀποκήρυξη τῶν ἁμαρτωλῶν καὶ ἡ θεοποίηση τῶν «πλαισίων».

Τὸ βαθύτερο πρόβλημα ἑνὸς λενινιστικοῦ κόμματος εἶναι πῶς νὰ μὴν ἀφήσει τὴ στρατιωτικὴ πειθαρχία τῶν γραμμῶν του νὰ ἐμποδίσει τὶς πολιτικὲς ἀναπροσαρμογὲς ποὺ ἐπιβάλλουν οἱ ἱστορικὲς ἐξελίξεις. Τὸ κακὸ μὲ τὶς ἱστορικὲς ἐξελίξεις εἶναι ὅτι δὲν σέβονται «πλαίσια» καὶ δὲ ζητοῦν τὴν ἄδεια τῶν πολιτικῶν γραφείων προκειμένου νὰ συμβοῦν. Ἀδιάψευστο σημάδι ἀρτηριοσκλήρωσης μέσα σ' ἕνα κόμμα εἶναι τὸ νὰ ἀντιτάσσει ἡ ἡγεσία του τὸ σεβασμὸ τῶν «πλαισίων» στὴ γλώσσα τῶν γεγονότων –δηλαδὴ σὲ κείνους μέσα στὸ κόμμα ποὺ προσπαθοῦν νὰ μιλήσουν αὐτὴ τὴ γλώσσα. Μπορεῖ κανεὶς νὰ ἔχει ὅση ἐλευθερία τοῦ λόγου τοῦ ἐξασφαλίζουν τὰ τέλεια καταστατικά, δὲν κερδίζει τίποτα ἂν ἡ ἐλευθερία αὐτὴ δὲν περιλαμβάνει μιὰ μέθοδο ποὺ νὰ ἐπιτρέπει στὸ «ἐκτὸς τῶν πλαισίων» νὰ μπεῖ μέσα στὰ πλαίσια καὶ νὰ τὰ ἀναστατώσει. Γιατὶ τὰ καινούργια πράγματα ἔρχονται ἔξω ἀπὸ τὰ πλαίσια. Ἀλλιῶς δὲ θὰ ὑπῆρχε κανεὶς λόγος νὰ ἔχει ξεχωρίσει ὁ Μὰρξ βάση καὶ ἐποικοδόμημα.

Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τὴ μελέτη τῆς ἱστορίας, εἰδικὰ τῆς ἱστορίας τοῦ ΕΑΜ. Ποτὲ δὲν θὰ μπορέσουμε νὰ διεισδύσουμε στὴν οὐσία τοῦ ΕΑΜ, ποτὲ δὲ θὰ μάθουμε τί ἦταν καὶ τί ἤθελε τὸ ΕΑΜ, ὅσο ἐπιμένουμε νὰ χρησιμοποιοῦμε τὴν ἱστορία του γιὰ νὰ δικαιώσουμε τὸ «πλαίσιο» τῶν γεγονότων, τὸ ἕνα καὶ μοναδικὸ πλαίσιο ποὺ θέλησε νὰ παραδεχτεῖ ἡ τότε ἡγεσία του. Τὰ πράγματα φυσικὰ γίνονται πολὺ χειρότερα ἂν στὸ πλαίσιο ἐκεῖνο ἐπιχειρήσουμε νὰ ἐπιβάλουμε καὶ πρόσθετα «πλαίσια» σημερινῶν πολιτικῶν ἢ κομματικῶν σκοπιμοτήτων.

Ὁ Δημήτρης Παρτσαλίδης, μὲ τὴ γενναία χειρονομία τῆς ἀνταρσίας τοῦ 1968 (τῆς λεγόμενης «διάσπασης») ἔδειξε πῶς ἤθελε νὰ ἀνοίξει τὸ δρόμο γιὰ νὰ μιλήσει μέσα στὸ ΚΚΕ ἡ γλώσσα τῶν γεγονότων εἰς βάρος τῶν «πλαισίων» ποὺ ἑλληνικὲς ἢ «παγκόσμιες» ἡγεσίες ἐπιβάλλουν. Τὰ ὅσα σήμερα λέει δείχνουν πόσο ἡ πρωτοβουλία τοῦ 1968 ἔμεινε δίχως συνέχεια. Ἴσως τὰ σημερινὰ προβλήματα τῆς Ἀριστερᾶς νὰ εἶναι ἐλάχιστα δικό του ἔργο καὶ νὰ τὸν βαραίνει σχετικὰ μικρὴ εὐθύνη γι' αὐτά. Ὑπάρχει ὅμως ἕνας τομέας ποὺ ἡ εὐθύνη εἶναι ἀποκλειστικὰ σχεδὸν δική του. Εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς λίγους ἐπιζῶντες ἀγωνιστὲς ποὺ μπορεῖ νὰ μᾶς δώσει ἀντὶ γιὰ ἁπλὲς ἢ περίπλοκες ἑρμηνεῖες τὰ γεγονότα καὶ τὴν ἐνόραση μέσα στὸν παλμὸ τῶν ἐσωτερικῶν συζητήσεων καὶ διαδικασιῶν τῆς ἡγεσίας τοῦ ΕΑΜ. Αὐτὸ ἔχουμε δικαίωμα νὰ τοῦ τὸ ζητοῦμε. Δὲν περιμένουμε πιὰ νὰ μᾶς χαρίσει τὸ μέλλον. Περιμένουμε ὅμως νὰ μὴ μᾶς ἀρνεῖται τὴ μνήμη.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

Πανεπιστημίου 44 – Τηλ. 615.783

ΕΡΓΑ
ΤΟΥ ΠΑΝΤΕΛΗ ΚΑΛΙΟΤΣΟΥ

Ὁ μεσαῖος τοῖχος
μυθιστόρημα

Ἡ τριλογία τῆς Λεωφόρου
μυθιστόρημα

Α΄ τόμος: Μάθημα δολοφονίας
Β΄ τόμος: Ἡ συμπεριφορὰ τοῦ κενοῦ
Γ΄ τόμος: Φανταστικὴ παράγραφος 7

Τὰ ξύλινα σπαθιὰ
παιδικὸ μυθιστόρημα

•

ΕΡΓΑ
ΤΟΥ ΠΕΤΡΟΥ ΑΜΠΑΤΖΟΓΛΟΥ

Θάνατος μισθωτοῦ
μυθιστόρημα

Ἡ γέννηση τοῦ Σούπερμαν
μυθιστόρημα

Παραμύθια τοῦ Πέτρου
μυθιστόρημα

ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ '44: Τελευταῖες προσπάθειες γιὰ ἑνότητα στὴν ΚΡΗΤΗ

τοῦ Σταύρου Βλοντάκη

Εἶναι γνωστὸ πὼς στὴ διάρκεια τῆς δεκεμβριανῆς σύρραξης δὲν ἔγιναν στὴν Κρήτη σοβαρὲς ἔνοπλες συγκρούσεις ἀνάμεσα στὶς διάφορες παρατάξεις. Κι αὐτό, γιατὶ ὅλο τὸ βάρος τῆς ἀναμέτρησης εἶχε πέσει στὴν Ἀθήνα. Ὅποιος κατάφερνε νὰ κυριαρχήσει στὴν πρωτεύουσα, θὰ κέρδιζε τὸ παιχνίδι. Ἐνῶ ἡ ἐπικράτηση ἢ ἡ ἐξουδετέρωση τοῦ Ε.Α.Α.Σ. στὴν Κρήτη δὲ θὰ μποροῦσε νὰ ἐπηρεάσει καθόλου τὶς γενικότερες πολιτικὲς ἐξελίξεις. Δεύτερος λόγος ἦταν πὼς ἡ ἄκρα δεξιά, ἡ μερίδα τῶν λυσσασμένων ἀντιεαμιτῶν, εἶχε ἐλάχιστους ὀπαδοὺς στὴν Κρήτη. Οἱ ὀπαδοὶ τῆς Ε.Ο.Κ. (Ἐθνικῆς Ὀργανώσεως Κρήτης) ἦταν στὴν πλειοψηφία τους ὀπαδοὶ τοῦ Σοφοκλῆ Βενιζέλου, ποὺ περνοῦσε γιὰ δημοκρατικός. Ὁ κυριότερος ὅμως λόγος ποὺ ἐμπόδισε τὴν ἐπέχταση τῶν δεκεμβριανῶν στὴν Κρήτη ἦταν πὼς ὑπῆρχαν ἀκόμα Γερμανοὶ στὸ δυτικὸ μέρος τοῦ νησιοῦ, ποὺ κρατοῦσαν τὸ μισὸ νομὸ Χανίων καὶ τὸν κράτησαν ὡς τὸ τέλος τοῦ πολέμου.

Χαρακτηριστικὸ τῶν ἰδιομορφιῶν ποὺ ἡ παράταση αὐτὴ τῆς γερμανικῆς κατοχῆς εἶχε δημιουργήσει στὴν Κρήτη, εἶναι καὶ τοῦτο:

Στὶς 9 τοῦ Δεκέμβρη τοῦ 1944, ἐνῶ στὴν Ἀθήνα εἶχαν ἀρχίσει ἀπὸ μέρες ν' ἀλληλοσκοτώνονται οἱ ἐλασίτες μὲ τοὺς Ἄγγλους, στὰ βουνὰ τῶν Χανιῶν ἐξακολουθοῦσαν νὰ συνεργάζονται ἁρμονικά, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ παρακάτω σημείωμα ποὺ ὁ διοικητὴς τοῦ 14ου Συντάγματος Ε.Λ.Α.Σ., ἀντισυνταγματάρχης Στέλιος Σφακιωτάκης, ἔστειλε σὲ ὑφιστάμενό του ἀξιωματικό.

«Συναγωνιστὰ Μ.....

Σᾶς στέλνω τὸ δελτίον τὸ σημερινὸ (ἐννοεῖ τὸ δελτίο εἰδήσεων).

Ἐδῶ εἶναι ὁ Ταγματάρχης Ἄγγλος Μῆτσος καὶ μὲ ἐρωτᾶ τί νάρκες θέλετε νὰ μᾶς στείλη γιὰ τὴν ὑπονόμευση τοῦ δρόμου Κοντόπουλων-Γέρω Λάκκου· μεγάλες ἢ μικρές. Οἱ μεγάλες πρέπει νὰ εἶναι πάντοτε στρατιώτης κοντά, ὅταν δῆ αὐτοκίνητα, νὰ τῶν δίδει φωθιά, καὶ εἶναι δύσκολο, μοῦ φαίνεται, νὰ φυλᾶμε στὰ Κοντόπουλα. Οἱ μικρὲς τὰς ἀφήνουν στὸν δρόμον καὶ φεύγουν.

Μὲ τὸ ξημέρωμα νὰ ἔχω ἀπάντησιν, διότι θὰ φύγη ὁ Ἄγγλος καὶ πρέπει νὰ τοῦ πῶ.

Ἂν ἐμάθατε τίποτε γιὰ τὸ Βαφέ, γράψετέ μου.

9.12.44

Μὲ συν(αγωνιστικοὺς) χαιρετισμοὺς

(ὑπογρ:) Στυλ. Σφακιωτάκης»

Αὐτό, πάντως, δὲ σημαίνει πὼς ἀδιαφοροῦσε ἢ ἀδρανοῦσε ὁ κρητικὸς λαὸς καὶ μάλιστα οἱ ὀργανώσεις.

Πρὶν ἐκθέσω ὅμως τὰ ὅσα ἔγιναν ἢ δὲν ἔγιναν στὴν Κρήτη, εἶναι ἀνάγκη νὰ κατατοπίσω τὸν ἀναγνώστη γιὰ τὴν ὅλη κατάσταση ποὺ ἐπικρατοῦσε στὸ νησὶ τότε.

Ἀπὸ τὸ Σεπτέμβρη ποὺ ἄρχισαν οἱ Γερμανοὶ «νὰ τὰ μαζεύουν», συγκροτήθηκαν μὲ πρωτοβουλία τοῦ Ε.Α.Μ. (σύμφωνα μὲ τὴν «τέταρτη ὁδηγία» ἐγκυκλίου τῆς Παγκρήτιας στὶς Νομαρχιακές, τῆς 11.9.44) Κοινὲς Διοικητικὲς Ἐπιτροπὲς (Κ.Δ.Ε.) σὲ κάθε νομό, ἀπὸ ἀντιπροσώπους τοῦ Ε.Α.Μ. καὶ τῆς Ε.Ο.Κ. Οἱ ἐπιτροπὲς αὐτὲς εἶχαν νομαρχιακὲς ἐξουσίες. Παράλληλα συγκροτήθηκαν καὶ ἀνάλογες ἐπαρχιακὲς ἐπιτροπές. Μὲ τὴν ἀποχώρηση τῶν Γερμανῶν ἀπὸ τοὺς τρεῖς νομοὺς (Λασιθίου - Ἡρακλείου - Ρεθύμνης) οἱ Κ.Δ.Ε. τῶν ἀντιστοίχων νομῶν ἐγκαταστάθηκαν στὶς πρωτεύουσές των.

Στὰ Χανιὰ ὅμως ἔμειναν ἀποκλεισμένες μεγάλες γερμανικὲς δυνάμεις. Ἔτσι ἡ Κ.Δ.Ε. τοῦ νομοῦ Χανίων ἔμεινε στὰ βουνά, νότια τῶν Χανιῶν. Καὶ μέσα στὴν πόλη τῶν Χανιῶν καὶ στὸ κατεχόμενο τμῆμα τοῦ νομοῦ εἶχε διοριστεῖ ἀπὸ τοὺς Γερμανούς, μετὰ τὴ φυγὴ τοῦ Πασσαδάκη, «Γενικὸς Διοικητὴς Κρήτης» ὁ ἐπίσκοπος Κυδωνίας καὶ Ἀποκορώνου Ἀγαθάγγελος Ξηρουχάκης (κι αὐτὸς ὅμως εἶχε ἀναλάβει τὸ ἀξίωμα μὲ τὴ γραφτὴ συγκατάθεση τοῦ Ε.Α.Μ. καὶ τῆς Ε.Ο.Κ. καὶ τοῦ Ἄγγλου ταγματάρχη Διονύση, ἀντιπροσώπου τοῦ Συμμαχικοῦ Στρατηγείου Μέσης Ἀνατολῆς).

Στὶς 10 τοῦ Ὀχτώβρη ἦρθε στὴν Κρήτη, σὰν ἀντιπρόσωπος τῆς Κυβέρνησης ἐθνικῆς ἑνότητας τοῦ Γ. Παπανδρέου, ὁ ὑποστράτηγος Νικ. Παπαδάκης μὲ τὸν τίτλο «πολιτικὸς καὶ στρατιωτικὸς διοικητὴς Κρήτης». Καί, καθὼς στὸ μεταξὺ (26 Σεπτεμβρίου) εἶχε ὑπογραφτεῖ ἡ συμφωνία τῆς Καζέρτας, κάτω ἀπὸ τὶς διαταγές του μπῆκαν ὄχι μόνο οἱ Κ.Δ.Ε. τῶν νομῶν μὰ καὶ ὅλα τὰ ἀντάρτικα τμήματα τοῦ Ε.Λ.Α.Σ. καὶ τῆς Ε.Ο.Κ. Ὁ Ε.Λ.Α.Σ. τῆς Κρήτης ἦταν συγκροτημένος σὲ μεραρχία – τὴν 5η – ποὺ ἡ ἕδρα της ἦταν, μαζὶ μὲ τοῦ 14ου Συντάγματος, στὸ νομὸ Χανίων. Στὸ νομὸ Ρεθύμνης ἦταν τὸ 44ο Σύνταγμα καὶ στὸ νομὸ Ἡρακλείου τὸ 43ο.

Τοῦ νομοῦ Χανίων ἡ Κ.Δ.Ε. συνεδρίασε γιὰ τελευταία φορὰ κοντὰ στὸ χωριὸ Παναγιὰ τῆς περιοχῆς Κεραμειῶν, στὶς 12 τοῦ Νοέμβρη τοῦ 1944, μέσα στοὺς κρότους τῶν ὀβίδων ποὺ ἔριχναν ὀχτὼ – τὸ λιγότερο – γερμανικὲς πυροβολαρχίες ὅλων τῶν τύπων καὶ διαμετρημάτων. Ἄρχιζε ἡ μεγάλη «μάχη τῆς Παναγιᾶς», ποὺ ἀποτελεῖ τὴν κορυφαία στιγμὴ τοῦ Ε.Λ.Α.Σ. Κρήτης. Αὐτὴ ὅμως ἡ μάχη ἔφερε καὶ τὸ τέλος τοῦ εἰδυλλίου Ε.Α.Μ. - Ε.Ο.Κ., γιατὶ τὰ τμήματα ἀνταρτῶν τῆς Ε.Ο.Κ. πού, σύμφωνα μὲ τὴν ὑπ' ἀρ. Ε.Π. 1/27.10.44 «γενικὴ Διαταγὴ» τοῦ στρατηγοῦ Παπαδάκη, κρατοῦσαν τομεῖς ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ τοῦ Ε.Λ.Α.Σ. καὶ δὲν χτυπήθηκαν ἀπ' τοὺς Γερμανούς, ἀπόφυγαν νὰ πάρουν μέρος στὴ μάχη πλευροκοπώντας τὸν ἐχθρό. Οἱ Γερμανοὶ ἐκδικήθηκαν γιὰ τὶς μεγάλες ἀπώλειές τους καίγοντας τὰ χωριὰ τῶν Κεραμειῶν κι ἀποσύρθηκαν πάλι στὶς παλιές τους θέσεις, ἐνῶ οἱ ἀντάρτες ἔπιασαν καινούργια γραμμὴ νοτιότερα.

Μὲ τὶς πρῶτες εἰδήσεις ἀπ' τὴν Ἀθήνα γιὰ τὴν πολιτικὴ κρίση, ἡ Παγκρήτια Ἐπιτροπὴ τοῦ Ε.Α.Μ. ἀρχίζει μιὰ ἔντονη δραστηριότητα. Στὶς 3 τοῦ Δεκέμβρη μὲ προκήρυξη τοῦ «Γραφείου» της «καλεῖ ὅλες τὶς δημοκρατικὲς ὀργανώσεις, ὅλους τοὺς δημοκρατικοὺς πολίτες, ὅλο τὸ λαὸ νὰ ἑνωθεῖ σ' ἕνα πλατὺ δημοκρατικὸ ἀντιμοναρχικὸ μέτωπο ποὺ θά 'χει τρεῖς σκοπούς: Πρῶτο: νὰ πνίξει κάθε ἀπόπειρα πραξικοπηματικῆς ἐπαναφορᾶς τῆς Μοναρχίας. Δεύτερο: Ν' ἀγωνισθεῖ

Τὸ ἄρθρο εἶναι γραμμένο μὲ βάση τὰ στοιχεῖα ποὺ περιέχονται στὸ βιβλίο τοῦ καθηγητῆ κ. Στ. Βλοντάκη: «Ἡ ὀχυρὰ θέσις Κρήτης – Χρονικὸ τῆς γερμανικῆς κατοχῆς στὰ Χανιὰ ἀπ' τὸν Ὀχτώβρη τοῦ 1944 ὡς τὸ Μάη τοῦ 1945». Τὸ βιβλίο, ποὺ πρόκειται νὰ κυκλοφορήσει σύντομα. Εἶναι γεμάτο ἀπὸ φωτογραφίες καὶ σημαντικὰ ντοκουμέντα, ἄγνωστα ὡς τώρα, ποὺ ὁ συγγραφέας μαζεύει ἐδῶ κι ἕνα χρόνο ἀπὸ πολλὲς καὶ διάφορες πηγές. Ὁ κ. Βλοντάκης ἦταν τὸν τελευταῖο χρόνο τῆς κατοχῆς μέλος τοῦ Συμβουλίου πόλης τῆς Ε.Π.Ο.Ν. στὰ Χανιά.

γιὰ νὰ διεξαχθεῖ στὸ συντομώτερο χρονικὸ διάστημα ἐλεύθερο δημοψήφισμα μὲ μοναδικὸ ἐρώτημα «Βασιλεία ἢ Δημοκρατία». Τρίτο: νὰ ἐξασφαλίσει τὴν πλήρη ὁμαλότητα στὴν πολιτικὴ ζωὴ τῆς χώρας καὶ τὴ διενέργεια ἐλευθέρων ἐκλογῶν Συνταχτικῆς Ἐθνοσυνέλευσης». Ἡ προκήρυξη τελειώνει μὲ τὶς φράσεις:

– Κάτω ἡ ἀντεθνικὴ Μοναρχία!
– Ζήτω ὁ ἀντιμοναρχικὸς δημοκρατικὸς λαὸς τῆς Κρήτης!
– Ζήτω τὸ Δημοκρατικὸ Ἀντιμοναρχικὸ Μέτωπο!

Πρῶτος καρπὸς τῆς προσπάθειας αὐτῆς τοῦ Ε.Α.Μ. Κρήτης ἦταν μιὰ σύσκεψη στὸ Ἡράκλειο μὲ συμμετοχὴ τοῦ στρατηγοῦ Παπαδάκη, ποὺ ἔληξε μὲ τὴν ἔκδοση τοῦ παρακάτω «διαγγέλματος»:

«ΔΙΑΓΓΕΛΜΑ
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΚΡΗΤΙΚΟΝ ΛΑΟΝ

Οἱ ὑπογεγραμμένοι συνήλθομεν σήμερον δι' ἀνταλλαγὴν ἀπόψεων ἐπὶ τῆς καταστάσεως. Ὁμοφώνως διαδηλώνομεν τὴν θέλησίν μας νὰ ἀγωνισθῶμεν ὑπὲρ τῆς κατοχυρώσεως τῶν λαϊκῶν δημοκρατικῶν ἐλευθεριῶν καὶ κατὰ πάσης ἀποπείρας πραξικοπηματικῆς ἐπαναφορᾶς τῆς μοναρχίας.

Ἡράκλειο 5.12.44

Ὁ Στρατ. Διοικητὴς Κρήτης:
Στρατηγὸς Ν. Παπαδάκης
Ὁ Στρατ. Διοικητὴς Ἡρακλείου:
Ἀντ/ρχης Ἀνδρ. Νάθενας
διὰ τὸ Ε.Α.Μ.:Νῖκος Σακλαμπάνης, Γιάννης Σκορδύλης
Διὰ τὴν Ε.Ο.Κ.: Κ. Πολυχρονάκης, Κ. Σταυρακάκης, Στ. Γιαμαλάκης, Ἀνδρ. Ἀνδρουλάκης
Διὰ τὰς ἐνόπλους δυνάμεις: Ἐμμ. Μπαντουβᾶς, Χρ. Μπαντουβᾶς, Ν. Πλεύρης, Ι. Ἀνδρεαδάκης, Μ. Ξυλούρης, Λ. Δαμαλάκης, Θεοδωράκης, Κ. Κριτσωτάκης, Γ. Κατσιρωτάκης, Μ. Σαμαρείτης».

Στὶς 7 τοῦ Δεκέμβρη ἡ τρίτη ὁλομέλεια τῆς Παγκρήτιας τοῦ Ε.ΑΜ., ποὺ εἶχε συνεδριάσει στὸ Ρέθυμνο, μὲ «ἀπόφασή» της ποὺ δημοσιεύτηκε σὲ προκήρυξη, ρίχνει τὸ σύνθημα τῆς ἑνοποίησης ὅλων τῶν ἐνόπλων κρητικῶν δυνάμεων σ' ἕνα ἑνιαῖο ἐθνικὸ στρατὸ καὶ τῆς ἀποστολῆς των στὴ δυτικὴ Κρήτη γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῶν Χανιῶν. Στὴ συνέχεια ρίχνει τὴν εὐθύνη γιὰ τὴν πολιτικὴ κρίση στὴν «ἀντιδραστικὴ πλειοψηφία τῆς Πανεθνικῆς Κυβέρνησης», ἐκφράζει τὴν ἐλπίδα πὼς οἱ λαοὶ τῶν συμμάχων χωρῶν Ἀγγλίας, Η.Π.Α. καὶ Σοβιετικῆς Ἕνωσης δὲ θὰ ἐπιτρέψουν τὴν πραξικοπηματικὴ ἐπαναφορὰ τῆς μοναρχίας καί, τέλος, καλεῖ τὸν κρητικὸ λαὸ νὰ συνενωθεῖ σ' ἕνα «πανίσχυρο Πανδημοκρατικὸ Ἀντιμοναρχικὸ Μέτωπο» παραμερίζοντας τοὺς ψευτοδημοκράτες «πού, ὅπως τὸ 1935, ἔτσι καὶ τώρα τὸν διαβεβαιώνουν ὅτι δὲν ὑπάρχει κίνδυνος μοναρχοφασιστικοῦ πραξικοπήματος».

Γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς ἀπόφασης αὐτῆς ἀρχίζουν νὰ κινοῦνται πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς Ε.Ο.Κ. οἱ νομαρχιακὲς καὶ ἐπαρχιακὲς ἐπιτροπὲς τοῦ Ε.Α.Μ.

Ἀπὸ τὰ ἀριστερὰ πρὸς τὰ δεξιά: Μίνως Μάντακας, ταγματάρχης τοῦ ΕΛΑΣ, ὁ ταγματάρχης Στέλιος Σφακιωτάκης, διοικητὴς τοῦ 14ου Συντάγματος ΕΛΑΣ, ὁ ταγματάρχης «Μῆτσος», Βρετανὸς σύνδεσμος, ὁ συνταγματάρχης Γρηγόρης Κοντεκάκης, διοικητὴς τῆς 5ης Μεραρχίας τοῦ ΕΛΑΣ, καὶ ὁ συνταγματάρχης Στέφανος Πρωϊμος, ἐπιτελάρχης τῆς 5ης Μεραρχίας.

Στὸ νομὸ Χανίων γίνονται τρεῖς κρούσεις ἀπὸ τὶς 10 ὡς τὶς 16 τοῦ Δεκέμβρη ἀπὸ τὸ δικηγόρο Γιάννη Τσίβη, τῆς νομαρχιακῆς τοῦ Ε.Α.Μ., καὶ ἀπὸ τὸ Μανόλη Ζεβελάκη, καπετάνιο τῆς 5ης Μεραρχίας Ε.Λ.Α.Σ., στὸ Νικόλα Σκουλᾶ, πρόεδρο τῆς Ε.Ο.Κ. Χανίων, ποὺ ἔμενε τότε στοὺς Λάκκους Κυδωνίας. Τοῦ προτείνουν νὰ γίνεισυνεδρίαση τῆς Κ.Δ.Ε. καὶ νὰ ἐκδοθεῖ προκήρυξη πρὸς τὸ λαό, ποὺ νὰ καταγγέλλει τὶς ἐνέργειες τῶν Ἄγγλων καὶ τοῦ Γ. Παπανδρέου. Ὁ Σκουλᾶς ἀρνεῖται νὰ συμφωνήσει σὲ σύγκληση τῆς Κ.Δ.Ε., ἂν δὲν πάρει μέρος καὶ ἀντιπρόσωπος τοῦ στρατηγοῦ Παπαδάκη σὰν πέμπτο μέλος. Διαφωνεῖ μὲ τὶς ἀπόψεις τοῦ Ε.Α.Μ. γιὰ τὰ γεγονότα τῆς Ἀθήνας, γιατί, σύμφωνα, λέει, «μὲ ὅσα ραδιοφωνικῶς ἀνηγγέλθησαν ἐκ μέρους τῶν κ.κ. Τσώρτσιλ, Ἤντεν καὶ Παπανδρέου, τὰ θλιβερὰ συμβάντα προεκάλεσεν τὸ Ε.Α.Μ.–Ε.Λ.Α.Σ., ποὺ ἐπεδίωξε τὴν πρόωρον καὶ αἰφνιδιαστικὴν κατάληψιν τῆς Ἀρχῆς, χωρὶς νὰ ἀναμένη τὴν ἐτυμηγορίαν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, τὴν ὁποίαν ἀσφαλῶς ἐφοβεῖτο».

Ἡ Διοικοῦσα Ἐπιτροπὴ τῆς Ε.Ο.Κ. ἀπὸ τὴν πόλη τῶν Χανιῶν ἀπαντᾶ στὶς 18 τοῦ ἴδιου μήνα σὲ σχετικὴ ἔκθεση τοῦ Σκουλᾶ: «Εἴμεθα ἀπολύτως σύμφωνοι πρὸς τὰς ὑμετέρας ἀντιλήψεις ὡς πρὸς τὴν θέσιν τῆς Ε.Ο.Κ. ἔναντι τῆς Ἐθνικῆς Κυβερνήσεως καὶ τῶν Μεγάλων Συμμάχων μας Ἄγγλων».

Ἡ Νομαρχιακὴ τοῦ Ε.Α.Μ. τὴν ἴδια μέρα μὲ ἔγγραφό της πρὸς τὴ Διοικοῦσα Ἐπιτροπὴ τῆς Ε.Ο.Κ. καταγγέλλει τὴν ἀδιαλλαξία τοῦ Σκουλᾶ (ποὺ μαζὶ μὲ τὸν Ἰωσὴφ Βολουδάκη εἶχαν ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὁριστεῖ σὰν ἀντιπρόσωποί της στὴν Κ.Δ.Ε.) καὶ ζητᾶ τὸ διορισμὸ νέων ἀντιπροσώπων γιὰ μιὰ καινούργια συνεδρίαση στὰ Μεσκλά. Ἡ Διοικοῦσα Ἐπιτροπὴ ὅμως εἶχε εὐθυγραμμιστεῖ ἀπόλυτα μὲ τὸ Σκουλᾶ καὶ δὲν ἔστειλε ἀντιπροσώπους.

Ὅπως βλέπουμε, ἡ θέση τῆς Ε.Ο.Κ. ἀπέναντι στὶς προτάσεις τοῦ Ε.Α.Μ. ἦταν ἀρνητική. Δημιούργημα τῶν Ἄγγλων ἡ ὀργάνωση αὐτή, ὄχι μόνο δὲν ἤθελε νὰ κάνει ἢ νὰ πεῖ τὸ παραμικρό, ποὺ θὰ ἔθιγε τοὺς Ἄγγλους, μὰ δὲν ἄφηνε καὶ εὐκαιρία νὰ μὴν ἐκφραστεῖ κολακευτικὰ γιὰ τὴν «κραταιά μας σύμμαχο Ἀγγλία». Παράλληλα δὲν ἀποφάσιζε νὰ κάνει καὶ ὁποιαδήποτε ἐνέργεια ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ τὴν ἐκθέσει ἀνεπανόρθωτα, ἀλλὰ κρατοῦσε μιὰ στάση καιροσκοπική, ὅπως φαίνεται ἀπὸ γράμμα τοῦ ἀντιπροέδρου τῆς Ε.Ο.Κ. Χανίων Χαζίρη πρὸς τὸ Σκουλᾶ, μὲ ἡμερομηνία 8.12.44. Τὸ γράμμα αὐτὸ τελειώνει ἔτσι: «Ἡ μόνη μας φροντὶς σήμερον, νομίζω, πρέπει νὰ εἶνε ὅπως διατηροῦμεν εἰς Καστέλλι Κισσάμου μεγάλην δύναμιν ἐνόπλων γιὰ νὰ παίρνομε τὰ ἀνήκοντα εἰς ἡμᾶς τρόφιμα καὶ εἴδη καὶ ἔτσι νὰ συντηρούμεθα ἐν ἐνόπλω ἀναμονῇ περιμένοντες τὴν ἔκβασιν τῶν ἐν τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι γεγονότων. Ἑπομένως σᾶς ἐξουσιοδοτοῦμεν νὰ δίδετε τὰς σχετικὰς διαταγὰς εἰς τὸν Συνταγματάρχην κ. Παπαδάκην γιὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς Φρουρᾶς Καστελλίου».

Ὁ συνταγματάρχης (Ἀντώνιος) Παπαδάκης ποὺ ἀναφέρεται στὸ γράμμα αὐτό, ἦταν ὁ διοικητὴς τῶν ἀνταρτικῶν τμημάτων τῆς Ε.Ο.Κ. νομοῦ Χανίων.

Στὶς 13 τοῦ Δεκέμβρη ὁ διοικητὴς τῆς 5ης Μεραρχίας Ε.Λ.Α.Σ. συνταγματάρχης Κοντεκάκης ὑποβάλλει ἕνα «ὑπόμνημα» στὸν Ἄγγλο ταξίαρχο Μπένφιλντ ποὺ ἦρθε γιὰ ἐπιθεώρηση στὸν τομέα ποὺ κρατοῦσε τὸ 14ο Σύνταγμα ἀπέναντι στοὺς Γερμανούς. Τὸ κείμενο αὐτὸ ἀποτελεῖ μιὰ ἔντονη διαμαρτυρία γιὰ τὴν ἔνοπλη ἀγγλικὴ ἐπέμβαση κι ἕνα μαστίγωμα τῆς ὅλης ἀγγλικῆς πολιτικῆς ἀπέναντι στὸν ἑλληνικὸ λαό. Ἀντιγράφω μερικὲς χαρακτηριστικὲς περικοπές:

«Τὸ ἑλληνικὸν αἷμα ἐχύθη ἀφθόνως

ἀπὸ τοὺς κοινούς μας ἐχθροὺς Γερμανούς, Ἰταλούς, Βουλγάρους, πεμπτοφαλαγγῖτες καὶ ταγματασφαλῖτες καὶ εἶναι μεγάλο ἁμάρτημα καὶ πολιτικὸ σφάλμα νὰ χύνεται καὶ ἀπὸ τοὺς συμμάχους μας.

Ποῖον εἶναι τὸ ἔγκλημά μας; Τὸ ὅτι δὲν θέλομε νὰ ἐπανέλθη ἕνας Βασιλέας φασίστας χωρὶς νὰ ἐρωτηθῆ ἡ γνώμη τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ...

Ἄλλωστε ἡμεῖς ὑπεχωρήσαμεν πρὸ τῆς ἀνάγκης καὶ ἐδέχθημεν νὰ γίνη ἀνόθευτον δημοψήφισμα διὰ τὴν ἐπάνοδόν του μὲ τὴν βεβαιότητα ὅτι δὲν θὰ ἐξασφαλίση πλέον τῶν 5% τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ.

Δὲν πρόκειται ὅμως νὰ γίνη ἀνόθευτον τὸ δημοψήφισμα ὅταν ὁ Παπανδρέου ζητᾶ ν' ἀφοπλίση τὰ ἐθελοντικὰ Δημοκρατικὰ στρατεύματα καὶ νὰ κρατήση ἐν ἐνεργεία τὰ ἐθελοντικὰ βασιλόφρονα τοιαῦτα.....

Ποῦ εἶναι αἱ ὑποσχέσεις τῶν συμμάχων, ὅτι οἱ λαοὶ θὰ εἶναι ἐλεύθεροι ν' αὐτοδιοικηθοῦν μετὰ τὴν νίκην;

Δὲν εἶναι βέβαια αὐτοδιοίκησις τὰ Ἀγγλικὰ πυροβόλα τὰ ὁποῖα βάλλουν ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ βράχου τῆς Ἀκροπόλεως, οὔτε τὰ Ἀγγλικὰ τάνκς καὶ ἀεροπλάνα τὰ ὁποῖα μὲ ἀπορία μας μαθαίνομεν ὅτι συνεργάζονται καὶ ἐπιτίθενται μετὰ μαύρων ἀχαλινώτων κατὰ τοῦ ἀμάχου πληθυσμοῦ...

Ἡμεῖς ἐδῶ εἰς τὴν Κρήτην μὲ λαχτάρα περιμένομεν τὴν ἡμέραν ποὺ μὲ τὴν βοήθειαν τῶν συμμάχων μας θὰ ἐλευθερωνόμεθα ἀπὸ τὴν μαύρην δουλείαν τῆς ὁποίας ὁμοία δὲν ἐγνώρισε ποτὲ ὁ κόσμος μέχρι σήμερον, δυστυχῶς ὅμως μὲ μεγάλη λύπη βλέπομε ὅτι ὁ στρατηγὸς Σκόμπυ, ὅστις εἶχε ἀναλάβει αὐτὸ τὸ καθῆκον, ἀντὶ νὰ κάνη ἐπιχειρήσεις ἐν Κρήτη κατὰ τῶν Γερμανῶν κάνει ἐπιχειρήσεις εἰς τὰς Ἀθήνας, τὴν καρδίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐναντίον Ἑλλήνων πατριωτῶν».

Στὸ μεταξὺ φαίνεται πὼς ἡ κυβέρνηση τῆς Ἀθήνας καὶ οἱ Ἄγγλοι (δηλαδὴ ἡ ὑπερκυβέρνηση) ἀνησύχησαν γιὰ τὸ «Διάγγελμα» τοῦ Ἡρακλείου ποὺ εἶχε ὑπογράψει καὶ ὁ στρατηγὸς Παπαδάκης. Φοβοῦνται πὼς ὁ στρατηγὸς βρίσκεται κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιρροὴ τοῦ Ε.Α.Μ. Κι ἀρχίζει μιὰ σειρὰ ἀπὸ ἐνέργειες ποὺ ἔχουν σὰν σκοπὸ καὶ ἀποτέλεσμα νὰ πάρει γερὰ στὰ χέρια του τὴν κατάσταση καὶ στὴν Κρήτη ὁ στρατηγὸς Σκόμπυ καὶ οἱ ἐντολοδόχοι του. Ἔτσι, στὶς 5 τοῦ Δεκέμβρη – τὴν ἴδια μέρα ποὺ βγῆκε τὸ Διάγγελμα – τὸ Γ.Ε.Σ. μὲ τὴν ὑπ' ἀριθ. 19 τηλεγραφικὴ διαταγή του διορίζει τὸ στρατηγὸ Παπαδάκη Διοικητὴ ὅλων τῶν ἐνόπλων δυνάμεων τῆς Κρήτης, ἀνταρτικῶν καὶ χωροφυλακῆς, μὰ τὴν ἴδια στιγμὴ καθορίζει ὅτι «ἡ Στρατιωτικὴ Διοίκησις Κρήτης θὰ λαμβάνη διαταγὰς ἀπὸ τὸν ἐν Ἑλλάδι Στρατ. Διοικητὴν Στρατηγὸν Σκόμπυ μέσω τοῦ Δ/τοῦ τῆς 133 Ταξιαρχίας».

Δέκα μέρες ἀργότερα φθάνουν δυὸ πολιτικοὶ διοικητὲς στὴν Κρήτη, ὁ Μανοῦσος Βολουδάκης γιὰ τὴ δυτικὴ Κρήτη μὲ ἕδρα τὸ Ρέθυμνο κι ὁ Παπαδογιάννης γιὰ τὴν ἀνατολικὴ μὲ ἕδρα τὸ Ἡράκλειο. Ὁ στρατηγὸς Παπαδάκης περιορίζεται στὰ στρατιωτικὰ ἀποκλειστικὰ καθήκοντα καί, κάτω ἀπὸ τὴν ἀδιάκοπη πίεση, καθὼς φαίνεται, τῆς κυβέρνησης τῆς Ἀθήνας καὶ τῶν Ἄγγλων, παίρνει μιὰ σειρὰ ἀπὸ μέτρα ποὺ οὐσιαστικὰ στρέφονται κατὰ τοῦ Ε.Α.Μ. καὶ τοῦ Ε.Λ.Α.Σ. Κηρύσσει τὸ στρατιωτικὸ νόμο· ἱδρύει ἔκτακτα στρατοδικεῖα· διατάσσει τὴν παράδοση πομπῶν καὶ δεκτῶν ἀσυρμάτου, καθὼς καὶ ὅλων τῶν ὅπλων καὶ πυρομαχικῶν ποὺ κατέχονται ἀπὸ ἰδιῶτες καὶ ὀργανώσεις, χωρὶς νὰ εἶναι δηλωμένα στὶς στρατιωτικὲς ἀρχές. Καλεῖ ὅλα τὰ πρόσωπα ποὺ ἦρθαν στὴν Κρήτη ἀπ' ἔξω μετὰ τὴν 1η τοῦ Ὀχτώβρη νὰ παρουσιαστοῦν καὶ νὰ ζητήσουν προσωρινὲς ἄδειες παραμονῆς στὸ νησί, ἐπιφυλάσσοντας στὸν ἑαυτό του τὸ δικαίωμα νὰ δώσει ἢ ὄχι αὐτὲς τὶς ἄδειες. Τὸ ἀποκορύφωμα τῆς μεταστροφῆς αὐτῆς, ποὺ συμβαδίζει μὲ τὴν ἄσχημη γιὰ τὸν Ε.Λ.Α.Σ. τροπὴ τῶν ἐπιχειρήσεων στὴν Ἀθήνα, εἶναι ἡ ἀποστολὴ ἑνὸς συγχαρητηρίου τηλεγραφήματος τοῦ στρατηγοῦ Παπαδάκη πρὸς τὸ Σκόμπυ «ἐξ ὀνόματος ἀνταρτῶν Κρήτης».

Στὴν ἐνέργεια αὐτὴ τοῦ στρατηγοῦ ἀντιδρᾶ ἔντονα ὁ Κοντεκάκης μὲ τὸ παρακάτω ἔγγραφο.

«Ε.Λ.Α.Σ.
V Μεραρχία Κρήτης
Ἀριθμ. Πρωτ. 361

Ὑποστράτηγον
Παπαδάκην Νικόλαον
Ἐπισκοπὴν Ρεθύμνης

Κατόπιν σημερινοῦ ραδιοφωνικοῦ δελτίου Λονδίνου δι' οὗ μανθάνομεν ὅτι ἐξ ὀνόματος ἀνταρτῶν Κρήτης συνεχάρητε Στρατηγὸν Σκόμπυ καὶ Πρωθυπουργὸν Παπανδρέου διὰ ληφθέντα μέτρα εἰς Ἀθήνας ἐναντίον τοῦ Ε.Λ.Α.Σ.

ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΟΜΕΘΑ

ἐντόνως ἐξ ὀνόματος μονίμων καὶ ἐφέδρων ἀνταρτῶν τοῦ Ε.Λ.Α.Σ. Κρήτης τῶν ὁποίων τὴν γνώμην καὶ τὰ φρονήματα ἐπλαστογραφήσατε, καθ' ὅσον ἡμεῖς κατ' ἐπανάληψιν διεμαρτυρήθημεν καὶ κατεδικάσαμεν ἄστοχον καὶ ἐγκληματικὴν ἐπέμβασιν στρατηγοῦ Σκόμπυ εἰς τὰ ἐσωτερικά μας.

Θέρισσον 23.12.44
Διοικητὴς τῆς V Μεραρχίας Κρήτης
(Ὑπογραφή:) Γρ. Κοντεκάκης
Συν/ρχης Πυροβολικοῦ».

Παράλληλα στέλνει τηλεγράφημα μὲ τὸ ἴδιο πνεῦμα πρὸς τὸ στρατηγὸ Σκόμπυ.

Μὲ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Τσώρτσιλ στὴν Ἀθήνα – Χριστούγεννα τοῦ '44 – καὶ τὴν ἀντικατάσταση τοῦ Παπανδρέου στὴν πρωθυπουργία ἀπὸ τὸ στρατηγὸ Πλαστήρα, δυὸ-τρεῖς ἀξιωματικοὶ τοῦ Ε.Λ.Α.Σ., παλιοὶ πλαστηρικοί, πέφτουν στὴν παγίδα. Ἀνίκανοι νὰ καταλάβουν τὴ μακιαβελικὴ πολιτικὴ τῆς Ἀγγλίας, νομίζουν πὼς... ἡ δημοκρατία ἐνίκησε! Καὶ φεύγουν ἀπ' τὸν Ε.Λ.Α.Σ. Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ὁ διοικητὴς τοῦ 44ου Συντάγματος (Ρεθύμνης) Συνταγματάρχης Χρ. Φιωτάκης, καθὼς κι ὁ ἀπόταχτος μοίραρχος Χωροφυλακῆς Ἰωάννης Βολακάκης ἀπ' τὸ 14ο Σύνταγμα.

Χαρακτηριστικὸ εἶναι τὸ παρακάτω ἀπόσπασμα ἀπὸ γράμμα ποὺ ὁ τελευταῖος αὐτὸς ἔστειλε στὶς 27 τοῦ Γενάρη τοῦ 1945 σὲ ἀξιωματικὸ τοῦ Ε.Λ.Α.Σ. ποὺ τὸν εἶχε κατακρίνει γιὰ τὴν ἐνέργειά του:

«Μετὰ τὴν ἀνάληψιν τῆς ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ Πλαστήρα εἶχον καὶ ἔχω τὴν γνώμην ὅτι ἡ ὑπόθεσις τῆς Δημοκρατίας εἶναι ἐξησφαλισμένη».

Σήμερα καὶ τὰ νήπια ξέρουν πὼς τὸ μόνο πράγμα ποὺ ἐξασφάλισε ἡ μεταβίβαση τῆς πρωθυπουργίας ἀπ' τὸ Γ. Παπανδρέου στὸν Πλαστήρα ἦταν τὸ νὰ καθίσει γιὰ ἄλλα τριάντα χρόνια στὸ σβέρκο τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἡ Μοναρχία.

Εἶναι ὅμως μεγάλη ἀνακρίβεια αὐτὸ ποὺ ἔγραψε ὁ βουλευτὴς κ. Σταῦρος Μπίρης στὰ «Νέα» τῆς 5ης Δεκεμβρίου (στὸ δημοσίευμα μὲ τὸν τίτλο «Κρήτη ἡ ἀδούλωτη») πὼς τάχα «ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Ε.Λ.Α.Σ Κρήτης Γρ. Κοντεκάκης ἀποσύρθηκε ἀπὸ τὴν ἡγεσία μόλις τὸ Κ.Κ.Ε. στράφηκε ἐναντίον τοῦ Πλαστήρα». Ὁ Κοντεκάκης ἔμεινε στὸν Ε.Λ.Α.Σ ὡς τὶς 25 τοῦ Φλεβάρη τοῦ '45, ὁπότε, δέκα μέρες μετὰ τὴ συμφωνία τῆς Βάρκιζας, ἐκύρυξε μὲ «Ἡμερησία Διαταγὴ» τὴ διάλυση τῆς Μεραρχίας, ποὺ δὲν εἶχε πιὰ λόγο νὰ ὑπάρχει, ἀφοῦ ἄρχιζε γενικὴ στρατολογία ἐφέδρων γιὰ τὴ δημιουργία τῆς Μεραρχίας τοῦ νέου ἐθνικοῦ στρατοῦ. Ἔμεινε μόνο τὸ 14ο Σύνταγμα Ε.Λ.Α.Σ νὰ φυλάει τὸν τομέα ποὺ τοῦ εἶχε ὁρίσει ἡ Στρατιωτικὴ Διοίκηση Κρήτης ἀπέναντι στὴ γερμανοκρατούμενη περιοχή.

Στὶς 5 τοῦ Γενάρη σταμάτησαν οἱ ἐχθροπραξίες στὴν Ἀθήνα μὲ οὐσιαστικὴ ἥττα τοῦ Ε.Λ.Α.Σ. Τὸ πρῶτο μέρος τοῦ σχεδίου Τσώρτσιλ εἶχε πετύχει. Καὶ τὸ αἷμα ποὺ εἶχε χυθεῖ ἄφθονο ἦταν θαυμάσιο λίπασμα γιὰ νὰ ἀναπτυχθεῖ τὸ δεύτερο μέρος τοῦ σχεδίου, ὁ ἀνελέητος διωγμὸς τῶν ἀριστερῶν, ποὺ θὰ δημιουργοῦσε μὲ τὴ σειρά του τὸ κατάλληλο κλίμα γιὰ ἕνα νόθο δημοψήφισμα. Στὴν Κρήτη ὅμως δὲν εἶχαν δημιουργηθεῖ αὐτὲς οἱ προϋποθέσεις. Δὲν εἶχε γίνει ἐμφύλιος πόλεμος. Ἡ ἡγεσία τοῦ Ε.Α.Μ. Κρήτης, μὲ τὴ φρόνιμη ταχτική της, εἶχε ἀποφύγει κάθε πρόκληση. Ἡ ἡγεσία πάλι τῆς Ε.Ο.Κ., ἠθικὰ ἀφοπλισμένη μὲ τὴν ταχτικὴ τοῦ Ε.Α.Μ., δὲν τολμοῦσε ν' ἀρχίσει πρώτη μιὰ ἀνοιχτὴ ἔνοπλη σύγκρουση ἢ γιατὶ δυσπιστοῦσε γιὰ τὸ ἀποτέλεσμα ἢ γιατὶ δὲν ἤθελε εἰλικρινὰ νὰ χυθεῖ αἷμα ἀδελφικό. Χρειαζόταν, λοιπόν, γιὰ τὴν ἐπέχταση τοῦ σχεδίου Τσώρτσιλ στὴν Κρήτη ἕνας ἄνθρωπος ποὺ θά 'χε λύσει μέσα στὴ συνείδησή του αὐτὸ τὸ πρόβλημα μὲ πολὺ ἁπλοϊκὸ τρόπο: ὅποιος δὲ συμφωνεῖ μὲ τὴ δική μου πολιτικὴ θέση εἶναι... Βούλγαρος καὶ ἡ ἐξόντωσή του εἶναι ἔργο θεάρεστο καὶ πατριωτικό. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἦταν ὁ Παῦλος Γύπαρης, ποὺ ἀμέσως μετὰ τὴν ἀνακωχὴ στὴν Ἀθήνα, ἄρχισε νὰ ὀργανώνει στὸ Ρέθυμνο μὲ κυβερνητικὴ ἐντολὴ «ἐθελοντικὴ ταξιαρχία ἐθνικοφρόνων ἀνταρτῶν».

Ἡ ἐξιστόρηση ὅμως τῆς αἱματηρῆς δραστηριότητας τοῦ Γύπαρη καὶ τῶν ἀνταρτῶν ξεφεύγει ἀπὸ τὰ ὅρια τοῦ σημειώματος αὐτοῦ.

ΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΚΗ - ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

τοῦ Δημήτρη Παναγιωτάτου

Τὰ κόμικς εἶναι ἱστορίες σὲ εἰκόνες, μὲ κείμενα, κατὰ κανόνα σύντομα, ποὺ συνοδεύουν τὶς εἰκόνες. Δείγματα μιᾶς τέτοιας ἕνωσης λέξης καὶ εἰκόνας ὑπάρχουν καὶ στὴν ἀρχαιότητα (Ἑλλάδα, Αἴγυπτος). Δὲν ἀποτελοῦν, ὅμως, κόμικς. Τὰ κόμικς εἶναι ἡ συστηματοποιημένη ἕνωση κειμένου καὶ σχεδίου, βασίζονται σὲ μιὰ σαφῶς καθορισμένη πρακτικὴ κι εἶναι προϊὸν ἑνὸς νέου γλωσσικοῦ κώδικα. Ἀπ' αὐτὴ τὴν ἄποψη, ἡ ἱστορία τῶν κόμικς ἀρχίζει ἀπὸ τότε ποὺ συστηματοποιήθηκε αὐτὴ ἡ ἕνωση τῆς λέξης μὲ τὴν εἰκόνα: ἀπ' τὶς ἀρχὲς τοῦ εἰκοστοῦ αἰώνα, δηλαδὴ ἀριθμοῦν ἑβδομήντα τόσα χρόνια ζωῆς.

Ἤδη στὸ τέλος τοῦ δέκατου ἕνατου καὶ στὶς ἀρχὲς τοῦ εἰκοστοῦ αἰώνα οἱ γελοιογραφίες τῶν ἐφημερίδων «ψυχαγωγοῦσαν» τὸ κοινὸ τῆς ἐποχῆς. Ἀπὸ τὶς γελοιογραφίες αὐτὲς γεννήθηκαν τὰ κόμικς. Ποῦ ἀλλοῦ, φυσικά, παρὰ στὴν Ἀμερική; Ἡ Εὐρώπη, σέρνοντας πίσω της τὴ βαριὰ κληρονομιὰ μιᾶς κουλτούρας ποὺ ἐξαναγκάζει στὸ σεβασμὸ τῆς περιβόητης «παράδοσης» (κλασικὴ φιλολογία, κλασικὴ μουσική, κλπ.), περιφρόνησε γιὰ πολλὰ χρόνια τὰ κόμικς. Ἀλλὰ κι ὅταν ἀκόμα, σὲ λίγες περιπτώσεις, δὲν τὰ περιφρόνησε, φρόντισε νὰ τὰ περιορίσει σ' ἕνα ὁρισμένο κοινό: στὰ παιδιά. Στὴν Ἀμερική, ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά, ἔλειπε μὲν ἡ παράδοση τῆς Εὐρώπης, περίσσευε ὅμως, καὶ μὲ τὸ παραπάνω, ὁ συντηρητισμός. Τὰ ἀμερικάνικα κόμικς μέχρι τὸ 1930, περίπου, «ψυχαγωγοῦν» τὸ σχετικὸ κοινὸ ὅπως καὶ ἡ γελοιογραφία. Ἡ ἀτμόσφαιρά τους εἶναι καθαρὰ «οἰκογενειακὴ» καὶ ὁ σκοπός τους νὰ κάνουν τὸν κόσμο νὰ γελάει. (Καὶ μὲ ποιὸ τρόπο)! Δὲν ὑπάρχει σατιρικὴ διάθεση στὶς ἱστορίες τους. Κι ὅταν, κάποτε, τὸ γέλιο συνοδεύεται μὲ κάποιες «τολμηρότητες» στὸν ἐρωτικοσεξουαλικὸ τομέα (παράδειγμα, ἡ πασίγνωστη «Μπέττυ Μπούπ» τοῦ Φλέισερ, τὸ 1925), φτάνει ν' ἀποτελέσει τὸ σκάνδαλο τῆς ἐποχῆς.

● 1930-1960 (περίπου): Ἕνα βῆμα μπρός, ἕνα βῆμα πίσω.

Ἀπὸ τὸ 1930 ὁ κινηματογράφος ἀνοίγει δυὸ νέους δρόμους στὰ ἀμερικάνικα κόμικς. Ὁ πρῶτος ἀκολουθεῖ τὶς ἀστυνομικὲς ταινίες καὶ τὰ μυθιστορήματα τῆς «σερὶ νουὰρ» (εἶναι γνωστὸς καὶ στὴν Ἑλλάδα ὁ «Ντὶκ Τραίησυ» τοῦ Γκούλντ, ποὺ πρωτοεμφανίστηκε τὸ 1931). Εὐτυχῶς, τὰ ἀστυνομικὰ κόμικς κρατᾶνε ὅλα τὰ θετικὰ στοιχεῖα τῆς «μαύρης» ἀστυνομικῆς φιλολογίας καὶ ἀποφεύγουν συστηματικὰ τὰ ἀντιδραστικὰ χολλυγουντιανὰ καρυκεύματα τῶν σχετικῶν ταινιῶν. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι ὁ συγγραφέας ἀστυνομικῶν μυθιστορημάτων Ντάσιελ Χάμμετ, ποὺ δήλωσε (ἐπὶ Μακάρθυ) πὼς «ὅ,τι ἔχει γράψει, τὸ ἔχει γράψει σὰν κομμουνιστής», ἀσχολήθηκε καὶ μὲ τὰ σενάρια πολλῶν ἀστυνομικῶν κόμικς τῆς «σερὶ νουάρ». Θέμα (βασικὸ) τῶν σχετικῶν ἔργων: ἡ καταγγελία μιᾶς κοινωνίας – τῆς ἀμερικάνικης – ποὺ ἀλληλοσκοτώνεται, καὶ ἡ προσπάθεια τοῦ ἥρωα νὰ βρεῖ κάποια δικαίωση μέσα σ' αὐτήν.

Ὁ δεύτερος δρόμος εἶναι ἐξίσου χαρακτηριστικὸς τῆς κατάστασης ποὺ ἐπικρατεῖ στὴν Ἀμερικὴ μεταξὺ τῶν δύο πολέμων. Τὸ περίφημο ἀμερικάνικο ὄνειρο ἔχει προδοθεῖ καὶ ὁ «Ταρζάν», τὸ σύμβολο τῆς ἱμπεριαλιστικῆς πολιτικῆς τῶν Ἀμερικανῶν, ζεῖ μέσα στὴ ζούγκλα, ὅπου ὅλα φαίνονται δυνατὰ καὶ ὅπου μποροῦν νὰ ἐκτονώνονται μαζί του οἱ ἀναγνῶστες τους. Ὁ «Σούπερμαν» καὶ ἡ «Νυχτερίδα» προσπαθοῦν νὰ τονώσουν τὴν (κλονισμένη) πίστη τῶν Ἀμερικανῶν στὸ ἔθνος τους, τονίζοντας τὴν ἀπεριόριστη δύναμή του.

Ὡστόσο, τὰ ἔτη 1947-1950 θὰ σημάνουν τὴν ἀρχὴ γιὰ μιὰν ὀπισθοχώρηση τῶν κόμικς τόσο στὴν Ἀμερικὴ ὅσο καὶ στὴν Εὐρώπη (ὅπου εἶχαν ἤδη γίνει μερικὲς προσπάθειες, ἀπὸ τὸ 1938, γιὰ τὴν παραγωγὴ κόμικς). Τὸ 1950 οἱ «προστάτες» τῆς ἀμερικάνικης νεολαίας, θορυβημένοι ἀπ' τὴν ἐπιτυχία τῶν ἀστυνομικῶν κόμικς συγκροτοῦν μιὰν ἐπιτροπὴ ποὺ περνάει ὅλα τὰ κόμικς ἀπὸ λογοκρισία καὶ κολλάει στὰ «καθωσπρέπει» ἀπ' αὐτὰ τὴ σφραγίδα «ἐγκεκριμένο». Ὅπως εὔκολα καταλαβαίνει κανείς, καὶ ἡ παραμικρότερη νύξη ἐναντίον τῶν «μπασκίνων» τῆς ἀστυνομίας μποροῦσε νὰ ἔχει σὰν ἀποτέλεσμα τὴν ὁλοκληρωτικὴ ἀπαγόρευση τῆς σχετικῆς ἱστορίας. Τὰ κόμικς στὴν Ἀμερικὴ καταδικάζονται, γιὰ δέκα τουλάχιστον χρόνια, σὲ μαρασμό.

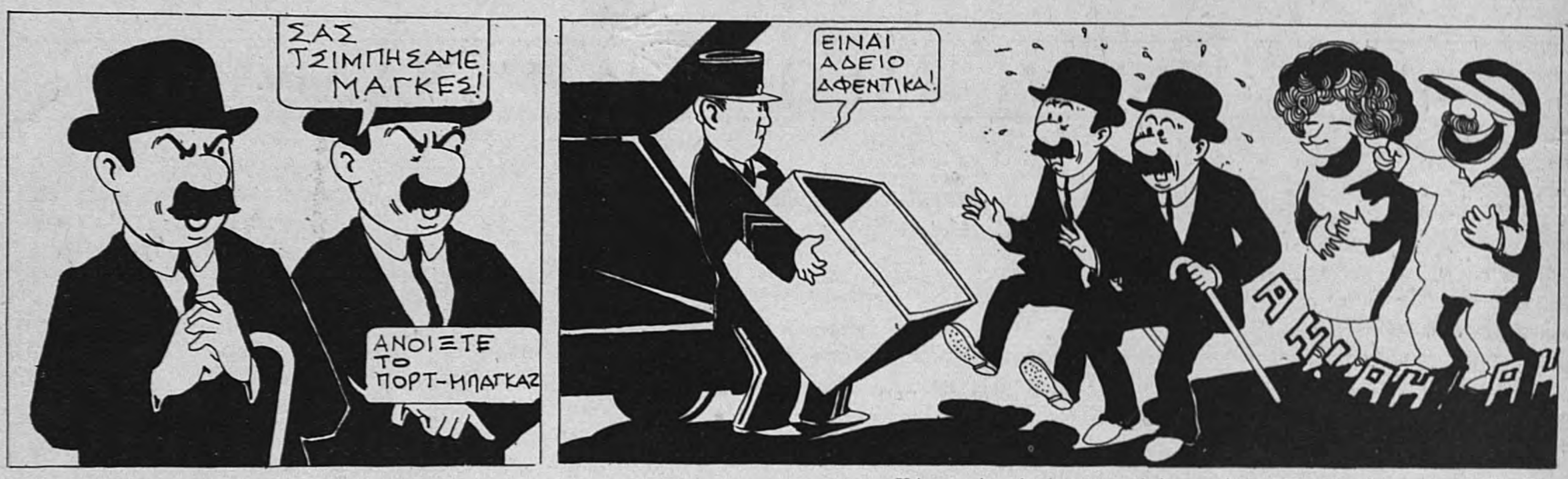
Ἡ Εὐρώπη, ἐν τῷ μεταξύ, ἐκεῖ ποὺ εἶχε ἀρχίσει νὰ ξυπνάει, ἀποφασίζει νὰ μιμηθεῖ τοὺς Ἀμερικανούς. Τὸ 1947 κομμουνιστὲς καὶ εὐσεβεῖς καθολικοί, στὴ Γαλλία, δίνουν τὰ χέρια (!) γιὰ νὰ πολεμήσουν μαζὶ τὸν κοινὸ ἐχθρό: τὰ κόμικς. Ἡ γκάφα αὐτὴ τοῦ γαλλικοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος δὲν ὁμολογήθηκε ποτὲ ἄμεσα, ἀλλὰ ἔμμεσα, ὅπως συνήθως: τὰ τελευταῖα χρόνια ὅλες οἱ ἀφίσες τοῦ κόμματος βασίζονται στὴν πὸπ ἄρτ, ποὺ μὲ τὴ σειρά της ἔχει ἐπηρεαστεῖ σημαντικὰ ἀπὸ τὰ κόμικς!

● 1960-1972 (περίπου): Πρίν, κατὰ καὶ μετὰ τὸ κίνημα τοῦ ἀντεργκράουντ.

Ἡ περίοδος τῆς «ἀποστείρωσης» τῶν κόμικς διάρκεσε μέχρι τὸ 1960. Τόσο στὴν Ἀμερική, ὅσο καὶ στὴν Εὐρώπη, προετοιμαζόταν ἡ μεγάλη ἀλλαγή. Τὸ κίνημα τοῦ ἀντεργκράουντ ξε-

σπάει βίαια καὶ δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ περιλάβει καὶ τὰ κόμικς. Ἂν καὶ κίνημα καθαρὰ ἀμερικάνικο, ἔρχεται τὴ στιγμὴ ποὺ τὸ περιμένει καὶ ἡ ἴδια ἡ Εὐρώπη: στὴν Ἰταλία τὰ κόμικς τοῦ Κρέπαξ καὶ στὴ Γαλλία ἡ «Μπαρμπαρέλλα» (1965) καὶ ἡ «Ζοντὲλ» (1966) δείχνουν πόσο φανερὰ ἔχει μπεῖ ὁ ἐρωτισμὸς μέσα στὰ κόμικς. Ἡ σκατολογία τοῦ ἀντεργκράουντ στὴν Ἀμερικὴ ἐπιβεβαιώνει πὼς κάτι πολὺ σημαντικὸ συμβαίνει. Τὰ ἀντεργκράουντ κόμικς ἀνθίζουν μεταξὺ 1966 καὶ 1972, περίπου. Θεματολογικὰ δὲν διαπραγματεύονται παρὰ ἕνα μονάχα πρόβλημα, ποὺ εἶναι, ὅμως, ἡ βάση ὅλων τῶν ἄλλων: τὴν καταπίεση σὲ ὅλες της τὶς μορφές, ἀπ' ὅπου κι ἂν προέρχεται, ἀπὸ τὸ κράτος, τὴν ἐκκλησία ἢ τὴν οἰκογένεια, καθὼς καὶ τὴν ἀντίδραση (ἐνεργητική: ἡ βία, παθητική: τὰ ναρκωτικά, κλπ.) ἀπέναντί της. Ἀπὸ ἄποψη μορφῆς, ἐγκαταλείπεται τὸ «ἄψογο» σχέδιο καὶ ἡ «ρεαλιστικότητα» τῶν παραδοσιακῶν κόμικς γιὰ χάρη μιᾶς ἐντυπωσιακῆς, πολλὲς φορές, ἀφαίρεσης.

Μετὰ τὸ 1972 – τὸ ἀργότερο – μποροῦμε νὰ μιλήσουμε μὲ σιγουριὰ γιὰ τὸ θάνατο τοῦ ἀντεργκράουντ. Ὅπως ὅλα τὰ ἀξιόλογα κινήματα πέθανε τελικὰ κι αὐτό, καὶ μάλιστα μὲ τὸν τρόπο ποὺ πεθαίνει κάθε ἐνέργεια ἢ κίνημα ποὺ ἀμφισβητεῖ τὶς ἀξίες τῆς ἀστικῆς κοινωνίας: ἡ ἴδια ἡ ἀστικὴ τάξη «ἰδιοποιήθηκε» τὸ ἀντεργκράουντ, διαστρεβλώνοντας τὸ ἀρχικό του νόημά του, ὅπως εἶχε κάνει πρὶν μὲ τὰ μακριὰ μαλλιά, τὰ τζὴν ροῦχα, τὸ κίνημα τῶν χίππυς, κλπ. Ὡστόσο αὐτὸς ὁ θάνατος σημαίνει ταυτόχρονα τὴ γέννηση μιᾶς καινούργιας «σχολῆς» κόμικς, ποὺ ἀκολουθεῖ τὰ χνάρια τοῦ ἀντεργκράουντ ἀλλὰ καὶ τοῦ δίνει μιὰν ἐντελῶς νέα διάσταση – τὴν πολιτική. Πολιτικὴ διάσταση μὲ σαφὴ κατεύθυνση πρὸς τὰ ἀριστερά, ἐννοεῖται. Στὴ θέση τοῦ «ἀπολιτικοῦ» ἀντεργκράουντ ἐμφανίζεται ἡ συνειδητοποιημένη πολιτικὰ δύναμη τῶν νέων ἀριστερῶν, ποὺ ἔχουν τώρα μιὰ βάση γιὰ νὰ πιαστοῦν – τὸ Μάη τοῦ '68 – καὶ νὰ προχωρήσουν, ἐγκαταλείποντας τὰ κομμουνιστικὰ κόμματα, ὅπως ἀναγκάζεται νὰ παραδεχτεῖ καὶ ὁ «παραδοσιακὸς» Σὰρτρ σὲ μιὰ τελευταία του συνέντευξη. Τὰ κόμικς, ὕστερα ἀπὸ μιὰ περίοδο «οἰκογενειακή», μιὰ περίοδο «καταγγελίας» καὶ μιὰ περίοδο ἀσυνειδητοποίητης, πολιτικά, «ἀντίδρασης», πέφτουν στὰ χέρια νέων ποὺ μιλᾶνε γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ ἀνθρώπου, γιὰ μιὰ κοινωνία – ἄρα καὶ πολιτικὴ – «ἐπανάσταση». ■

Γαλλία

Κόμικ γιὰ τοὺς ἀγῶνες στὸ ἐργοστάσιο *LIP*. *Παράφραση τοῦ Τὲν-Τέν.*

Τὰ κόμικς στὴν ὑπηρεσία τῆς ἀντι-φασιστικῆς συνείδησης

τοῦ Ἀντώνη Γκίκα

Στὴ Φλωρεντία ἔγινε πέρυσι μιὰ ἀξιόλογη ἔκθεση μὲ πρωτοβουλία τοῦ INDIM (Ἐθνικὸ Ἰνστιτοῦτο γιὰ τὴ μελέτη τῆς εἰκονογράφησης), ὅπου παρουσιάσθηκε τὸ διεθνὲς ἀντὶ-κόμικ, δηλαδὴ τὸ κόμικ ποὺ ξεφεύγει ἀπὸ τὰ ἀντιδραστικά, ἐθνικιστικά, ρατσιστικὰ καὶ ἀποπροσανατολιστικὰ κόμικς μαζικῆς παραγωγῆς. Στὶς ἀντικοινωνικές, ἀτομικιστικὲς καὶ ἱρασιοναλιστικὲς περιπέτειες τῶν διαφόρων ἀμερικάνικων Σούπερμαν ἢ γαλλικῶν Τὲν-Τέν, ἀντιπαραβάλλονται τὰ εὐρωπαϊκὰ κόμικς, ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴν ἀντίσταση κατὰ τοῦ φασισμοῦ, καὶ τὰ κόμικς τοῦ τρίτου κόσμου, ποὺ ἐμπνέονται ἀπὸ τὸν ἀγώνα τῶν «damnés de la terre», ὅπως ὀνόμαζε ὁ Franz Fanon τοὺς λαοὺς τῶν ὑπανάπτυχτων χωρῶν ποὺ ἀγωνίζονται ἐνάντια στὴν ἀποικιοκρατία καὶ τὸν ἰμπεριαλισμό.

Τὰ κόμικς αὐτὰ ποὺ παρουσίασε τὸ INDIM στὴ Φλωρεντία, θὰ μποροῦσαν νὰ θεωρηθοῦν σὰν πρόγονοι τοῦ σημερινοῦ «κόμικ ἀμφισβήτησης», μὲ κοινωνικὸ περιεχόμενο, ποὺ δημοσιεύεται στὸν διεθνὴ προοδευτικὸ τύπο. Οἱ πιὸ γνωστοὶ ἐκπρόσωποι τοῦ σημερινοῦ «προβληματισμένου» καὶ προοδευτικοῦ κόμικ εἶναι ὁ Jules Feiffer μὲ τὰ ἀντιπολεμικὰ μηνύματά του, ὁ Chumy Chuez μὲ τὸ κόμικ ἐνάντια στὴν ἐκμετάλλευση τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς ἀπὸ τὸν ἀμερικάνικο ἰμπεριαλισμό, ὁ Frank Dikens μὲ τὸ κόμικ ἐνάντια στὴν ἀλλοτρίωση καὶ αὐτοματοποίηση τῶν ἐργαζομένων στὶς πολυεθνικὲς ἑταιρίες μαμμούθ, ὁ Johnny Hart μὲ τὴ σειρά του ἐνάντια στὰ αὐταρχικὰ καθεστῶτα, ὁ Guido Crepax, ὁ Hugo Pratt, κ. ἄ.

Τόσο τὸ σύγχρονο κόμικ, ὅσο καὶ τὸ μεταπολεμικό, ἀντιμετώπισαν μία κριτικὴ «ἀπὸ τ' ἀριστερά», κριτικὴ πού, μὴ μπορώντας νὰ ξεχωρίσει τὸ περιεχόμενο ἀπὸ τὴ μορφὴ τῆς τέχνης, θεωροῦσε τὸ κόμικ στὸ σύνολό του ἀρνητικό, σὰν δημιούργημα τῆς ἀστικῆς κουλτούρας. Βέβαια, στὴν περίοδο τοῦ μεσοπολέμου, τὸ πολιτικὸ κλίμα εὐνοοῦσε τὴ δημιουργία εἰκονογραφημένων ἱστοριῶν μὲ μορφὴ ἀπογυμνωμένη ἀπὸ κάθε πολιτικοκοινωνικὸ περιεχόμενο. Ἔτσι ἐμφανίζονται, τὴ δεκαετία '30 καὶ '40, «μαζικὰ» κόμικς μὲ περιεχόμενο ἀστυνομικό, μεταφυσικὸ ἢ ἐπιστημονικῆς φαντασίας, ποὺ κατευθύνουν τὸ κοινὸ πρὸς μία πνευματικὴ ἀπόδραση.

Εἶναι ἀναμφισβήτητο ὅτι τὸ κόμικ ἀρχικὰ ὑπῆρξε μιὰ ἀνώδυνη μέθοδος ψυχαγωγίας τῆς ἀστικῆς τάξης. Τὸ θέμα ὅμως εἶναι νὰ ἐντοπίσουμε ἂν αὐτὴ ἡ μορφὴ τέχνης μπορεῖ νὰ τεθεῖ στὴν ὑπηρεσία τοῦ προοδευτικοῦ-λαϊκοῦ κινήματος καὶ ποιὰ εἶναι τὰ ὅριά της.

Τὰ μεταπολεμικὰ κόμικς ποὺ παρουσιάζουμε, εἶχαν σὰν στόχο τους τὴν καλλιέργεια μιᾶς ἀντιφασιστικῆς συνείδησης στὶς μάζες.

Ἡ ἀντιφασιστικὴ συνείδηση πρέπει νὰ ἀντληθεῖ μέσα ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ ἀνάλυση τῶν λόγων ποὺ δημιούργησαν τὰ φασιστικὰ καθεστῶτα. Ἀπὸ τὴν ἄποψη αὐτή, τὸ κόμικ, σὰν περιεχόμενο μηνύματος, χωλαίνει. Ὁπωσδήποτε, μιὰ ἱστορικὴ-κοινωνικὴ ἀνάλυση τοῦ φαινομένου «φασισμός», θὰ εἶναι ἐπιφανειακή, ἂν χρησιμοποιηθεῖ τὸ «κόμικ» σὰν μορφὴ ἔκφρασης καὶ ἐπικοινωνίας. Τὸ ἐπίπεδο τῆς πληροφόρησης ποὺ διοχετεύεται στὸ κοινό, παραμένει χαμηλό. Ὅμως, ἡ ἀντιφασιστικὴ συνείδηση ἀντλεῖται καὶ ἀπὸ

Ἰταλία

Κόμικ τοῦ Τζιόκομο Ματτεότι.

τὴν πληροφόρηση πάνω στὰ ἐγκλήματα ποὺ ὁ φασισμὸς ἔπραξε (καὶ πράττει) σὲ κάθε γωνιὰ τῆς γῆς, ἀπὸ τὴ μαρτυρία ἐκείνων ποὺ ὑπέφεραν ἀπὸ τὸ σύστημα αὐτὸ καὶ ποὺ ἀγωνίστηκαν ἐναντίον του. Ὁπότε, ἡ τεχνικὴ τῆς εἰκονογράφησης, δίνει μιὰ σημαντικὴ συμβολὴ γιὰ τὴν πληροφόρηση αὐτὴ καὶ τὴ διοχέτευση μιᾶς ἀντιφασιστικῆς συνείδησης. Γιατὶ μᾶς δίνει τὴν εὐκαιρία νὰ ἀπευθυνθοῦμε σὲ ἕνα μεγάλο ἀριθμὸ ἀναγνωστῶν διαφόρων ἡλικιῶν καὶ ἐπιπέδων μόρφωσης. Οἱ εἰκόνες καρφώνονται στὸ μυαλό, καὶ κινητοποιοῦν μὲ τὴν ἄμεση καὶ ζωντανὴ γλώσσα τους, περισσότερο ἀπὸ τὰ λόγια. Γιατὶ τὰ λόγια καλύπτονται συχνὰ ἀπὸ ρητορική. Καὶ ἡ ρητορικὴ δὲν ἀρέσει ἰδίως στοὺς νέους.

ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΜΙΚ

● ΣΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ, μετὰ τὸν Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο καὶ γιὰ μιὰ 20ετία, δεσπόζει τὸ παραδοσιακό, «μαζικῆς παραγωγῆς» κόμικ, ἀμερικάνικης προέλευσης.

Τὰ δεξιὰ κόμματα δὲν εὐνοοῦν τὴν ἀνάπτυξη τοῦ ἀντιφασιστικοῦ κόμικ, σὲ μιὰ περίοδο ποὺ ἡ ἀντίσταση καὶ ἡ ἀνάμνησή της θάβονται ἀπὸ τὴν ἀντικομμουνιστικὴ πολιτικὴ καὶ τὸν ψυχρὸ πόλεμο. Ἀλλὰ καὶ τὸ ΚΚΙ ἀπεχθάνεται τὸ κόμικ, ἀναπτύσσοντας τὴ θεωρία ὅτι εἶναι ἀποκλειστικὰ ἀστικὸ μέσο ἔκφρασης. Παρ' ὅλα αὐτά, βγαίνει τὸ 1949 τὸ παιδικὸ περιοδικὸ «PIONERE» ποὺ δημοσιεύει κόμικς μὲ ἱστορίες πάνω στὸ RISORGIMENTO (ἀπελευθερωτικοὶ καὶ κοινωνικοὶ ἀγῶνες τῶν Ἰταλῶν, τὴν περίοδο 1812-1871) καὶ στὴν ἀντίσταση κατὰ τῶν Γερμανῶν καὶ Ἰταλῶν φασιστῶν στὴν περίοδο 1943-45.

Τὸ 1965 ἀποτελεῖ σταθμὸ γιὰ τὸ ἰταλικὸ κόμικ: γίνεται τὸ 1ο συνέδριο γιὰ τὰ εἰκονογραφημένα δημοσιεύματα καὶ τυπώνεται τὸ περιοδικὸ «LINUS», ποὺ μιμεῖται τὸ «PIONERE».

Τὸ 1967, τὸ περιοδικὸ «VIE NUOVE» (ἐλεγχόμενο ἀπὸ τὸ ΚΚΙ) δημοσιεύει κόμικς μὲ θέμα τὴν ἀντίσταση καὶ τὴ Ρωσικὴ Ἐπανάσταση, ἐνῶ τὸ «LINUS» προσθέτει στὰ «ἀντιφασιστικὰ κόμικς» καὶ τὰ σύγχρονα κόμικς κοινωνικοῦ προβληματισμοῦ.

● ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΑ, τὸ ἀντιφασιστικὸ κόμικ τυπώνεται γιὰ πρώτη φορὰ τὸ 1944, στὴν κατεχόμενη Γαλλία, ἀπὸ τὸ παράνομο περιοδικὸ «LE JEUNE PATRIOTE». Τὸ περιοδικὸ τὸ ἐκδίδει ἡ Ἕνωση Δημοκρατικῆς Νεολαίας, ἡ εἰκονογράφηση εἶναι τοῦ Liquois. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση, ὁ Roger le Cureux συνεχίζει τὴν παράδοση αὐτή, ἐμπνεόμενος ἀπὸ τὰ ἐγκλήματα τῶν Ἔς Ἔς καὶ τοῦ ἀγώνα τῶν Μακί. Εἶναι ἡ σειρὰ «FIFI, LE GARS DU MAQUIS» στὶς γνωστὲς ἐκδόσεις EDITIONS VAILLANT.

● ΣΤΟ ΒΕΛΓΙΟ, τὸ περιοδικὸ «SPIROU», ποὺ τυπώνεται ἀπὸ τὸ '38, συνεχίζει τὶς ἐκδόσεις του κατὰ τὴ διάρκεια τῆς κατοχῆς, προσπαθώντας νὰ περάσει μέσα ἀπὸ τὰ κόμικς μιὰ ἔμμεση, καμουφλαρισμένη ἀντίσταση ἐνάντια στὴ ναζιστικὴ προπαγάνδα.

Ἡ ναζιστικὴ λογοκρισία ἀναγκάζει τὸ «SPIROU» νὰ ἀλλάξει ἀκόμα καὶ τὸν ὑπότιτλο του, ποὺ ἔλεγε: «τὸ περιοδικὸ ὅλων τῶν Βέλγων», θεωρώντας τον σὰν «ἐθνικιστικὴ προπαγάνδα». Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση, τὸ ἀντιφασιστικὸ κόμικ συνεχίζεται ἀπὸ τὸν Troisfontaines καὶ τὸν Le Pallic.

● ΣΤΗ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ, τὸ κόμικ παρεξηγήθηκε ἀπὸ τὸ σοσιαλιστικὸ καθεστώς, ὅπως καὶ στὴν Ἰταλία. Χαρακτηρίστηκε σὰν «ὄπιο τῶν λαῶν», «ὄργανο ἀστικῆς πληροφόρησης» καὶ ὅταν οἱ Dovric καὶ Dovnicovic θέλησαν νὰ λανσάρουν τὰ ἀνανεωμένα κόμικς, ἡ λογοκρισία μεταίωσε τὶς προσπάθειές τους.

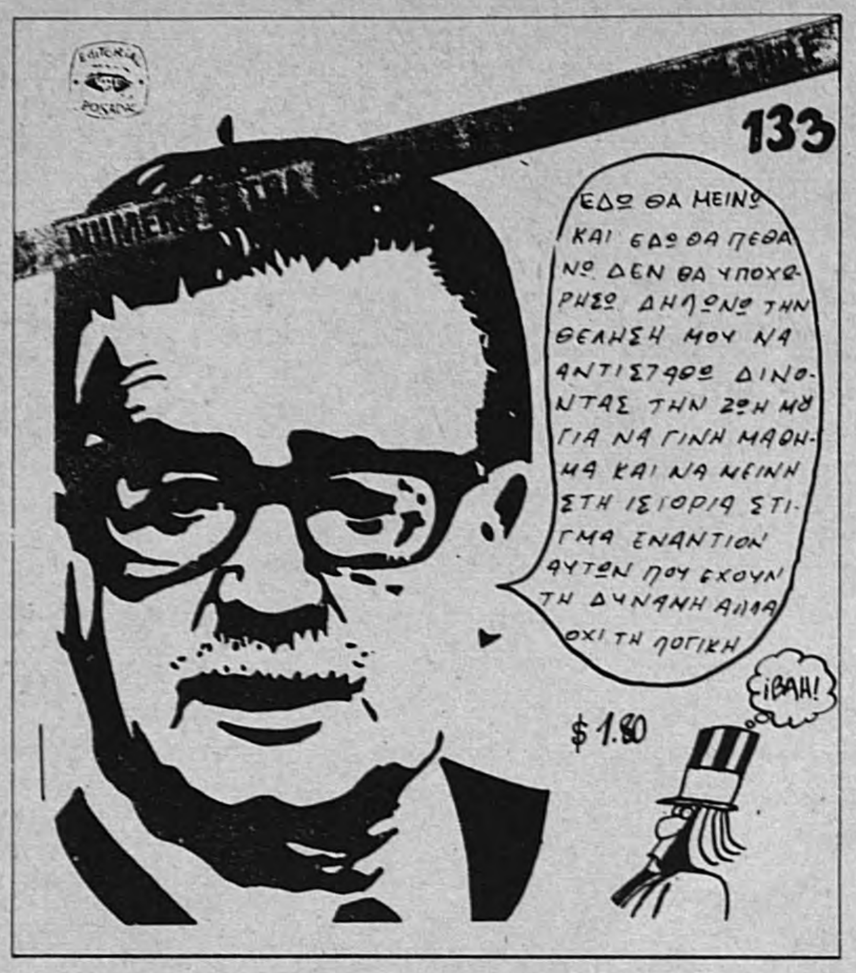
Μὲ τὴν ἀπαλλαγὴ ὅμως ἀπὸ τὴ σταλινικὴ πίεση, ἐπέρχεται μιὰ χαλάρωση. Ἔτσι, τὴ δεκαετία τοῦ '50 δημοσιεύονται τὰ πρῶτα κόμικς ἀπὸ τὴ Λαϊκὴ Νεολαία Σερβίας. Σιγὰ-σιγὰ ἡ χώρα κατακλύζεται ἀπὸ νέους «CARTOONISTS» μὲ ταλέντο, μεταξὺ τῶν ὁποίων οἱ Milanovic καὶ Beker. Σήμερα, τὸ πιὸ δημοφιλὲς κόμικ, ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἡ σειρὰ «MIRKO I

Ἀγκόλα

Κόμικ-ἀλφαβητάριο.

Χιλὴ

Κόμικ γιὰ τὴν Ἀντίσταση στὴ Χούντα.

SLAVKO», ποὺ εἰκονογραφεῖ τὴν ἱστορία δύο παιδιῶν ποὺ ὡριμάζουν πρόωρα στὶς σκληρὲς συνθῆκες τῆς κατοχῆς καὶ γίνονται σκληροτράχηλοι μαχητὲς τῆς ἀντίστασης.

3ος ΚΟΣΜΟΣ: Η ΣΥΛΛΟΓΙΚΗ ΑΝΤΙΛΗΨΗ

Τὰ εὐρωπαϊκὰ κόμικς ποὺ ἐξετάσαμε ἔδωσαν ὁπωσδήποτε τὴ συμβολή τους γιὰ μιὰ ἀντιφασιστικὴ διαπαιδαγώγηση σὲ μορφὴ ἐκλαϊκευμένη, ἁπλοποιημένη, κατανοητὴ στὸ πολὺ κοινό, ἰδίως στὸ παιδικό.

Ὅμως, τὰ εὐρωπαϊκὰ κόμικς ἦταν στὸ σύνολό τους ἐμποτισμένα ἀπὸ ἕνα βασικὸ συστατικὸ τῆς ἀστικῆς κουλτούρας: τὸν ἀτομικισμό.

«Πρωταγωνιστὴς» σ' αὐτὰ τὰ κόμικς εἶναι ὁ ἀτομικὸς ἥρωας, ὁ «ὑπεράνθρωπος» ποὺ ἀντιμετωπίζει μὲ λίγους συντρόφους τὶς γερμανικὲς στρατιές.

Μιὰ ἄλλη, ἐπαναστατικὴ ἀντίληψη, μᾶς δίνουν τὰ κόμικς τῶν χωρῶν τοῦ τρίτου κόσμου:

● ΚΟΥΒΑ. Στὸ περιοδικὸ «EL PIONERO», πρωταγωνιστὴς δὲν εἶναι πιὰ ὁ παραδοσιακὸς ἀτομικὸς ἥρωας, πρωταγωνιστὴς εἶναι ὁλόκληρός ὁ λαὸς ποὺ ἀγωνίζεται γιὰ τὴν ἐλευθερία καὶ τὴ χειραφέτησή του. Ὅλη ἡ ἐποποιΐα τῆς κουβανέζικης ἐπανάστασης κατὰ τοῦ δικτάτορα Μπατίστα ξαναζωντανεύει μέσα ἀπὸ τὰ κόμικς τοῦ «PIONERO», ὅπου πλάϊ στὸν Φιντὲλ Κάστρο διεκδικοῦν ἴσο μερίδιο δόξας οἱ ἁπλοὶ ἀγρότες, οἱ ἐργάτες, οἱ φοιτητές.

● ΧΙΛΗ-ΜΕΞΙΚΟ. Στὰ χιλιανὰ κόμικς, βλέπουμε τοὺς πιὸ πολιτικοποιημένους χιλιανοὺς στὸν καθημερινό τους ἀγώνα γιὰ τὸν μετασχηματισμὸ τῆς κοινωνικῆς δομῆς τῆς χώρας τους. Τὰ κόμικς αὐτὰ ἀποτέλεσαν σημαντικὸ προπαγανδιστικὸ ὑλικὸ ὑπὲρ τῆς Κυβέρνησης τοῦ Ἀλλιέντε. Μετὰ τὸ πραξικόπημα τοῦ Πινοσὲτ τὰ χιλιανὰ κόμικς συνεχίζουν νὰ δημοσιεύονται στὸ Μεξικό. Στὰ κόμικς αὐτά, δεσπόζει πιὰ ἡ ἡρωϊκὴ καὶ γαλήνια μορφὴ τοῦ «συντρόφου προέδρου».

Τὸ μεξικάνικο περιοδικὸ ποὺ συνήθως φιλοξενεῖ στὶς σελίδες του τὰ χιλιανὰ κόμικς εἶναι τὸ «LOS AGACHADOS», ποὺ ἀσχολεῖται μὲ τὰ προβλήματα ποὺ συγκλονίζουν τὴν ὑφήλιο καὶ τάσσεται μὲ τὸ μέρος τῶν Βιετναμιτῶν, Παλαιστινίων, τῶν νέγρων τῆς Β. Ἀμερικῆς καὶ ὅλων τῶν λαῶν ποὺ ἀγωνίζονται ἐνάντια στὸν ἰμπεριαλισμό.

● ΑΓΚΟΛΑ. Ἐνόσω οἱ πατριῶτες τῆς Ἀγκόλας πολεμοῦσαν, μέσα στὶς ζοῦγκλες, στὶς πόλεις καὶ στὰ χωριά, τὴ δικτατορία τοῦ Σαλαζὰρ καὶ τοῦ Καετάνο, δὲν ξεχνοῦσαν ὅτι ἔπρεπε, πάνω στὰ ἐρείπια τῆς ἀποικιοκρατίας, νὰ χτίσουν μιὰ νέα κοινωνία, πιὸ δίκαιη, πιὸ ἀνθρώπινη. Τὸ M.P.L.A. (Λαϊκὸ Ἀπελευθερωτικὸ Κίνημα Ἀγκόλας), μοίραζε στὶς ἀπελευθερωμένες περιοχὲς ἕνα φυλλάδιο μὲ τίτλο: «Ἡ νίκη εἶναι σίγουρη».

Τὰ φυλλάδια αὐτά, ποὺ περιεῖχαν τὴν εἰκονογράφηση τοῦ σκληροῦ ἀγώνα τῶν ἀνταρτῶν ἐνάντια στὴν πορτογαλικὴ ἀποικιοκρατία, καὶ τὸ ἐποικοδομητικὸ ἔργο τοῦ MPLA στὶς ἀπελευθερωμένες περιοχές, χρησιμοποιήθηκαν σὰν ἀλφαβητάρια. Μὲ αὐτὰ οἱ ἀντάρτες τῆς Ἀγκόλας ἔμαθαν νὰ διαβάζουν καὶ νὰ γράφουν.

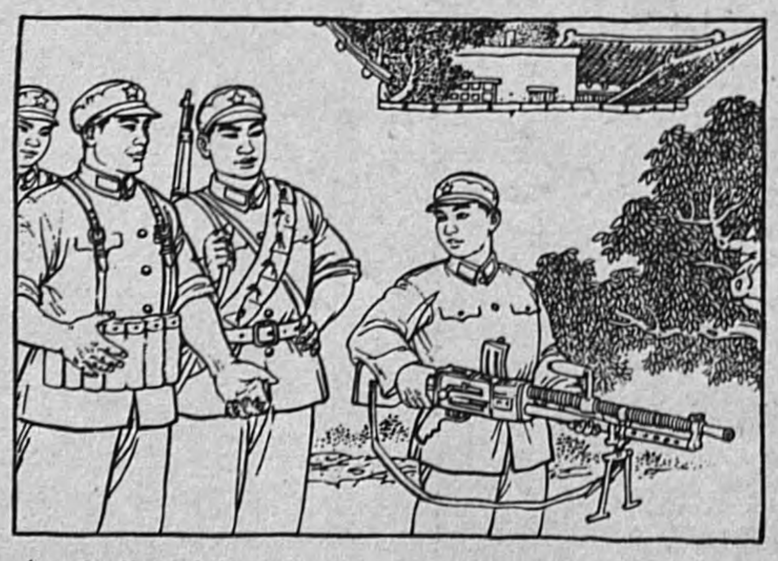
● ΚΙΝΑ. Καὶ στὴ Λαϊκὴ Κίνα, τὸ κόμικ εἶναι πολὺ διαδεδομένο, σὲ μορφὴ προπαγανδιστικοῦ – ἐνημερωτικοῦ ὑλικοῦ, μὲ πρωταγωνιστὴ τὸν λαό. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν εἰκονογραφημένη παρουσίαση τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγώνα ἐνάντια στὸν γιαπωνέζικο ἰμπεριαλισμό, βλέπουμε τοὺς στρατιῶτες – χωρικοὺς τοῦ Μάο νὰ μελετοῦν, νὰ συζητοῦν συλλογικὰ τὰ προβλήματά τους, νὰ ἀγωνίζονται ἐνάντια στὴν ἀμάθεια, τὴ δεισιδαιμονία, τὸν ἐγωκεντρισμό.

Εἶναι λοιπὸν διεθνὴς ἡ ἀναγνώριση τῆς διδαχτικῆς σημασίας τῆς εἰκονογράφησης, παρ' ὅλα τὰ ὅριά της.

Ἡ ἐμπειρία τῆς προσπάθειας γιὰ μιὰ λαϊκὴ παιδεία στὴν Κίνα, ἡ χρησιμοποίηση τῶν κόμικς σὰν μέσο ἐνημέρωσης στὴ Χιλὴ καὶ στὴν Κούβα, γκρέμισαν τὸ μύθο ὅτι τὸ μέσον ἔκφρασης περιέχει αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ «μήνυμα». Ἀντίθετα, ἀπέδειξαν ὅτι ἡ ἰδέα ζωντανεύει τὴν ἔκφραση γιὰ νὰ τῆς δώσει περιεχόμενο.

Οἱ ἐμπειρίες αὐτές, θίγουν ἔμμεσα καὶ ἕνα γενικότερο θέμα: τὴ σημασία ποὺ ἀποδίδουν σὲ μιὰ δημοκρατικὴ δομὴ τῆς ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ. Ὄχι βέβαια μὲ τὴ μορφὴ τοῦ ἐλέγχου τῶν πληροφοριῶν, ἀλλὰ μὲ τὴ δημοκρατική, ἀνοιχτὴ σὲ ὅλους χρησιμοποίηση τῶν μέσων μαζικῆς ἐνημέρωσης.

Κίνα

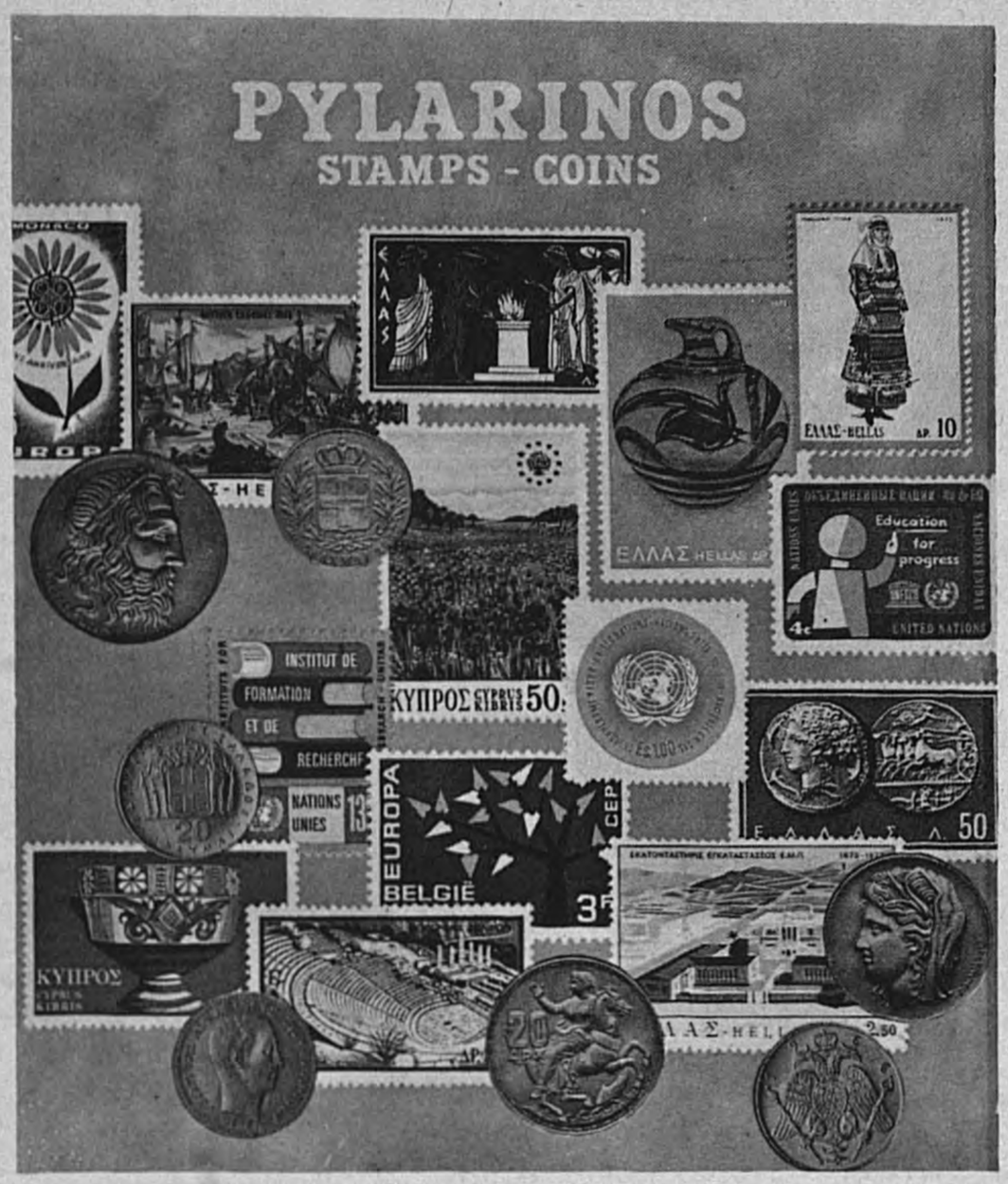

（46）他果真接了过去，掂了掂，摇摇头说："不称手，我要一支小马枪。"

Κόμικ γιὰ τὸν Ἀπελευθερωτικὸ Ἀγώνα.

（47）他一边把轻机枪轻轻放下，一边咕哝着："会有的，会有的。"

ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ

ΓΙΑ ΣΟΒΑΡΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ 7-9
Τηλ. 32 10 384
32 10 577

Η ΑΥΓΗ

ΠΡΩΙΝΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ

- Ζωντανή ενημέρωση σχόλιο σε όλα τα πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα
- Τα προβλήματα της ελληνικής πραγματικότητας και του παγκόσμιου προοδευτικού κινήματος
- Πνευματική και καλλιτεχνική ζωή
- Οι πιο έγκυρες απόψεις

ἀντί

ΕΝΑ ΚΟΜΜΑΤΙ τῆς ἐπιτυχίας
τῆς βελτίωσης
τῆς ἀνάπτυξης

τοῦ **ἀντί**

ΕΙΝΑΙ ΣΤΑ ΧΕΡΙΑ ΣΟΥ

ΓΡΑΨΟΥ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΗΣ

στὸ **ἀντί**

•

κυκλοφορεῖ
κάθε δεύτερο Σάββατο

ΚΟΨΤΕ ΕΔΩ

ΔΕΛΤΙΟ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ

Γράφομαι συνδρομητὴς γιά:
6 μῆνες Δρχ. 260
1 χρόνο Δρχ. 520

ΟΝΟΜΑ .....
ΕΠΩΝΥΜΟ .....
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ .....
ΠΟΛΗ ..... *Τ.Τ.* .....
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ .....

επισημαινουμε

ΔΙΑΔΟΣΗ ΑΝΗΣΥΧΙΩΝ: Η ΦΑΣΙΣΤΙΚΗ «ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ»

Ἡ δίωξη τῆς χουντικῆς ἐφημερίδας – ὅπως ἔγινε – μπορεῖ νὰ δώσει τὴν ἐντύπωση δίωξης τοῦ Τύπου. Καὶ ὁ κύριος ποὺ γιὰ χρόνια ἐξύβρισε καὶ τὸν ἑλληνικὸ λαὸ καὶ τὸν πολιτικὸ κόσμο, θὰ διατυμπανίζει ὅτι... «ἡ Δημοκρατία διώκει τὸ Πνεῦμα».

Ἡ πρόσφατη ἀρθρογραφία τοῦ «Ἐλ. Κόσμου» ἀποτελεῖ κάτι τὸ σημαδιακὸ ἀλλὰ ὄχι τόσο πρωτότυπο. Ὅλο ἀνησυχοῦσε ἐξάλλου ὁ κ. Σάββας Κωνσταντόπουλος: Ἀκόμα καὶ τὸ πρωῒ τῆς 23ης Ἰουλίου 1974, ὅταν καλοῦσε τοὺς ἀναγνῶστες του νὰ καταγγείλουν στὴν Ἀστυνομία τούς... «ψιθυριστὰς τῆς ψευδοῦς καὶ ἀνησυχητικῆς εἰδήσεως» περὶ ἀφίξεως του κ. Καραμανλῆ.

Ἡ ἐφημερίδα αὐτὴ εἶναι CORPUS «ἀνησυχιῶν» καὶ φασιστικῆς ἰδεολογίας. Καὶ ὅ,τι μὲν ἔκανε στὴν ἐφταετία, καλῶς τὸ ἔκανε, ἀφοῦ ἐξέφραζε τὸ πνεῦμα τῶν κυρίων του. Ὅμως ἡ Νέα Δημοκρατία μας, ποὺ θεσμοποιήθηκε καὶ συνταγματικὰ μετὰ τὴν ἐφτάχρονη τυραννία, δὲν πρόβλεψε ὅ,τι ἡ μεταπελευθερωτικὴ Ἰταλία ὕστερα ἀπ' τὴν πτώση τοῦ Μουσολινικοῦ Φασισμοῦ: Ἡ Ἰταλία, συνταγματικὰ κατοχύρωσε τὴ δίωξη τῆς φασιστικῆς ἰδεολογίας. Ἐμεῖς, δὲν εἴχαμε φαίνεται ἀρκετὰ πικρὴ ἐμπειρία γιὰ νὰ προβλέψουμε τὴ δίωξη τοῦ «ἰδιώνυμου» αὐτοῦ ἀδικήματος. Ἔτσι, στὸν «Ἐλεύθερο Κόσμο» μας πολλοὶ μποροῦν νὰ ἀξιοποιοῦν τὶς «δημοκρατικὲς ἐλευθερίες»: Καὶ αὐτοὶ ἔχουν καὶ τὰ μέσα καὶ πολλὰ μονοπάτια γνωρίζουν... Τὸ μέλλον εἶναι μπροστά τους!

«... Ο ΖΩΝΤΑΝΟΣ Ο ΧΩΡΙΣΜΟΣ ΠΑΡΗΓΟΡΙΑ ΔΕΝ ΕΧΕΙ...»

Ἐπάνω ἡ εἴσοδος τοῦ χωριοῦ Μπελογιάννη ποὺ βρίσκεται μερικὰ χιλιόμετρα ἔξω ἀπὸ τὴν Βουδαπέστη.

«Ὅπου ζεῖς δὲν πατρίζεις...». Μ' ἀνοιχτὰ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς του ὁ Δημήτρης Γουσίδης ἀγγίζει τὴν πληγὴ τῶν προσφύγων. Πληγὴ ἀνοιχτή, μιὰ καὶ τὸ πρόβλημα παραμένει ἀνοιχτὸ καὶ γιὰ ὅσο θὰ μένει ἀνοιχτό. «Καταφέραμε, τὰ παιδιὰ ποὺ γεννήθηκαν ἐδῶ νὰ αἰσθάνωνται Ἕλληνες», καὶ σ' αὐτὰ τὰ προσφυγόπουλα ὁ συγγραφέας ἀφιερώνει τοῦτο τὸ βιβλίο, σ' αὐτὰ ποὺ τὸ παράλογο τῆς προσφυγιᾶς γίνεται ἀκόμα πιὸ παράλογο. Σὲ μιὰ διαδρομὴ ποὺ περιλαμβάνει τὴ Ρουμανία, τὴν Οὐγγαρία, τὴν Πολωνία, τὴν Τσεχοσλοβακία καὶ τὴν Τασκένδη, ὁ Δημήτρης Γουσίδης ἔπιασε τὸ σφυγμὸ τοῦ πόνου τοῦ Ἕλληνα πού, ἂν καὶ ζεῖ καλά, ἡ μισή του καρδιὰ βρίσκεται στὴν Ἑλλάδα. Ἰδιαίτερα σημαντικὴ ἡ προσφορὰ τοῦ συγγραφέα, ποὺ ἀναλαμβάνει τὸ δύσκολο ἔργο νὰ ἐνημερώσει τὸ ἑλληνικὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ γιὰ ἕνα ἀληθινὰ συγκλονιστικὸ πρόβλημα ποὺ γιὰ 26 ὁλόκληρα χρόνια τυραννᾶ 56.000 Ἕλληνες - πρόσφυγες σὲ ἑπτὰ σοσιαλιστικὲς χῶρες.

Μὲ εἰσαγωγὴ τοῦ Μάριου Πλωρίτη καὶ ἄφθονο ἐνδιαφέρον φωτογραφικὸ ὑλικό, ὁ συγγραφέας μᾶς μεταδίδει τὴν ἀλήθεια τῶν Ἑλλήνων προσφύγων μέσα ἀπὸ σειρὰ ἀνταποκρίσεων καθὼς καὶ τὴν ἀλήθεια γιὰ «μιὰ ἀκόμα ἑλληνικὴ τραγωδία».

Ἐκδόσεις: Ἑξάντας, Ἀθήνα 1975.

ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΤΟΥ «ΓΚΑΙΤΕ»

Τὸ Ἰνστιτοῦτο Γκαῖτε ὀργανώνει μιὰ ἐνδιαφέρουσα σειρὰ προβολῶν μὲ θέμα τὸ Ἰσραήλ. Τὰ φίλμ ποὺ θὰ προβληθοῦν εἶναι:

1. Ἀγαπητὴ μητέρα, εἶμαι καλά, τοῦ CHRISTIAN ZIEWER
2. Μακιμόνο, τοῦ WERNER NEKES
3. Κασκάρα, τοῦ O. DORE
4. Ὁ Ἅγιος Μιχαὴλ εἶχε ἕναν κόκορα, τῶν PAOLO καὶ VITTORIO TAVIANI
5. Τὰ παιδικά μου χρόνια, τοῦ BILL DOUGLAS
6. Ὁ δικός μου, τοῦ BILL DOUGLAS
7. Χτύπημα πάνω στὸ χτύπημα, τοῦ MARIN KARMITZ
8. Τοῖχοι ἀπὸ ἄργιλο, τοῦ JEAN-LOUIS BERTUCCELLI
9. Δύο πρόσωπα, τοῦ MANI KAUL
10. Ἕνα ἁπλὸ συμβάν, τοῦ SOHRAB SHAHID SALES
11. Τὸ κουράγιο τοῦ λαοῦ, τοῦ JORGE SANJINES
12. Ἡ δολοφονία τοῦ Φρὲντ Χάμπτον, τοῦ MIKE GRAY
13. REED-Ξεσηκωμένο Μεξικό, τοῦ PAUL LEDUC

Τὸ Θεατρικὸ Ἐργαστήρι

Κορύφωση στὶς ἐκδηλώσεις γιὰ τὰ 50 χρόνια ἀπὸ τὴν ἵδρυση τοῦ Πανεπιστημίου Θεσ/νίκης ποὺ ὀργανώνει τὸ Πνευματικὸ Κέντρο «ΩΡΑ» ἀποτελεῖ ἡ ἐμφάνιση τοῦ Θεατρικοῦ Ἐργαστηρίου Θεσ/νίκης μὲ τὴν ἀπεργία τοῦ Γ. Σκούρτη. Τὸ ἴδιο ἔργο, ποὺ σὲ σκηνοθεσία τοῦ συγγραφέα προκαλεῖ δυσμενῆ σχόλια τοῦ κοινοῦ στὴν Ἀθήνα συγκίνησε ἀντίθετα τὸ κοινὸ τῆς ἐπαρχίας, τῆς Θεσ/νίκης, καὶ ἀπέσπασε εὐμενέστατα σχόλια ἀπὸ τὸν τύπο, ὅπου καὶ ἂν παίχτηκε. Εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρον νὰ ἔχει κανεὶς τὴ δυνατότητα νὰ παρακολουθήσει τὸ ἴδιο ἔργο ἀπὸ διαφορετικὴ καλλιτεχνικὴ καὶ ἰδεολογικοπολιτικὴ σκοπιά.

ΟΙ ΓΝΩΣΤΙΚΟΙ IL GRAN RIFIUTO

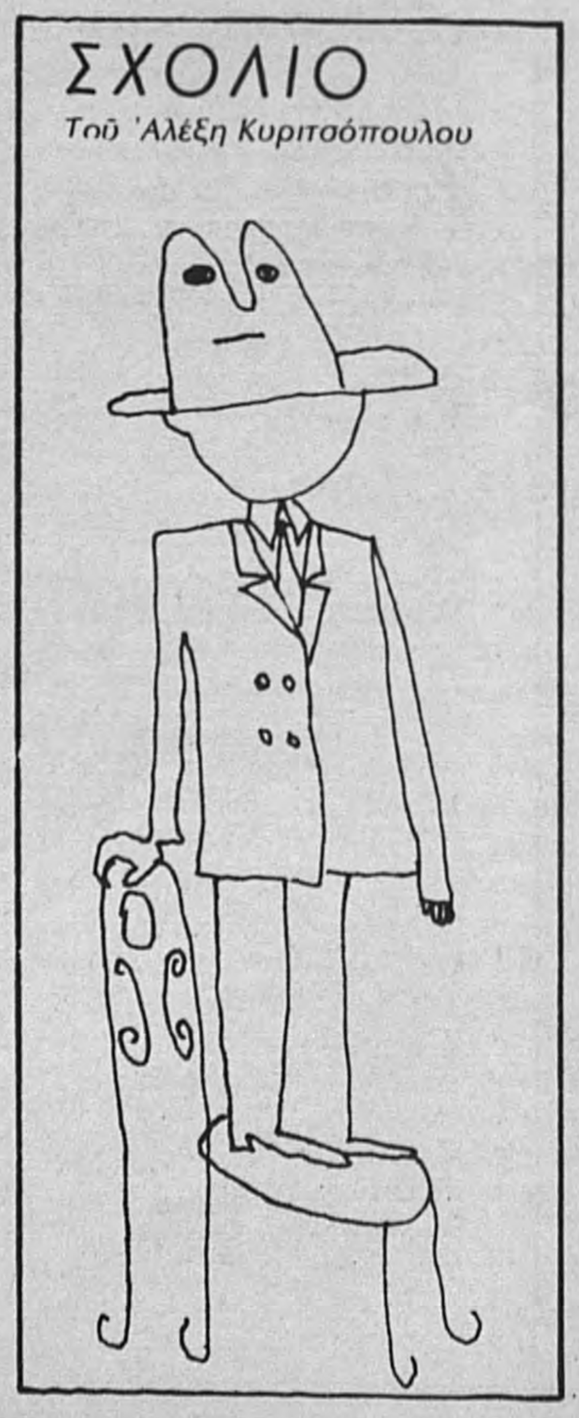
Ὁ συγγραφέας αὐτοῦ τοῦ βιβλίου Λακαριέρ, ποιητικὸς ἄνθρωπος ὁ ἴδιος, δὲ γράφει τὴν ἱστορία τοῦ γνωστικοῦ κινήματος. Ξέρει πὼς ἡ ἱστορία αὐτὴ δὲ γράφεται, ἀφοῦ οἱ ἴδιοι οἱ γνωστικοὶ εἶναι ἐναντίον τῆς ἱστορίας. Γράφει περισσότερο μιὰ ἀντι-ἱστορία ποὺ κάθε διαδοχικό της στρῶμα τείνει νὰ ἀρνηθεῖ τὴν ἴδια τὴν ἱστορία.

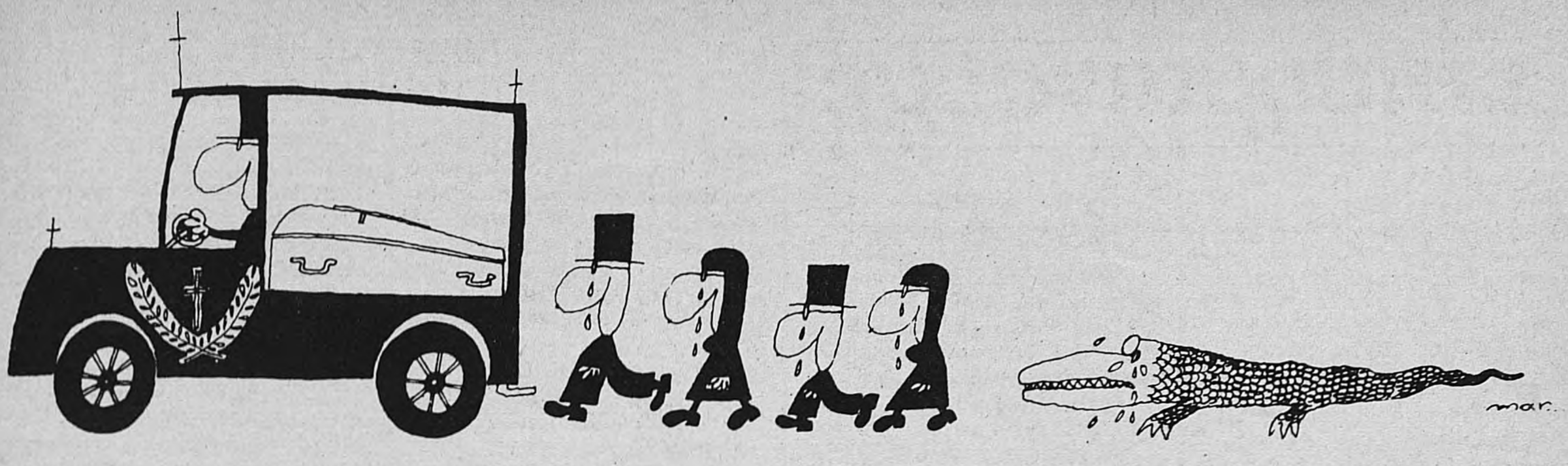
Οἱ γνωστικοὶ δὲν ἔπαψαν νὰ ἐκθειάζουνε τὴν ἀνυποταξία πρὸς κάθε μορφὴ ἐξουσίας καὶ υἱοθέτησαν μιὰν ἀδέξια ἀλλὰ καὶ ριζοσπαστικὴ λογικὴ ποὺ συμφωνοῦσε ὅμως μὲ τὸ βαθύτερο συναίσθημά τους, ὅτι σὰν ψευδοσκεπτόμενα ἀνθρωποειδῆ θὰ παράμεναν πλάσματα ἀλλοτριωμένα μέχρι τὰ ἐγκεφαλικὰ κύτταρά τους καὶ καταδικασμένα ὁριστικὰ στὴ δουλεία, ὅσο δὲν συνειδητοποιοῦσαν τὴν ἔκταση τῆς ἀδράνειας καὶ τοῦ ὕπνου τους. «Εἶμαι στὸν κόσμο, ἀλλὰ δὲν εἶμαι ἀπ' αὐτὸ τὸν κόσμο», εἶναι ἡ ἁπλούστερη ἔκφραση τῶν γνωστικῶν καὶ συνοψίζει τέλεια τὴν αἴσθηση τῆς ἀπομόνωσης μέσα στὶς ἀβύσσους τοῦ κόσμου.

«Θανατῶστε τὸ θάνατο» μᾶς λέει ὁ Βαλεντίνος, καταναλώνοντας τὴν ἐχθρικὴ ὕλη τούτου τοῦ κόσμου, καταναλώνοντας τὸν ἔρωτα, τὴ σάρκα, τὶς πιὸ αἰσθησιακὲς ἀπολαύσεις, καταστρέφοντας τὴν ἰσορροπία τῶν ἀνθρώπινων αἰσθήσεων, θὰ ἐξαντλήσετε τὴν οὐσία της καὶ θὰ βρεῖτε τὴν ἀλήθεια καὶ τὴν ἀθανασία ποὺ ἔχει χαθεῖ· θὰ γίνεται ἄφθαρτα ὄντα.

Ὁ Λακαριέρ, καινούργιος γνωστικὸς κι αὐτὸς μὲ τὸ δικό του ποιητικὸ ὅραμα, μᾶς εἰσάγει στὴν οὐσία τοῦ γνωστικισμοῦ, τὴν «ἐπιθυμία», ποὺ σημαίνει πολιτικὴ πράξη, ἐρωτικὴ πράξη, ἀποδέσμευση κι ἐλευθερία.

Ἐκδόσεις: Ι. Δ. Χατζηνικολῆ, Ἀθήνα 1976.

κριτικὴ τῆς κριτικῆς καὶ τῶν... κριτικῶν

τοῦ Ἀνδρέα Ριζόπουλου

Σὲ μιὰ δεδομένη ἱστορικὴ στιγμὴ οἱ διάφορες μορφὲς πνευματικῆς δημιουργίας ἔγιναν ἀντικείμενο ἐμπορικῆς συναλλαγῆς. Σὲ πρῶτο στάδιο μεταξὺ τοῦ δημιουργοῦ καὶ κάποιου Μαικήνα καὶ ἀργότερα στὸ ἐλεύθερο ἐμπόριο. Σήμερα γυρίσαμε ξανὰ στοὺς «μαικῆνες», μόνο ποὺ τώρα λέγονται γκαλερίστες, βιβλιοεκδότες, ἐκδότες δίσκων κ.λ.π. καὶ ἡ μορφὴ τῆς συνεργασίας λέγεται ἀποκλειστικὴ ἀντιπροσώπευση.

Ὅταν ἀκόμα καὶ στὶς πιὸ σοσιαλιστικὲς κοινωνίες τὸ ἐμπόριο τῆς δημιουργίας ἀποτελεῖ καθεστώς, πιστεύω ὅτι εἶναι ἄσκοπο νὰ δακρύζει κανεὶς γιὰ τὸν «κακὸ» καπιταλισμὸ κ.λ.π., κ.λ.π.

Ἡ δημιουργία ἔγινε λοιπὸν ἐμπόριο. Παράλληλα, τὴν ἴδια περίπου ἐποχή, ἄρχισε νὰ δημιουργεῖται ἡ διαφήμιση καὶ λίγο ἀργότερα νὰ ἀναπτύσσονται οἱ τεχνικὲς μάρκετινγκ. Ἡ χρονικὴ συνύπαρξη ἔφερε ἀντιμέτωπη τὴ δημιουργία μὲ τὴ νέα τεχνικὴ καὶ ἄρχισε ἕνα περίεργο πάντρεμα. Πρῶτα ἡ διαφήμιση χρησιμοποίησε τὴ δημιουργία γιὰ τοὺς σκοπούς της (συγγραφεῖς καὶ καλλιτέχνες καθὼς καὶ μουσικοὶ ἔδωσαν τὴ δημιουργική τους πνοὴ σὲ διαφημίσεις) καὶ ἐν συνεχεία ἡ ἐμπορικοποιημένη δημιουργία χρησιμοποίησε τὴ διαφήμιση γιὰ τοὺς δικούς της σκοπούς.

Μιὰ ἀπὸ τὶς ἔμμεσες μορφὲς διαφημίσεως εἶναι καὶ οἱ κριτικοί, τεχνοκρίτες, μουσικολόγοι, κ.ἄ. Θεωρητικὰ τὸ λειτούργημά (;!;) τους ἀπαιτεῖ νὰ ἐνημερώνουν τὴν κοινὴ γνώμη ἡ ὁποία τοὺς διόρισε (;!;) ἢ ἐν πάση περιπτώσει τοὺς ἀνέχεται. Μὲ τὴν κατάλληλη ἐνημέρωση θὰ μπορέσει ἡ κοινὴ γνώμη νὰ προετοιμαστεῖ (;) ἢ νὰ διαλέξει (;) τὸ δημιούργημα ποὺ τῆς ταιριάζει(;!;).

Ἀλλὰ μποροῦμε νὰ δεχθοῦμε ὅτι ὁ δέκτης κάποιας κριτικῆς μετὰ ἀπὸ τὴ δεύτερη ἢ τρίτη φορὰ καὶ μετὰ ἀπὸ ἕνα συνεχὲς φὴντμπὰκ πληροφοριῶν θὰ γνωρίζει ἂν συμφωνοῦν τὰ γοῦστα του μὲ τὰ γοῦστα τοῦ κριτικοῦ, ὁπότε καὶ θὰ τὸν ἀκολουθεῖ τυφλά. Τυφλά; Μὰ ἂν ἀλλάξουν ἀπὸ κάποιο λόγο τὰ γοῦστα τοῦ κριτικοῦ; Αὐτὸ ὅμως ἄλλη φορά.

ΣΑΝ ΔΙΑΦΗΜΙΣΤΗΣ

Ὁ κριτικὸς ἀποτελεῖ λοιπὸν θελημένα ἢ ἀθέλητα μία μορφὴ διαφημίσεως ἑνὸς ἐμπορικοῦ εἴδους. Μπορεῖ λοιπὸν θεωρητικὰ νὰ ἐξασφαλίσει ἐκπληκτικὲς πωλήσεις ἢ νὰ θάψει ἕνα δημιούργημα. Εἶναι λοιπὸν φυσικὸ ὅτι ὁ «ἔμπορος», εἴτε εἶναι παραγωγὸς εἴτε μεταπράτης, θὰ θελήσει νὰ ἐπηρεάσει τὸν κριτικό.

Εἴπαμε πιὸ πάνω ὅτι ἡ δημιουργία ἔγινε πιὰ ἐμπόριο. Ἰδιαίτερα στὸν τομέα τῶν πλαστικῶν τεχνῶν δὲν δημιουργήθηκαν ἁπλῶς ἐμπορικὲς μονάδες, ἀλλὰ οἱ μετοχές τους ἔχουν μπεῖ καὶ σὲ κάποιο ἀνεπίσημο χρηματιστήριο. Ἕνα χρηματιστήριο ὅπου ὁ κάθε καλλιτέχνης ποὺ «σέβεται» τὸν ἐπιχειρηματικό του ἑαυτὸ ὑποχρεώνεται νὰ ἐπηρεάζει τὶς τιμὲς τῶν μετοχῶν του. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι λίγοι οἱ καλλιτέχνες ποὺ καταλαβαίνουν ἀπὸ οἰκονομικὲς «μανοῦβρες», τὸ ὑπέροχο αὐτὸ ἔργο τὸ ἔχουν ἀναλάβει οἱ διεθνεῖς γκαλερίστες, οἱ κριτικοὶ τέχνης, ἐκδοτικὰ συγκροτήματα, ἀκόμη καὶ διαφημιστικὰ γραφεῖα δημοσίων σχέσεων (τὰ δύο τελευταῖα γιὰ τοὺς εἰλικρινεῖς).

Ὅπου, ἐπειδὴ παίζονται πλέον πολλὰ χρήματα σ' αὐτὸ τὸ χρηματιστήριο τέχνης, οἱ μέθοδοι ποὺ ἀκολουθοῦνται δὲν εἶναι πάντοτε καὶ οἱ πλέον τίμιες.

Μία παρένθεση: αὐτὰ συμβαίνουν σὲ ὅλο τὸν κόσμο. Οἱ πιὸ πάνω ἀναφορὲς καὶ οἱ ἑπόμενες παράγραφοι ἀναφέρονται στὸ ἐξωτερικό, στὴν «Εὐρώπη» (ἡ Ἑλλὰς εἶναι Βαλκάνια) καὶ στὴν Ἀμερική.

Ὑπάρχουν λοιπὸν κριτικοὶ τέχνης – μιὰ ποὺ γιὰ λόγους οἰκονομίας χώρου ἐντοπίζεται τὸ θέμα στὶς πλαστικὲς τέχνες – ποὺ ἀποτελοῦν μέρος τοῦ κυκλώματος πωλήσεως μετοχῶν τέχνης.

Ὁ καλύτερος πωλητὴς εἶναι αὐτὸς ποὺ πληρώνεται μὲ ποσοστά. Ἀκόμα πιὸ καλὸς εἶναι αὐτὸς ποὺ ἔχει καὶ μετοχὲς τῆς ἑταιρίας. Ἔτσι, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ποσοστά, κερδίζει καὶ τὸ μέρισμα καὶ τὴν ὑπεραξία.

Λαμβάνετε λοιπὸν ἕναν ἢ περισσοτέρους κριτικοὺς τέχνης καὶ τοὺς δωρίζετε σειρὰ ἔργων καλλιτέχνου ὀνομαστικῆς ἀξίας 100 δραχμῶν (τιμὴ εἰσαγωγῆς τῆς μετοχῆς στὸ χρηματιστήριο). Ὑποκινεῖτε σειρὰν κριτικῶν καὶ σύντομα ἡ ἀξία τῶν μετοχῶν ὑπολογίζεται εἰς δρχ. 200. Μὲ τὸν διπλασιασμὸν τῆς τιμῆς τῶν μετοχῶν διπλασιάζεται καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κριτικοῦ κ.ο.κ.

ΑΝ ΜΟΥ ΧΑΡΙΣΕΙΣ...

Ἀντίστοιχη εἶναι καὶ ἡ γνωστὴ περίπτωση ἐπιχειρηματιῶν γκαλερί. Ἀγοράζετε ὅλη τὴν παραγωγὴ καλλιτέχνου ἔναντι μηνιαίας ἀντιμισθίας. Ἐπενδύετε ποσοστὸν τῆς προσδοκωμένης ἀξίας τῶν ἔργων σὲ διαφήμιση καὶ ἀλὰ οὔνα ἀλὰ ντοῦε... ὅλοι τρέχουν νὰ ἀγοράσουν ἔργα. Καὶ ὁ καλλιτέχνης παίρνει τὸ μηνιάτικο καὶ κάποια ποσοστά.

Γιὰ τὶς ἀλυσιδωτὲς αὐξήσεις τῶν τιμῶν τῶν ἔργων ἔγραψε στὴν ἔκδοση «ΧΡΟΝΙΚΟ '74» πέρυσι ὁ Λ. Κανακάκις, περιττεύει λοιπὸν κάθε προσθήκη.

Στὴν Ἑλλάδα ἄρχισαν νὰ ἐμφανίζονται τὰ φροῦτα τῆς Ἑσπερίας, ὅπως πάντα, ὅμως, σὲ εἰδικὴ ἑλληνικὴ προσαρμογή. Π.χ. ἀκούστηκε «κριτικὸς» τέχνης νὰ λέει σὲ ζωγράφο: «Παραπονιέσαι ποὺ δὲν σοῦ γράφω κριτική, μὰ μήπως μοῦ χάρισες καὶ κανένα ἔργο σου;» Στὴν ἀντίστροφη ὄψη του τὸ νόμισμα παρουσιάζει ζωγράφο ποὺ ἔχει ἐξασφαλίσει ἑκατοντάδες κριτικές, ποὺ τὶς γράφει ὁ ἴδιος, ἐπειδή, ὄντας ἰδιαίτερα παραγωγικὸς – δύο ἔργα τὸ πεντάωρο – χαρίζει τακτικότητα.

Ἡ δημιουργία χρηματιστηρίου τέχνης καὶ στὴν Ἑλλάδα ἔφερε ἀκόμα καὶ πληρωμένες ἔμμεσες διαφημίσεις γιὰ ζωγράφους, ὅπου σὲ μία ἀπὸ αὐτές, πέρα ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ ζωγράφου, ἐπαινεῖτο καὶ ἡ σωματική του κατατομή!!!

Στὴν Ἀγγλία καὶ τὴν Ἀμερική, ὅπου δημιουργήθηκαν τὰ πρῶτα Χρηματιστήρια Ἀξιῶν, αὐτοὶ ποὺ παίζουν μὲ μετοχὲς ὀφείλουν νὰ δηλώσουν ἂν ἔχουν ἰδιαίτερες πληροφορίες γιὰ κάποια ἑταιρία καὶ ἂν ἔχουν ἄλλα ἔννομα συμφέροντα.

Μία τέτοια δήλωση στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὶς διάφορες ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ καὶ ἀπὸ τοὺς κριτικοὺς θὰ ἦταν πολὺ ἀποκαλυπτική.

Ἀλλά, γιὰ νὰ δοῦμε ἀπὸ πιὸ κοντὰ τοὺς κριτικοὺς πάσης εἰδικότητος στὴν Ἑλλάδα. Πολὺ σύντομα γιὰ κάθε κατηγορία.

● Κριτικοὶ κινηματογράφου. Τὸ ἀποκλειστικὰ ἑλληνικὸ φαινόμενο νὰ ἀλλάζουν τὰ περισσότερα ἔργα κάθε Δευτέρα, ἔχει ὁδηγήσει στὸν συναγωνισμὸ τῶν ἐφημερίδων νὰ παρουσιάζουν κριτικὴ κάθε Τρίτη. Ὁ ἀναγνώστης ποὺ ἔχει διαβάσει δύο τρεῖς κριτικὲς ἀπὸ τὸν κάθε κριτικὸ ἀναγνωρίζει ἀμέσως τὸ ὕφος τους ἀλλὰ καὶ τὶς δεσμεύσεις τοῦ κριτικοῦ. Οἱ κριτικὲς τοῦ κινηματογράφου εἶναι τουλάχιστον οἱ μόνες ποὺ ἐμφανίζονται ἐγκαίρως. Παρ' ὅλα αὐτὰ πάρα πολὺς κόσμος πηγαίνει στὸν κινηματογράφο τὴ Δευτέρα χωρὶς νὰ περιμένει τὴν ἀνάλυση τῆς κριτικῆς. Ἴσως νὰ ἐξαιροῦνται οἱ ἀναγνῶστες τῆς «Ἑστίας» καὶ τῶν ἀριστερῶν ἐφημερίδων. Στὴν τελευταία περίπτωση ἡ καθοδήγηση εἶναι μᾶλλον ἀπαραίτητη. Ἕνα ἀκραῖο παράδειγμα παρουσιάζει καὶ ἡ ταινία γιὰ τὸν Ἀμίν. Ὅλοι πῆγαν γιὰ νὰ γελάσουν, ὅπως σὲ ὅλες τὶς χῶρες, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἀναγνῶστες ἀριστερῆς ἐφημερίδος, ποὺ πῆγαν γιὰ νὰ θυμώσουν μὲ τὴ ρατσιστικὴ γελοιοποίηση ἑνὸς νέγρου ἀπὸ τοὺς λευκοὺς καπιταλιστές. Οἱ Θωμάδες νὰ ἀνατρέξουν στὶς 28 Ὀκτωβρίου.

● Κριτικοὶ Θεάτρου. Οἱ περισσότεροι ἔχουν διατελέσει ἠθοποιοὶ ἢ συγγραφεῖς ἢ μεταφραστὲς κ.ο.κ. Πάρα πολλοὶ ἀντιπαθοῦν κάθε εἶδος θεάτρου ποὺ δὲν περιέχεται στὸ θεατρικό τους παρελθόν. Μία μόνο ἐξαίρεση κριτικοῦ ποὺ δὲν ἔχει γράψει κακὴ κριτικὴ γιὰ ὁποιοδήποτε ἔργο ὑπάρχει. Ἔτσι,

ὅλοι οἱ ἠθοποιοὶ ἔχουν τουλάχιστον μία καλὴ κριτικὴ γιὰ κάθε τους παράσταση!

Δὲν ἀποτελεῖ σπάνιο φαινόμενο κριτικὴ θεατρικοῦ ἔργου νὰ ἐμφανιστεῖ ὅταν τὸ ἔργο ἔχει πιὰ κατέβει. Ἢ, ἀκόμα χειρότερα, νὰ παρουσιάζεται δυσμενὴς κριτικὴ ὅταν τὸ ἔργο ἐορτάζει τὶς 200 παραστάσεις. Οἱ ξένοι κριτικοὶ τοῦ θεάτρου, ποὺ ἐπιστρέφουν στὴν ἐφημερίδα τους μετὰ ἀπὸ τὴν παράσταση, ὥστε τὴν ἑπομένη νὰ ὑπάρχει ἡ κριτική, εἶναι φαίνεται παράφρονες.

● Μουσικοὶ κριτικοί. Ἡ μουσικὴ κριτικὴ κυριαρχεῖται ἀπὸ τοὺς καθηγητὲς Ὠδείων ποὺ κάνουν δημοσιογραφία. Ὅπως ἔλεγε ὁ Μίκης Θεοδωράκης, στὰ ὠδεῖα δὲν μαθαίνει κανεὶς μουσική! Ὅλες οἱ μουσικὲς κριτικὲς δημοσιεύονται ἀπὸ σύστημα ὅταν δὲν ὑπάρχει πιὰ δυνατότητα παρακολουθήσεως τῆς συναυλίας κ.λ.π. Ὅταν πρόκειται γιὰ σειρὰ συναυλιῶν, ἡ κριτικὴ δημοσιεύεται μία ἑβδομάδα μετὰ τὴν τελευταία παράσταση.

● Βιβλιοκριτικοί. Αὐτοὶ συνήθως γράφουν κριτικὴ μὲ δύο τρόπους: ἢ παρουσιάζουν τυπικὰ τὸ βιβλίο ἀντιγράφοντας ὅ,τι γράφει τὸ ἐξώφυλλο ἢ τὸ δελτίο τύπου, κάνοντας πολλὲς φορὲς λάθος καὶ στὸν τίτλο τοῦ βιβλίου, ἢ γράφουν ἕνα κείμενο γιὰ τὸ πῶς θὰ ἔγραφαν αὐτοὶ τὸ ἴδιο βιβλίο. Σπάνιες εἶναι οἱ περιπτώσεις νὰ καταλάβει κανεὶς ἀπὸ κριτικὴ τὸ περιεχόμενο ἑνὸς λογοτεχνικοῦ βιβλίου. Καὶ ἐδῶ ἰσχύει ἡ ἐπικαιρότητα (δηλαδὴ ἡ ἔλλειψή της)· σήμερα διάβασα κριτικὴ γιὰ βιβλίο ποὺ ἤδη ἔφθασε στὴν τέταρτη ἔκδοσή του. Ἰσχύουν ἐπίσης καὶ τὰ διάφορα πολιτικὰ καὶ ἐστετικὰ κριτήρια.

● Κριτικοὶ τέχνης. Γράφτηκε κάποτε ὅτι ὁ ἀποτυχημένος καλλιτέχνης γίνεται κριτικός. Ποιὰ εἶναι ἄραγε ἡ κατάσταση στὸν ἑλληνικὸ χῶρο ἀπὸ κριτικοὺς τέχνης;

Πρόσφατα δημοσιεύτηκε μία γνώμη τοῦ Γιώργου Ἰωάννου:

«Στὸν ἑλληνικὸ χῶρο μόνο τρεῖς κριτικοὶ τέχνης, τιμοῦν μὲ γνώση, εὐθύνη καὶ ἀξιοπρέπεια τὸ λειτούργημά τους. Δυστυχῶς δὲν γράφουν ὅλοι. (σ.σ. Οἱ τέσσερις εὐαγγελιστὲς ἦσαν τρεῖς, οἱ ἓξῆς δύο, ὁ Λουκᾶς). Πέρα ἀπὸ τὶς περιπτώσεις αὐτὲς ὑπάρχει ἀμάθεια, ἐμπάθεια, ἰδιοτέλεια καὶ συναλλαγή. Πλαστογραφεῖται στὴν κυριολεξία ἡ εἰκαστικὴ πραγματικότητα στὴ χώρα μας»

Τί νὰ προσθέσει κανείς; Καὶ ἐδῶ ἰσχύουν ὅ,τι γιὰ τοὺς ἄλλους κριτικούς, μόνο ἐπαυξημένα. Μὲ μόνη ἐξαίρεση τὴν «Καθημερινή», ὅλες οἱ ἄλλες ἐφημερίδες καὶ τὰ περιοδικὰ δημοσιεύουν κριτικὲς συνήθως ὅταν ἔχουν τελειώσει οἱ ἐκθέσεις. Ἐξαιροῦνται οἱ προστατευόμενοι καλλιτέχνες τῶν διαφόρων ἐντύπων καὶ ὅσοι ἔχουν καλὲς δημόσιες σχέσεις. Μόνο ποὺ τότε ἀντικαταστῆτε τὴ λέξη κριτικὴ μὲ τὶς λέξεις «ἀποπροσανατολιστικό, λιβανιστικὸ χρηματο - οἰκονομικὸ χρηματιστήριο».

ΤΙ ΤΟΥΣ ΘΕΛΟΥΜΕ;

Πρὶν δύο χρόνια εἶχε τονιστεῖ καὶ πέρασε στὸ «ντούκου» ἡ ἀποψία πῶς εἶναι δυνατὸ ἕνας κριτικὸς τέχνης νὰ μπορεῖ – στὴν Ἑλλάδα – νὰ κρίνει ὅλες τὶς μορφὲς τέχνης. Καὶ ὅμως γίνεται. Ὅπως γίνεται ἕνας κριτικὸς τέχνης νὰ μπορεῖ νὰ ἑρμηνεύει ἕνα ἔργο καλύτερα ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν δημιουργό!

(Ἐδῶ μία λίγο ἄσχετη παρένθεση. Γιατί πρέπει τὰ ἔργα τέχνης νὰ ἔχουν τίτλο, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς περιπτώσεις ποὺ πρόκειται γιὰ πορτραῖτα ἢ τοπία ὁπότε πλέον χρειάζεται ταυτότης; Ἂν ὁ τίτλος δηλώνει κάποιο μήνυμα, ἄραγε αὐτὸ δὲν βγαίνει μόνο του;)

Ὅλα αὐτὰ τὸν γράφοντα τὸν ὁδηγοῦν σὲ ἕνα ἁπλὸ ἐρώτημα: Τί τοὺς θέλουμε τοὺς κριτικούς; Ἢ ἀκόμα πιὸ συγκεκριμένα: Τί τοὺς θέλουμε μὲ τέτοια δεδομένα τοὺς κριτικούς;

Σὲ πρῶτο στάδιο θὰ πρέπει τὸ κοινὸ νὰ πληροφορηθεῖ σωστὰ τί κρύβεται πίσω ἀπὸ κάθε κριτική. Δυστυχῶς αὐτὴ εἶναι μία ἀπὸ τὶς λίγες περιπτώσεις ποὺ ἔχει ἐξ ἴσου σημασία τὸ δημοσιευόμενο μὲ τὸ ποιὸς τὸ γράφει. Γράφω δυστυχῶς,γιατὶ γενικὰ δὲν πιστεύω στὰ «Argumenta ad Hominem».

Εἰδικότερα θὰ πρέπει (ἰδεαλιστικὴ δονκιχωτικὴ οὐτοπία) νὰ πάψει ἡ τέχνη νὰ ἀποτελεῖ ἀντικείμενο συναλλαγῆς. Καὶ γιὰ ὅσους ἐπιθυμοῦν νὰ συνεχίσουν τὸ χρηματιστήριο αὐτὸ νὰ γίνει σαφῶς γνωστό. Ἔτσι νὰ γίνει γνωστὸ καὶ ποιοὶ κριτικοὶ ἔχουν «μετοχὲς» σὲ κάποια καλλιτεχνικὴ κίνηση.

Σὲ παρένθεση ἀναφέρω μία μέθοδο καταστροφῆς τοῦ χρηματιστηρίου. Ἡ τέχνη νὰ πάει στὰ σχολεῖα, στὶς πλατεῖες, στὰ γήπεδα, στὰ καφενεῖα. Ἀλλὰ νὰ πάει μὲ διάθεση νὰ πλησιάσει καὶ νὰ προσηλυτίσει τὸ κοινό.

Σὲ δεύτερο στάδιο ἡ κριτικὴ νὰ γίνει προσπάθεια ἐνημερωτικῆς παρουσίασης. Π.χ. ποιὲς εἶναι οἱ τάσεις καὶ ποιὰ εἶναι ἡ σχολὴ τοῦ καλλιτέχνη κ.λ.π. Αὐτὸ βέβαια προϋποθέτει ὅτι κάθε φορὰ θὰ χρησιμοποιεῖται παρουσιαστὴς – ὄχι κριτικός – ποὺ θὰ κατέχει τὸ συγκεκριμένο θέμα. Αὐτὸ οἱ κουτοφράγκοι τὸ ἐφαρμόζουν σὲ ὅλους τοὺς τομεῖς καὶ ἰδιαίτερα στὰ βιβλία καὶ τὶς εἰκαστικὲς τέχνες.

Τὰ διάφορα ἔντυπα θὰ πρέπει νὰ ἀρχίσουν νὰ ἀμείβουν σωστὰ τοὺς κριτικοὺς τέχνης καὶ οἱ καλλιτέχνες νὰ πάψουν νὰ χαρίζουν, ὅσοι τὸ κάνουν, ἔργα τους προκειμένου νὰ ἐξασφαλίσουν μιὰ καλὴ κριτική.

Ἂν κριτικοὶ πιστεύουν ὅτι κάποιος καλλιτέχνης ἔχει πραγματικὴ ἀξία, ἂς ἀγοράσουν τὰ ἔργα ποὺ θέλουν, ἔστω μὲ κάποια λογικὴ ἔκπτωση!

Στὶς προτάσεις δὲν ἀναφέρομαι στοὺς ἄλλους κριτικοὺς γιὰ ἕναν ἁπλὸ λόγο. Δὲν ἐπιτελοῦν κανένα χρήσιμο καὶ ἀναντικατάστατο ἔργο! Δὲν εἶδα ἔργο νὰ πέφτει ἀπὸ κακὴ κριτικὴ – ἀκόμα καὶ ὅταν ὁ κριτικὸς συνιστοῦσε μαξιλάρωμα – δὲν εἶδα πωλήσεις βιβλίων νὰ ἐπηρεασθοῦν ἀπὸ τὶς κριτικὲς,– πρόσφατη δυσμενὴς κριτικὴ βιβλίου συνδυάσθηκε μὲ τὴ δέκατη χιλιάδα – καὶ τέλος οἱ μουσικὲς κριτικὲς ἐμφανίζονται μόνο γιὰ τὰ βιβλία ἀποκομμάτων.

Στὴν περίπτωση αὐτῶν τῶν κριτικῶν θὰ πρέπει τὰ ἔντυπα νὰ ἀμείβονται σωστά!

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ 39 * ΤΗΛ. 324.6633
κυκλοφορούν

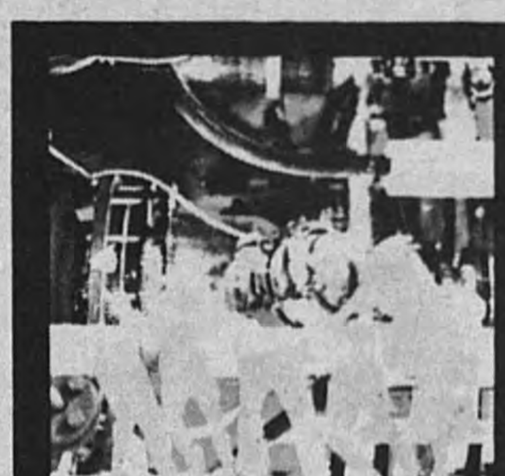
ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ
Εφιάλτης στήν Αθήνα
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

ΒΙΛΧΕΛΜ ΡΑΪΧ
Ἡ Εἰσβολή τῆς Σεξουαλικῆς Ἠθικῆς
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΨΥΧΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΡΟΝΑΛΝΤ ΛΑΙΝΓΚ
Ἡ πολιτικὴ τῆς Οἰκογένειας
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

ΕΡΓΑΤΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ - ΕΡΓΑΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ
Ε. ΜΑΝΤΕΛ
•εργατικος ελεγχος
•εργατικα συμβουλια
•αυτοδιαχειριση (1)
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

Τὰ πορνό: ἀπαγορεύσεις καὶ ὑποκρισίες μιᾶς ἀνδροκρατικῆς κοινωνίας

τοῦ Δημήτρη Σταύρακα

Πρῶτα ἡ ἀπαγόρευση τῆς θρυλικῆς «Ἐμμανουέλας», κατόπιν ἡ ἀπαγόρευση τῶν «Τολμηρῶν Ἱστοριῶν» ἔθεσαν τὸ πρόβλημα τῶν «πορνὸ» ἐπὶ τάπητος. Ἀλλὰ μέχρι στιγμῆς τὰ «πορνὸ» καὶ ἡ ἀπαγόρευσή τους ἐξετάζονται κυρίως ἀπὸ πλευρᾶς δημοκρατικῶν διαδικασιῶν μὲ τὴν ἔννοια τῆς κατοχύρωσης τῆς ἐλευθερίας στὴν ἔκφραση – στὴν καλλιτεχνικὴ ἔκφραση. Πρέπει νὰ ἐπεμβαίνει ὁ εἰσαγγελέας ἢ δὲν πρέπει; Νά ἡ ἀπορία!

Μιά, ἐν τούτοις, προσεκτικότερη παρατήρηση πάνω στὴν πρακτικὴ τῶν ἀπαγορεύσεων ἀποκαλύπτει τὸ ἑξῆς πολὺ ἐνδιαφέρον: ὅτι δηλαδὴ – μέχρι στιγμῆς τουλάχιστον – ἔχουν ἀπαγορευθεῖ ἐκεῖνες οἱ «ταινῖες ἐρωτισμοῦ» (γιατὶ εἶναι προβληματικὸ ἂν δικαιοῦται νὰ χρησιμοποιεῖ κανεὶς μόνιμα τὸν ὅρο «πορνὸ») ποὺ προβάλλονται σ' ἕνα κύκλωμα αἰθουσῶν στὶς ὁποῖες ἔχουν πρόσβαση συνήθως τὰ ἀστικὰ καὶ μικροαστικὰ στρώματα τοῦ πληθυσμοῦ. Μ' ἄλλα λόγια, ὅσο τὰ «πορνὸ» περιορίζονται στὸ «γκέτο» τῶν αἰθουσῶν τῆς περιοχῆς Ὁμονοίας, ὅπου τὸ

καταναλωτικὸ κοινὸ εἶναι –σχεδὸν ἀποκλειστικὰ – προλεταριάτο κι ἀκόμα συχνότερα «λοῦμπεν», ὑπάρχει ἡ σιωπηρὴ ἀνοχὴ τῶν ἐντεταλμένων κρατικῶν ὀργάνων ἀλλὰ καὶ ὅσων, γενικότερα, ἐπαγρυπνοῦν γιὰ τὴ διαφύλαξη καὶ διατήρηση τῶν ἐσωτερικῶν συνόρων «ἠθικῆς καθαρότητας» τῆς κοινωνίας μας...

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι οἱ «πορνογραφικὲς ταινίες» – ὅρος μὲ τὸν ὁποῖο χαρακτηρίζεται, συλλήβδην, ἕνας μεγάλος ἀριθμὸς ταινιῶν μὲ κύριο θέμα τους τὸν ἐρωτισμὸ – βάζουν σὲ δύσκολη θέση πολὺ κόσμο, εἴτε αὐτὸς ἐμφανίζεται μὲ ἐπίσημη, εἴτε μὲ ἀνεπίσημη ἰδιότητα. Μπαίνουν σὲ δύσκολη θέση, πρῶτα-πρῶτα, οἱ ἁρμόδιοι ἐκπρόσωποι τῆς κρατικῆς ἐξουσίας οἱ ὁποῖοι δὲν ξέρουν πάντοτε τί πρέπει ν' ἀπαγορεύσουν καὶ τί πρέπει νὰ ἐπιτρέψουν, τί θὰ προκαλέσει ἀντιδράσεις καὶ τί θὰ γίνει ἀποδεκτό, μὲ ἀποτέλεσμα, συχνότατα, οἱ διάφορες μορφὲς ἐξουσίας ν' ἀλληλοαναιροῦνται (ἐπιτρέπει ἡ Λογοκρισία, ἀπαγορεύει ὁ Εἰσαγγελέας. Εὔλογη ἀπορία: Ἀφοῦ ὑπάρχει ἡ δυνατότητα τῆς εἰσαγγελικῆς ἐπέμβασης, τί χρειάζεται ἡ ὕπαρξη τῆς Λογοκρισίας;). Γιὰ νὰ μὴ μιλήσει κανεὶς γιὰ τὶς ἐξαιρετικὰ δύσκολες περιπτώσεις τῶν λεγομένων «κεκαλυμμένων πορνὸ» –περίπτωση τοῦ σεναρίου γιὰ τὴν ταινία «Ντάνκεσεν-Μπίτεσεν» – ὅπου χρειάζεται ἀσφαλῶς μιὰ ἀσυνήθιστη ὀξύτητα πνεύματος γιὰ νὰ διακρίνει κανεὶς πίσω ἀπὸ ἕνα, φαινομενικά, ἀθῶο σενάριο, τὴ μελλοντικὴ δημιουργία μιᾶς πορνογραφικῆς ταινίας...

Μπαίνουν, ἐπίσης, σὲ δύσκολη θέση οἱ κριτικοὶ-δημοσιογράφοι, ποὺ στὸ σύνολό τους (ἢ σχεδὸν) εἶναι – ἢ ὀφείλουν νὰ εἶναι – προοδευτικοί, καὶ οἱ ὁποῖοι ὑφίστανται ἕνα εἶδος διχασμοῦ τῆς προσωπικότητας ἀνάμεσα στὴ συγκατάνευση γιὰ τὴν ἀπαγόρευση τῆς πορνογραφίας καὶ τὴν ἄρνηση τῆς λογοκριτικῆς ἀπαγόρευσης γιὰ λόγους ἀρχῆς.

Μπαίνουν, ἀκόμα, σὲ δύσκολη θέση οἱ βουλευτὲς τῶν διαφόρων κομμάτων – καὶ κατὰ κύριο λόγο τῶν προοδευτικῶν – οἱ ὁποῖοι μοιάζουν νὰ πιάστηκαν, κυριολεκτικά, «στὸν ὕπνο», εἴτε γιατὶ σὰν ἄτομα δὲν εἶχαν ἄποψη, εἴτε γιατί, σὰν κόμμα, δὲν προβλέπουν τίποτα σχετικὸ στὸ πολιτικό τους πρόγραμμα.

Σπάνιες ἐξαιρέσεις μέσα σ' αὐτὴ τὴ σύγχυση, μερικὰ νηφάλια πνεύματα ὅπως αὐτὸ τοῦ συγγραφέα τῶν μεγάλων θεατρικῶν ἐπιτυχιῶν κου Δ. Ψαθᾶ, ὁ ὁποῖος δὲ φαίνεται νὰ αἰσθάνεται ἔντονη τὴν ἀνάγκη «νὰ σπάσει τὸ κεφάλι του» πρὶν κατακεραυνώσει τὶς πορνογραφικὲς ταινίες, εἴτε πρόκειται γιὰ ταινίες τοῦ Μπέργκμαν εἴτε γιὰ ταινίες τοῦ περιβόητου Γκουσγκούνη: ἡ πορνογραφία εἶναι πορνογραφία ὅποιος καὶ νά 'ναι ὁ δημιουργός της...

Ποιὰ εἶναι ὅμως ἡ γνώμη τῆς ἀνώνυμης μάζας, τῆς «σιωπηλῆς πλειοψηφίας», ὅπως θέλουν νὰ τὴν ὀνομάζουν μερικοί; Εἶναι λυπηρὸ ὅτι στὴ χώρα μας δὲν ἔχουν ἀκόμα εἰσαχθεῖ οἱ λεγόμενες κοινωνιο-μετρικὲς ἔρευνες, ποὺ ἀποτελοῦν, ἀσφαλῶς, μιὰ σοβαρὴ πληροφοριακὴ ὑποδομή. Μᾶς λείπει, δυστυχῶς, αὐτὴ ἡ ἀπαραίτητη μάζα πληροφοριῶν ποὺ μπορεῖ νὰ ἀφορᾶ σὲ μιὰν εὐρύτατη κλίμακα θεμάτων, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὰ πληθυσμιακὰ - δημογραφικὰ θέματα καὶ τελειώνοντας στὶς προτιμήσεις τοῦ κοινοῦ γιὰ τὰ καταναλωτικὰ ἀγαθά, μέσα στὰ ὁποῖα ἐντάσσονται, ἄλλωστε, καὶ οἱ κιν/κὲς ταινίες.

Ἐπιχειρήσαμε, παρ' ὅλα αὐτά, ἕνα εἶδος ἔρευνας διαλέγοντας ἑπτὰ πρόσωπα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ζητήσαμε τὴ γνώμη τους γιὰ τὶς πορνογραφικὲς ταινίες. Φυσικά, οὔτε τὸ μέγεθος τοῦ δείγματος οὔτε τὸ βάθος τῆς τομῆς στὴν κοινωνικὴ διαστρωμάτωση ἐπιτρέπουν τὴν ὁποιαδήποτε συναγωγὴ γενικότερων συμπερασμάτων. Πρόκειται ἁπλῶς γιὰ μιὰν ἔνδειξη μὲ πολὺ περιορισμένη ἰσχύ. Τὸ ἐρώτημα εἶναι: «Τί γνώμη ἔχετε γιὰ τὶς ταινίες-πορνό;» Παραθέτουμε αὐτούσιες τὶς ἀπαντήσεις:

- Μιὰ ἐκπρόσωπος τοῦ Κινήματος Ἀπελευθέρωσης τῶν Γυναικῶν: «Πρόκειται γιὰ ἕναν κατ' ἐξοχὴν φαλλοκρατικὸ κιν/φο στὴν ὑπηρεσία μιᾶς ἀνδροκρατικῆς κοινωνίας. Οἱ ταινίες αὐτὲς ἀναπαράγουν τὶς σχέσεις ὑποτέλειας τῆς γυναίκας ἀπὸ τὸν ἄντρα μὲ τὸ νὰ τὴ μετατρέπουν σὲ "σκεῦος ἡδονῆς". Τὸ πρόβλημα ὅμως δὲν ξεπερνιέται μὲ ἀπαγορεύσεις ἀλλὰ μὲ τὴν ἀλλαγὴ τῆς θέσης τῆς γυναίκας στὴν κοινωνία. Κι ἀσφαλῶς μιὰ τέτοια κοινωνία δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ καπιταλιστική».
- Μιὰ νοικοκυρὰ (ἐπάγγελμα συζύγου: ἐπιπλοποιός): «Τί νὰ σᾶς πῶ;... ξέρω 'γώ; Ἐγὼ πάω πολὺ σπάνια στὸν κιν/φο... Ἔχω βλέπεις τὰ παιδιά... τὸ σπίτι, μαγείρεμα, πλύσιμο. Αὐτὰ τὰ συζητάει ὁ ἄντρας μου μὲ τοὺς φίλους του στὸ καφενεῖο...»
- Ἕνας ὑπάλληλος Τραπέζης (μεσαῖο στέλεχος): «Αὐτὲς οἱ ταινίες δείχνουν ἕνα τρόπο ζωῆς ποὺ κάνουν οἱ μεγαλοαστοί... ἡ ἀριστοκρατία... αὐτοὶ ποὺ ἔχουν καὶ τὰ "μέσα". Δὲν βλέπεις ποιοὶ τὶς ὑπερασπίζουν αὐτὲς τὶς ταινίες; οἱ Κολωνακιῶτες μεγαλοδικηγόροι κι ὅλοι αὐτοὶ οἱ παρακμίες διανοούμενοι μὲ τὰ μαλλιά. Καλὰ κάνει ὁ εἰσαγγελέας καὶ τὶς ἀπαγορεύει... Δὲν μπορεῖς, κύριε, νὰ δείχνεις ἕνα σύζυγο νὰ προτρέπει τὴ γυναίκα του στὴν πορνεία...» (ἀναφέρεται στὴν «Ἐμμανουέλα» τὴν ὁποία, βεβαίως, εἶδε).
- Ἕνας Διοικητὴς Τραπέζης (χαμογελαστά): «Ἀνοησίες... Πολὺς θόρυβος γιὰ τὸ τίποτα... Προσωπικὰ δὲ θὰ εἶχα ἀντίρρηση νὰ ἐπιτρέπονται αὐτὲς οἱ ταινίες, ὑπὸ τὴν προϋπόθεση ὅτι θὰ παίζονται σὲ ὁρισμένους κιν/φους γιὰ λαϊκὸ κοινό, ὅπως γίνεται, ἀγαπητέ μου, στὴ Δανία ἢ στὴ Γερμανία, πράγμα ποὺ διαπίστωσα ἐγὼ ὁ ἴδιος, προσωπικά... Δυστυχῶς ἐδῶ εἴμαστε σὲ ὅλα πίσω...»
- Ἕνας τριτοετὴς τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς: «Πήγαμε μιὰ φορά, ἕνα μεσημέρι μὲ κάτι ἄλλα παιδιὰ τῆς Σχολῆς, στὸ Ἰντεάλ. Κοντέψαμε νὰ λιποθυμήσουμε ἀπὸ τὰ γέλια μὲ τὶς παιδαριωδίες ποὺ ἔδειχνε τὸ ἔργο. Στὸ τέλος παρὰ λίγο νὰ φέρουνε τὸ ἑκατὸ νὰ μᾶς βγάλουν ἔξω γιατὶ οἱ ἄλλοι θεατὲς εἶχανε τσαντιστεῖ μὲ τὴν πλάκα ποὺ κάναμε καὶ δὲ μπορούσανε νὰ παρακολουθήσουνε τὸ ἔργο...»
- Μιὰ μαθήτρια τῆς 6ης Γυμνασίου (μὲ ὕφος ὀργισμένο): «Μὰ τί φαντάζονται ὅλοι αὐτοί;... Ὅτι περιμένουμε ἀπὸ τὰ "πορνὸ" γιὰ νὰ φωτιστοῦμε; Μπὰς καὶ νομίζουνε πῶς ἅμα δοῦμε κανένα ἀνδρικὸ ὄργανο θὰ χαλάσουνε τὰ χρηστά μας ἤθη; Ἄσε ποὺ ἅμα σεῖς τὸ Γκουσγκούνη γυμνὸ χάνεις πᾶσα ἰδέα γιὰ τὸ ἀντρικὸ φύλο...»
- Ἕνας ποδοσφαιριστής: «Κοίτα νὰ δεῖς τώρα τί γίνεται: Αὐτὸς ὁ νέος προπονητής, ὁ Ἄγγλος, πού 'φερε ὁ Σύλλογος, μᾶς ἔχει ἀπαγορέψει νὰ πηγαίνουμε σὲ ταινίες πορνό, τουλάχιστο, λέει, στὴ διάρκεια τῆς σαιζόν, γιατὶ θὰ ἔχει, λέει, συνέπειες στὴν ἀπόδοσή μας στοὺς ἀγῶνες... (Διστάζει λίγο, κι ὕστερα λέει:) Τώρα ἐγώ, πάω καμιὰ φορὰ καὶ βλέπω κανένα "πονηρό"... Καὶ κοίτα νὰ δεῖς, φίλε μου: Παίζω καλύτερα ὕστερα!!»

Ὅπως βλέπουμε, οἱ τοποθετή-

σεις ἀπέναντι στὶς ταινίες-πορνὸ καὶ στὴν ἀπαγόρευσή τους, εἶναι πολυποίκιλες. Δὲ θὰ μποροῦσε ἄλλωστε νὰ συμβεῖ, διαφορετικὰ στὰ πλαίσια μιᾶς κοινωνίας τόσο διαφοροποιημένης. Κινούμαστε σ' ἕνα φάσμα ποὺ ἡ μιά του ἄκρη εἶναι ἡ πλήρης καὶ συνειδητὴ τοποθέτηση (ἡ ἐκπρόσωπος τοῦ Γυναικείου Κινήματος), καὶ ἡ ἄλλη, ἡ πλήρης σχεδὸν ἄγνοια αὐτοῦ καθαυτοῦ τοῦ φαινομένου (ἡ γυναίκα τοῦ ἐπιπλοποιοῦ). Πῶς γεφυρώνονται αὐτοὶ οἱ δύο κόσμοι; Αὐτὸ ἴσως νά 'ναι καὶ τὸ πιὸ σημαντικὸ πρόβλημα...

•θέατρο•

Η ΑΠΕΡΓΙΑ τοῦ Γ. Σκούρτη
(ἢ ἡ ἐκμετάλλευση τοῦ μόχθου τῶν ἠθοποιῶν για τυφλὲς θεατρικὲς σήραγγες)

Τῆς Ἄννυς Θ. Κολτσιδοπούλου

Ἕνα νέο «θεατροειδὲς» ἔκανε τὴν ἐμφάνισή του στὸ θέατρο «Λουζιτάνια». Ὁ κατασκευαστής του, ἤθελε τὴ φόρμα του λίγο ἐργατο-ἐπικο-διδαχτική, νὰ φέρνει κάπως πρὸς Μπρέχτ, κάπως πρὸς Βάις, νὰ ἔχει καὶ μερικὲς ἀποχρώσεις ἀπ' τὸν Ἀλῆ-Ρέτζο τοῦ Π. Μάρκαρη.

Μιὰ συνταγή, ποὺ ὁπωσδήποτε ταιριάζει στὴν «ἀνάλυση τῆς οἰκονομικῆς καταπίεσης καὶ ἐκμετάλλευσης τῆς ἐργασίας ἀπὸ τὸ κεφάλαιο», μὲ τὴ διαφορὰ ὅμως, πὼς ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ντοκουμέντα καὶ τὰ γεγονότα, καλὸ θὰ ἦταν νὰ ὑπάρχει καὶ λίγο θέατρο στὴν ὑπόθεση.

Ἂν ἡ ὑποτίμηση τῆς διανοητικῆς στάθμης θεατῆ καὶ ἠθοποιοῦ, μέσα ἀπὸ τὴν «ἀφελοποίηση» κι ἁπλοϊκοποίηση τῶν πάντων, ἔφτασε νὰ διεκδικεῖ τὴν ἰδιότητα θεατρικῆς σύμβασης, τότε θά 'λεγα, δὲν πᾶμε νὰ δοῦμε ἀλλὰ νὰ γίνουμε θέατρο. Γιατὶ θὰ πρέπει ὁπωσδήποτε ἡ τραγικὴ θέση τοῦ μετανάστη ἐργάτη, νὰ γίνεται ἀκόμα τραγικότερη μὲ τὰ κρύα πειράγματα, τὶς χοντράδες καὶ τὸ ἄθλιο χιοῦμορ του, ποὺ ἐκτὸς ἀπὸ θύμα τῆς καπιταλιστικῆς, ταξικῆς κοινωνίας, τὸν κάνει ἐπιπλέον καὶ θύμα τοῦ ἴδιου του τοῦ μικρονοϊσμοῦ; Εἶναι ἄπειρες οἱ σκηνὲς τοῦ ἔργου, ποὺ ἀφήνουν ἠθοποιὸ καὶ θεατὴ ξεκρέμαστους, τὸν πρῶτο νὰ ὑποφέρει καὶ τὸν δεύτερο νὰ οἰκτίρει.

Ἂν αὐτὸς εἶναι ὁ καινούργιος τρόπος νὰ σερβίρουμε τὶς ἀλήθειες στὸν θεατή, ἂν ἡ περίφημη ἀποστασιοποίηση ἔγινε ἔννοια ταυτόσημη μὲ τὴν ἀποθεατροποίηση, τότε γιατί νὰ ταΐζουμε τοὺς αἰθουσάρχες μὲ τὰ ὑπερτροφικὰ ἐνοίκια καὶ τὰ παρανοϊκὰ «μίνιμουμ γκαραντί»; Γιατί νὰ «θρέφουμε» ἕνα θέατρο ποὺ ἀπὸ οὐσία ἔγινε πρόσχημα;

Ὅταν μαντρώσουμε τὸν μύθο, ἀχρηστέψουμε τὸν θεατρίνο κι ἀπογυμνώσουμε κάθε σκηνικὸ στοιχεῖο ἀπ' τὴ θεατρικότητά του, τότε εἶναι παράλογο νὰ μὴν περιοριζόμαστε καὶ στὸν πεζὸ λόγο. Θέλω νὰ πῶ, ὅτι τὸ σημείωμα τοῦ συγγραφέα στὸ πρόγραμμα, θὰ ἔκανε στὴν προκειμένη περίπτωση τὴ δουλειά του. Τὸ λέω αὐτὸ μὲ ὀδύνη καὶ πίκρα κυρίως γιὰ τὸν μάταιο μόχθο τῶν ἠθοποιῶν, ποὺ σὲ μιὰ τέτοια κρίση δουλειᾶς, εἶναι ἀναγκασμένοι ὄχι μόνο νὰ ὑπηρετοῦν παρόμοιες παραστάσεις ἀλλὰ καὶ νὰ ξεγελοῦν μέσα τους τὸν καλλιτέχνη γιὰ νὰ τὸν σπρώξουν νὰ λειτουργήσει.

Μαθαίνουμε ὅτι τὸ ἴδιο ἔργο ἀνεβασμένο μὲ ἄλλη σκηνοθεσία ἀπὸ τὸ «Θεατρικὸ ἐργαστήρι τῆς Θεσσαλονίκης» εἶχε μιὰ διαφορετικὴ ἀπήχηση στὸ κοινό. Μ' ὅλο ποὺ δὲν μπορῶ νὰ φανταστῶ τί εἴδους σκηνοθεσία θὰ μποροῦσε νὰ λύσει τὴ «θεατρικὴ ἀπεργία» ἀπὸ τὴν Ἀπεργία τοῦ Γ. Σκούρτη, περιμένω μὲ ἐνδιαφέρον καὶ περιέργεια τὴ σύγκριση. (26, 27 καὶ 28 τοῦ Γενάρη, στὸ θέατρο Ριάλτο καὶ στὰ πλαίσια τῶν ἐκδηλώσεων «Ἡ Θεσσαλονίκη κι ὁ νεοελληνικὸς πολιτισμὸς» ποὺ ὀργανώνει ἡ ΩΡΑ).

Μιὰ κι ἦρθε ἡ κουβέντα τὶς προάλλες γιὰ τὸν θεατρικὸ κώδικα, θά 'θελα τελειώνοντας ν' ἀναφερθῶ στὴ χρήση του ἀπὸ τὸν σκηνοθέτη Γ. Σκούρτη. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ χρησιμοποίηση τῆς φωνῆς καὶ τῆς κίνησης γιὰ ὑποδήλωση ἄψυχων κατασκευῶν κι ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ζωντανὲς φιγοῦρες καραγκιόζη, ποὺ ξαναείδαμε στὸ πολὺ ἀξιόλογο ὠμώνυμο ἔργο του, φύλαξε γιὰ τὸ τέλος τῆς παράστασης μιὰ ὀδυνηρὴ ἔκπληξη γιὰ τὸ κοινό του. Χρησιμοποίησε τὸ εὕρημα τῆς Ἄριαν Μνιούσκιν ἀπὸ τὴν παράσταση τοῦ «1789», ὅπου ἠθοποιοὶ μοιράζονται στὴν πλατεία καὶ διηγοῦνται σὲ μικρὲς ὁμάδες θεατῶν ὁ καθένας τους, τὴν κατάληψη τῆς Βαστίλλης. Ὁ Γ. Σκούρτης ἔβαλε τοὺς ἠθοποιοὺς νὰ μᾶς διηγηθοῦν κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο τὴν κατάληψη τοῦ ἐργοστασίου τῶν ἐλαστικῶν στὸ Βέλγιο. Ἡ πολυπόθητη ἐνεργοποίηση τοῦ κοινοῦ ἔγινε μιὰ διάχυτη ἀμηχανία, ποὺ γέμισε τὴν αἴθουσα τριγμοὺς ἀπὸ καρέκλες, ἀδέξια γέλια κι ἄσχετες ἀντιδράσεις. Νομίζω, πὼς θεατρικὸς κώδικας δὲν εἶναι οὔτε τυφλοσούρτης οὔτε δυναμωτικὴ ἔνεση γιὰ μιὰ παράσταση. Ἡ χρήση του προϋποθέτει γνώση κι ἀφομοίωση κάθε στοιχείου του. Στὴν περίπτωση τῆς «Ἀπεργίας», ἡ ἀδέξια χρήση δεξιοτεχνικῶν στοιχείων τοῦ θεατρικοῦ κώδικα, ἔδειξε μόνο τὴ ρωμέϊκη «ὕβρι» γιὰ τὴν «παντογνωσία» καὶ τὸ «δαιμόνιό» μας.

•τηλεόραση•

Νὰ τὰ ποῦμε;

τοῦ Γιάννη Κακουλίδη

Καλότυχοι οἱ νεκροὶ ποὺ λησμονᾶνε...
Λ. Μαβίλης

Λήθη. Ὅ,τι μένει ἀπ' τὸ Πρωτοχρονιάτικο διάγγελμα τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας, Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Κωνσταντίνου Τσάτσου. Οἱ πολιτικοὶ σχολιαστὲς ἂς ἀσχοληθοῦν μὲ τὸ θέμα. Ἐμεῖς ὅμως, καὶ νὰ θέλουμε δὲν γίνεται νὰ ξεχάσουμε τὰ ὅσα οἱ σταθμοὶ τῆς ΕΡΤ καὶ τῆς ΥΕΝΕΔ πρόσφεραν μέχρι σήμερα καὶ εἰδικότερα αὐτὰ ποὺ σερβίρισαν σὰν πανηγυρικὰ ἑορταστικὰ προγράμματα. Ἀλλὰ περὶ αὐτῶν, πιὸ κάτω.

Μία δυσάρεστη σύμπτωση χαρακτηρίζει τὴν ἔναρξη τοῦ περσινοῦ καὶ τοῦ φετινοῦ χρόνου, ἀπὸ τηλεοπτικῆς πλευρᾶς. Πέρσι, λίγα λεπτὰ πρὶν ἀρχίσει τὸ 1975, μὲ προσωπικὴ ἐπέμβαση τοῦ τότε ὑπεύθυνου κ. Ἀλέξη Σολωμοῦ, λογοκρίνονται τὰ κείμενα τῆς πανηγυρικῆς ἐκπομπῆς «Πρωτοχρονιὰ στὸ στούντιο» καὶ οἱ τηλεθεατὲς παρακολούθησαν ἕνα πρόγραμμα χωρὶς ἀρχή, μέση καὶ τέλος.

Λίγες μόνο ὧρες πρὶν ἀρχίσει τὸ 1976, ὁ ὑπεύθυνος κ. Ι. Λάμψας, λογοκρίνει τὰ κείμενα τῆς πανηγυρικῆς ἐκπομπῆς «Ἑλληνίδες... Ἕλληνες... Καλὴ χρονιά», καὶ τὸ πάτωμα τῆς αἴθουσας video-montage τῆς ΕΡΤ γεμίζει ἀπὸ χιλιόμετρα ταινίας ποὺ ἀναφέρεται στὸν Πινοσὲτ καὶ σὲ γεγονότα ποὺ θίγουν τοὺς ἔγκλειστους τοῦ Κορυδαλλοῦ, ἀφήνοντας ἔτσι περισσότερο χρόνο στὴν κ. Ζωζὼ Σαπουντζάκη νά... ὑποστηρίξει τὴν «ἐπιχειρηματολογία» ὅτι εἴμαστε κάφροι. (Μόνο σὲ κάφρους ἀπευθυνόταν τὸ «νούμερό» της).

Ὁ νέος... ἀνασχηματισμὸς στὴν ΕΡΤ, φανερώνει μιὰ νέα, ὑπερδεξιὰ τάξη πραγμάτων. Πληροφορίες μιλᾶν γιὰ σταδιακὴ ἀπομάκρυνση τῶν προοδευτικῶν συνεργατῶν τῆς ΕΡΤ, γεγονὸς ποὺ θὰ ἀποδειχθεῖ –ἂν εἶναι ἀληθινὲς οἱ πληροφορίες μας– ἀπὸ τὴν ἀναγγελία τῶν νέων ἐκπομπῶν τῆς ΕΡΤ, καὶ τῶν φορέων τους, καὶ τὴν ἀντίστοιχη διακοπὴ ἄλλων προγραμμάτων καὶ τὴν ἀπομάκρυνση τῶν δημιουργῶν τους.

Ἂς σκεφτοῦν πολὺ οἱ κύριοι τῆς ΕΡΤ πρὶν τὴ μετατρέψουν σέ... ΕΡΕΤ.

Οἱ Γερμανοὶ ξανάρθανε. Δὲν ἀναφερόμαστε φυσικὰ στὴν καλόδεχτη ἐπίσκεψη τοῦ κ. Σμὶτ στὴν Ἑλλάδα. Μιλᾶμε γιὰ τὰ τηλεοπτικὰ Χριστούγεννα τῆς ΥΕΝΕΔ μὲ τὴν ἐκπομπὴ τοῦ κ. Τζίμυ Μακούλη, ποὺ ἔψαλε γερμανιστὶ τὰ κάλαντα, ποὺ ἄνοιξε σαμπάνια ἡ ὁποία μὲ τὴν παρέμβαση τῶν μάγων ἔγινε ρετσίνα, καὶ ποὺ ὅλα πῆγαν μιὰ χαρὰ μὲ

τραγούδια, χορούς, σκετσάκια, καί... Ρίκα Διαλυνᾶ.

Εἴμαστε συνηθισμένοι στὰ κακὰ προγράμματα τοῦ σταθμοῦ. Τόσο κακὸ πρόγραμμα ὅμως, δὲν νομίζουμε ὅτι εἴχαμε ξαναδεῖ. Ὁ κ. Μακούλης, περίεργα κορδωμένος, ἐπέμενε νὰ τραγουδᾶ γερμανικά, ἡ κ. Διαλυνᾶ, ἀνυπόφορα χαρούμενη, προσπαθοῦσε νὰ κλέψει περάσματα τοῦ φακοῦ, ἡ ἑλληνόφωνη Γερμανίδα σύζυγος τοῦ κ. Μακούλη πρόσφερε – σὲ δεξίωση μὲ σαμπάνιες – κουραμπιέδες, ὁ πολὺ καλὸς ζὲν-κωμὶκ ἠθοποιὸς κ. Τζιβιλίκας, ἀναγκά-

στηκε νὰ ὑποκριθεῖ ἄσχημα τὸν ἐραστή, τὸ χιόνι ἔπεφτε διαρκῶς, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ δημιουργοῦνται βουναλάκια ἀπὸ φελιζόλ στὰ κεφάλια τῶν τραγουδιστῶν, τοῦ κ. Τζὼν Τίκις καὶ τῶν ὑπολοίπων, ποὺ ἐνῶ ἡ δεξίωση ἦταν στὴν ξύλινη παράγκα, αὐτοὶ τραγούδαγαν στὸ χιόνι, κι ἄλλα

Ἀντίστοιχα ἡ ΕΡΤ... γαλλοκρατιότανε.

Ὁ κατὰ τὰ ἄλλα συμπαθὴς κύριος Ζὼρζ Γκεταρύ, διάλεξε τὰ στούντιο τῆς ΕΡΤ γιὰ νὰ μαζέψει τοὺς συγγενεῖς του καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλουμε γίναμε κι ἐμεῖς κοινωνοὶ τῶν οἰκογενειακῶν τους. Βέβαια ξέρουμε, καὶ τὸ ξέρει καὶ ὁ κύριος Γκεταρύ, ὅτι αὐτὰ δὲν συμβαίνουν καὶ εἰς Παρισίους.

Ἑορταστικὸ πρόγραμμα μὲ πρωταγωνίστρια τὴ Ροδόπη, μικρανεψιὰ τοῦ κ. Γκεταρύ, καὶ συμπρωταγωνιστὲς τοὺς μπαρμπάδες του, οὔτε στὴν προοδευτικότατη Οὐγκάντα δὲν περνᾶνε.

Ἀπὸ αὐτὸ τὸ συνονθύλευμα τῶν ἐκπομπῶν ποὺ χαρακτήρισε τὶς γιορταστικὲς ἡμέρες, ξεχώρισε τὸ – ἄνισο – πρόγραμμα τοῦ κ. Βαγγέλη Γκούφα μὲ τὴν ἔντονη ποιητικὴ ἀτμόσφαιρα, μεταφορὰ καὶ παρουσία, καὶ ἡ προσπάθεια τοῦ κ. Παπάστεφάνου – προσπάθεια ἔμεινε, ἀλλὰ θετικὴ – μὲ τὸ ἀφιέρωμα στὸν Ζὼρζ Μουστακί.

Κατὰ τὰ ἄλλα... καὶ τοῦ χρόνου. Ἐλπίζουμε τότε νὰ μὴ χρειαστεῖ νὰ τὰ ξαναποῦμε. Καταντάει ρουτίνα, πιά.

•ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ•

Σχόλια καὶ κρίσεις

τοῦ Γ. Πετρῆ

Ἐπικροτοῦμε ἀνεπιφύλακτα καὶ προκαταβολικὰ τὴν ἔμπνευση τοῦ Κέντρου «ΩΡΑ» νὰ στεγάζει, μαζὶ καὶ παράλληλα μὲ τὶς ἐκθέσεις ζωγραφικῆς, ὁμιλίες καὶ ἄλλες ἐκδηλώσεις ποὺ βοηθοῦν τὸ κοινὸ νὰ καταλαβαίνει σωστότερα τὰ ἔργα ποὺ παρουσιάζονται. Ὅλοι μας, κι ἀπὸ ὅποιο μέρος κι ἂν προερχόμαστε, ἔχουμε μεγάλη ἀνάγκη ἀκόμα κι ἀπὸ ἁπλὸ πληροφοριακὸ ὑλικό, ποὺ θὰ μᾶς βοηθήσει στὴν ἐπικοινωνία μας μὲ τὸ ἔργο ποὺ βλέπουμε. Δὲν θὰ μπορέσουμε ὡστόσο νὰ συμφωνήσουμε μὲ τὸ ὕφος ἑνός, φαίνεται κατατοπισμένου ὁμιλητῆ, πού, τὸ βράδυ τῆς Τρίτης, στὶς 13 τοῦ Γενάρη, μίλησε στὴν αἴθουσα ποὺ στεγάζεται ὁμαδικὴ ἔκθεση ἔργων Σαλονικιῶν ζωγράφων.

Μπαίνουμε στὸν πειρασμὸ νὰ διατυπώσουμε τὴ διαφωνία μας, παρ' ὅλο ποὺ δὲν παρακολουθήσαμε τὴν ὁμιλία του ἀπ' τὴν ἀρχή, γιατὶ ἐνῶ τὸ ὑλικὸ τῆς ὁμιλίας του ἦταν ἀντικειμενικὰ χρήσιμο, βοηθητικὸ γιὰ τὸ σκοπὸ ποὺ διαγράψαμε παραπάνω, τὸ συγκριτικὸ ὕφος ποὺ χρησιμοποίησε μόνιμα γιὰ παραλληλισμοὺς ἀνάμεσα σὲ πλευρὲς τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῆς Σαλονίκης καὶ τῆς Ἀθήνας, καὶ ποὺ κατάληγε πάντα σὲ βάρος τῆς δεύτερης, δὲν ἦταν, ἀπὸ τὰ πράγματα, ἐποικοδομητικό. Οὔτε τὰ κοσμητικὰ ἐπίθετα ἀποτελοῦν ἀπόδειξη τῆς μεγαλοσύνης τῆς ζωῆς τῆς Θεσσαλονίκης, οὔτε καὶ ἡ σάτιρα, ἀκόμα κι ὅταν εἶναι πετυχημένη, ἀποτελεῖ νόμιμο ἀποδεικτικὸ ὑλικὸ γιὰ τὴν ὅποια μικρότητα τῆς Ἀθήνας. Σταματῶ τὶς ἀντιρρήσεις μου στὴ μέθοδο, μα δὲν εἴμαστε πολὺ μακριὰ κι ἀπὸ τὴν οὐσία. Θὰ μπορούσαμε ὡστόσο νὰ θυμίσουμε κι ἐμεῖς πὼς ὑπάρχουν πραγματικὰ πλευρὲς ὅπου ἡ πνευματικὴ συμπεριφορὰ τοῦ κοινοῦ τῆς Σαλονίκης πραγματικὰ εἶναι πολὺ πιὸ προοδευτικὴ ἀπ' τὴν ἀνάλογη συμπεριφορὰ τοῦ κοινοῦ τῆς Ἀθήνας, μὰ τέτοιες λεπτομέρειες δὲν τὶς ἀκούσαμε νὰ μνημονεύονται στὴν ὁμιλία: Οἱ Σαλονικιοὶ φιλότεχνοι, καὶ μάλιστα οἱ νέοι, βάζοντας φανερὰ σὰν προϋπόθεση πὼς δὲν ξέρουν, ζητοῦν ἀπ' ὅποιον συναντήσουν «εἰδικὸ» νὰ μάθουν, ἀνοιχτὰ καὶ καλόκαρδα. Καὶ κάποτε, ἐσένα ποὺ ξέρεις ἢ ποὺ νομίζεις κάτι τέτοιο, σὲ φέρνουν τούμπα, μὲ τὶς ἐρωτήσεις τους, ὁλότελα καλοπροαίρετα. Αὐτὸ τὸ ἔχουμε προσωπικὰ διαπιστώσει ἀπ' τὸ 1951, δηλαδὴ δὲν ὀφείλεται σὲ κανέναν ἀπ' τοὺς παράγοντες, πρόσωπα ἢ θεσμούς, ποὺ ἐπικαλέστηκε ὁ ὁμιλητής. Πρόσφατα ἀκόμη ὁ ζωγράφος Γ. Βακιρτζῆς, Ἀθηναῖος ὅσο νὰ πεῖς καλλιτέχνης, ποὺ παρουσίασε τὸ ἔργο του ἡ θαυμάσια, φαίνεται, αἴθουσα «Κοχλίας», δημοσίευσε ἀνάλογες ζωηρὲς ἐντυπώσεις ποὺ ἀπεκόμισε ἀπ' τὴ Σαλονίκη στὸν ἀθηναϊκὸ τύπο. Μ' ὅλα τοῦτα θέλω νὰ πῶ, πὼς δὲν μποροῦμε νὰ γυρεύουμε νὰ δικαιώσουμε τὴ ζωὴ τῆς μιᾶς πόλης μέσα ἀπ' τὴ ζωὴ τῆς ἄλλης. Σωστότερο θά 'ταν νὰ τὶς δοῦμε μὲ κάποια «αὐτοτέλεια», δηλαδὴ αὐτὸ ποὺ ἀντικειμενικὰ εἶναι ἡ κάθε μιά. Καὶ δὲν φανταζόμαστε πὼς εἶναι καὶ τόσο μακριά.

Εἰκαστικὸ χρονικὸ

ΜΑΡΙΑ ΚΩΣΤΑΚΟΥ
ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Γι' ἄλλη μιὰ φορὰ ἡ Μαρία Κωστάκου ξάφνιασε μὲ τὸ πλούσιο ἔργο της. Ἀπὸ τὴν πρώτη-πρώτη ἀτομικὴ ἔκθεσή της, μᾶς ἔβαλε μπροστὰ σ' ἕνα ὥριμο ἔργο, ποὺ τῆς παρεῖχε καὶ στερεότητα καὶ ἄνεση γιὰ τὴ διατύπωση τοῦ κόσμου της. Ἡ ζωγράφος δὲν ἐγκατέλειψε τὸ χῶρο ἐκεῖνο τοῦ πλαστικοῦ προβληματισμοῦ της. Ξαναβρίσκουμε κι ἐδῶ τοπία, ποὺ ἔχουν τώρα προκύψει ἀπὸ μιὰ πλησιέστερη θεώρηση. Ἡ λιτότητα, μόνιμο χαρακτηριστικὸ στὴ δουλειά της, γίνεται ἐδῶ περισσότερο ἀποτελεσματική, κι ἔχει πολλὲς διαβαθμίσεις ὡς πρὸς τὸ αἴτημα τῆς διατύπωσης τῶν μορφῶν της. Σὲ κάποιο ὅριο ἀγγίζει μιὰ παλλόμενη ἀτμόσφαιρα, ποὺ πάει νὰ γίνει σχεδὸν ἐμπρεσιονιστική. Μὰ δὲν φτάνει ὥστε νὰ διακινδυνέψει τὴ στερεότητα τῶν ὄγκων της. Κάποιες στιγμές, ἐκεῖ ὅπου εἰκονογραφεῖ τὴν τομὴ αὐτῆς τῆς στάσης της, σὲ κάποιο μικρὸ τοπίο ἢ σ' ἕνα δεντράκι ποὺ μορφοποιοῦν τὴν ἀνάμνηση κάποιου ρεμβασμοῦ μ' ἀφετηρία ἕνα φυσικὸ ἀντικείμενο γνώρισε τὴν ἀνώτερη καταξίωσή της. Ὡστόσο ξέρει νὰ διατηρεῖ παντοῦ τὸ κλίμα

τοῦ αὐστηροῦ λυρισμοῦ, ποὺ ταιριάζει πέρα γιὰ πέρα σ' ἕνα ἔργο ὅπου ἡ ἀνθρώπινη ζεστασιὰ καὶ κάποιο μυστήριο ἰσοβαροῦν μὲ τὴν ὀργάνωση τῶν μορφῶν.

Σὲ μερικὰ μεγάλα ἔργα της, ποὺ φαίνεται ν' ἀντιπροσωπεύουν ἕνα πρόσφατο στάδιο προβληματισμοῦ, καὶ καταστάσεις προφανῶς βιωμένες, βρίσκουμε κι ἀνθρώπινες μορφὲς σὲ μιὰ κατάσταση μισο-ὀνειρική, σὰν ὑπολείμματα ἀπὸ κάποιο βραχνά. Τὰ πιὸ ἐνεργητικὰ στοιχεῖα εἶναι κάτι χέρια, ποὺ μπορεῖ νὰ εἶναι ἐκφραστικὰ μὰ εἶναι μᾶλλον εὔκολα σχεδιασμένα, κι ἡ παρουσία τους μέσα στὸ ἔργο, δὲν καταγράφεται ἰσάξια μὲ τὶς ἄλλες μορφές του.

ΑΓΓΕΛΟΣ
ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Ὅταν διαβάσει κανεὶς τὸ κείμενο ποὺ συνοδεύει τὸν κατάλογο τῆς ἔκθεσης τοῦ Ἄγγελου, στὴν αἴθουσα «Ὥρα», καὶ ποὺ ἔχει γραφτεῖ ἀπ' τὸν ἴδιο τὸν καλλιτέχνη, ἡ πρώτη-πρώτη παρόρμηση ποὺ δοκιμάζει εἶναι νὰ μὴν ἐπισκεφτεῖ καθόλου τὴν ἔκθεση. Ἡ ὁμολογία πὼς ἡ ἐργασία τοῦ Καραβάτζιο καὶ τῶν μαθητῶν του, στάθηκε ἡ ἀφετηρία γι' αὐτὴ τὴ ζωγραφικὴ σὲ ἀπωθεῖ, γιατὶ κυρίως, ἂν ἔχεις χαρεῖ τὸ θαυμάσιο ἔργο τοῦ Ἰταλοῦ Δάσκαλου, ἔργο τόσο ἔντονα ἀντιλεγόμενο στὴν ἐποχή του, εἶναι δύσκολο νὰ πιστέψεις πὼς ἐγχείρημα σὰν καὶ τοῦτο, ἔχει τίποτα νὰ προσθέσει πάνω σ' αὐτό. Ὕστερα, δυσπιστεῖς γιὰ τὸν ὅρο ποὺ χρησιμοποιεῖ ὁ Ἄγγελος, τὸν ὅρο κλασικό, ποὺ εἶναι ἔννοια ὁλότελα ἱστορική. Νά ὅμως ποὺ ἡ ἀνθρώπινη περιέργεια εἶναι πιὸ ἰσχυρὴ ἀπ' τὴν ἀνθρώπινη λογικὴ καὶ τελικὰ εἴδαμε τὰ ἔργα τοῦ Ἄγγελου. Εἶναι ἔργα πολὺ φροντισμένα, μὲ ὕφος ἀναγεννησιακό, στηριγμένα σὲ ἀναμφισβήτητα τεχνικὰ ἐφόδια, ποὺ φαίνεται νὰ διαθέτει ὁ Ἕλληνας ζωγράφος. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ βροῦμε τὶς πηγές του, καὶ θἄτανε ὁλότελα ἄσκοπο νὰ προβοῦμε σὲ μορφολογικὴ ἀξιολόγηση τῶν στοιχείων τῆς ἰταλικῆς ζωγραφικῆς τοῦ 15ου αἰώνα. Βρίσκει κανεὶς ἐδῶ, ἀκόμα καὶ χρωματολογικοὺς ἀκροβατισμούς, ποὺ τοὺς κερδίζει, κάπως δύσκολα ὁ Ἕλληνας ἐπίγονος. Μὰ δὲν μπορεῖς νὰ παρακινηθεῖς σὲ παρακάτω ἐκτιμήσεις. Ὅλο τοῦτο τὸ γοητευτικὸ παιχνίδι εἶναι ἕνα πελώριο ψέμα, τοῦ λείπει ἡ εἰλικρίνεια τῆς ὅρασης, εἶναι ὅραμα ἄλλου τόπου κι ἄλλου καιροῦ. Νά ὅμως ποὺ κι ὁ ἴδιος ὁ ζωγράφος μπάζει μερικὰ σύγχρονα στοιχεῖα στὸ ἔργο του. Ὅλοι οἱ ἀνθρώπινοι τύποι του, ἀκόμα καὶ ἂν στὴ ζωγραφική του τιμήθηκαν μὲ φωτοστέφανο, εἶναι σύγχρονοι. Θὰ μποροῦσε νὰ τοὺς εἶχε συναντήσει κανεὶς τὴν ἴδια ἀκόμα μέρα στοὺς δρόμους τῆς Ἀθήνας. Σημειώσαμε κι ἄλλη μιὰ γραφικὴ λεπτομέρεια. Παντοῦ ὅπου ζωγραφίζει ἔγγραφα, παλιὰ καὶ ξεφτι-

σμενα, γιὰ νὰ προέρχονται ἀπὸ κεῖνο τὸν καιρό, ἂν τὰ προσέξεις βρίσκεις πὼς εἶναι γραμμένα στὰ νεοελληνικὰ καὶ κάπου τελειώνουν ἀπροσδόκητα: «μ' ἀγάπη Ἄγγελος». Μακάρι νὰ θελήσει ὁ καλλιτέχνης ν' ἀσκηθεῖ καὶ σὲ καμιὰ ἄλλη κοντινή μας περιοχὴ τῆς τέχνης του.

Δ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ
ΓΛΥΠΤΙΚΗ

Ὁ Κύπριος καλλιτέχνης ἐκθέτει ἐλάχιστα γλυπτὰ ἔργα του, κι ὅπως συνήθως, ἡ πλαστικὴ αἴσθησή του εἶναι καταφανής. Χῶροι καὶ λύσεις καταγραμμένα σὲ κάποιο γόνιμο ἀνθρώπινο παρελθόν, δοκιμάζονται ἐδῶ, στὴν

ἁπλούστερη ἐκφραστική τους λειτουργία καὶ κατακυρώνονται πάλι μὲ τὴν ἴδια νομιμότητα. Στὰ ἔργα αὐτὰ ὑπάρχει μιὰ σαφὴς ἰδεολογικὴ φόρτιση: τὰ γλυπτὰ μὲ τὰ ὅποια τεχνικά τους ἐπιτεύγματα «σημαίνουν» καθαρὰ ἰδέες, κι εἶναι ἀπὸ κεῖνες ποὺ ἀφοροῦν σ' ἀνθρώπους ποὺ βρίσκονται σὲ κάθε γωνιὰ τῆς γῆς. Παρόλο ποὺ ὁ καλλιτέχνης θὰ μποροῦσε ν' ἀρκεστεῖ σ' αὐτὴ τὴ γενικότητα, ἐντοπίζει ὁ ἴδιος μὲ τὸν τίτλο τοῦ ἔργου, σὲ συγκεκριμένους τόπους τὶς ἰδεολογικές τους αἰχμὲς καὶ τὶς τοποθετεῖ στὴν πατρίδα του, τὴν Κύπρο, καὶ στὴ χώρα ποὺ μποροῦν νὰ τὴ θεωροῦν πατρίδα τους οἱ καταδιωγμένοι ὅλου τοῦ κόσμου, τὴ Χιλή. Οἱ ἰδέες του εἰκονογραφοῦνται μὲ σχέσεις ἄμεσες κι εὐανάγνωστες. Ἀποτελοῦν ἕνα μήνυμα σύγχρονο, ἀξεδιάλυτο σὰν ἰδέα καὶ μορφικὴ διατύπωση.

ΚΟΥΛΑ ΜΑΡΑΓΚΟΠΟΥΛΟΥ
ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Τὸ ζωγραφικὸ ὅραμα τῆς Μαραγκοπούλου διαμορφώνεται, ὁλοένα καὶ περισσότερο, πρὸς μιὰ προσωπικότερη κατάρτισή του. Ἡ τέχνη της μετακινεῖται προοδευτικά, χωρὶς νὰ παρουσιάζει ὡστόσο θεαματικὲς τομές. Μπορεῖ μέσα στὴ μορφοπλασία τοῦ ἔργου της νὰ λειτουργοῦν ἀναμνήσεις, τόποι κατακτημένοι ἀπὸ κάποια γνωστὴ μαθητεία της, ἀντικειμενικὰ ἀπ' τὶς πιὸ ἀνεξίτηλες, μὰ δὲν κρίνουν πιὰ αὐτὲς τὴν τομὴ τῆς κριτικῆς της γιὰ τὸν κόσμο. Αὐτὲς μπορεῖ νὰ τὶς βρίσκουμε μονάχα σὰν στοιχεῖο π.χ. ποὺ κατασταίνει μιὰ μόνιμη τεχνική της, ποὺ εἶναι ὁ χυμὸς τῆς χρωματικῆς ὕλης της, καὶ ποὺ παρέχει κάποια μορφικὴ ρευστότητα στὰ λάδια της, ὅσο καὶ στὶς νερομπογιές της, ἀπ' ὅπου ξεκίνησε. Τὰ λάδια διαφορίζονται στὶς ἐντονότερες μορφές τους, μὲ τὴ γεωμετρικὴ ὀργάνωση τῆς δομῆς τους, ποὺ τὴν ἐπιβάλλουν φυσιολογικὲς θά 'λεγες ἀναγκαιότητες, ποὺ λειτουργοῦν σὰν θεματικὰ στοιχεῖα: Οἱ σκαλωσιὲς στὰ γιαπιά, ποὺ λειτουργοῦν ἀκόμα καὶ σὰν διανοητικὰ στοιχεῖα καὶ ὀργανώνουν τὶς ἐπιφάνειες τῶν ἔργων, ὅπου τὶς βρίσκουμε. Οἱ μπετατζῆδες, κάτι σὰν πρωταθλητὲς τοῦ ἐργατικοῦ μόχθου, κινοῦνται καὶ αὐτοὶ σὲ λάδια ἢ σὲ νερομπογιές, σ' ἀνάλογο πλαστικὸ καὶ συναισθηματικὸ χῶρο. Σὲ μερικὲς νερομπογιές, μιὰ πολὺ γενικὴ χρωματικὴ ἀντίληψη, ἐνεργεῖ ἀποκαλυπτικὰ πρὸς κάποιο μισο-ἰδωμένο ὅραμα, τὴ θάλασσα λ.χ., ποὺ δὲν εἶναι πιὰ ἐφιαλτικό. Ὡστόσο, ὅταν κάποτε ἡ ὅρασή της μετατοπίζεται πρὸς μιὰν ἀντικειμενικότερη περιγραφικὴ παραστατικὴμορφή, τὸ γύμνασμα ἀφομοιώνεται δύσκολα μὲ τὴν ἄλλη προβληματική της, μένει ἔνθετο μέσα στὸ ἔργο της.

•δίσκος•

Τοῦ Χάρη Ξανθουδάκη

Θάνου Μικρούτσικου: «Πολιτικὰ Τραγούδια».

Ἕξι τραγούδια σὲ στίχους Βὸλφ Μπίρμαν μεταφρασμένους ἀπὸ τὸν Δημοσθένη Κούρτοβικ, ἑπτὰ τραγούδια σὲ στίχους Ναζὶμ Χικμὲτ μεταφρασμένους ἀπὸ τὸ Γιάννη Ρίτσο (τέσσερα ποιήματα) καὶ ἀπὸ τὸν Γιῶργο Παπαλεονάρδο (τρία ποιήματα). Τραγουδάει ἡ Μαρία Δημητριάδη. Τὸ τρίτο τραγούδι (Βὸλφ Μπίρμαν, «Μπαλάντα γιὰ τοὺς Ἀσφαλίτες») ἑρμηνεύει ὁ συνθέτης, ποὺ

διευθύνει καὶ τὸ μικρὸ συνοδευτικὸ σύνολο. Ἡ ἰδιόρρυθμη ἐνορχήστρωση ἐξυπηρετεῖ τὴν «μπρεχτικὴ» ἀντίληψη σύνθεσης τοῦ Θ. Μικρούτσικου. Στὴν – ἐξαιρετική, κατὰ τὴ γνώμη μας – προσφορὰ αὐτὴ τοῦ συνθέτη ἀναφερθήκαμε ἐκτενέστερα στὸ προτελευταῖο τεῦχος τοῦ ΑΝΤΙ. Ἐδῶ θὰ τονίσουμε τὴν ἀνάγκη νὰ κυκλοφορήσουν ὅσο γίνεται πλατύτερα τὰ τραγούδια αὐτά, ποὺ στὸ μεγαλύτερο μέρος τους ἀπαγορεύτηκαν ἀπὸ τὸ Ραδιόφωνο.

Δίσκος LYRA 3719.

Ἀργύρη Κουνάδη: «Τὸ Ταξίδι», σὲ στίχους Γιώργου Καλαμαριώτη. Τραγουδοῦν ἡ Λιλάντα Λυκιαρδοπούλου, ὁ Ἀντώνης Καλογιάννης καὶ ἡ Λήδα. Ἐνορχήστρωση τοῦ συνθέτη καὶ διεύθυνση ὀρχήστρας τοῦ Τάσου Καρακατσάνη.

Ὁ Ἀργύρης Κουνάδης, γνωστὸς συνθέτης πρωτοποριακῆς «ἐντεχνης» μουσικῆς, διευθυντὴς ὀρχήστρας, πιανίστας καὶ καθηγητὴς σύνθεσης στὴ Γερμανία, μὲ σημαντικὴ πολιτιστικὴ δράση στὴν προδικτατορικὴ Ἑλλάδα καὶ ἀντιχουντικὴ δράση στὸ ἐξωτερικὸ ἐπὶ ἐπταετίας, πρωτοεμφανίστηκε στὸ χῶρο τοῦ «ἐλαφροῦ» τραγουδιοῦ μὲ τὸν δίσκο του «Δὲν περισσεύει ὑπομονή», τοῦ 1973. Στὸ μεταδικτατορικό του «Ταξίδι» ὁ Κουνάδης ξαναγυρίζει μὲ τὴν ἴδια πρωτότυπη μελοποιία (μὲ μιὰν ἔμπνευση φανερὴ καὶ συνειδητὰ ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὴν παράδοση τοῦ Δημοτικοῦ Τραγουδιοῦ) καὶ μὲ μιὰ σπάνιας φροντίδας εὔστοχη καὶ διακριτικὴ ἐναρμόνιση καὶ ἐνορχήστρωση. Ἀποκάλυψη τοῦ καινούργιου δίσκου οἱ ἐξαιρετικοὶ στίχοι τοῦ Γιώργου Καλαμαριώτη, σὲ μιὰ (συγκινητικὴ ὡς συγκλονιστικὴ) ἀναφορὰ στὴν ἐποχὴ τοῦ Ἀντάρτικου καὶ στὰ χρόνια τῆς καταδίωξης τῶν ἀριστερῶν Ἀγωνιστῶν. Ἡ φαντασία, ἡ ἔμπνευση καὶ ἡ πείρα τοῦ συνθέτη συνδυασμένη μὲ τὴν πηγαία καὶ πλούσια ἔμπνευση τοῦ ποιητῆ (καὶ ὄχι ἁπλὰ «στιχουργοῦ») ξαναζωντανεύουν τὸ δράμα μιᾶς ἐποχῆς μὲ μιὰ σειρὰ τραγούδια. Ἕνας φόρος τιμῆς στὴν Ἑλληνικὴ Ἱστορία ἀντάξιος τῆς Δημοτικῆς Παράδοσης.

Δίσκος POLYDOR ST 2421066

•βιβλίο•

Ἐπιμέλεια βιβλιοπαρουσίασης
Ἄντεια Φραντζῆ

ΘΟΔΩΡΟΣ ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΣ
Ἡ ἀπόδραση τῶν Βούρλων
Ἐκδόσεις: Διάλογος,
Ἀθήνα 1975

Στὸ βιβλίο αὐτὸ περιγράφεται ὅλη ἡ προετοιμασία τοῦ ἔργου τῆς ἀπόδρασης, ὁ τρόπος ποὺ λειτουργοῦσε ἡ ἐπιτροπὴ γιὰ νὰ καταλήξει στὸ ὁριστικὸ σχέδιο, ποὺ ἤτανε τὸ πιὸ σίγουρο ἀλλὰ καὶ τὸ πιὸ μακρόχρονο καὶ ταυτόχρονα ἐπίσης ἐπικίνδυνο, ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα ποὺ εἶχαν συλλάβει στὶς σκέψεις τους τὰ μέλη της. Ἡ ἀξία τῆς περιγραφῆς βρίσκεται στὸ ὅτι τὰ γεγονότα δίνονται μὲ ὅλη τὴν ἱστορικὴ σειρά τους χάρη στὴ συμμετοχὴ ποὺ εἶχε ὁ συγγραφέας στὴν προετοιμασία της καὶ ἀκόμη στὸ ὅτι τὸ ἔγραψε τὸ 1957, ὅταν τὰ περιστατικὰ ἦταν φρέσκα ἀκόμη στὴ μνήμη του. Ἡ μέρα τῆς ἀπόδρασης, 17 Ἰουλίου 1955, δίνεται χωρὶς λεπτομέρειες γιὰ τὸ πῶς εἰδοποιήθηκαν νὰ φύγουν καὶ πῶς βρέθηκαν τὰ σπίτια ποὺ τοὺς προφύλαξαν ἀπὸ τὴ μεγάλη κινητοποίηση τῆς Ἀσφάλειας γιὰ νὰ τοὺς συλλάβει.

Ἰδιαίτερα τονίζεται ὁ ἀνθρώπινος παράγοντας· ὁ ἄνθρωπος θέλει νὰ ζήσει ἐλεύθερος καὶ ἀγωνίζεται μὲ ἀποφασιστικότητα καὶ τόλμη γι' αὐτὸ τὸ σκοπό.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΡΙΤΣΟΣ
Τὰ Ἐπικαιρικὰ
Ἐκδόσεις: Κέδρος, Ἀθήνα 1975

Τὰ ποιήματα τοῦ Γ. Ρίτσου ποὺ περιέχονται στὸν τόμο αὐτό, καλύπτουν μιὰν εἰκοσιπενταετία σχεδὸν (1945-1969) κοινῶν ἀγώνων καὶ θυσιῶν τοῦ λαοῦ μας γιὰ τὴ λευτεριά, ἀπ' τὴν Κατοχὴ καὶ τὴν Ἀντίσταση (ΟΙ ΓΕΙΤΟΝΙΕΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ, Μακρόνησος, Ἄη Στράτης, 1949-1951) ὡς τὴ δολοφονία τοῦ Γ. Λαμπράκη (ΘΡΗΝΟΣ ΤΟΥ ΜΑΗ, 1963) καὶ τὴ δοκιμασία τῆς ἑφτάχρονης Δικτατορίας (ΜΑΝΤΑΤΟΦΟΡΕΣ, Γυάρος, Σάμος 1967-1969).

Θὰ ἔπρεπε νὰ σημειωθεῖ πὼς ἀπ' τὰ δέκα μεγάλα ποιήματα ποὺ περιέχει ὁ τόμος, μόνο δύο (Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΩΝ ΔΕΝΤΡΩΝ, Ρουμανία, 1958, καὶ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΚΑΙ ΤΟΠΙΑ, Βουλγαρία, 1958-1959) εἶναι ποιήματα

ποὺ γράφτηκαν σὲ στιγμὲς μιᾶς κάποιας γαλήνης. Ὅλα τ' ἄλλα γράφτηκαν στὰ ξερονήσια, κάτω ἀπ' τὴ μύτη τοῦ φρουροῦ, παρεχτὸς τὸ «ΥΣΤΕΡΟΓΡΑΦΟ ΤΗΣ ΔΟΞΑΣ», τὸν «ΘΡΗΝΟ ΤΟΥ ΜΑΗ» καὶ τὸν «ΜΑΥΡΟ ΑΓΙΟ», τραγούδια θρηνητικὰ-δοξαστικά, ποὺ γράφτηκαν κάτω ἀπ' τὴν ἐπήρεια τῆς προσωπικῆς ἀνάγκης τοῦ Γιάννη Ρίτσου ν' ἀνταποκριθεῖ ποιητικὰ στὸ θάνατο τῶν μαρτύρων τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς εἰρήνης – τοῦ Βελουχιώτη, τοῦ Λαμπράκη, τοῦ Λουμούμπα.

ΝΕΡΟΥΔΑ
Γενικὸ Ἄσμα
(Κάντο Χενεράλ)
Ἐκδόσεις: Gutenberg, Ἀθήνα 1975
Εἰσαγωγὴ-Μετάφραση-Ἐξηγητικά:
Δανάη Στρατηγοπούλου
Β΄ τόμος

Μὲ εἰσαγωγικὸ σημείωμα τῆς Δανάης Στρατηγοπούλου, γλωσσάρι καὶ ἐξηγητικά, ὁ δεύτερος τόμος περιέχει τὶς ἀκόλουθες ἑνότητες:

V. Ἡ προδομένη ἄμμο. VI. Ἀμερική, δὲν ἐπικαλοῦμαι μάταια τ' ὄνομά σου· VII. Γενικὸ ἄσμα τῆς Χιλῆς VIII. Τὴ Γῆ τὴ λένε Χουάν.

Ἀκολουθεῖ τρίτος τόμος ποὺ περιλαμβάνει εἰδικὸ μελέτημα σχετικὰ μὲ τὶς ἀναφορὲς τοῦ Νερούδα στὴν Ἑλλάδα, ἀναλυτικὸ κατάλογο ἐκδόσεων τοῦ Γενικοῦ Ἄσματος, γλωσσάρι καὶ ἐξηγητικά.

ΣΠΥΡΟΣ ΛΙΝΑΡΔΑΤΟΣ
Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς 4ης Αὐγούστου (Καὶ ὁ πόλεμος 1940-41)
Ἐκδόσεις: Διάλογος, Ἀθήνα 1975
Α΄ τόμος

Τὸ νέο βιβλίο τοῦ Σπύρου Λιναρδάτου ἀρχίζει μὲ μιὰ εἰσαγωγὴ γύρω ἀπὸ τὸ μεσοπόλεμο. Ἐξετάζει τὴ διάσπαση τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος, τὴν ἄνοδο τοῦ Χίτλερ, τὸν ἱσπανικὸ ἐμφύλιο πόλεμο, τὴ συμφωνία τοῦ Μονάχου, τὸ γερμανοσοβιετικὸ σύμφωνο, τὸ διαμελισμὸ Τσεχοσλοβακίας καὶ Πολωνίας κ.ἄ. Συνεχίζει μὲ τὸ κυρίως θέμα του: Διπλωματικὴ καὶ ἀμυντικὴ προπαρασκευὴ τῆς Ἑλλάδας ὡς τὶς 28 Ὀκτωβρίου 1940. Ἀναλυτικὰ περιέχει τὰ ἀκόλουθα κεφάλαια:

Α. Ἐξωτερικὴ πολιτική. (Τὸ Βαλκανικὸ σύμφωνο, Ἡ ἑλληνοτουρκικὴ φιλία καὶ συμμαχία, Σχέσεις μὲ τὶς Μεγάλες Δυνάμεις).

Β. Πόλεμος καὶ ὑποδούλωση τῆς Εὐρώπης. (Ἀγγλογαλλικὲς ἐγγυήσεις, Κατάληψη τῆς Ἀλβανίας, Ἀγγλογαλλοσοβιετικὲς συνομιλίες, Γερμανοσοβιετικὸ σύμφωνο, Συντριβὴ τῆς Πολωνίας, Ὁ «παράξενος πόλεμος», Φιλλανδία, Ἡ Δυτικὴ Εὐρώπη ὑποδουλώνεται, Ὑποταγὴ καὶ ἀντίσταση –Μάχη τῆς Ἀγγλίας– προετοιμασίες γιὰ τὴν ἐπίθεση κατὰ τῆς Ε.Σ.Σ.Δ.).

Γ. Πολεμικὴ προπαρασκευὴ καὶ σχέδια ἀμύνης. (Μὲ βάση τὶς ἐκθέσεις τοῦ ΓΕΣ, τοῦ Ἀρχιστράτηγου Παπάγου, ἄλλων ἀνώτερων στρατιωτικῶν κλπ.).

Δ. Ἐξέλιξη τῶν ἑλληνοϊταλικῶν σχέσεων. Ὁ Μουσολίνι προετοιμάζει τὴν ἐπίθεση. (Προκλήσεις, Τορπιλλισμὸς τῆς «Ἕλλης», Γερμανικὴ ἐπέμβαση, Ὁριστικὴ προετοιμασία τῆς εἰσβολῆς. Τὸ τελεσίγραφο, ὁ πόλεμος καὶ τὰ κόμματα).

«Βάψαν μ' αἷμα τὰ χωριά σου...» Λεύκωμα γιὰ τὰ θύματα τῆς Ἀντίστασης στὴ Λακωνία
Ἔκδοση τῆς Ἐθνικῆς Ἀλληλεγγύης Λακωνίας, Ἀθήνα 1946

Οἱ ἐκδόσεις «Μνήμη», συνεχίζοντας τὴν προσπάθειά τους νὰ διασώσουν καὶ νὰ φέρουν στὴ δημοσιότητα ἄγνωστα, στὸν πολὺ κόσμο, ντοκουμέντα τοῦ Προοδευτικοῦ μας Κινήματος, ἀνατύπωσαν τὸ παραπάνω βιβλίο-ἀφιέρωμα τῶν ἴδιων τῶν Λακώνων στοὺς ἥρωες-θύματα τῆς κατοχῆς συγχωριανούς τους.

Τὸ βιβλίο περιέχει τὰ ὀνοματεπώνυμα καὶ χωριὰ τῶν 1.200 Λακώνων ποὺ σκοτώθηκαν ἀπὸ τοὺς Γερμανοταγματασφαλίτες ἀπὸ τὸ 1941-44, ποιήματα καὶ μανιάτικα μοιρολόγια, τὸ τελευταῖο γράμμα τοῦ ἐκτελεσμένου μὲ τοὺς 118 στὶς 26.11.43 στὸ Μονοδέντρι Γιατράκου, αὐθεντικὲς φωτογραφίες ἀπὸ κηδεῖες καθὼς καὶ χαρακτηριστικὲς ξυλογραφίες.

ΖΑΝ-ΛΥΚ ΓΚΟΝΤΑΡ
Made in USA
Ἐκδόσεις τοῦ κινηματογράφου: KINO, Ἀθήνα 1975
Μετ.: Γιώργου Μπαζίνα

Τὸ Made in USA σημαδεύει τὴ στροφὴ τοῦ Γκοντὰρ πρὸς ἕνα πολιτικὸ κινηματογράφο, μὲ μιὰ μορφὴ ποὺ ἀποδομεῖ τὴν παραδοσιακὴ ἴντριγκα καὶ καταγγέλλει τὴν γκαγκστεροποίηση τῆς πολιτικῆς ζωῆς. Ξεκινᾶ μὲ διπλὸ θέμα· τὸ φόνο τοῦ Μπὲν Μπάρκα καὶ τὴ δολοφονία τοῦ Κέννεντυ, γιὰ νὰ χαράξει μὲ τὴν προσωπική του «γραφὴ» καινούργιες προοπτικὲς γιὰ τὴ μορφὴ τοῦ σύγχρονου κινηματογράφου· τὴν πλήρη ρήξη μὲ τὸ Χολλυγουντιανὸ μοντέλο τῆς ταινίας μὲ «ὑπόθεση». Στὸ βιβλίο αὐτὸ περιέχονται: ἡ πλήρης ἀναγραφὴ τῆς ταινίας, μιὰ ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρουσα ἀνάλυση τοῦ ἔργου ἀπ' τὸν Ρίτσαρντ Ράουντ, κείμενα γιὰ τὴν ὑπόθεση Μπὲν Μπάρκα καὶ σημαντικὸ φωτογραφικὸ ὑλικό.

ΑΛΚΗ ΖΕΗ
Ὁ θεῖος Πλάτων
Ἐκδόσεις: Κέδρος, Ἀθήνα 1975
Σχέδια καὶ ἐξώφυλλο: Μαρία Ρόκκι

«Λοιπὸν κι ἐγὼ βάφτισα τὸ βιβλίο μου: "ὁ θεῖος Πλάτων". Πρῶτα ἀπ' ὅλα γιατὶ μ' ἀρέσει ὁ τίτλος. Λές: ὁ θεῖος Πλάτων, τονίζοντας μιὰ-μιὰ τὶς λέξεις καὶ μοιάζει σὰν κάτι πολὺ σπουδαῖο. Ὕστερα, γιατὶ ὁ ἥρωας τῆς ἱστορίας μου δὲν εἶναι ὁ θεῖος Πλάτων, ἀλλὰ ἐγώ. Καὶ τελευταῖα, τοῦ τὸ χρωστῶ τοῦ θείου Πλάτωνα, γιατὶ εἶναι κεῖνος ποὺ μὲ ἔκανε δῶρο». Τὸ δῶρο τοῦ θείου Πλάτωνα ἔπιασε τόπο. Ἡ ἱστορία μας ἀρχίζει, μὰ δὲν τελειώνει σ' αὐτὸ τὸ βιβλίο, ὅπως ὅλες οἱ ὄμορφες ἱστορίες. Ἡ Ἄλκη Ζέη ἀληθινὰ δημιουργεῖ ἕναν κόσμο γιὰ παιδιά· γιατὶ εἶναι ἕνας κόσμος ἀπ' τὰ παιδιά· τρυφερὸς κι ἀγνός.

ΠΕΠΗ ΔΑΡΑΚΗ
Ἡ ἀλεποὺ ἔχασε τὴν οὐρά της
Ἐκδόσεις: Κέδρος, Ἀθήνα 1975
Εἰκονογράφηση: Leo Darakis, Paris

Τὰ ζωάκια τοῦ δάσους, ποὺ τὰ παιδιὰ ἀγαποῦν πολύ, εἶναι καὶ οἱ ἥρωες τοῦ βιβλίου. Μαζί τους παίζουν καὶ συζητοῦν· εἶναι οἱ φίλοι ποὺ μαζὶ γνωρίζουν τὸν κόσμο· ἕναν κόσμο ποὺ τὰ παιδιὰ θὰ φτιάξουν καλύτερο. Τὸ δίδαγμα-μήνυμα ὑποβάλλεται ἔμμεσα σὰ συνέπεια τῆς δράσης τῶν ἡρώων τοῦ βιβλίου.

Μὲ ζωντάνια καὶ χιοῦμορ, ἡ Πέπη Δαράκη γοητεύει μὲ τὶς διασκεδαστικὲς περιπέτειες μιᾶς ὁμάδας μικρῶν ζώων τοῦ δάσους. Ἱστορίες φανταστικὲς πού, θεμελιωμένες πάνω στὶς ψυχολογικὲς καὶ βιολογικὲς ἀνάγκες τῆς μικρῆς παιδικῆς ἡλικίας, βοηθοῦν στὴ διαμόρφωση τῆς προσωπικότητας τοῦ παιδιοῦ.

ΕΛΛΗ ΑΛΕΞΙΟΥ
Ρωτῶ καὶ μαθαίνω
Ἐκδόσεις: Κέδρος, Ἀθήνα 1975

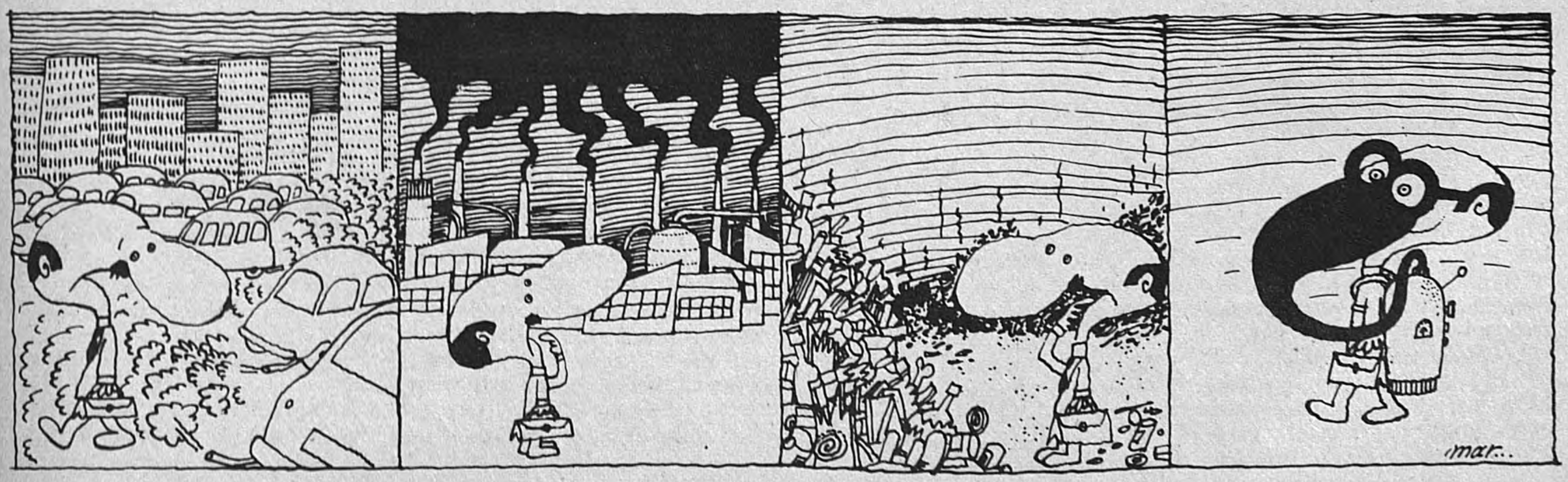
Τὸ βιβλίο αὐτὸ εἶναι ἕνα διαλογικὸ ἀνάγνωσμα γιὰ μεγάλα παιδιά, ὅπου τὸ χιοῦμορ συναγωνίζεται μὲ τὴν πιὸ ἁπλουστευμένη μέθοδο ἀπόκτησης ἐπιστημονικῶν γνώσεων. Ἀρχίζει ἀπὸ τὶς πιὸ στοιχειώδεις γνώσεις καὶ φτάνει ὡς τὰ πιὸ τελευταῖα ἐπιτεύγματα τῆς ἐπιστήμης.

Χωρίζεται σὲ τέσσερα μέρη: Α΄. Ὁ ἄνθρωπος δημιουργεῖ τὸν πολιτισμό του. Β΄. Τώρα θ' ἀνεβοῦμε στὸν οὐρανό. Γ΄. Ὁ βυθὸς τῆς θάλασσας. Δ΄. Οἱ νέες ἐπιστημονικὲς ἐφευρέσεις.

ΤΖΩΝ ΚΛΕΛΑΝΤ
Φάνυ Χίλ: Ἀναμνήσεις μιᾶς γυναίκας τῆς ἡδονῆς
Ἐκδόσεις: Ἑξάντας, Ἀθήνα 1975
Μετ.: Λουκᾶς Θεοδωρακόπουλος

Τὸ μυθιστόρημα αὐτό, ποὺ ἐκδόθηκε γιὰ πρώτη φορὰ τὸ 1749, δίκαια θὰ μποροῦσε νὰ χαρακτηριστεῖ σὰν ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ σημαντικὰ τῆς νεώτερης ἐρωτικῆς λογοτεχνίας. Ἀπαλλαγμένο ἀπὸ κάθε

Ο ΚΥΡ-ΜΑΝΩΛΗΣ **τοῦ Ν. Μαρουλάκη**

μορφὴ ὑπαρξιακοῦ προβληματισμοῦ ἀλλὰ καὶ χωρὶς κανενὸς εἴδους ἡδονιστικὴ φιλοσοφία, διατηρεῖ μιὰ ἐφηβικὴ γοητεία ποὺ ὀφείλεται καὶ στὴν ἀτμόσφαιρα ἐκείνης τῆς ἐποχῆς ἀλλὰ καὶ στὴν εὐτυχισμένη ἔμπνευση τοῦ συγγραφέα. Λόγος μετρημένος ποὺ ὑποβάλλει μιὰν ἀτμόσφαιρα χαριτωμένη, μᾶς δίνει καὶ σήμερα μιὰν εὐκαιρία γιὰ εὐχάριστη ὅσο καὶ ἀρκετὰ καλόγουστη ἀνάγνωση στὸ χῶρο τῆς ἐρωτικῆς λογοτεχνίας.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΛΕΝΤΑΚΗΣ
Παρακρατικὲς ὀργανώσεις καὶ 21η Ἀπριλίου
Ἐκδόσεις: Καστανιώτη, Ἀθήνα 1975

Στὸ βιβλίο αὐτὸ παρουσιάζονται 54 παρακρατικὲς ὀργανώσεις. Ἐκτεταμένα περιγράφονται ἡ ΕΚΟΦ (Ἐθνικὴ Κοινωνικὴ Ὀργάνωσις Φοιτητῶν), οἱ Ἐλπιδοφόροι νέοι (ΟΕΝ-ΣΕΝ), ἡ ΟΣΕΝ (Ὀργάνωσις Σπουδαστῶν Ἐθνικῆς Νεολαίας), οἱ Ἄλκιμοι, ἡ ΕΒΟΝ (Ἐθνικὴ Βασιλικὴ Ὀργάνωσις Νεολαίας) κ.ἄ.

Ἡ πρωτοτυπία τοῦ βιβλίου βρίσκεται στὸ ὅτι φωτίζει τὰ παρασκήνια τῆς περιόδου 1951-1967. Δείχνει πῶς καὶ πότε συγκροτήθηκε τὸ παρακράτος, ἀπὸ ποιούς, πῶς χρηματοδοτοῦνταν καὶ πῶς λειτούργησε. Τέλος δείχνει πῶς τὸ παρακράτος ἔγινε κράτος τὴν 21η Ἀπριλίου. Τοὺς ἐκοφίτες ποὺ γίνανε ὑπουργοὶ καὶ τὰ κορυφαῖα παρακρατικὰ στελέχη ποὺ ἐπάνδρωσαν τὸ Κράτος τῆς Χούντας.

Τὸ βιβλίο συνοδεύεται μὲ πλούσιο φωτογραφικὸ ὑλικὸ καθὼς καὶ παράρτημα μὲ ἐπίσημα ντοκουμέντα σχετικὰ μὲ τὸν ΙΔΕΑ κλπ.

Σημειώνουμε πὼς τὸ 1963 εἶχε ἐκδοθεῖ ἀπὸ τὴ Νεολαία Λαμπράκη τὸ βιβλίο τοῦ συγγραφέα μὲ τίτλο: «Οἱ Νεοφασιστικὲς ὀργανώσεις στὴ Νεολαία». Ἡ σημερινὴ μελέτη προεκτείνει τὴν παλιότερη ἀκριβῶς μέσα στὴν ἔσχατη συνέπεια τοῦ παρακράτους, ποὺ ἦταν ἡ ἐπταετία.

P. SAMUELSON
Οἰκονομικὴ
Ἐκδόσεις: Παπαζήση, Ἀθήνα 1976
Β΄ τόμος, Ἑνάτη ἔκδοση
Μετ.: Δ. Καράγεωργας
Θ. Παπαμάργαρης

Καθιερωμένο πιὰ σὰν τὸ σημαντικότερο εἰσαγωγικὸ σύγγραμμα τῆς Οἰκονομικῆς, τὸ βιβλίο τοῦ SAMUELSON συμπληρώνει φέτος 25 χρόνια ἐκδοτικῆς ζωῆς. Ἡ ἑνάτη ἔκδοση καινοτομεῖ τόσο ἀπὸ ἀπόψεως παιδαγωγικῆς μεθόδου παρουσιάσεως τῶν θεμάτων, ὅσο καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἐξεταζομένων προβλημάτων τῆς Οἰκονομικῆς ἐπιστήμης. Τὸ βασικὸ παιδαγωγικὸ πλεονέκτημα τοῦ βιβλίου εἶναι ἡ σύζευξη τῆς θεωρίας μὲ τὴν πράξη. Ἡ μακροοικονομικὴ καὶ ἡ μικροοικονομικὴ θεωρία δὲν παρατίθενται κατὰ σχηματικὸ καὶ ἀφηρημένο τρόπο, ὅπως συμβαίνει στὰ περισσότερα οἰκονομικὰ ἐγχειρίδια. Κατὰ τὴν ἀνάλυση τῶν θεωριῶν αὐτῶν, συνεχὴς εἶναι ἡ ἀναφορὰ στὴν οἰκονομικὴ ζωή. Παρουσιάζει μὲ ἀναλυτικὸ τρόπο ὅλα τὰ νέα καὶ ἄλυτα ἀκόμη προβλήματα τῆς σύγχρονης οἰκονομικῆς ἐπιστήμης, ὅπως εἶναι τὸ πρόβλημα τῆς ποιότητας τῆς ζωῆς ἔναντι τῆς ἁπλῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, τῆς καθαρῆς οἰκονομικῆς εὐημερίας ἔναντι τοῦ ἀκαθαρίστου ἐθνικοῦ προϊόντος, τῆς μηδενικῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῆς μηδενικῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως σὲ σχέση μὲ τὴν ἐπιδείνωση τῶν οἰκολογικῶν συνθηκῶν, τῶν «ἐξωτερικῶν» οἰκονομιῶν καὶ ἐπιβαρύνσεων καὶ τῶν δημοσίων ἀγαθῶν.

Στὸ νέο κεφάλαιο περὶ τῶν ρευμάτων τῆς οἰκονομικῆς σκέψεως, ἀναλύονται οἱ ἀντιλήψεις τῶν διαφόρων οἰκονομικῶν σχολῶν καὶ δίνεται ἰδιαίτερη ἔμφαση στὴν παρουσίαση τῆς μαρξιστικῆς θεωρίας.

Ἡ σκέψη τοῦ Μὰρξ
Ἐπιμέλεια: ΟΥΜΠΕΡΤΟ ΤΣΕΡΟΝΙ
Ἐκδόσεις: Ὀδυσσέας, Ἀθήνα 1975

Ἡ συλλογὴ αὐτὴ εἶναι ἕνα πανόραμα τοῦ ἔργου τοῦ Μάρξ. Ὁ Τσερόνι, ποὺ τὴν ἐπιμελήθηκε, περιέλαβε αὐτούσια τὰ οὐσιαστικότερα κομμάτια ἀπ' ὅλα τὰ ἔργα τοῦ Μάρξ. Ἡ συλλογὴ χωρίζεται σὲ τρία βασικὰ μέρη.
1. Ὁ ἱστορικὸς ὑλισμὸς
2. Ἡ κριτικὴ τῆς πολιτικῆς καὶ τοῦ δικαίου
3. Ἡ κριτικὴ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας

Σὲ κάθε μέρος προτάσσεται κατατοπιστικὸ σημείωμα ποὺ βοηθάει στὴν εὐκολότερη κατανόηση τῶν κειμένων. Στὴν ἀρχὴ ὑπάρχει ἐπίσης μία μεγάλη εἰσαγωγὴ γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Μάρξ, καθὼς καὶ μιὰ ἰδιαίτερη εἰσαγωγὴ τοῦ ἐπιμελητῆ, ποὺ ἐντοπίζει τὰ κυριότερα προβλήματα ποὺ μέσα ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Μὰρξ ἀνέδειξαν καὶ πραγματεύονται οἱ σύγχρονοι μαρξιστές, στὸ φῶς τῶν ἐξελίξεων ποὺ ἔχει στὸ μεταξὺ ὑποστεῖ ἡ καπιταλιστικὴ κοινωνία.

ΛΟΥΤΣΙΟ ΚΟΛΕΤΙ
Ἰδεολογία καὶ κοινωνία
Ἐκδόσεις: Ὀδυσσέας, Ἀθήνα 1975
Μετ.: Μυρσίνη Ζορμπᾶ
Βασίλης Πασσᾶς

Τὰ δοκίμια τοῦ Λούτσιο Κολέτι, γνωστοῦ ἐκπρόσωπου τῆς «ἰταλικῆς σχολῆς» τοῦ μαρξισμοῦ, προβάλλουν, μέσα ἀπὸ τὴν «ἐπιστροφὴ στὸ Μάρξ», μερικὲς ἀποφασιστικὲς πλευρὲς ἢ φάσεις ἀνάπτυξης τῆς κριτικῆς τῆς σύγχρονης ἀστικῆς κοινωνίας: ἀπὸ τὴν πάλη τῶν ἰδεῶν μέσα στὴ Δεύτερη Διεθνὴ καὶ τὴν ἀναθεώρηση τοῦ μαρξισμοῦ, μὲ πρωτεργάτη τὸν Μπερνστάιν, μέχρι τὴ θεμελίωση μιᾶς μαρξιστικῆς κοινωνιολογίας, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὰ κείμενα τοῦ Μάρξ· ἀπὸ τὴν κριτικὴ τῆς φιλελεύθερης δημοκρατίας καὶ τὴν ἀποκάλυψη τῆς μυθολογίας της, μέχρι τὶς θέσεις τοῦ Λένιν γιὰ τὴν ἀναγκαιότητα τῆς καταστροφῆς τοῦ ἀστικοῦ κράτους· ἀπὸ τὴν ἀνάλυση τοῦ σταλινισμοῦ καὶ τῶν ὑλικῶν του βάσεων μέχρι τὴν παρουσίαση τῆς διπλῆς οὐσίας τοῦ μαρξισμοῦ, ὡς ἐπανάστασης καὶ ἐπιστήμης.

ΓΚΕΟΡΓΚ ΛΟΥΚΑΤΣ
Ἱστορία καὶ ταξικὴ συνείδηση
Ἐκδόσεις: Ὀδυσσέας, Ἀθήνα 1975
Μετ.: Γιάννης Παπαδάκης

Τὸ βιβλίο αὐτὸ ἐκδόθηκε γιὰ πρώτη φορὰ τὸ 1923. Προκάλεσε βίαιες συζητήσεις μέσα στὴν Κομμουνιστικὴ Διεθνὴ καὶ τὸν ἐπόμενο χρόνο ἐξαφανίστηκε ἀπὸ τὴν κυκλοφορία ὕστερα ἀπὸ τὴν καταγγελία τοῦ Ζηνόβιεφ ὅτι ἦταν «ἰδεαλιστικό». Ὁ Lucien Goldmann ἀναζήτησε τὴ φιλοσοφικὴ προϊστορία τοῦ Lukacs καὶ τὴ βρίσκει σὲ ἕνα νῆμα ποὺ περνᾶ ἀπ' τὸν Κίρκεγκαρντ στὸ μαρξισμὸ διὰ μέσου τοῦ ἐγελιανισμοῦ. Παράλληλα βρίσκει πὼς τὸ κοινὸ στοιχεῖο του ἐκείνης τῆς περιόδου μὲ τὸν Heidegger («Εἶναι καὶ χρόνος») εἶναι τὸ ξαναπιάσιμο τῆς ἐγελιανῆς παράδοσης.

Αὐτὴ εἶναι ἡ μιὰ πλευρὰ τοῦ ἔργου: ἡ πλευρὰ τῆς ἀλλοτρίωσης.

Ἡ ἄλλη πλευρὰ εἶναι ἐκείνη ποὺ πραγματεύεται τὸ πρόβλημα τῆς ταξικῆς συνείδησης καὶ τῆς ταξικῆς πάλης.

Τὸ ἔργο αὐτὸ ἄσκησε βαθιὰ ἐπίδραση σὲ πολλοὺς διανοούμενους. Οἱ ἰδέες του βρίσκονται στὴ βάση τῶν ἔργων τοῦ Μαρκοῦζε καὶ γενικὰ ὅλης τῆς σχολῆς τῆς Φρανκφούρτης.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΤΣΟΥΛΗΣ
Τὸ κατεστημένο στὴ Νεοελληνικὴ Ἱστορία
Ἐκδόσεις: Νέα Σύνορα, Ἀθήνα 1975

Ἡ Νεοελληνικὴ Ἱστορία μᾶς ἔχει γίνει γνωστὴ σύμφωνα μὲ τὴν «ἱστορικὴ κρίση» τῶν ὑμνητῶν τοῦ κατεστημένου· ἀποσιωπήθηκαν ἔντεχνα οἱ Λαϊκοὶ ἀγῶνες, ἀποσιωπήθηκε ἡ διευθυντικὴ δύναμη τοῦ οἰκονομικοῦ κατεστημένου καὶ τὰ ἱστορικὰ γεγονότα ἐρευνήθηκαν καὶ δόθηκαν σὰν ἀποτέλεσμα τῶν προσωπικῶν ἱκανοτήτων τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἡγετῶν. Ἔτσι πλαστογραφήθηκε τὸ πραγματικὸ ἱστορικὸ «γίγνεσθαι».

Ἡ μελέτη τοῦ Γ. Κατσούλη, φέρνει στὴν ἱστορικὴ σκηνὴ τοὺς πραγματικοὺς πρωταγωνιστές, δημιουργοὺς καὶ ὑπεύθυνους τοῦ μεγάλου δράματος τῆς Νεοελληνικῆς Ἱστορίας· κληρικισμὸς - Φαναριωτισμός, μεγαλοκτηματίες - ἐμποροεσίτες, ἐφοπλιστὲς - βιομήχανοι - τραπεζίτες καὶ μαζί τους οἱ κομπάρσοι καὶ ὁ ρόλος τους ἀπ' τὸ 1453 ὡς σήμερα.

Τὸ βιβλίο περιέχει τὰ ἀκόλουθα 9 κεφάλαια:

Α. Τουρκοκρατία
Β. Ἡ ἐπανάσταση τοῦ '21
Γ. Τὸ κατεστημένο στὰ χρόνια τοῦ Ὄθωνα (1832-1862)
Δ. Τὸ κατεστημένο στὰ χρόνια τοῦ Γεωργίου τοῦ Α΄
Ε. Ὁ Ἐθνικὸς Διχασμὸς
ΣΤ. Ὁ θάνατος τῆς Δημοκρατίας
Ζ. Ὁ «τρίτος Ἑλληνικὸς Πολιτισμὸς»
Η. Ἡ Ἐθνικὴ Ἀντίσταση
Θ. Ὁ μονόδρομος τῆς πλουτοκρατίας

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

– ΑΓΓΕΛΟΣ ΒΟΓΑΣΑΡΗΣ
Μὲ ταχύτητα ἀνέμου ὀκτὼ - δέκα μπωφὸρ
Ἐκδόσεις: Δωδώνη, Ἀθήνα 1974

– Κ. ΧΑΤΖΙΔΑΚΗΣ - Θ. ΜΙΧΟΣ
Οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ
1967 - 1974
Ἐκδόσεις: Τομή, Ἀθήνα 1975

– ΑΛΕΞΗΣ Β. ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ
Ὁ Ἕλληνας ἐπιχειρηματίας
Ἡ κοινωνικοοικονομικὴ πλευρὰ τοῦ προβλήματος
Ἀθήνα 1975

– ΒΑΣΙΛΗΣ ΡΩΤΑΣ
Βραδυνὸ τραγούδι
Ἀθήνα 1974

– ΡΟΗΣ ΠΑΠΑΓΓΕΛΟΥ
Πνοὲς
Ἀθήνα 1975

— GAIL HOLST
ROAD TO REMBETIKA
ANGLO-HELLENIC PUBLISHING
1975

– ΗΛΙΑΣ ΠΡΟΥΝΤΖΟΣ
Ὁ προδομένος λαὸς
Ἀθήνα 1975

– Ι. Π. ΚΟΥΤΣΟΧΕΡΑΣ
Σιγὴ καὶ κραυγὴ τῆς θάλασσας
Ἐκδόσεις: Κέδρος, Ἀθήνα 197:

– ΤΩΝΙΑ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ-ΣΑΜΑΡΑ
Ὁρισμοὶ
Ἀθήνα 1974

– *PETER SCHNEIDER*
Ἡ φαντασία στὸν ὄψιμο καπιταλισμὸ καὶ ἡ πολιτιστικὴ ἐπανάσταση
Ἐκδόσεις: Αὔριο, Ἀθήνα 1975

–ΟΣΜΠΟΡΝ
Ξενοδοχεῖο Ἄμστερνταμ
Τωρινὸς καιρὸς
Ἐκδόσεις: Δωδώνη, Ἀθήνα

–ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ
Γλαῦκος Θρασάκης, Μυθιστόρημα, ἡ ἐπιστροφὴ
Ἐκδόσεις: Πλειάς, Ἀθήνα 1975

–ΚΟΥΛΑ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ
Ἀγῶνες καὶ νίκες τῆς Ἑλληνίδας
Ἐκδόσεις: Πύλη, Ἀθήνα 1975

•ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ•

Η «ΚΡΙΣΗ ΕΞΟΥΣΙΑΣ»

Ἀγαπητὸ «ΑΝΤΙ»,

Προσπάθησα νὰ παρακολουθήσω τὴ συζήτηση γιὰ τὴν «Κρίση Ἐξουσίας» στὴν Ἑλλάδα», διάβασα τὸ κριτικὸ σχόλιο τοῦ Μ. Νικολινάκου καὶ τὴν ἀπάντηση τοῦ Γ. Βέλτσου. Ἀπὸ καιρὸ ἤθελα νὰ σοῦ γράψω γιὰ τὴν ἀγανάχτηση καὶ τὴν πίκρα μου γιὰ τὴν ἀκαταλαβίστικη γλώσσα ποὺ χρησιμοποιοῦν μερικοὶ μαρξιστὲς διανοούμενοι ἀπὸ τὶς στῆλες σου καὶ ἀλλοῦ.

Ἡ ζεστὴ ἔκκληση τοῦ Μ. Νικολινάκου πρὸς «τοὺς ἀναγνῶστες ποὺ ἔχουν τὸ προνόμιο νὰ μὴν εἶναι διανοούμενοι» («βοηθῆστε μας νὰ βγοῦμε ἀπὸ τοὺς δαίδαλους τῶν συστημάτων ποὺ φτιάχνουμε κι ἀπὸ τὴ γλώσσα ποὺ χρησιμοποιοῦμε», γράφει) μοῦ 'δωσε τὸ τελικὸ κέντρισμα.

Σοῦ ἔστειλα τότε τὴν ἄποψή μου. Ἐσεῖς, ἀντὶ νὰ τὴ δημοσιεύσετε, τὴ στείλατε στὸ Μ. Νικολινάκο, σὰν νὰ ἦταν κανένα προσωπικὸ ζήτημα. Σᾶς ἐσωκλείω φωτοτυπημένο ἀντίγραφο τῆς ἀπάντησης ποὺ ἔλαβα μὲ τὸ δικαίωμα νὰ τὸ δημοσιεύσετε, ἂν νομίζετε πὼς ἐξυπηρετεῖ.

Ἐπιτέλους εἶναι καιρὸς νὰ σταματήσει τοῦτο τὸ κακό, ἔγκριτοι μαρξιστὲς ἐπιστήμονες, μὲ ἔργο θετικό, χρήσιμοι στὸν τόπο, μὲ τὴν ἀκαταλαβίστικη γλώσσα καὶ τὰ μπερδεμένα νοήματα ποὺ χρησιμοποιοῦν, νὰ παραμένουν μακριὰ ἀπὸ τὸ λαό, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ τοὺς παρακολουθήσει.

Ἔτσι, μέσα στὸ καμίνι τῆς σύγχρονης Ἑλλάδας, ἀφήνουμε τοὺς δημαγωγοὺς καὶ τοὺς τυχοδιῶκτες νὰ παραπλανοῦν τὸ λαό, καὶ νὰ φτάνει δύσκολα κοντά του ὁ σοφὸς λόγος.

Καὶ ὅμως, ἀπὸ πολὺ παλιὰ χρόνια εἶναι γνωστό, κι οἱ σύγχρονοι μεγάλοι δάσκαλοι τὸ λένε, πὼς ὁ σοφὸς λόγος εἶναι ὁ ἁπλὸς λόγος.

Ἀλλὰ ὅσο δύσκολο νά 'σαι σαφής, τόσο δύσκολο νά 'σαι ἁπλός.

Προσπάθησα νὰ καταλάβω τὴ συζήτηση «γιὰ τὴν κρίση ἐξουσίας στὴν Ἑλλάδα». Δὲν μπόρεσα νὰ καταλάβω σχεδὸν τίποτα. Μπερδεμένα καὶ ἀφηρημένα νοήματα. Ἂς γίνει μιὰ ἔρευνα στοὺς ἀναγνῶστες τοῦ «ΑΝΤΙ». Τότε θὰ φανεῖ πόσο λίγοι τὸ διάβασαν, καὶ πόσοι τὸ κατάλαβαν. Εἶναι κρίμα γιὰ τὸ περιοδικό, γιὰ τοὺς ἀναγνῶστες του, γιὰ τοὺς προοδευτικοὺς ἀνθρώπους τῆς χώρας μας, νὰ καλλιεργεῖται αὐτὴ ἡ τάση.

Εἶναι καιρὸς γιὰ τὸ «ΑΝΤΙ» νὰ ξεκινήσει σταυροφορία γιὰ μιὰ γλώσσα ἁπλή, ἀληθινή, προσιτή. Νὰ μὴ δημοσιεύσει τὸ «ΑΝΤΙ» κείμενο ποὺ θά 'ναι γραμμένο σὲ γλώσσα δυσκολονόητη στὸ λαό. Καλῶ τοὺς ἀναγνῶστες τοῦ «ΑΝΤΙ» νὰ πάρουν μέρος σ' αὐτὴ τὴ σταυροφορία. Νὰ γράψουν, νὰ ποῦν τὴ γνώμη τους. Νὰ κάμουν ὑποδείξεις. Ξέρω πόσο δύσκολο εἶναι τὸ πρόβλημα, μὰ ἀξίζει τὸν κόπο.

Ἐμεῖς οἱ ἁπλοὶ ἄνθρωποι μποροῦμε νὰ ὑπερασπίσομε τὴ γλώσσα μας ἀπὸ φίλους καὶ ἐχθρούς.

Φιλικὰ
Θανάσης Μπουρνιᾶς
Σκρᾶ 6 – Χολαργός.

Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΗΣ ΒΑΡΚΙΖΑΣ

Ἀγαπητὸ «ΑΝΤΙ»,

Τώρα ποὺ τελειώνεις τὸ ἀφιέρωμα γιὰ τὸν «κόκκινο Δεκέμβρη» τοῦ 1944, καλὸ εἶναι νὰ γραφοῦν, σὰν τραγικὸς ἐπίλογός του, καὶ τὰ παρακάτω γεγονότα.

Ἡ «Συμφωνία τῆς Βάρκιζας» ὅριζε ὅτι ἀμνηστεύεται τὸ πολιτικὸ ἀδίκημα τῆς «στάσης» τοῦ Δεκέμβρη. Ρητά, ἐξαιροῦσε τὰ κοινὰ ἐγκλήματα ποὺ γίναν στὸν καιρὸ τῆς «στάσης», χωρὶς αὐτὰ νὰ ἔχουν σύνδεση μὲ τὴν ὑπηρέτηση τῶν στόχων καὶ τοῦ σκοποῦ της.

Γιὰ τὴν κατοχικὴ περίοδο σιώπησε.

Μέσα ἀπὸ τὴ σιγὴ τούτη πέρασε ἡ μαζικὴ ποινικοποίηση τοῦ ἐαμικοῦ κατοχικοῦ κινήματος τῆς ἐθνικῆς ἀντίστασης.

Ὁ Σοφιανόπουλος, πού, ἂν θυμᾶμαι καλά, ἐπέμενε – ἀπ' ὅσα ἔγιναν γνωστά – ν' ἀφήσουν ὡς «λευκὴ σελίδα» τὴν κατοχικὴ περίοδο, δήλωσε τὰ παρακάτω σὰν ὑποψήφιος τῆς «Δημοκρατικῆς Παράταξης» στὴν Ἀθήνα:

«Ἂν γνώριζα ὅτι θὰ συνέβαινε αὐτό, θὰ προτιμοῦσα νά μοῦ κοπεῖ τὸ χέρι, παρὰ νὰ ὑπογράψω τὴν "Συμφωνία τῆς Βάρκιζας"»...

Εἶναι ν' ἀπορεῖ κανένας, ὅταν νομικοὶ τῆς κλάσης τοῦ Ἠλία Τσιριμώκου καὶ πολιτικοὶ ἡγέτες τοῦ Κ.Κ.Ε., ἀγνοοῦσαν τὴν ἀμνήστευση τῆς γαλλικῆς ἀντίστασης, ἀπὸ τὴν κυβέρνηση τῆς «ἐθνικῆς ἑνότητας» τοῦ Ντὲ Γκὼλ τὸ 1944. Ἢ, ἂν τὸ γνώριζαν, γιατί δὲν ἐπέμεναν ἀνένδοτα, νά ἐπαναληφθεῖ τὸ φραντζέζικο προηγούμενο.

Εἶναι φοβερὴ σὲ συνέπειες ἡ μυωπία τοῦ Ἠλία Τσιριμώκου καὶ τῶν ἄλλων κομμουνιστῶν ἡγετῶν ποὺ ὑπέγραψαν τὴ «Συμφωνία τῆς Βάρκιζας».

Κατάντησε ἡ Ἑλλάδα μιὰ μεγάλη φυλακή. Οἱ κυβερνήσεις Π. Βούλγαρη, ὑπηρέτες τῶν Βρετανῶν οὐσιαστικῶν ἐπικυρίαρχων τότε τῆς Ἑλλάδας, ἐκμεταλλεύτηκαν καὶ ἀξιοποίησαν στὸ μάξιμουμ τὴ σιωπὴ αὐτή.

Ποινικοποίησαν ἰδιαίτερα μὲ τὴ νομικὴ φόρμουλα τοῦ «ἐξαρτημένου» χαρακτήρα τῆς «ἠθικῆς αὐτουργίας» τοῦ Ποινικοῦ νόμου τοῦ Βαυαροῦ *Mauer*, δεκάδες χιλιάδες πράξεις τῆς ἀντιφασιστικῆς ἔνοπλης ἐποποιΐας τοῦ λαοῦ μας. Συνέπεια ἦταν, κατὰ χιλιάδες οἱ ἀγωνιστὲς νὰ βαφτιστοῦν νομικὰ-ποινικὰ «κακοῦργοι» καὶ νὰ φυλακίζονται σὲ κάθε διαθέσιμο χῶρο στὶς πόλεις τῆς Ἑλλάδας.

Ἔπρεπε νὰ ἔρθει ἡ κυβέρνηση Θ. Σοφούλη στὰ τέλη τοῦ 1945, νὰ ἀμνηστεύσει τὴν «ἠθικὴ αὐτουργία», γιὰ ν' «ἀποσυμφορηθοῦν» οἱ «φυλακές»!...

Αὐτὰ σὰν μνημόσυνο στοὺς ἀγωνιστὲς ποὺ πέθαναν στὶς φυλακές, ἢ τουφεκίστηκαν σὰν ἐγκληματίες ἢ σὰν «ὅμηροι» στὰ συλλογικὰ «χιτλερικὰ» ἀντίποινα ποὺ ἀκολούθησαν τὴν πολιτικὴ δολοφονία τοῦ ὑπουργοῦ τῆς κυβέρνησης τοῦ «ἐμφυλίου πολέμου» Λαδᾶ!...

Αἱματοβαμμένη σιωπή...

Ἀποτρόπαια σιγὴ θανάτου...

Καταραμένη «λευκὴ σελίδα» ποὺ κοκκίνισε στὸ αἷμα...

Ὁ Γ. Σιάντος δήλωνε πρὶν πεθάνει σὲ «ἰδιωτικὲς συζητήσεις» ὅτι δὲν φανταζόταν ποτέ, ὅτι μέσα ἀπὸ τὴ σιωπὴ τούτη, θὰ θεμελιωνόταν ἡ ποινικοποίηση τοῦ ἐαμικοῦ κινήματος...

Ὅμως καὶ αὐτὸς καὶ οἱ ἄλλοι ποὺ ὑπόγραψαν τὴ «Συμφωνία τῆς Βάρκιζας», καθὼς καὶ οἱ σύμβουλοί τους, μ' ἐξαίρεση τοὺς στρατιωτικοὺς Σαράφη κ.λπ., ἔπρεπε νὰ ἔχουν τὴν πολιτικὴ ὅραση νὰ δοῦν ὅλα τὰ μέλλοντα ἐνδεχόμενα.

Δὲν τὰ εἶδαν, δὲν παραδειγματίστηκαν, γιατὶ δὲν τὸ ἤξεραν ἢ, ἂν τὸ γνώριζαν, γιατὶ δὲν τὸ μιμήθηκαν, ἀπὸ τὸ γαλλικὸ παράδειγμα, καὶ αὐτὴ τὴν παράλειψη προβληματισμοῦ πολιτικοῦ - ποινικοῦ, τὴν πλήρωσε βαριά, αἱματηρά, ὁμαδικὰ ἡ μεγάλη δόξα τῆς Ἑλλάδας τοῦ 20οῦ αἰώνα: Τὸ ΕΑΜ - ΕΛΑΣ - ΕΠΟΝ.

Τίποτε ἄλλο
Γ. Δ. Τζίμας
δικηγόρος

ΚΑΙ... «ΕΥΧΑΙ ΥΠΕΡ ΥΜΩΝ»!

Καὶ μιὰ ἐπιστολή... ἀλλιώτικη ἀπὸ τὶς ἄλλες: ὁ ἀντισυνταγματάρχης π.δ. Γεώργιος Στ. Τσαπάκης, οἰκονομολόγος, ἀναγνώστης τοῦ «Ἐλεύθερου Κόσμου» καί... «φίλος» τοῦ «ΑΝΤΙ», μᾶς ἔστειλε τὸ παραπάνω ἀπόκομμα τῆς χουντικῆς ἐφημερίδας, κατάλληλα σχολιασμένο ἀπὸ τὸν ἴδιο, μαζὶ μὲ τὸ ἑξῆς σημείωμα:

«Τὸν κομμουνισμὸ τὸν ἔγραψεν Ἑβραῖος καὶ τὸν ἐπέβαλαν οἱ Ἑβραῖοι γιὰ νὰ τὸν στρέψουν ἐναντίον τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ὁ κομμουνισμὸς εἶναι ἁμαρτία.

Ὁ κομμουνισμὸς εἶναι ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τὸν Χριστιανισμόν.

Οἱ Ἑβραῖοι εἶναι ἐχθροὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ τοῦ Χριστοῦ. Ἐμεῖς, ὅμως, οἱ Ἕλληνες πρέπει νὰ τοὺς ἀγαπῶμεν, νὰ ἀγαθοποιῶμεν πρὸς αὐτοὺς καὶ νὰ προσευχόμεθα ὑπὲρ αὐτῶν.

«... ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμέ-

Εἰς τὸ κυκλοφοροῦν τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ «Ἀντὶ» δημοσιεύεται τὸ ἀνωτέρω σχεδίασμα εἰς κείμενον διὰ τὸ Δεκεμβριανὸν Κίνημα τοῦ 1944. ΕΠΟΝ, ἤτο ἡ Νεολαία τοῦ ΚΚΕ κατὰ τὴν Κατοχήν

Εἰς Ἐλεύθ. Κόσμον 21-12-1975

Ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα αὐτοῦ, θανάτῳ τελευτάτω. Ματθ. ΙΕ! 4γ.

Καὶ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. Ματθ. 22-31

Καὶ ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου...

νους ὑμᾶς, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς καὶ διωκόντων ὑμᾶς» (Ματθαῖον Ε΄. 44-45)

Μὲ εὐχὰς ὑπὲρ ὑμῶν,
ἀν/χης πεζ. ἐν π.δ.
Τσαπάκης Στυλ. Γεώργιος
Οἰκονομολόγος»

Τὸ δημοσιεύουμε μ' εὐχαρίστηση, ἀντευχόμενοι ἢ μᾶλλον... ἀντιπροσευχόμενοι «ὑπὲρ ὑμῶν».

ΚΑΙ ΠΑΛΙ ΓΙΑ ΤΟ «ΘΙΑΣΟ»

Ἡ ταινία τοῦ Θ. Ἀγγελόπουλου «Θίασος» πολυσυζητήθηκε καὶ διαπιστωμένα ἐπαινέθηκε ἀπὸ πολλοὺς μὲ ἀσυνήθιστη ὁμοφωνία, ποὺ γίνεται ἀκόμη πιὸ ἀνεξήγητη, μιὰ καὶ τὸ θέμα της εἶναι κατ' ἐξοχὴν πολιτικὸ καὶ μάλιστα καυτό. Φοβοῦμαι (κι αὐτὴ ἡ διαπίστωση ἔρχεται σ' ἀντίθεση μὲ τὴν προηγούμενη) ὅτι ἀπὸ μερικούς, πάντως, ἡ ταινία κρίθηκε περισσότερο μὲ ἐξωαισθητικὰ κριτήρια, καὶ σ' αὐτὸ βοήθησε ὄχι μόνο τὸ θέμα της ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπέρμετρα συγκινησιακὴ φόρτισή της. Ἡ ταινία αὐτὴ ἔχει ἤδη πάρει δίκαια τὴ μεγάλη θέση ποὺ τῆς ἀξίζει στὴ φτωχὴ ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Κινηματογράφου, ἀλλὰ οἱ ἐν πολλοῖς ἄκριτοι διθύραμβοι ποὺ ἄκουσα τὸν τελευταῖο καιρὸ δείχνουν ἴσως τὴν ἰσχὺ καὶ ἐπιβολὴ ποὺ συνεπάγεται στὸν τόπο μας ἡ καθιέρωση πραγμάτων, ἀφοῦ προηγουμένως γνωμοδοτήσουν οἱ ὁποιοι ἐπαΐοντες. Ἔτσι μὲ ἱκανοποίηση διάβασα σὲ προηγούμενό σας τεῦχος (No 32) τὴ συγκροτημένη κριτικὴ τοῦ κ. Χιλιώτη, ποὺ ἐπισημαίνει διεισδυτικὰ ὁρισμένες ἀδυναμίες. Δὲν θὰ ἀναφερθῶ στὶς μεγάλες ἀρετὲς τῆς ταινίας, καὶ τοῦτο γιὰ νὰ μὴν ἐπαναλάβω γνωστὰ πράγματα, πού, ἄλλωστε, ἀναλύθηκαν μὲ εὐστοχία ἀπὸ ἄλλους. Ἂς μοῦ ἐπιτραπεῖ νὰ διατυπώσω μερικὲς δικές μου γενικὲς παρατηρήσεις πάνω στὰ προβλήματα αἰσθητικῆς λειτουργικότητας τοῦ φὶλμ ποὺ – ἐξ ὅσων ἐγὼ γνωρίζω – δὲν ἔχουν ἐπισημανθεῖ ἱκανοποιητικὰ ἀπὸ τὴν κριτική:

Α) Κατ' ἀρχὴν ὁ Ἀγγελόπουλος δὲν προτίθεται νὰ γράψει «ἀντικειμενικὴ» ἱστορία (λὲς κι εἶναι δυνατὸ ἢ ὑπαρκτὸ αὐτὸ τὸ πράγμα). Δίνει μιὰ δικιά του ἐκδοχὴ κι ἑρμηνεία σὲ μιὰ ἱστορικὴ ἐποχή, κι αὐτὸ εἶναι ἀπόλυτα θεμιτό. Στὴν τέχνη μποροῦμε νὰ υἱοθετήσουμε γιὰ ξεκίνημα ὅποια βάση κι ὅποια ἰδέα, ὀφείλουμε ὅμως νὰ ποῦμε ὅ,τι θέλουμε νὰ ποῦμε, μόνο μὲ τὰ μέσα ποὺ ἡ ἴδια ἡ συγκεκριμένη τέχνη μᾶς παρέχει. Δὲν πραγματώνουμε ὅμως τὴν τέχνη μὲ τὴν ἰδέα, ἀλλὰ μὲ τὸ χρῶμα, τὸν ἦχο κλπ. Γι' αὐτὸ καὶ θὰ «μιλήσει» κανεὶς στὴ ζωγραφικὴ μὲ τὸ χρῶμα καὶ στὸν κινηματογράφο μὲ τὴν εἰκόνα, κι ἡ ὅποια κινηματογραφικὴ «κατάσταση» θὰ πρέπει νὰ βγαίνει ἀπ' τὶς εἰκόνες καὶ μόνον, μέσω αὐτῶν καὶ ἐξαιτίας αὐτῶν. Ἀπὸ τὴν ἄποψη αὐτὴ ὁ «Θίασος» χωλαίνει μερικὲς φορές. Γιὰ τὴν «κατανόησή» του προϋποθέτει ὁρισμένες γνώσεις ἀπὸ τὴν ἱστορία. Ἔτσι π.χ. τὸ γιατί ὁ Ὀρέστης παίρνει πάλι τὰ βουνά, διώκεται καὶ τέλος ἐκτελεῖται, δὲν ἐξάγεται καθαρὰ μέσω τῶν εἰκόνων ἀπ' τὴν ταινία. Ὁ θεατὴς δὲν ἀπορεῖ βέβαια γιὰ τὴν ἐξέλιξη τῆς ταινίας, γιατὶ ἐκ τῶν προτέρων γνωρίζει τὴν ἐξέλιξη τῆς ἱστορίας. Ὅμως τὸ γιατί τὰ πράγματα γίνονται ἔτσι κι ὄχι ἀλλιῶς δὲν εἶναι συνέπεια μιᾶς διαλεκτικῆς ἀνάπτυξης μέσω τῶν εἰκόνων ἀλλὰ ἱστορικὰ γνωστὸ πρὶν δοῦμε τὸ φίλμ.

Αὐτό, νομίζω, πρέπει νὰ καταλογιστεῖ ὡς ἐλάττωμα. Ἡ πραγματικὰ μεγάλη τέχνη εἶναι «αὐτάρκης». Δὲν χρειάζεται καμιὰ ἱστορικὴ γνώση τῆς τσαρικῆς Ρωσίας γιὰ νὰ καταλάβει κανεὶς γιατί στὸ «Ποτέμκιν» τοῦ Ἀιζενστάιν οἱ ναῦτες στὸ τέλος ἐπαναστατοῦν· αὐτὸ βγαίνει φυσιολογικὰ μέσα ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ταινία. Ἢ γιατί οἱ ἐπαναστάτες ἐν τέλει ἀποδεκατίζονται στὸ θαυμάσιο «Ἀλλονζανφὰν» τῶν ἀδελφῶν Ταβιάνι ποὺ εἴδαμε πρόσφατα.

Β) Σχετικὰ μὲ τὸ μύθο τῶν Ἀτρειδῶν, δὲν νομίζω ὅτι ἐξυπηρετεῖ καμιὰ λειτουργικότητα. Φοβοῦμαι πὼς ἡ χρήση του (διακριτικὴ εἶναι ἀλήθεια) εἶναι ὀλίσθημα ἀπὸ κεῖνα στὰ ὁποῖα τόσο συχνὰ ρέπουν οἱ διανοούμενοι, δηλαδὴ ὁ πνευματικὸς πειρασμὸς τῆς ἀναφορᾶς στὰ μυθικὰ πρότυπα κι ἡ ἀκαταμάχητη ἕλξη ποὺ ἀσκοῦν οἱ αἰώνιοι μύθοι. Παρὰ ταῦτα, ἂν «ἔπρεπε» σώνει καὶ καλὰ (γιὰ ὁποιοδήποτε λόγο) νὰ χρησιμοποιηθεῖ ὁ μύθος αὐτός, νομίζω ὅτι δὲν ἔγινε σωστὴ χρήση, καὶ νά γιατί: Ὁ μύθος τῶν Ἀτρειδῶν εἶναι βασικὰ ἕνα πρόβλημα ἐξουσίας, ποὺ ὅμως ἔχει καὶ μιὰ δευτερεύουσα «ψυχαναλυτική!» (ἂς τὴν ποῦμε ἔτσι) πλευρά, μὲ τὴ γνωστὴ μοιχεία, συζυγοκτονία κ.λπ. Στὴν ταινία κυριαρχεῖ καὶ προβάλλεται ἡ δευτερεύουσα ψυχαναλυτικὴ ἄποψη τοῦ μύθου κι ἀποσιωπᾶται ἡ πρωτεύουσα πλευρά. Ἔτσι π.χ. ἡ σκηνὴ τῆς μοιχείας τῆς «μητέρας-Κλυταιμνήστρας», ἂν καὶ καλογυρισμένη, εἶναι ἄχρηστη λειτουργικὰ στὴν ταινία. Καὶ εἶναι ν' ἀπορεῖ κανεὶς μ' αὐτὴ τὴν ἀστόχαστη καὶ ἄστοχη προβολὴ τοῦ μύθου, ὅταν σκεφτεῖ ὅτι ἡ ἀποσιωπούμενη πρωτεύουσα πλευρὰ τοῦ μύθου (πρόβλημα ἐξουσίας) προσφερόταν γιὰ λειτουργικὴ ἐνσωμάτωση σὲ μιὰ ταινία σὰν τὸν «Θίασο», ποὺ σὲ τελευταία ἀνάλυση ἕνα πρόβλημα ἐξουσίας πραγματεύεται κι αὐτή.

Γ) Ἡ ταινία τείνει σὲ μιὰ μονογραμμικότητα στὴν παρουσίαση τῶν ἡρώων της.

Γιὰ νὰ γίνω σαφέστερος: τείνει λίγο πρὸς τὴν ἐξίσωση ἀριστεροὶ = καλοί, δεξιοὶ = κακοί, περίπου ὅπως τὰ χολυγουντιανὰ πρότυπα γιὰ τὸν ἀπαραίτητο «καλὸ» καὶ «κακὸ» τῆς ὀθόνης. Ἔτσι ὅμως εἶναι σὰν νὰ καταλήγει νὰ κρίνεται ἡ ἱστορία μὲ ἠθικὰ κριτήρια, καὶ οἱ ἄνθρωποι ξεκομμένοι ἀπὸ τὶς καταστάσεις στὶς ὁποῖες ἐντάσσονται· λὲς καὶ οἱ ἄνθρωποι μποροῦν ἀπὸ μόνοι τους νά 'ναι ποτὲ ἀπόλυτα καλοὶ ἢ κακοί. Παρὰ ταῦτα, στὴν ταινία οἱ ἄνθρωποι ἐμφανίζονται συχνὰ δρῶντες ἀφ' ἑαυτοῦ των κι ὄχι σὰν φορεῖς καταστάσεων, καὶ ἡ ἔνταξή τους στὴ μιὰ ἢ τὴν ἄλλη πλευρὰ νὰ μοιάζει ἀποτέλεσμα προσωπικῆς ἠθικῆς ἐπιλογῆς καὶ ὄχι κοινωνικῆς. Κοινωνικὲς δυνάμεις δὲν διαγράφονται, κι αὐτὸ σὲ μιὰ ταινία ποὺ ἀσχολεῖται μὲ μιὰ ἐποχὴ ποὺ κατ' ἐξοχὴν χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἔντονες κοινωνικὲς συγκρούσεις. Τὸ κενὸ αὐτὸ ἀποπειρῶνται ἴσως νὰ καλύψουν οἱ μονόλογοι, κι αὐτὸ θὰ ἦταν κατορθωτὸ μέχρις ἑνὸς σημείου, ἂν καὶ σ' αὐτοὺς δὲν ἐπικρατοῦσε ἡ συγκινησιακὴ φόρτιση ποὺ χαρακτηρίζει ὅλο τὸ ἔργο. Γιὰ τοὺς μονόλογους βέβαια μπορεῖ νὰ σχολιασθεῖ (ἀσχέτως πρὸς τὴ σκοπιμότητα ἔνταξής τους) πὼς ἂν γιὰ τὸ θέατρο ἰσχύει μιὰ φορὰ ἡ Ἀριστοτελικὴ προτροπὴ «...δρώντων καὶ οὐ δι' ἀπαγγελίας...», γιὰ τὸν κινηματογράφο ἰσχύει περισσότερες. Ἐφαρμόζονται κι ἐδῶ τὰ ἀναφερθέντα στὴν πρώτη παρατήρηση καὶ θὰ μποροῦσε νὰ πεῖ κανεὶς πὼς οἱ ξεκομμένες καταστάσεις καὶ ἡ ἀνεπαρκὴς αἰτιολόγηση εἶναι ἴσως μιὰ αἰσθητικὰ ἀντιδιαλεκτικὴ στάση.

Τὸ γεγονὸς πὼς ὁ «Θίασος» συζητιέται ἀπὸ πολλὲς ἀπόψεις καὶ προπαντὸς ἀπὸ πολλοὺς ἀνθρώπους, δείχνει πόσο ζωντανὸ καὶ καίριο εἶναι τὸ ἔργο καὶ πὼς ἐπιτέλους ἡ τέχνη δυνατὸν νὰ εἶναι καὶ καθημερινὸ πράγμα γιὰ τοὺς πολλοὺς κι ὄχι ἑρμητικὴ ὑπόθεση γιὰ λίγους ἐστέτ. Τὰ σημεῖα ποὺ ἔθιξα ἂς θεωρηθοῦν, ἀπ' ὅσους ἀγάπησαν τὸ ἔργο, σὰν μιὰ καλόπιστη προσφορὰ σὲ μιὰ κριτικὴ αἰσθητικὴ θεώρησή τῆς ταινίας, χωρὶς νὰ ὑποδηλώνουν ἀναγκαστικὰ μιὰ πίστη στὴν ἀπόλυτη αὐθυπαρξία τῆς αἰσθητικῆς ἐμπειρίας.

Εὐχαριστῶ γιὰ τὴ φιλοξενία

Γ. Ε. Γεωργούσης

ΕΘΝΙΚΗ ΓΙΟΡΤΗ
Η 17 ΤΟΥ ΝΟΕΜΒΡΗ

Ἑκατὸ σαράντα Ἕλληνες τῆς Ἀμερικῆς – μέλη τοῦ «Ἐκπολιτιστικοῦ Μορφωτικοῦ Συλλόγου» τοῦ Σικάγου, ἔστειλαν τὸ παρακάτω κείμενο στὴ Βουλή, μὲ αἴτημα νά γίνει ἡ 17η τοῦ Νοέμβρη Ἐθνικὴ Γιορτή.

«ΑΙΤΗΜΑ

Τιμώντας σήμερα τοὺς ἡρωϊκοὺς μαχητὲς τοῦ Πολυτεχνείου ὁ Ἐκπολιτιστικὸς Μορφωτικὸς Σύλλογος Σικάγου μαζὶ μὲ ὅλους τοὺς δημοκράτες πατριῶτες τῆς πόλης μας, ζητάει ὁμόφωνα τὴν καθιέρωση τῆς 17ης τοῦ Νοέμβρη σὰν Ἐθνικὴ Γιορτή».

Ἀκολουθοῦν οἱ 140 ὑπογραφές, μὲ διευθύνσεις κλπ.

Τὸ κείμενο στάλθηκε στὸ «ΑΝΤΙ» μὲ τὸ παρακάτω συνδετικὸ σημείωμα:

«Ἀγαπητὸ "Ἀντὶ"

Μὲ τὸ ἐσώκλειστο αἴτημα (τὸ πρωτότυπο τὸ στείλαμε στὴ Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων) ἑνώνουμε κι ἐμεῖς τὴ φωνή μας γιὰ νά βοηθήσουμε νὰ γίνει ἡ 17 Νοεμβρίου Ἐθνικὴ Γιορτή.

Μὲ φιλικοὺς χαιρετισμοὺς
ἡ ἐκπολιτιστικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ "Ἐκπολιτιστικοῦ Μορφωτικοῦ Συλλόγου"».

...ΤΩΝ ΑΦΑΝΩΝ

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΟ ΑΠΟ ΣΤΙΧΟΥΣ, ΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΑΝΑΘΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ ΣΤΟ ΠΡΩΤΟ ΕΤΗΣΙΟ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ ΤΟΥ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟΥ

tetradio

ΤΟ ΠΙΟ ΝΕΟ ΤΟ ΠΙΟ ΜΑΧΗΤΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΟΛΟ ΤΟ ΜΗΝΑ ΣΤΑ ΠΕΡΙΠΤΕΡΑ

Gutenberg

γ.δαρδανος χ.καρακατσανης

ΣΟΛΩΝΟΣ 103 ΤΗΛ.: 626.684, 624.606

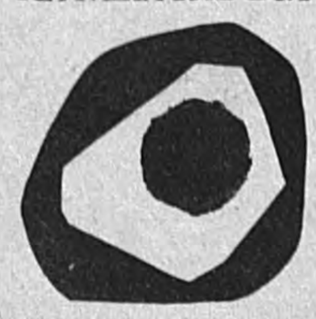
- ΠΩΛ ΣΟΥΗΖΥ
  Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
- ΚΩΣΤΑ ΧΑΤΖΗΑΡΓΥΡΗ
  ΓΙΑ ΜΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
  (Τὰ δεδομένα καὶ οἱ στόχοι)
- ΕΡΝΕΣΤ ΜΑΝΤΕΛ
  Ο ΥΣΤΕΡΟΣ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ
  (Ὁ ἰμπεριαλισμὸς στὴν τελευταία του φάση).
- Σ. ΒΑΛΙΟΥΛΗ
  ΠΟΛΙΤΗΣ Β΄ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ
- ΜΠΟΣΤ
  ΚΑΛΕΙΔΟΣΚΟΠΙΟ
- ΦΩΝΤΑ ΛΑΔΗ
  ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ

κυκλοφόρησε

αντόνιο γυράμσι

ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ ΥΛΙΣΜΟΣ

ΤΕΤΡΑΔΙΑ ΤΗΣ ΦΥΛΑΚΗΣ

εκδοσεις:οδυσσεας:

ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἕνας σύγχρονος Τραπεζικὸς Ὀργανισμὸς μὲ μακρὰ καὶ πολύπλευρη δραστηριότητα στὴν ἀγροτικὴ καὶ οἰκονομικὴ ζωὴ τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ εἶναι ὄργανο ὑλοποιήσεως τῆς Κρατικῆς ἀγροτικῆς Πολιτικῆς.
Μὲ 181 Ὑποκαταστήματα σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα πιστοδοτεῖ τὴ γεωργία, παρέχει τεχνικὴ βοήθεια γιὰ τὴν ὀργάνωση βιομηχανιῶν διατροφῆς καὶ συμπορεύεται μὲ τοὺς γεωργικοὺς Συνεταιρισμούς.

Ἡ Τράπεζα ἐξυπηρετεῖ:
950.000 Ἀγροτικὲς μονάδες
7.200 Γεωργικοὺς Συνεταιρισμοὺς
200 Ἑνώσεις Γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν
260 Ἀγροτικὰ Νομικὰ Πρόσωπα.
Τὸ 1974 διέθεσε 61,5 δισεκατομμύρια δραχμὲς γιὰ βραχυπρόθεσμα καὶ μακροπρόθεσμα δάνεια.

Μὲ τὴν ἐπάνοδο τῆς δημοκρατικῆς ὁμαλότητας ἡ Ἑλληνικὴ γεωργία ἀποκτᾶ νέα ὄψη καὶ ἡ Τράπεζα ἀναλαμβάνει νέα ἀποστολὴ μὲ οὐσιαστικὸ ρόλο στὴν ἀγροτικὴ ἀνάπτυξη τῆς Χώρας.
Ἡ Τράπεζα ξεκίνησε σὰν πιστωτικὸ ἵδρυμα.
Σήμερα ἔχει ἐξελιχθεῖ σὲ Τραπεζικὸ Ὀργανισμὸ μὲ στόχους τὴν οἰκονομικὴ ἄνοδο καὶ κοινωνικὴ πρόοδο.

ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
Κεντρικὸν Κατάστημα Ἐλ. Βενιζέλου 23-ΑΘΗΝΑ
Τηλ. 3230521–3230527

ΠΟΛΥΠΛΑΝΟ

δημοκριτου 20 αντικρυ στον αγ. διονυση

αιθουσα τεχνης

εφαρμογες πλαστικων τεχνων

κοσμηματα

παιχνιδια επιπλα

βιβλιοπωλειο

κεραμικα

αλλα διαλεγμενα **αντικειμενα**

δισκοι